

151442

**İSTANBUL KADILIĞI
43 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİ
(H.1192-1193 / M. 1778 - 1779)**

**Nail KAYA
(Yüksek Lisans Tezi)**

Eskişehir - 1999

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

İSTANBUL KADILICI 43 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİ
(H. 1192 - 1193 / M. 1778 - 1779)

Nail KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Halime DOĞRU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık 1999

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**İSTANBUL KADILIĞI 43 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİ
(H. 1192-1193 / M. 1778-1779)****Nail KAYA**

Tarih Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 1999

Danışman: Doç. Dr. Halime DOĞRU

Defter, İstanbul Müftülüğü'ne bağlı şer'iyeye sicil arşivinin 1 numaralı İstanbul Mahkemesi Bölümü'nde 43 numaralı ile İ'lam defteri olarak kayıtlıdır. 44 x 15 cm. ebadında olup 50 varak'tan ibarettir. Defterde 16 sayfa boş bulunmaktadır. Dış kapağı ebru kaplı ve kağıdı beyaz aharlıdır.

Kapakta şu ibareler vardır; "Merhum ve mağfur Müfti Zade Ahmet Efendinin huzurunda olan 1191 senesinden ahirine bir ferman kaydı. 1192-1193 seneleri İstanbul Kadısı sicilidir. 1193 senesi/3"

Çeşitli konularda 129 davanın görüldüğü defterde zaman zaman knorolojiye uyulmamıştır. İlmiye sınıfının sıkça kullandığı Ta'lik yazı türü kullanılmıştır. Defterin konu başlıklarına genelde "Sahib-i Arzuhal", "Sadır olan ferman alilerine imtisal kabil-i şer-iden irsal olunan", Asitane-i Aliyede Vakı "Derkenarı ali" tabirleriyle başlamaktadır. Sonralarında ise "İstanbul mahkemesinden huzuru alilerine ilam olundu", diye bitirilmektedir. Sonlarına tarihler atılmıştır. Bir üst makama da'va sonuçlarını bildirmektedir.

ABSTRACT

The Peculiarities Of The Registry Book Of Number 43

This registry book is to be found in section 1 of the inventory of the court records of the religious office of Istanbul, with number 43. It has the sizes of 44x15 cm. and consists of 50 pages of which 16 pages are empty.

The cover of the book is ornamented with marbling. The book itself has a firm binding. Over the cover of the book can be read these words of description: "Here is recorded the court records of Cadi Ahmed Efendi, who is a relative of a religious officer. This is a registry book which covers the lawsuits between 1778 and 1779"

In this period 129 lawcase of different subjects are handled, as a whole. The style of the scripture of the book is "talik", a certain type of old Turkish, widespread at the time. At the end of register of each lawsuit, the exact date is given.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Nail Kaya'nın, İstanbul Kadılığını 43 Numaralı Şer'iyeye Sicili başlıklı tezi 28/11/2000 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim ve sınav yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Danışman : Doç. Dr. Halime DOĞRU.....
Üye : Yrd. Doç. Dr. Kemal YAKUT
Üye : Yrd. Doç. Dr. Neval OKAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
I. İSLAM ADLİ TEŞKİLATININ ORTAYA ÇIKIŞI	1
II. KADI VE ADLİ MEMURLAR	3
III. MAHKEMELER GÖREV VE YETKİLERİ	7

BİRİNCİ BÖLÜM OSMANLI HUKUKU

1. OSMANLI HUKUKUNUN GENEL YAPISI	14
1.1. Tanzimat Dönemi'ne Kadar ki Dönem	14
1.2. Tanzimat'tan Sonraki Dönem	15
1.3. Tanzimat Dönemi'nin Hukuksal Yönden Değerlendirilmesi	17
2. OSMANLI HALKINDAN OLAN GAYRİ MÜSLİMLERİN HUKUKİ DURUMU	17
3. ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI HUKUK NİZAMI	18
3.1. Şer'i Hukuk ve Kaynakları	19
3.2. Örfi Hukuk ve Mahiyeti	19

İKİNCİ BÖLÜM OSMANLILAR'DA YARGI ORGANLARI

1. ŞEYHÜLİSLÂM VE MÜFTÜLER	20
2. KAZASKER	20
3. KADILIK	20
3.1. Kadıların Yetkileri	23
3.2. Terfi ve Tayinleri	24
3.2.1. Kaza Kadıları	24
3.2.2. Sancak ve Eyalet Kadılıkları	25
3.3. Kadılıkta Aranan Şartlar	26
3.4. Kadıların Uyması Gereken Temel Esaslar	27
3.5. Yargılamanın Şekli ve Karar Çeşitleri	28

3.6. Kadınların Yararlandığı Kaynaklar	29
3.6.1. Fetva Mecmuaları	29
3.6.2. Kanunnameler	29
3.6.3. Şer'iyeye Sicil Defterleri	30
4. İKİNCİ DERECEDE ADLİYE GÖREVLİLERİ	30
4.1. Nâibler	30
4.1.1. Kaza Nâibleri	30
4.1.2. Mevali Nâibleri	31
4.2.3. Arpalık Nâibleri	31
4.2. Muhzırlar	31
4.3. Çavuşlar (Dergah-ı Ali Çavuşları)	32
4.4. Subaşılar	33
4.5. Mübaşirler	34
4.6. Müşavirler	34
4.7. Katipler ve Hademeler	34
4.8. Kassamlar	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI HUKUKUNDA MAHKEMELER VE ÇEŞİTLERİ

1. GENEL OLARAK MAHKEME	36
2. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ	36
2.1. Tanzimata Kadar ki Dönem	36
2.2. Tanzimat'tan Sonraki Dönem Gelişmeleri ve Şer'iyeye Mahkemelerinin Yeni Statüsü	38
2.3. Temyiz	39
3. DİVAN-I HÜMAYUN'UN YARGI YETKİSİ	40
3.1. Divan-ı Hümayu'nun İlk Yargılama ve Bunun Sonucunda Kesin Hüküm Yeri Olması Durumu	40
3.2. Divan-ı Hümayu'nun Temyiz Yeri Olması	41
3.3. Divan-ı Hümayu'na Bkaşvurma (yakınma, şikayet).....	42
3.4. Duruşmalı Yargılama (Murafaa)	42
3.5. Duruşmasız Yargılama	43
3.6. Hüküm	43
3.7. Divan-ı Hümayu'nda Hükümün Verilmesi	43
3.8. Divan-ı Hümayu'ndan İlgili Mahkemeye Hüküm Verme Buyruğunun Çıkması	44
3.9. Divan-ı Hümayu'nun Soruşturmaya Yardım Etmesi	44
3.10. İnfaz	44
4. MEZALİM MAHKEMELERİ VE DİVANLAR	45
5. NİZAMİYE MAHKEMELERİNİN KURULUŞU	46

5.1. Nizamiye Mahkemeleri ve Tanzimat'tan Sonraki Gelişmeler	47
5.2. Nizamiye Mahkemeleri ve Diğer Yargı Organları	49
6. MECLİS-İ VÂLÂ'NIN HUKUKİ YETKİLERİ	49
6.1. Yargı Yetkisi	50
7. ŞÛRÂ-YI DEVLET	52
8. KANUN KİTABI MECELLE	53
8.1. Mecelleyi Doğuran Sebepler	53
8.2. Mecelle'nin Hazırlanışı ve Yürürlüğe Girişi	54
9. ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	55
9.1. Genel Tarih Açısından Önemi	56
9.2. Şer'iyye Sicillerindeki Belge Çeşitleri	57
9.2.1. Kadı Tarafından Yazdırılan Belgeler.....	57
9.2.2. Hücetler (Senedat-ı Şer'iyye) ve Özellikleri	57
9.2.3. İlâmlar ve Özellikleri	58
9.2.4. Marûzlar ve Diğerlerinden Farkları	58
9.2.5. Mürâseler	59
9.3. Elde Mevcut Şer'iyye Sicillerinden Yararlanma ve Bugünkü Durumları	59
9.3.1. Faydalanma	59
9.3.2. Bugünkü Durumları	59
10. NEŞRİ YAPILAN ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNİN TANITIMI	60
10.1. Defterin Fiziksel Özellikleri	60
10.2. Defterdeki Hükümlerin Değerlendirilmesi	61
10.2.1. Borçlu ve Alacaklı Davaları	61
10.2.2. Gedik Davaları	62
10.2.3. İtaat İlâmları	62
10.2.4. Cariye Davaları	63
10.2.5. Miras Davaları	63
10.2.6. Mehir Davaları	63
10.2.7. Diğer Davalar	64
SONUÇ	65
EKLER	66
KAYNAKÇA	139

KISALTMALAR

- a.g.e. : adı geçen eser
s. : sayfa
vb. : ve benzeri
vs. : ve saire
say. nr. : sayfa numarası
vr. nr. : varak numarası

GİRİŞ

I. İSLÂM ADLİ TEŞKİLATININ ORTAYA ÇIKIŞI

Hız. Peygamber'in 610 tarihinde peygamberlik vazifesine başlaması ile adli işlerin onun tarafından hemen yürütülmeye başlanacağı anlamına gelmez. Çünkü her şeyden önce adli işlerin muntazam yürütülebilmesi için bir devletin ve kendisine itaat eden bir toplumun bulunması gerekir. Gerçi o, günden güne çoğalan bir camianın münakaşasız başkanı idi. Bu camia her türlü güçlüklerin çözümünde, takip edecekleri hattı hareket tarzını ondan öğreniyorlardı. Müslümanların bu durumları Mekke'nin müşrik toplumu içinde hususi bir manzara arz ediyordu. Müslüman camia maddi ve bir iktidara sahip değildi. Dolayısıyla müşrik Arapların muhalefetleriyle karşılaşıyorlardı. Bazısı Habeşistan'a göç etmekle takibattan kurtulmuştu. Bu şartlar çerçevesinde, peygamber'in adli işlerin muntazam yürütülmesini sağlamak gayesiyle herhangi bir teşebbüste bulunması erkendi, çünkü pek ihtiyaç hissedilmemişti.

Gerçekte, adli teşkilat konusu Mekke devrinde ele alınmaya başlanmıştır. Adli teşkilatı ilgilendiren ilk ayet orada inmişti. Bu ayet İslâm adli teşkilatının kurulması için bir temel sayılır. Şu hususa işaret etmek icap eder ki, adli işlerin muntazam yürütülmesi kuvvetli bir kudretli bir devletle mümkündür. Halbuki İslâm devletinin siyasi otoritesi henüz teşekkül etmemiştir. Medine'ye göç edilir edilmez İslâm devleti kuruldu. Önce müslümanlar arasında kardeşlik anlaşması yapıldı. Sonra Medine'de oturan Yahudi, Hıristiyan ve müşrik Araplarla bir anlaşma yapıldı. Anlaşma yaptığı grupların adli, siyasi, askeri ve mali konularda takip edecekleri yolu tespit ve tanzim eden 52 maddelik bir anayasa konuldu. Bu anayasa tahlil edildiği zaman, diğer sahalarda olduğu gibi adli sahada da çok başarılı bir reform ve inkılap olduğu anlaşılır. Evvelce adli sahada bilinen ve takip olunan usul ve prensipler kaldırıldı. Daha modern ve daha güven verici prensip ve usuller getirildi. Bu anayasa, fertleri ve hatta kabilelerin kendi haklarını kendilerinin koruması usulünü kaldırdı¹ ve bunu merkezi bir otoriteye yani devlet başkanına bağladı.

Kur'an ve Hadis her ikisi birden en yüksek hakemler, memleketin devamlı kanunları ilan edildi. Eski devirlerde şayet kuvvetli ve kudretli taraf, bir hakemin hükmünü kabul etmeyecek olursa bu davanın diğer bir hakeme götürülmesini talep ederdi. İslâm'da ise durum bu olmayacaktır. İslâm'da bir hükme varıldıktan sonra o hüküm kazıye-i muhkeme olduğu için bozulması ve tekrar başka bir hakem veya bir hakim tarafından görülmesi mümkün değildir. Taraflar verilen kararı kabul etmek mecburiyetindedirler. Kur'an da bu hususlar açık bir şekilde açıklanmıştır.

¹ Fahrettin Atar, *İslam Adliye Teşkilatı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 1991), s. 44-45.

Hz. Peygamberin Müslüman, Yahudi, Hıristiyan ve Müşrik Arapların mali, askeri, idari, adli vs. sahada takip etmeleri gerekli hareket tarzını tanzim eden Kur'an'ın emir hükümleri kendisini göstermektedir. Hz. Peygamber zamanında Medine'de Yahudi ve diğer dini cemaatlara kazai muhtariyet tanındığı için, her cemaat kendi davasını kendi mahkemesine götürüyordu ve her cemaat mahkemelerinde kendi, kanunlarını uyguluyordu. Bazen Hz. Peygamber'e Yahudi, Hıristiyan vs. gibi dinlere mensup şahıslar davalarını getiriyorlardı. Nitekim bir Yahudi erkekle bir Yahudi kadın zina etmişti. Bu şahıslara nasıl bir ceza verilmesi gerektiği hususunda Hz. Peygambere geldiklerinde Tevrat'ın zina yapanlara verilen recim cezasını verdi ve ceza derhal infaz edildi².

İslâm adliye sistemi ile devletleşme ile tama uygulama sahasına ulaşıldığı ve adalet dağıtımının Medine İslam devletinde bizzat Hz. Peygamberle başlatıldığı görülmektedir. Bundan sonraki halifeler, İslâm devletleri ve Müslüman milletler bu sistemi örnek almışlardır. Osmanlı Devleti'nin şer'i adliyesi tamamen Medine İslâm devleti ve Hz. Peygamberi örnek almıştır.

Arap yarımadası da, Hz. Peygamberin vefatına yakın sıralarda baştan başa İslâm devletinin hakimiyeti altına girmiştir. Taktir edilir ki, bu kadar geniş toprakları içine alan bir ülkenin idaresinin tek kişi tarafından yürütülmesi imkansızdır. Bu nedenle Hz. Peygamber her fethedilen veya kendi rızasıyla müslümana olarak yaşamayı arzu eden her bölgeye bir vali tayin ediyordu. Valiler idari işlerle meşgul oluyorlardı. Valiler görev yaptıkları bölgelerde kazai işleri bazen kendileri ifa ediyorlardı. Bazen de İslâm hükümet; tarafından sırf kazai işlerle görevli memurlar yani hakimler gönderiliyordu. Hatta Hz. Peygamber Medine'de kazai işlerin çoğalması nedeniyle önceden kadı sıfatıyla taşımakta olduğu görevlerden bir kısmını Sahabilerine devretmişti.

Amir'ül-Şa'bi'den gelen bir rivayete göre peygamber devrinde dört kadı vardı. Bunlar Hz. Ömer, Ali, Zeyd, Sabit, Ebu Musa'l-Eş'ari idi³. Bazı kitaplarda da altı tane olduğu yazılmaktadır. Bu da göstermektedir ki Peygamber zamanında hakimler mevcuttur. İlk zamanlarda kadıların müftü olarak adlandırıldığı dikkati çekmektedir. Kanaatimizce ilk devirlerde kadıların çoğunluğu müftüler arasından tayin edilmiştir. Kaynaklarda çektiğine göre Peygamber zamanında 140 kişi müftü idi. Dört ve altı rakamları ise şöhretlilerinin isimleri olsa gerek. Zamanla Medine'de kaza işleri artmış ve Hz. Peygamber kadı sıfatıyla taşımakta olduğu yetkilerden bir kısmını başkalarına devretmek ve kazai hususta sadece temyiz yetkisini kullandığı görülmüştür.

² Atar, a.g.e., s. 46.

³ Atar, a.g.e., s. 50.

II. KADI VE ADLİ MEMURLAR

Kadınların esas görevleri hukuk kaidelerini sosyal münasebetlerle tatbik etmek ve fertlerin subjektif haklarının korunmasını temin eden tedbirleri almaktır. Bu itibarla kadı olacakların hukuk ilmine otorite olmaları gerekir. Sosyal ilişkilerin gereklerini ve halkın ihtiyaçlarını, örf ve adetlerini anlayacak derecede genel kültürleri nihayet dış tesislere karşı koyabilecek karakter, ahlak ve seciyeleri bulunması gerekir, kaza fonksiyonunun mes'uliyeti fazla olduğu için, bu fonksiyonu ifa edecek şahıslarda teknik, manevi, ahlaki vasıflar aranır. Ters durumlarında topluma derin zararlar verecekleri malumdur. Hadislerde adil hüküm verenler cennete gidecekleri, adil olmayanların cehenneme gidecekleri belirtilmektedir.

Gerek Peygamber ve gerek dört Halife ve Emeviler zamanında kaza fonksiyonunu yürüten kadılar teknik, manevi ve ahlaki vasıfları iyiydi.

Kadıların şahıslarında bulunması gerekli vasıflara şunlardır.

1. İslâm olmalı
2. Cinsiyet (erkek olmalı)
3. Buluş ve akıl baliğ olmalı
4. Hürriyet sahibi olmalı
5. Adaletli olmalı
6. İlimi (hukuk bilgisi) iyi olmalı
7. Göz, kulak, dil arızası bulunmamalı, sağlam olmalı

İlk devirlerde kadı tayini her zaman merkezi hükümetin yetkisindeydi. Hz. Ömer'e kadar böyle sürdü. Hz. Ömer, devrinde vilayet kadılarının tayinini kendisi yapıyordu. Küçük kadı tayini için ise valilere yetki vermiştir.

Emeviler devrinde de bu gelenek devam etti.

Abbasilerde kadı'l-kudat ve Endülüs Emevi'lerinde Kadı'l Cema'a teşkilatları ihdas oluncaya kadar bu şekilde devam etti. İlk kadı'l Kudat olan Ebu Yusuf müçtehit bir hukukçu idi. Daha sonra kadı tayininde ek bir usûl öne sürülmektedir. Kadı tayini yapılmayan bölgelere, halka kendi aralarından tayin yapma yetkisi verilmiştir.

Kadıların asıl görevleri cemiyet içinde meydana gelen ihtilafları çözmek, kaideye uygun olmayan suç ve hareketleri kanunları uygulayarak ortadan kaldırmak, adaleti tavzii etmek. İslâm devletlerinede zamanla kadılara, mali, idari, askeri, dini, eğitim ve öğretim görevleri de verilmiştir.

Dört halife döneminde ilk görev olarak da emniyet asayişini sağlama görevi verildi. Emeviler devrinde yetimlerin mallarının korunması görevi verildi.

Abbasiler devrinde ise askeri görevleri verildi. Bu dönemde başlıca görevleri şunlardır:

- 1) Davalara bakmak adli görev
- 2) Hakları almak hak sahiplerine vermek ve yargılama
- 3) Yetimlere, mecnunların, küçüklerin mallarını korumak (kayımlık)
- 4) Vakıflara nezaret
- 5) Vasiyetleri yerine getirmek
- 6) Velileri bulunmayan gençleri evlendirmek
- 7) Haddleri (cezaları) infaz ve icra etmek
- 8) Şehrin emniyetini sağlamak ve belediye görevlerini yerine getirmek
- 9) Şahit (noterlik) ve yardımcılarını kontrol etmek
- 10) Hükümlerde adil ve eşit davranmak

İslam hükümeti, ilk devirlerden beri kaza fonksiyonuna ifa eden kadınların çalışmalarına karşılık maaş verildi. Kadınlara maaş verilirken hayat şartları azami derecede göz önünde bulundurulurdu. Hz. Peygamber amme hizmetlerini yürüten memurlarına maaş verirdi. Bu maaşı verirken onların her türlü masraflarının hükümet tarafından karşılanacağını ve "kendisi istihdam ettiğimiz kimse, karısına ait masrafları da alacaktır. Şayet hizmetçisi yoksa, onlarınkini de, yine evi oysa ev kirasını dahi alacaktır. Beytül-mal'dan başka sebeplerle alınacak her masraf bir kusur veya hırsızlık teşkil eder"⁴ sözleriyle ifade ediyordu.

Hz. Peygamber hicri 8. yılda Mekke'ye vali-kadı tayin etti ve ona günlük olarak bir dirhem (aylık 30 dirhem eder) maaş verdi.

Devlet başkanlığını ifa eden Hz. Ömer ve Hz. Ali çocuklarını geçindirecek kadar maaş alıyorlardı. Hz. Osman zengin olduğundan hiç almıyordu.

Hz. Ömer zamanında hakimler devletin en yüksek memuru sayıldıklarından dolayı dolgun maaş alıyorlardı. Örneğin; Küfe kadısı 100 dirhem alıyordu. Hz. Ali zamanında 500 dirheme çıkardı.

Emeviler ve Abbasiler döneminde aylık 30 dinar, senede 1000 dinar alıyorlardı. Zaman içinde 200 dinara çıkarıldı.

Ayrıca Ebubekir zamanında maaş temini için

1. Ganimet mallarından
2. Necran ve Hecer vs. bölgelerinden alınan cizyelerden maaş verilmiştir.

⁴ Atar, a.g.e., s. 118.

İslam hukukuna göre Kadılar, tayin edildikleri bütün bölge halkının her çeşit davasına bakmak yetkisine sahiptiler. Hatta yolcuların da davalarına bakabilmekteydiler. Davalarda tarafsızlık, için bazı davalara bakamazlardı. Kadı şu davalara bakamazdı.

1. Kendisinin
2. Anne, baba, dede ve ninelerinin
3. Oğlu ve kızının
4. Torunlarının
5. İş ve mülk ortağının
6. Karısının
7. Kölesinin
8. İşçisinin
9. Vekilinin (naip) davalarına bakamazdı.

Müftüler, İslam adliye teşkilatında kaza fonksiyonunun iadesinde önemli bir rol oynarlar, bir bakıma kaza organının yani kadının yardımcısı ve müşaviridirler. Fetva için de yardımcı olmaktadır. fetva veren şahsa müftü denilmektedir.

Fetva teşkilatı, İslam'ın başlangıcında özel bir teşkilattı. Emevi Halifesi Ömer b. Abdülaziz zamanında fetva teşkilatı resmi bir devlet teşkilatı haline getirilmiştir.

Fetva teşkilatı -hususî de olsa- Hz. Peygamber zamanından itibaren İslâm Adliyesinde önemli bir yer işgal etmiştir. Bu gelenek Osmanlılara da geçmiştir.

İslâm adliye teşkilatında Vekiller Avukatın yerine görev ifa ediyorlardı. Her ne kadar Avrupa hukukunun tanıdığı Avukatların bütün vasıflarına haiz değil idiyse de, Avukatların yaptığı görevi yapmaktaydılar. Mahkeme önünde tarafların menfaatlerini savunuyorlardı. Taraflar, hukuki işleri yürütmeyi daha iyi bilen ve hukuk tahsili etmiş kimseleri vekil tayininde tercih ediyorlardı. Mahkemede vekillik çok para getiren bir meslek haline gelmiş ve "vekiller" kendi aralarında adeta barolar halinde teşkilatlanmışlardı.

İslam hukukuna göre gerek davalı gerek davacı davasını takip için bir vekil tayin edebilirdi. Çünkü herkes kendi davasını bizzat takibe idare etmeye muhtedir değildi. Örneğin; hastalar, ihtiyarlar, cahiller, çocuklar, yolcular vb.

İmam-ı Azam'a göre, ihtiyari hasta, kadın ve yolcu müstesna olmak üzere diğer şahısların tayin edecekleri vekilin kabul veya reddi diğer tarafın rızasına bağlıdır.

Müvekkil, vekiline herhangi bir nedenle vekaletten azledebilir, vekil de aynı şekilde vekillikten istifa edebilirdi.

Tanzimat'tan sonra çıkarılan, H. 1286 tarihli nizamnamenin 71. maddesinde geçen "Müdde-i Umumi" kelimesi yakın tarihlere kadar Türk Hukukunda kullanılmış daha sonradan savcı olarak değiştirilmiştir.

Avrupa'da XIX. yy da adliye teşkilatında yer alan savcılarının görevleri kamu davasını açmak, ceza davalarının büyük bir kısmında kamunun temsilcisi sıfatıyla bulunmak ve verilen hükümlerin icrasını izlemek ve sağlamaktır.

Polislik görevini İslâm devletlerinde yer ve zamana göre sıradan Müslümanlar yerine getirmişlerdir. Halife ve kadıların kamu davasını açma yetkileri vardır. Suç işleyenlerin çoğu polis merkezinde suçlarının cezası şer'i olarak belli olduğundan infaz edilirdi. Çoğu zaman kamu davası açılmasına ve görevli memura ihtiyaç duyulmamıştır. Bunun için savcı yerine geçecek bir memur görememekteyiz.

İslâm devletlerin'de Noterlik kurumunun davası olduğu bilinmektedir. Fransızca bir terim olan Noterin İslâm Hukukunda Udul, Şuhut, Şuriti, Katib'uş-Şurût, Katib'ul-vesaik şeklinde ifade edildiği görülmüştür.

Serahsi, Resulullah zamanından itibaren kendi zamanına kadar, ticari, hukuki, akit, muameleleri ile idari tasarruf ve siyasi antlaşma ve gelenek halinde devam ettiğini kaydeder⁵. Peygamber zamanında Noterlik işlerini Zeyd b. El-Erkam, el-Alâ b. Ükbe, el-Muğire b.şu'be vs. yapmaktaydı. Hz. Ömer döneminde de hükümete bağlı Noterler görülmüştür.

Noterin özellikleri şunlar olmalıdır.

1. Hukuk bilgisi, yani Noterlik bilgisi
2. Adalet
3. Yazı sanatı

Katipler mahkemelerde kadının yardımcısıdır. Konuşmaların yazılması ve zaptı işlerini görürler. İlk defa Hz. Ali döneminde ortaya çıktı.

Aranan özellikler:

1. İslâm
2. Adalet
3. Hukuk bilgisi
4. Akıl, buluş ve hürriyet

Katipler, devlet memuru sayılırlardı. Çalışmalarına karşılık maaş alırlardı. Örneğin; Fatimiler zamanında 300 dirhem maaş alırlardı.

İslam adliye teşkilatında mübaşir isminde bir memura rastlanmaz yalnız onun görevini yerine getiren memurlar zaman zaman kullanılmıştır. Örneğin; Basra kadısı

⁵ Atar, a.g.e., s. 138.

Ebi Bûrde'nin el-Azin ismiyle bir memur mübaşir görevi ile görevlendirilmişti. Küfe kadısı Şureyh'in Ciluâz ismindeki memurun elinde kırbaç olduğu halde mahkeme huzurunu bozanları kırbaçladığı nakledilmektedir.

Kasım (icra memuru) ise miras davalarında bizzat dava yerine giderek gerekli tahkikatı yapıp ihtilafları bir neticeye ulaştığı davayı hükme bağlar ve ev, tarla, arsa gibi gayri menkulleri varisleri arasında taksim eden memura denir. İslâm'ın ilk zamanlarında görülmüştür. Örneğin: Hz. Ali'nin kasımı Abdullah b. Yahya El-kindî idi.

Kasımlarda aranan özellikler;

1. İslâm
2. Adalet
3. İlim
4. Hürriyet
5. Azalarının sağ ve salim olması

Müzekki ise, İslâm Adliye teşkilatında, şahitlerin adil olup olmadıklarını araştıran ve tespit eden memurlara müzekki denir. İlk önce tezkiye işlemleri açığa yapılırdı. Sonra Küfe kadısı Şureyh ilk defa gizli tezkiye usûlünü uygulamıştır.

Tercümanlık, kadının kaza bölgesinde bütün dilleri bilemeyeceğinden de bir veya iki tane tercüman kullanılmıştır.

Hz. Peygamber taraflardan Arapça bilmeyenleri anlayabilmek için Zeyd b. Sabit'e İbranice öğrenmesini emretti.

III. MAHKEMELER, GÖREV VE YETKİLERİ

İslâm Adliye teşkilatında ilk zamanlarda mahkemeler tek kadı usûlüyle çalışmıştır. Çok kadılı çalışma çok azdır. Küfe'de Ebu Bûrde b. Ebi Musa ile Sa'id b. Cûbey toplu kadı usulüne uygun olarak davalara bakıyorlardı. Basra'ya hicri 134 üncü senesinde tayin edilen Ömer b. Amir es Selman ve Sivar b. Abdullah birlikte davalara bakıyorlardı. Ömer b. Amir mahkeme başkanı olarak taraflara soru soruyordu. Sivar b. Abdullah sessizce dinliyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda mahkemelerde fakihlerin bulunması jüri sistemine benzetilmektedir. Fakat fakihin oy hakkı yoktur, sadece görüş belirtirdi.

İslâm Adliye teşkilatında mahkemeler tek dereceli olarak icrai kaza etmişlerdir. Verilen hükümlerin, kaziye-i mahkeme teşkil edildiğinden ikinci dereceli bir mahkeme tarafından yani istinaf mahkemeleri tarafından o hükümler tekrar görülemez. Ancak

madur mahkemeler tarafından verilen kararlar kazıye-i mahkeme teşkil etmekle birlikte, üst mahkeme tarafından şeklen temyiz edilirdi.

Peygamber zamanından itibaren, İslâm mahkemeleri temyiz edilmekteydi, önceleri Hz. Peygamber bizzat temyiz yaparken sınırların genişlemesiyle birlikte sahabelerini de görevlendirmiştir.

Temyiz mahkemesi bir derece mahkemesi değil kanun mahkemesidir. Daha sonraları Kad'l-Kudat veya Kad'l Cema' ismini almışlardır.

İlk zamanlar davalara cami, ev, çadır vs. mahkeme salonu olarak kullanılmıştır. Keşif icap ediyorsa, "keşif mahalli muhakemenin icra edildiği yer olarak kullanılıyordu. Kadılar daha çok kendi evlerini kullanıyorlardı. Osmanlılar'ın da bu sistemi kullandıkları ve Anadolu'nun birçok il ve ilçesinde kadı evleri diye adlandırılan büyük evler günümüze kadar tarihi eser şeklinde gelmiştir.

Emevi Halifesi Muaviye, zamanında davalara bakmak üzere yaptırdığı dairede bir taht üzerinde icra-i kaza ediyordu. Hatta Hz. Osman'ın bir binayı mahkeme binası olarak tesis ettiği bilinmektedir.

İlk zamanlarda mahkeme her zaman açıktı. Emeviler zamanında davalara bakmak üzere belirli günler tayin edilmiştir. Mısır bölgesinde adaleti tevzi etme belli esaslara bağlanmıştır. Bazı İslâm tarihçilerine göre mahkemelerin faaliyeti, Cuma günleri, Hac mevsiminde, Kurban ve Ramazan Bayramlarında mahkemeler tatil edilirdi. Adli tatil.

Mahkemelerin görev ve yetkileri de belirlenmişti. Yetki ise sadece yer itibarıyla bir mahkemenin bir işe bakabilip bakamamasıdır. Kadılar kendi bölgelerindeki davalara bakabilirlerdi. İslâm ülkesinde yaşayan Gayri Müslimler ile Müslümanlar arasındaki ihtilaflarda, ise yetkili mahkeme İslâm mahkemesidir. Gayri Müslimlerin İslâm mahkemelerine kendi rızaları ile getirecekleri davalarda da İslâm mahkemesi yetkili idi. O zamanki adli sistemde sivil ve askeri mahkeme ayrımı olması görüşü de vardır.

Bazı İslâm Devletlerinde muhtelif zaman ve mekanlarda adli mahkemelerden başka kuruluşlar da mahkeme fonksiyonunu ifa etme yetkisini elde etmişlerdir. Bu kuruluşlar arasında Mezalim Mahkemeleri, Hisbe Teşkilatı, Şurta Teşkilatı ve Kadı'l-asker Teşkilatı yer almaktadır.

Kadıların yürüttükleri adli kazanın dışında bir de devlet idarecilerini halife, vezir, emir, vali vs. tarafından yürütülen Mezalim Kazası vardır. (En-nazar fi mezalim el-adliye Velayet'ül-Mezalim.)

Mezalim Kadısı, adli ve idari mahkemelere bakabilme yetkisine sahiptir. Fertlerin birbirleri aleyhine açacakları adli davalar fertlerin devlete ve kurumlarına karşı

açacakları idari davalara mezalim mahkemesinde bakılırdı. Halbuki adli kaza fonksiyonunu yürüten kadılar sadece fertler arasındaki meydana gelecek davalara bakabilirler. İdareye karşı açılacak davalara bakmak selahiyetine sahip değildir.

İslâm hukukunda genel olarak muhakeme kuralları tesbit edilmiştir. Tesbit edilen kaideler, taraflar ile Kadının muhakeme esnasında uymaya mecbur olacağı prensipler halinde konulmuştur. Mezalim mahkemesi çalışırken mezalim kadının yanında birtakım memurlar görev yaparlar. Böylece adli mahkemelerden farklılık gösterirler (polisler, katipler, görgü şahitleri, noterler bulunurdu).

Mezalim mahkemeleri, uygulama alanında şahısların lehine kararlarda verebilmekteydi. Örneğin; bir davada, vergi memurlarının yolsuzlukları ile ilgili davalar ile valilerin haksız istimlaklarına karşı açılan bir dava fertlerin lehine neticelenmiştir.

Zımmiler dahi idarecilerin haksız tasarruflarından dolayı maduriyete maruz kaldıklarında, mezalim mahkemelerine başvurarak dava açıyorlardı.

Mahkemedeki kaza fonksiyonunu ifa edecek şahısların dindar, iffetli, vücut bakımından heybetli ve iradesi kuvvetli olması gerekirdi. Bu arada mezalim mahkemelerinde bazen görevlendirilmek üzere diğer mahkemelerden kadıların da tayin edildiğini görüyoruz.

Mezalim mahkemelerinde duruşmalar aleni yapılırdı. Önceleri özel bir yer yoktu. Sonraları saraylarda ve Dar'ul-Adl, yaptırılmıştır.

Askeri yargı ise İslâm devletlerinde, orduya mensup şahısları ilgilendiren ceza ve bazı hukuk davalarında yetkili kurum askeri mahkemelerdir. Hz. Peygamber ordu kurunca, askerler içindeki itilafları gidermek için ordu komutanlarına yargı görevi de vermiştir.

Hz. Ömer hilafet makamına geçince her askeri birliğe bir kadı tayin etti. Abbasiler devrinde de orduya kadı tayinleri devam etti. F. Köprülü XII. Asırda muhtelif Türk devletlerinde ortaya çıkan ordu kadılığını Divan-ı Mezali (mahkeme)'in bir devamı olarak gösterir⁶.

Mısır Memlûklülerinde Kadı'l-askerlik teşkilatı daha mükemmel bir suretle olduğu bilinmektedir. Her mezhebi temsil eden bir Kadı'l-asker mevcuttu.

Kadı'l-asker, adli kadı gibi muhakeme usûlünü uygulardı.

⁶ F. Köprülü, "Orta Zamanda Türk Hukuki Müesseseleri", 5-6 sayılı bültenden ayrı basım, (İstanbul 1938, Devlet Basımevi, 1938), s. 65.

Osmanlılarda kazasker diye adlandırılan askeri kadının yetkileri daha genişletilmiştir. Kazaskerler, kadıların tayin ve azil işleriyle meşgul oluyordular.

Mısırdaki bazı askeri kadınlara ek görev olarak eğitim işleri bazen de maliye işleri görevi olarak veriliyordu.

Yargılama usûlü; tarafların iddia ve müdafaalarını mahkeme huzurunda izah ve mahkemelerin ihtilafı için takibe mecbur oldukları şekilleri ve merasimi tayin eden kaidelerdir.

Biz muhakeme esnasında tarafların iddia ve müdafaalarını kadı önünde ne şekilde izah edeceklerini ve kadıların İcra-i Kaza ederken uymaya ve takibe mecbura olacağı kaideleri Resulullah ve Halifelerin bu konudaki faaliyetleri ile hukukçuların içtihat ve taktirlerinden tespit ediyoruz.

Peygamberin uyguladığı muhakeme usulüne göre mahkemelerde davayı ispat etmek davacıya düşmektedir. Kadılar davacının ve davalının getireceği delillere bağlı olarak hüküm vermek zorundadır.

İslâm hukukunda davaların durumlarına göre muhakeme usûlü uygulanır. Buna göre davalar ikiye ayrılır.

1. Hukuk davaları
2. Ceza-i davalar

1. Hukuk davası: Subjektif hakkı ihlâl edilip kendi eliyle hakkını alamayan bir fert devletin aracılığı ile hakkını elde etme hakkına sahiptir. Mahkeme dava dilekçesinin gelmesiyle faaliyete geçer ve hakkı tespit etmeye çalışır. Burada ifade edelim ki her dava dilekçesi işleme konmaz. Her şeyden önce dava dilekçesinin şekil yönünden usûl ve kaidelerine uygun olarak tanzim edilmesi gerekebilir.

2. Ceza davası: Ceza davalarında, davanın açılması ve takip edilmesi hukuk davalarından farklıdır. Ceza davalarında zarar görenin akrabalarının ihbarı mahkemeyi harekete geçirebilir. Hz. Ömer bir ölüm haberi kendisine gelmesi üzerine, katili bulmak için hukuku amme davası açarak tam bir sene tahkikat yaptırmıştır. Hz. Osman Kufe valisinin şarap içtiğinin ihbar edilmesi üzerine hukuku amme davası açarak zanlı hakkında tahkikat yaptırmıştır. Hz. Osman Küfe valisinin şarap içtiğinin ihbar edilmesi üzerine hukuku amme davası açarak zanlı hakkında tahkikat yaptırmıştır. Halktan olayla bağlantısı olmayan biri de hukuku amme davası açabilir.

Muhakeme usûlüne göre davacının kişisel iddiasıyla isteği hemen yerine getirilmez, iddia edilen şey hakkında davalının görüşü sorulur. Bu onun en tabii hakkıdır. Hz. Peygamber hadislerinde de açıklamıştır. Hz. Peygamber Ali b. Ebi

Talib'i Yemen'e kadı olarak tayin ederken tek taraflı hüküm vermekten sakınmasını, "İki taraf senin karşında yerlerini alınca; birini olduğu gibi diğer tarafı da dinlemeden aralarında hükmetme. Bu alınması gerekli kararı tayin etmede daha elverişlidir". Sözüyle ifade etmişlerdir. Emevi halifelerinden Ömer b. Abdülaziz, hakimlerinden birine gönderdiği kazai talimatnamede davacının kişisel iddiasına uyararak tek taraflı hüküm vermemesini şöyle belirtmiştir; "Sana, tek gözünün çıkarıldığı iddiasıyla gelen bir davacı hakkında ona işkence edilerek gözü çıkartılmış diye hükmetme. Belki diğer davalının iki gözü de çıkmıştır". Emriyle kişisel davranışları yasak etmiştir. İslâm hukukunda gösterilen örneklerden anlaşılan prensipler çerçevesinde davalının kendini müdafaa etmesi bir esasa bağlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Af ise, daha ziyade hukuk davalarında bahis konusu olabilir. Bir kimse şahsı hakkından feragat ederek davaya son verebilir. Gerçekten Hz. Peygamber devrinden itibaren kıssas ve diyet davalarında af ve haktan feragat kabul edilmiş olduğu halde hudud davalarında hiçbir zaman af ve feraagat edilmemiştir. Kamuyu ilgilendiren davalarda af mümkün olmamaktadır. İspat edilemeyen ceza davalarında Peygamberin yönlendirmesiyle şüpheli hâl nedeniyle cezalar kaldırılmıştır.

Taraflar, gerek duruşmadan evvel ve gerekse duruşma anında aralarında niza ve ihtilafı sulh ve anlaşma suretiyle çözüme kavuşturabilirler. Mahkemeye müracaat ederlerse kadı anlaşmaya davet edebilir. Sulh, hukuk davalarında kabul edilir fakat ceza davalarında kabul edilmezdi.

Kadı, ceza ve hukuk davalarında bilirkişinin görüşlerini alarak delil olarak kabul edebilirdi. Örneğin; Doktor, Veteriner, İktisatçı vb. kendi dallarından uzman olanları dinlerdi, davaya delil kabul ederdi.

Kadı, hukuk ve ceza davalarında keşif yaparak dava hakkında birtakım deliller toplardı. Karar vermede etkisi olurdu.

İslâm mahkemelerinde genellikle tek kadılı çalışmıştır. Bazen çok kadılı davalar da olmuştur. Duruşmadan evvel kadılar görevlilerin yerlerini almasını sağlardı (polis, katip, hukukçular). Mahkemenin sevk ve idaresinden kadılar sorumluydu. Asayiş bozanlar hakkında gerekli tedbirleri almak zorundaydı.

Hz. Peygamber duruşma anında tarafların oturtuyordu. Duruşma yapılırken her türlü dış tesir altında kalmadan adaletin yerine getirilmesini belirtmiştir. O'nun duruşma esnasına kadının taraflara eşit muamele etmelerini istemesi çok önemlidir.

Kadılar müracaat sırasına göre davalara bakarlardı. Acil davalara öncelik tanınırdı. Şekil yönünden dava dilekçesi kabul edilince kadı taraftarları açık olarak muhakeme ederdi.

Kadılar ceza davalarında bazı hallerde suç işleyiş şekillerini ispat için tahkikat yapabilirlerdi.

Kadı verdiği kararı iki nüsha halinde, biri mahkeme sicili dosyasına, diğerini taraflara verilmek üzere tanzim ederdi. Nüshalardan biri diğeri davayı kazanana verilirdi.

Teyiz, kadılarında hata yapabilecekleri ve maduriyetlerin giderilmesi için, kadı kararlarının kanunlara uygun olup olmadığını gözden geçirmek ve hataları düzeltmek amacıyla taraflara tanınmış bir hukuki haktır. İslâm hukukunda kanun yolları temyiz ve muhakemenin iradesi olarak iki kısımdadır.

Temyiz, verilen kararların ve muhakeme şekli hakkında inceleme yapılıır. Eğer kanunlara aykırılık varsa hüküm bozulur ve o davaya yeniden bakılır. Hz. Peygamberden beri davalar temyiz edilmektedir.

Muhakemenin iadesi bir kadının tarafların gizledikleri delilleri veya hataları ortaya çıkarıp müracaatları sonucu, kararın bozulması ve muhakemenin tekrar iadesi istenebilir.

Şu durumlarda itiraz yapılabilmektedir:

1. Muhakeme usulüne uygun olarak bakılmayan davalar
2. Kadının kendisi veya anne baba ve yakın akrabasıyla ilişkisi veya düşmanlığın bahis konusu edildiği davalar
3. Yeni delillerin ortaya çıktığı durumlar
4. Şahitlerin vasıflarında tutarsızlığın tespit edildiği durumlar

Eğer kadının şahsından kaynaklanan bir hata varsa muhakeme masrafları kendisine ödetilirdi.

İnfaz, hudud cezasını hakim infaz ederdi. Hususi hukuku ilgilendiren infazlarda mağdurun infaz esnasında bulunması gerekirdi. Ölümden başka surette yapılacak kıssalar için devlet memurları ve otoriterler icra yapar. Taz'ir cezalarını devlet memurları infaz ederdi.

Hapis ve tevkif, Hz. Peygamber borçlarını vermeyenleri, harp esirlerini ve katilleri veyahut cinayet zanlılarını hapsedmekteydi. Peygamber ve dört halife dönemlerinde özel bir hasiphane yoktu. Suçlular, kuyulara, dehlizlere, mescitlere hapsediliyorlardı.

İslâm'da ilk kez hapisane için hususi bir ev yaptıran Hz. Ali'dir.

Tahkim taraftarların kendi rızalarıyla itibar sahibi bir kişiyi ihtilafların giderilmesi için hakem tayin etmeleridir, İslâm öncesinde de vardı. Dört halife döneminde de

kullanılmıştır. İslâm hukukunda kişi haklarını ilgilendiren davalar da hakeme gidebilmektedir. Fakat hudud ve kıssas davalarında hakeme başvurulmayacağı kuraldır. Hakimin hükmü ile hakemin hükmü arasında fark yoktur. Şahısları bağlayıcı olur.

Bugünkü Türk hukukunda tahkime zaman tasarrufu nedeniyle büyük itibar edilmektedir.

Hakemlerin de bazı özellikleri olmalıdır. Tarafsızlıkları ve bilgili olmaları esastır. Hakemlerin kararları kadıya arzedildiğinde kadı hakemin kurallara uygun kararlarını uygular usule uymayan kararları ise bozar ve kendisi davaya yeniden bakardı.

Şunu da belirtelim ki hakemler birinci derecede ki akrabalarının davalarına tayin edilmezdi.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI HUKUKU

1. OSMANLI HUKUKU'NUN GENEL YAPISI

1.1. Tanzimat Dönemi'ne kadar ki dönem

Osmanlı devleti kuruluşundan itibaren bağlı bulunduğu dinin icaplarına göre bir hukuk sistemi kabul etmiştir. Diğer Türk devletleri gibi İslâm hukukuna göre devletin hayatını düzenlemiştir. Müslim ve gayrimüslimlerin tabi buldukları esaslar ve bunların birbiriyle olan ilişkileri bu hukuk çerçevesinde konulan hükümlere göre düzenlenmiştir.

Osmanlı hukukunun temelini şer'i hukuk teşkil etmekteydi. Bu kurallar Kuran'dan alındığı için değişmezlik taşımaktaydı. Bu kuralları din adamları ve kadılar ortaklaşa uygulama sahasında yürütmekteydiler.

Bunun yanında Osmanlılar'da kamu hukukundaki boşluğun doldurulması için şer'i hukukun yanında örfi hukukta gelişmiştir. Eski Türk devletlerinden gelen bir idarecilik geleneği veya fethedilen memleketlerdeki bazı vergi teşkilatlanması milli veya örfi denilebilecek bir hukuk sistemini de ortaya çıkardığı bilinen bir gerçektir⁷. Osmanlıların ilk kuruluş yıllarından itibaren padişahların irade, ferman ve uygulamalarıyla pozitif hukuk haline geldiği veya İslâm hukukunun açık bir hüküm koyamadığı durumlarda bu pozitif hukuk kuralları konduğu görülmektedir⁸. İşte zamanla çoğalan ve gelişen bu hukuki kuralların hepsi birden örfi hukuku meydana getirmiştir. Nitekim bir konu da bir hukukun görüşüne uyulması yolunda padişahın emri çıkarsa bu emir, kadıları bağlayıcı bir kanun durumuna girer, öncelikle buna aykırı bir hüküm verilemezdi⁹. Ancak böyle bir emrin konusunun suç teşkil etmesi gerekir, şeriat'a aykırılığının olmaması gerekirdi. Osmanlı kanunnamelerinde şer'i hükümlerle birlikte örfi hükümlerin de kullanılması bu konuyu kuvvetlendirmektedir. Örneğin: Osmanlılarda ahkam-ı şer'iyye ve kavânin-i örfiye tabirlerine birlikte rastlanılmaktadır¹⁰. Diğer yandan şunu da belirtelim; sipahi ve reâyeye münasebetleri, toprak tasarrufu, örfi vergiler, reâyaya yüklenen çeşitli hizmetler gümrük ve bacalar vb.

⁷ Yusuf Halaçoğlu. *Osmanlılar'da Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, (Ankara: T.T.K. Basımevi, 1995), s. 118-124.

⁸ M. Akif Aydın. *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 1985), s. 59-65.

⁹ Halaçoğlu, a.g.e., s. 118-119.

¹⁰ Tursun Bey. *Tarih-i Ebûl-Feth*, Çev: Mertol Tulum, (İstanbul: 1977), s. 12.

halkı doğrudan ilgilendiren hukuki konularda belli prensipleri ve maddeleriyle bir kanun-i osmani ortaya çıkmıştır. Buna aykırı olan kaideler bid'at sayılmıştır. Hükümdarlar yeni fethedilen bir toprak üzerinde cârî olan bir tür bid'atları "adaletnameler" yayınlamak suretiyle kaldırmışlardır.

İlk devirlere ait bazı mahkeme kayıtlarını ihtiva eden şer'îye sicillerinin günümüze kadar gelenlerinden, Osmanlı Devletinin bu dönemine ait hukuki yapısı hakkında gerçek bilgiler elde etmek mümkündür.

Âşık paşa-zâde'de kaydedildiğine göre ilk örfî kanun Osman Gazi tarafından konulmuştur. Karacahisar'ın fethinden sonra buraya kadı, subaşı konulduğu gibi, birde Pazar kurulmuştur¹¹.

Yıldırım Bâyezid devri ise, kanun koyma ve teşkilatlandırma bakımından önemli bir devirdir. Merkezi ve askeri idare sistemini yetiştirme, toprak tasarruf hukuku ve tamamen örfî kanunlara dayanan idare kul sisteminin geniş çapta uygulanıldığı bu zamana rastlar¹².

II. Murad devrinde ise örfî hukukun artık tamamıyla yerleştiği ve tatbik sahası bulunduğu bir dönem olmuştur.

Fatih döneminde ise, daha önce yerleşen Örf ve Adet hukuku alanında ilk yazılı kanunnâmeler yapılmıştır. Bu kanunlarda saltanata ait kanunlar, maliye idare, cürüm ve devlet hizmetlileri ile ilgili hususlar yer almaktadır.

Bu kanunnâmeler bazı değişikliklerle Kanuni Sultan Süleyman Devrinde'de geçerli olmuştur. Bunlardan birincisi derleme şeklinde olan genel mahiyetteki kanunnâmelerdir. Eski ve yeni hükümleri ihtiva etmektedir. İkinci kategoriyi ise kanun hükmünde ferumanlar, beratlar ve sancak kanunnâmeleri oluşturmaktadır.

Tahrir defterlerinin başında yer alan ve her sancağın mahalli örfüne göre bazı değişik yanları bulunan sancak kanunları ise Osmanlı Devleti'de örfî hukukun yerleşmiş olduğunu göstermektedir¹³.

1.2. Tanzimatın sonraki dönem

Tanzimat Osmanlı Devleti'nde 1839'da Gülhane Hatt-ı Humayunu'nun okunmasıyla başlayan ve 1876'da I. Meşrutiyetin ilanına kadar devam eden devreye ve bu devrede yapılan ıslahat ve batılılaşma hareketlerine verilen genel isimdir. Bu

¹¹ Âşık Paşazade. *Tevâhir-i Âl-i Osman*, (İstanbul: M.E.B. Yay. H. 1332), s. 19-20.

¹² Halaçoğlu, a.g.e., s. 121.

¹³ Halil İnalçık. "Adaletnâmeler", *Belgeler*, II / 3-4, (Ankara 1967), s. 27-35.

dönemde Osmanlı devlet düzeninde, hukuki, ekonomik ve sosyal yapısında köklü değişikliklerin yapıldığı devlete daha ziyade batılı bir çehre ve yapı verilmeye çalışıldığı bir dönemdir.

Bu dönem sair bakımından olduğu kadar hukuk tarihi bakımından da önemlidir. Kuruluşundan XIX. Asır ortalarına kadar devam eden klasik Osmanlı hukuk düzeni, ilk defa Tanzimat döneminde gerek mahkemelerin yeniden düzenlenmesi, gerekse bu mahkemelerde uygulamak üzere yeni kanunların hazırlanmasıyla köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bu yüzden Osmanlı hukukunu Tanzimat'tan önceki klasik dönem ve Tanzimat'tan sonraki yeni dönem olmak üzere iki bölüme ayırmak ve öylece incelemek gerekir¹⁴.

Tanzimat'a kadar devam eden tek dereceli klasik Osmanlı mahkemesi, Tanzimat'tan sonra faaliyet alanı daraltılmış bir şekilde şer'îye mahkemeleri olarak devam etmiş, fakat bunun yanında ticari davalara bakmak üzere toplu kadılı karma ticaret mahkemeleri, ceza ve hukuk davalarına bakmak üzere yine toplu kadılı Nizamiye mahkemeleri kurulmuştur. Bu yeni düzenlemelerle birlikte istinaf ve temyiz mahkemesi son şekliyle düzenli bir biçimde Osmanlı hukukuna girmektedir¹⁵. Bu yeni düzenlemelerle birlikte Osmanlı devletinde beş ayrı mahkeme faaliyet gösterir olmuştur; eskinin bir devamı olan şer'îye mahkemeleri, yeni kurulan ticaret ve nizamiye mahkemeleri¹⁶. (Şer'îye mahkemeleri, Karma Ticaret mahkemeleri, Nizamiye mahkemeleri, İstinaf ve Temyiz mahkemeleri)

Tanzimat döneminde adli teşkilat alanında yapılan bir düzenlemelerin yanı sıra şer'îye, ticaret ve nizamiye mahkemelerinde uygulanmak üzere yeni kanunların hazırlanmasına da önem verilmiştir. Gülhane'de okunan ve yeni bir devri başlatan Tanzimat Fermanında Osmanlı devletinin gerileme sebepleri ve bunların çareleri üzerinde durulmuş ve bu çareler arasında ferman da "bazı kavânin-i cedidenin vaz've tesisi" de sayılmıştır. Ferman'ın okunmasından sonra ihtiyaç duyulan kanunların hazırlanma görevi II. Mahmut devrinde kurulmuş olan Meclis-i Ahkâm-ı Adiyeye verilmiştir¹⁷.

Tanzimat döneminde gerek bu meclisce gerekse çeşitli heyetler tarafından hazırlanmış bulunan kanunlar 1840 ve 1851 tarihli Ceza Kanunları, 1858 tarihli Arazi

¹⁴ Aydın, a.g.e., s. 127-131.

¹⁵ Bk. Coşkun Üçok ve Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, (Ankara: Savaş Yayınları, 1993), s. 227-285. Ayr. bk. Ahmet Akgündüz, **Şer'îye Sicilleri**, (Ankara: T.D.A.V.I, 1988), s. 80-81.

¹⁶ Mehmet, Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ**, (Ankara: T.T.K. Basımevi, 1994), s. 35-50.

¹⁷ Geniş bilgi için bk. Mehmet Seyitdanlıoğlu, a.g.e., s. 35-50.

Kanunu, 1869 - 76 tarihleri arasında hazırlanan Mecelle Kanun Kitabı¹⁸. 1850 tarihli Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi, 1863 tarihli Ticare-i Bahriye Kanunnamesi, 1879 Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye kanunudur. Sayıları ona ulaşan bu kanunlar önemli bir kanunlaştırma hareketinin meydana geldiğini ortaya koymaktadır.

Netice olarak denilebilir ki Tanzimat dönemindeki hukuki düzenlemeler milli ihtiyaçlarla ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda yapıldığı kadar, batının tesiri ve baskısıyla da yapılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki Tanzimat devlet adamları Batının bu baskısını hafifletmek için Batının istekleri doğrultusunda düzenleme yapmaya kendilerini mecbur hissetmişler ve bu düzenlemelerle Batının baskısının azalacağını ümit etmişlerdir.

1.3. Tanzimat Döneminin Hukuksal Yönden Değerlendirilmesi

1839'da başlayan Tanzimat II. Mahmut dönemine göre çok daha geniş kapsamlıdır. Tanzimatçılar çok yönlü olarak düzeltim işine girişmişlerdir. Bunun hukuki yönüne bakarsak, Hukuk devleti anlayışına girilmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki hukuksal eşitsizlikler kaldırılmıştır. Kamu hizmeti düşüncesi belirmiştir. Pozitif hukukun belli kurallara göre sistemli bir biçimde düzenlenmesi yani kanunlaştırma kavramı, ilk kez tanınmıştır. İslâm hukukunun ilk bölümü dağınıklıktan kurtarılmıştır. İslâm hukukunun düzenleyemediği alanlarda Batı kanunları kabul edilmiştir¹⁹. Yargılama yöntemleri geliştirilmiş yeni mahkemeler kurulmuştur. Osmanlı vatandaşlarının hukuksal durumu ilk kez çıkartılan vatandaşlık kanunuyla belli bir düzene sokulmuştur.

İslâm hukuku yanında modern hukukun da uygulanması, devlette zaten bozuk olan hukuk birliğini iyice parçalamıştır. Yabancı devletlerin bir ölçüde yargı hakkına sahip olmaları egemenlik anlayışına vurulan bir darbe olmuştur. İslâm hukukunun düzeltilmesi için alınan önlemler sonucu Şeyhülislâm'a büyük yetkiler tanınmış ve sonuncu kabineye alınmıştır. Böylece Tanzimatçılar kendi düşünceleriyle çelişkiye düşmüşlerdir. Böylece mâli hukuk alanında yapılan yenilikler son derece verimsiz hatta olumsuz sonuçlar vermişlerdir.

2. OSMANLI HALKINDAN OLAN GAYRİ MÜSLİMLERİN HUKUKİ DURUMU

Osmanlı devleti sınırları içinde yaşayan gayri müslimler bir iki önemsiz durum dışında hemen hemen müslüman halka eşit tutulmuştur²⁰. Ev alma ve oturma

¹⁸ Osman Kaşıkçı, *Mecelle*, (İstanbul: OSAV Yay., 1997), s. 1-74. bk. M. Akif Aydın, "Mecellenin hazırlanışı", *Osmanlı araştırmaları*, IX, (İstanbul:Enderun Kitabevi Yay. 1989), s. 31-50.

¹⁹ Üçok Mumcu, *a.g.e.*, s. 227-286. bk. Aydın, *Aile Hukuku*, s. 127-131.

²⁰ Halime, *Doğru. XVIII. Yy.'a kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü*, (Eskişehir: Edebiyat Fak. Yay., 1995), s. 217.

özgürlüğünü, cami, türbe gibi müslümanların saygı gösterdiği yerlerin çevresinden almamak koşuluyla kullanabilmişlerdir. İşlenen suçlardan dolayı verilen cezaları iki ana grupta toplayabiliriz. Birincisi, şekil miktarı önceden saptanmış siyaset cezaları ikincisi, yargıcın takdirine bırakılmış tazir cezalarıdır. Her iki tür ceza uygulamasında genel anlamda bir müslim-gayri müslim eşitliği ile sürülebilirdi.

Gayri müslim din adamları iç işlerinde tamamen bağımsız çalışıyorlardı. Din adamları kendi adamlarını ölüm cezası dışındaki diğer cezalara çarptırabilirdi.

Aile hukuku çerçevesinde gayri müslimler arasındaki evlenme boşanma tamamen kendi din adamları yetkisine bırakılmıştır.

Miras konusunda zimmilere müslümanlara tanınan hakların hepsi tanınmıştır. Toprakların yakınlarına miras kalabiliyordu²¹. Gayri müslimler kendi toplumlarının yararına vakıflar kurabilmekteydiler. Buradan anlaşıyor ki gayri müslimler devlete karşı işledikleri suçlar dışında da yabancı şahıslarla olan mahkemeleri dışında kendi hukuki geleneklerine uygun özel mahkemelere sahiptirler.

3. ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE OSMANLI HUKUK NİZAMI

Şer'iyye sicillerinde eşya, borçlar hukuku ve ticaret hukuku aile ilgili kararlar içi içedir ve fıkıh kitaplarındaki "muamelât" hükümleri aynen tatbik edilmiştir.

Şahsa karşı işlenen şer'i suçların cezaları 500 senelik zaman dilimi içinde hiç aksatılmadan aynen uygulandığını şer'iyye sicillerinden öğreniyoruz. Hatta konuyla ilgili olarak Ömer Hilmi Efendi'nin Mi'yar-ı Adâlet isimli eser; Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yarı resmi ceza kodu olarak benimsenmiştir²².

Şer'iyye Sicilleri arasında mâli hukukla ilgili kayıtlarda yer almaktadır ve bu kayıtlardan bir çok mali hukuk probleminin Şer'i esaslara göre çözümlendiği anlaşılmaktadır. İdare ve anayasa hukuku ile ilgili olarak ise, İslâm hukukunun ülül-emre tanıdığı sınırlı yasama yetkisi çerçevesinde düzenlenen bazı ferman, yasakname, adaletnâme ve buyruldukların yer aldığını görüyoruz.

Şer'iyye sicillerinin tetkiki, bize Osmanlı devletinin hukuk nizamında şahsın hukuku, aile hukuku, miras hukuku, borçlar-eşya ve ticaret hukuku ile alakalı özel hukukun bütün dallarında; kamu hukukundan usül hukukunun tamamı, ceza hukukunun % 80'i mâli hukukun çoğunluğu, devletler umumi, idare ve anayasa hukukunun ise genel esaslarında şer'i hükümlerin esas alındığını göstermektedir. Bu saydığımız kısım, hukuk nizamının yaklaşık % 85'ini teşkil eder.

²¹ Doğru, a.g.e., s. 220.

²² Akgündüz, a.g.e., s. 221-260.

Bunun yanında Molla Hüseyin “Dürer ve Gurer’i ile İbrahim Halebi’nin “Mülteka”sı Osmanlı Devleti’nin o zamanlar Medeni Kanunu olarak görülmüştür²³.

3.1. Şer’i Hukuk ve Kaynakları

Osmanlı hukukunda Şer’i hukukunun kaynaklarından kastedilen Kur’an Sünnet, icma ve kıyas gibi Şer’i deliller vasıtasıyla İslâm müctehitlerinin fıkıh kitaplarında tedvin ettikleri hukuki hükümlerdir. Osmanlı kanunnamelerinde Şer yahut Şer’i diye geçmektedir. Bunlar hiçbir şahıs veya hey’etin tasdikine gerek olmaksızın geçerlidir ve bütün müslümanları da bağlar özel hukukun tamamına yakınında ve kamu hukukunun da çoğunluğunda esas kabul edilen hükümler bunlardır. Bilindiği gibi İslam hukukunun kaynakları iki kısımdır:

Birincisi; asli kaynaklardır ki, bunlara edille-i şer’iye denir ve Kur’an, sünnet icma ve kıyâstır.

İkincisi; ise tali ve tebei kaynaklardır ki, örf-âdet kaideleri, istihlâh, istihsân eski hukuk istemleri gibi kaynaklardır.

3.2. Örfi Hukuk ve Mahiyeti

İslâm hukuku ülül-emr denen halife veya padişaha sınırlı yasama yetkisi ktanımmıştır. İster ülül-emr ister müçtehit hukukçular tarafından ortaya konan hukuki hüküklerin tamamına âdet hukuk veya örfi hukuk denmektedir. Osmanlı hukukunda örfi hukuk deyince sadece âdet hukuku değil şeri hükümlerin kanun tarzında tedvini de dahil olmak üzere ülül-emre tanınan sınırlı yasama yetkisi çerçevesinde mütehassıs islam hukukçularının içtihad ve fetvalarına da başvurularak ortaya konan hukuki hükümler akla gelmelidir. Bunların kaynakları da başta örf âdet kaideleri olmak üzere islâm hukukunun aslı veya çoğunlukla tâli kaynakları olduğunu burada ifade etmemiz icabeder. Örfi hukuk şeriata uygun olmazsa geçerli sayılamayacağı bilinmektedir.

Netice olarak İslâm hukukçuları örfi hukuka “siyaset kanunları” demektedirler. İslâm hukukunun çizdiği sınırlar dairesinde İslâm milletinin kazai teşrii ve idari meselelerini tanzim eden hüküm ve tasarruflara denir. Meşruiyet kazanabilmesi için şer’i hükümlere aykırı olmaması şarttır.

²³ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, **Türk Hukuk Tarihi**, C.I. (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1989), s. 141-157.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLILAR'DA YARGI ORGANLARI

1. ŞEYHÜLİSLÂM VE MÜFTÜLER

İslamiyet'in fıkhi kurallarını bilen din adamlarına müftü denilmiştir. İslam Tarihi'nde de müftüler adaletin dağıtılmasında kadıların yanında baş danışman olarak görev yapmışlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde dini lider ve kadıların fıkhi konularda şer'i kararları almadan önce konuyu müftülere danışarak almaktaydılar. Şer'i mahkemelerin yürütülmesinde önemli görev yapmışlardır. Dini konuların görüşüldüğü devlet divanına görüşleri alınmak üzere müftüler zaman zaman çağrılmışlardır. Yükseliş döneminde müftülere şeyhülislam adı verilmiştir. Şeyhüislamı belli bir dönem kadıların tayininde yetkili olmuşlardır. Şeyhüislamı Osmanlı İlimiyesi'nin başı sayılmaktadır. Müderrislerin tayinini yapmaktadırlar. Devletin aldığı kararlarda fetva vermektedirler. Görevlerini meşihat makamı denilen yerde yapmaktadırlar. Bazı dönemlerde kadıların tayini yetkilerinden dolayı ve şer'i davalarda fetvalarına başvurulduğundan dolayı şer'i mahkemelerin ana yetkililerindedir.

2. KAZASKER

İslam tarihinden gelen bir kurumdur. Yükseliş döneminde gelişmektedirler. Osmanlı Devleti'nde Rumeli ve Anadolu kazaskerliği olmak üzere iki tanedir. Rumeli kazaskeri diğerlerine göre birinci sırada yer almaktadır. Kazasker olabilmek için önce İstanbul Kadısı olmak gerekir. Rumeli kazaskeri olabilmek için önce Anadolu Kazaskeri olmak gerekir. Kazaskerler yükseliş bakmaktaydılar. Divan-ı Hümayun'un devamlı üyesiydiler. Osmanlı adalet teşkilatının en yüksek merciiydiler.

3. KADILIK

Kadı kelime olarak hükmeden, yerine getiren anlamına gelmektedir. Halk arasında çıkan anlaşmazlıkların giderilmesi için var olan memuriyet demektir. Osmanlı Devleti'ndeki kadılık kurumu İslâmiyet'in etkisiyle meydana geldiğinden İslâmiyet'in başlangıç devirlerinden itibaren konuyu kısaca ele alacağız.

İslamiyet'te kaza işlerini ilk yerine getiren Hz. Peygamberdir. Daha sonra Hulefay-ı Raşid'in bu görevi gördüler. Çünkü kaza halifelik görevleri içersinde yer almaktaydı. Başkasına havale etmezlerdi. Daha sonraları İslam Devleti büyüyüp işlerde çoğalınca halifeler davaların görülmesi için kendi yerlerine vekiller tayin etmeye başladılar. İslamiyet'te bu yolla ilk defa memur tayin eden zat Hz. Ömer oldu.

Eb-üt Deryada Medine'ye Şüreyh'i Basraya, Ebul Mesul-Eş'ari'yi Küfe'de kadı tayin eyledi²⁴.

Kadılar, önceleri bölgelere tayin edilirken memurlar çoğalınca her ile ve kazaya tayin edilir oldular.

Abbasiler Harun-un Reşid zamanında Bağdat şehri çok büyüdüğü için Ebu Yusuf'a Kad-ıl Kuzatlık ünvanı verdi. Kad-ıl Kuzatlar bütün memleket kadılarını tayin etmeye başladılar. Kendilerine ait özel elbise giyerlerdi.

İslâm'da kadının görevi hasımlar arasındaki anlaşmazlıklara ait davalara bakmaktı. Daha sonra halifelerin işleri çoğalınca kadılara bazı görevlerini devrettiler. Kadılar, veliler, yetimler, iflas edenler ve sefahat erbabına ait mallara ve İslamların vasiyetnameleri, vakıfları, velilerin yokluğu halinde dul kadınların evlendirilmesi gibi işlere nezaret etmek Müslümanlar arasında hukukun adilane uygulanmasını sağlamak gibi yeni görevler eklendi.

Daha sonraki dönemlerde yollar, bina işleri, şahitlerin teskiyesi, Vukuf erbabının, naiblerin hallerinin tahkiki görevleri arasına girdi. Buradan anlaşılıyor ki yerel idarelerin bir çok görevini görmeye başlamışlardır. Halifelerin bazıları kadı görevlerinde fazla giderek savaşa giden askerlerin komutanlığını da kadıya yüklemişlerdir.

İlk zamanlar kadılar davalara camilerde bakarlardı. Davacılar kadıların yanına gelerek dâvalarını söyler ve yazdırırlardı. Bir kişiye kadılık mansibi tevcih olduğunda o zat törenle camiye götürülür ve orada tayini hakkında sicil ve berat-ın okunma meraksimi yapılırdı. Kaza görevi diyanet noktasında gayet zor sayılırdı. Bunun için bu görevi birçok kişi kabul etmemiştir.

Kadıllara verilen maaşa gelince Hz. ömer Şureyh-i Basra kadılığına tayin ettikten sonra her ay yüzer dirhem nakit ile idaresine yeterli miktarda buğday tahsis etmiştir. Hulefayı Raşidin zamanında kadıların aylıkları bu miktarda devam etti. Emeviler Bütün maaşlar gibi kadıların aylıklarını da arttırdılar. Abbasiler devrinde ise Mısır kadısının aylığı 30 dinara çıkartıldı. Özellikle Me'mun zamanında maaşlar daha çok arttırıldı. Örneğin: Mısır kadısı 4000 dinar maaş almaktaydı. Fatimiler devrinde Mısır kadısının maaşı senede 1200 dinardı.

Kadılık bir zamanlar halifeye veya ümeraya ödenmesi gerekli kabul ettikleri bedel mukabilinde ilzam edilmiştir. Kazayı iltizam ile ilk defa görev yapan Al-i Büvey'den Muizz-üd Devle zamanında Abdullah bin Hasan üş-şevarib'dir. İki yüz bin dirhem ödeyerek Bağdat'a Kad-ıl Kuzad olmuştu. Daha sonra kadılık mansıbının iltizam

²⁴ M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, (İstanbul: M.E.B., 1993), s. 119.

suretiyle tevcihi bir adet hükmüne girdi.

Osmanlılar'da da kadı tayinleri ilk İslam devletlerindeki usule uymuşlardır.

Osmanlılarda Şer'i ve hukuki hükümleri tatbik eden, ayrıca devlet emirlerini yerine getiren bir fonksiyona sahiptir. Dolayısıyla hukuki olduğu kadar idari bir memuriyet olarak da görülmekteydi. Böylece kadıların görevlerini genel olarak hukuki idari ve beledi olmak üzere başlıca üç noktada toplamak mümkündür, ileride bu konu hakkında geniş bilgi verilecektir.

Osmanlılarda devletin şer'i ve hukuki bütün meseleleri şer'i mahkemelerde Hanefi fikhî üzere çözüme bağlanırdı.

Osmanlı kaynaklarında kadı kelimesine ilk defa Osman Gazi devrinde rastlanmaktadır. Bilecik'in fethinden sonra Selçuklu Sultanından bağımsızlık alametleri olarak, davul bayrak ve kılıç gelmiş, bunun üzerine Tursun Fakih, Karacahisar'a kadı ve hatib tayin edilerek hutbe Osman Gazi adına okunmuştur. Dolayısıyla ilk kadı Tursun Fakih olarak görülmektedir²⁵. Ancak daha sonra Çandarlı Kara Halil'in Bilecik kadılığına getirildiği anlaşılmaktadır. Çandarlı, Orhan Gazi'nin Osmanlı Beyliğinin başına geçmesinden sonra İznik, Bursa'nın fethini müteakip de Bursa kadısı olmuştur. I. Murad zamanında ise Bursa kadılığından kazaskerliğe getirilmiştir.

Kadılık XV. yüzyıla gelinceye kadar aldıkları ücretin düşük olması nedeniyle fazla rağbet görmemiştir. Neşri, Osman ve Orhan gazi dönemlerinde gayet dürüst hareket eden kadıların, Y. Beyazıd zamanında Osmanlı ülkesinde ilk defa hile ve bid'atı başlattığını söylemektedir. Karamanlı Kara Rüstem'in de tesiriyle rüşvet ve yolsuzluk yaptıklarını, bunda da gelirlerin az olmasının rol oynadığını belirtmektedir²⁶.

Hatta Yıldırım Bâyezid'in, kadıların ilimleriyle amel etmeyip fesda başvurduklarını öğrenmesi üzerine onları Yenişehir'de bir eve doldurup yakılmalarını emrettiği fakat sonradan vazgeçirildiği²⁷ buna çare olarak, gelirlerinin artırılması için vergilerden pay almaları sağlanmıştır. Örneğin; Mirasın taksiminden alınan verginin binde yirmisinin verilmesi gibi. Öte yandan Ulemâdan kadıasker tayin edilen Şeyh Ramazan'a padişah kadılarından zalim ve cahil olanlarını görevden almasını istemiştir.

Fatih devrinde ise ücretler artırılmıştır. Daha sonra kadılık kanunnamelerle daha da geliştirilmiştir.

²⁵ Halaçoğlu, a.g.e., s. 124.

²⁶ Bk. Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Osmanlı Tarihleri, Atsız nşr, (İstanbul: M.E.B. Yay., 1992), s. 52.

²⁷ Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nüma*, I, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1987), s. 337-338.

XIV. asırdan XVI. asrın ortalarına kadar bütün kadıların tayin yetkisi Rumeli ve Anadolu kazaskerlerine aitti. XVI. asrın ikinci yarısından sonra mevâli denilen büyük kadıların tayin yetkisi ise yine kazaskerlerde bırakıldı. Kazaskerler kendi yetkileri altında bulunan kadılıkların tayini için Akdiye defteri veya Ruznâmçe denen hususî bir defter tutuyorlardı. Sonradan bütün ilmiye sınıfındaki tayin değişikliklerinin kaydedildiği tarik defterleri tutulmaya başladı. 17 Receb 1271/1855 tarihli Nüvvâb Hakkında Nizamnâme ile kadıların tayin edilecekleri yerler derecelerine göre beş sınıfa ayrıldı: Birinci sınıf sayılan büyük mevleviyet kadıları ile kibâ-ı müderrisin olanlar vilâyetlere ve bunlara denk olan belde kadılıklarına; İkinci sınıf sayılan devriye mevâlileri ve müderrisler ile eşrefül-kuzat olan kazâ kadıları kaymakamlık bulunan kazalara; Üçüncü sınıf denilen önceden kadılık yapmamış mevâli, müderris ve eşrefül-kuzat olduğunu imtihanla ispat eden kadılar kaymakamlık bulunmayan büyük kazalara; Dördüncü sınıf denilen ve bir öncekine ehliyetçe yakın olanlar daha aşağı kazalara ve Beşinci sınıf kabul edilen yeni mesleğe başlamış bulunanlar da geriye kalan kazalara tayin edilmek üzere karar alınmıştır.

Kadıların görev sürelerine gelince,

Kaza kadılarının görev süreleri iki senedir. Sonraları bu süre dört ay kısaltılarak 20 aya indirilmiştir. Mevleviyet kadılarının görev süreleri ise bir senedir. Görev süresini dolduran kadı, İstanbul'a gelerek, eğer kaza kadısı ise her Çarşamba günü kazasker dairesine mülazemet edip sıra beklerdi. Kadının ma'zül olduğu döneme zaman-ı infisal, görev başında bulunduğu döneme ise zaman-ı ittisal denirdi. Mevleviyet kadıları ise Cuma günü vezir-i azamın sarayına yani paşa kapısına gelerek mülazemetlerini devam edilirdi. İster kazasker isterse de şeyhülislam tarafından kadılığa inhası yapılan her kadının eline padişahın tuğrasını ihtiva eden bir görev beratı verildi. 17 Receb 1271/1855 tarihli Tevcihat-ı Menasıb-ı Kaza Nizamnamesiyle mülazemet usulü ve süreli kadılık kaidesi kolaylaştırıldı. Sonra da 1331/1913 tarihinde kadılar görevlerini güzel bir şekilde ifa ettikleri sürece görevde kalmak üzere tayin edilmeye başlandı.

3.1. Kadıların Yetkileri

Kadılar, şer'i hükümleri icrâ edecekler; Hanefi mezhebinin tartışmalı olan görüşlerinden en sahih olanını araştırıp uygulayacaklardır. Şer'ie sicillerini yazacaklar; veli veya vasisi olmayan küçükleri evlendirecekler; mirasları taksim edecekler; yetimlerin ve gâip kişilerin mallarını muhafaza eyleyecekler; vasi ve vekilleri tayin yahut azledebilecekler; vakıfların tescilini yapıp muhasebelerini kontrol edecekler; evlenme akitlerini icrâ; vasiyetleri tenfiz ve kısaca bütün meselelerde tasarruf hakkına sahip olacaklardır. Ancak memleketin nizâmı, vatandaşın korunması ve gözetilmesi, devletin idaresi ile ilgili hususlarda takdir haklarını devletin öteki yetkililerine bırakacaklar ve kendilerine gelen bütün emir ve talimatları icrâ ile görevli olacaklardır.

3.2. Terfi ve Tayinleri

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde kadıları yetiştiren kaynak medreselerdi. Medreseleri bitiren yani icazet alanları icazet alış sırasına göre matlab defteri denilen deftere yazılırlar ve bunlara mülâzım denilirdi. Mülâzımlar eğer kaza (yargı) mesleğini seçerlerse en küçük idari birlikten başlamak şartıyla kadı olarak tayin edilirdi. Sonra da belli şartlarla kadılık derecelerini de kademe kademe yükselerek kazaskerlik ve hatta şeyhülislâmlığa kadar çıkabilirdi. Ancak Osmanlı Devleti'nde kadılık mansıb ve pâye veya paye-i mücerrede olmak üzere iki kısımdı. Bir makam bilfiil işgal olunur ve orada vazife görülürse buna mansıb, bilfiil işgal olunmaz da sadece bir rütbe derecesi olarak ismen kullanılırsa buna da sadece görev adı verilirdi. Bu sebeple kadılıkların derecelerinden bahsederken ve sadece görev veya rütbe olduğuna dikkat etmek gerektir.

Osmanlı Devleti'nde kadıların dereceleri ile ilmiye sınıfının dereceleri birbiriyle yakından ilgilidir. Bu sebeple konunun beraber mütâlaa edilmesi gerekir. Şimdi biz kadılık derece ve rütbelerini özetlemeye çalışalım.

3.2.1. Kaza Kadıları

Rumeli, Anadolu ve Mısır kadıları olmak üzere üç sınıftı. Kadılar buldukları bölgenin dışında görev yapamazlardı. Mesela Rumeli kazalarında kadılık yapanlar Rumeli Kazaskeri defterlerinde kayıtlı olurlar, diğer bölgelere tayin edilemezlerdi.

Anadolu'daki kadılar 10, Mısır'daki kadılar 6 sınıfa ayrılmışlardır. Rumeli kadılarının en üst derecesine "Sittei Rumeli", Anadolu ve Mısır kadılarının en üst derecelerine "Sittei veya Eşrafi Kudat" denilmekteydi.

Kaza kadıları 20 ay hizmetten sonra görevlerinden ayrılır, yerlerine sırada olan başkaları tayin edilirdi. Azledilen kadı İstanbul'a gelir her Çarşamba günü kazasker dairesine gelir tayin sırasını beklerdi. Yeniden tayin 2 yıl mülâzamattan (hazır beklemek) sonra kıdem sırasına göre nübette olanlar arasından yapılırdı. Bu sıraya eradifi kudat denirdi.

IV. Mehmet bu usûlü kaldırarak kadının görevde kalma süresinin bitmesine dört ay kala, yerine diğerinin tayin edilerek beklenmesini emrettiyse de, bu yeni kuralın uygulaması kısa sürdü. Azledilen kadılar yeniden kazasker dairelerine devam etmek zorunda olduklarından, geçim sıkıntısına düştüler. Zira kazaskerler savaşta ve barışta padişahın yanında buldukları için kadılar da onlarla beraber dolaşıyorlardı. Bundan dolayı 1716'da Sanrazam Şehid Ali Paşa zamanında "Mülâzamati Müstemire" usulü kaldırıldı. Azledilen kadıların, yeniden tayininde kazasker huzurunda imtihan edilerek ehliyetlerine bakılması kararlaştırıldı.

3.2.2. Sancak ve Eyalet Kadılıkları

Buralara kadılar mevleviyet suretiyle verildi. Mevleviyetler üç yüz, beş yüz akçelik mevleviyet olmak üzere iki çeşitti. Beş yüz akçelik mevleviyetler, hükümetçe önemli görülen eyaletlerin kadılıklarıydı. XV. YY'da İstanbul, Edirne, Bursa, Filibe - Sofya, Selânik kadılıkları, mevleviyeti idi. XVI ve XVII. YY'da bunlara daha bazı ilâveler oldu.

Buralara kadılar mevleviyetlerin kadılık süresi bir yıldır. Osmanlı padişahları cülüs ve bayram tebriklerinde mevaliden olan kadılara ayağa kalkar ve veziriazam bunları padişaha takdim ederdi. XVI. yy'da İstanbul, Edirne ve Bursa kadılarından herhangi birisi tayin olunurken sonraları mevleviyetlerde bir sıra gözetilmeye başlandı. İstanbul kadısı Anadolu kazaskeri Rumeli kazaskeri de şeyhülislam olmaya başladı. Kadı sayısı artarak tayin için sıra bekleyenler çoğaldıkça herhangi bir üst dereceye yükseltmek için önce makamın rütbesinin alınması konusunda bir kanun kabul edildi. XVII. yy'dan sonra Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, İstanbul, Mekke, Edirne, Bursa, Mısır, Medine-i Münevvere, Şam, Kudüs ve Halep kadılıkları rütbesi mevleviyetten idi. Kadılar, bu kadılıkların payesini aldıktan sonra göreve başlardı. Mevali denilen büyük kadılar, çoğunlukla tayin edildikleri yere gitmeyerek yerlerine nâib adı verilen vekiller gönderirlerdi. Kadılar, şer'i hukuki işlerden başka, buldukları şehir ve kasabalardan, zahire ve amele tedariki hayvan sevki, menzil emirleri, asker toplanması, iktisadi işler, mahalli raayice göre eşyaya narh konması ve belediye işleri ile de uğraşırlardı. Bu konularda da hükümetin gönderdiği emirlere göre hareket ederlerdi.

Kadılar hakkında şikayet olunca işin önemine göre sancakbeyi, başka bir yerin kadısı veya hem beylerbeyi ve hem de kadı ortak olarak tahkikat açmakla görevlendirilirdi. Suçu sabit olanlar XVI. yy'da ölüm cezasına çarptırılırlardı. Avusturya ve İran savaşları sırasında bu konu ihmale uğradı. Kadı ve naiplerinin cesaretli davranışları arttı.

Kadıların azillerinden sonra geçimleri için bir veya iki kazanın Şer'i geliri arpalık adı altında verildi. Kadılar arpalıklarını genellikle naipleri aracılığıyla yönetirlerdi. Her eyalette ve sancakta XVI. yy'ın sonlarına kadar toprak kadıları adı verilen gezici kadılar ile padişahın katılmadığı seferlerde şer'i işleri gören ordu kadısı bulunurdu. Kadı ve mevalinin buldukları şehirlerde şer'i mahkemeler vardı.

Kadılar, kendilerin verilen beratlarla gösterilen nikâh miras taksimi ve gaib malının saklanması vasi tayin ve azli vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine uyulmasının gözetilmesi cürüm, cinayet gibi bütün hukuki işlemleri görür ve Hanefi mezhebi üstüne hüküm verirdi. Reaya yani köylüler ile askeri sınıfı arasında çıkan anlaşmazlıklar, hükümetin emriyle kadılarca görülür ve verilen karar hükümete

bildirilirdi. Kesin hüküm, hükümetin kararıyla yerine getirilirdi.

Tanzimatı Hayriye'nin ilânına kadar hukuk, ceza, ticaret ve diğer bütün davalar kadı huzurunda görülürdü. 1888 tarihli tezkire ile şer'i mahkemeler ile nizamiye mahkemelerinin görevleri birbirinden ayrıldı ve kadıların yetkileri azaltıldı. 1914 tarihli nizamnamede, nizamiye ve şer'iyeye mahkemelerinde görülecek davalar tespit edildi. 1917 tarihli kanunla bütün şer'i mahkemeler ve diğer daireler Adliye nezaretine devredildi.

9 Nisan 1924 tarihli ve 469 sayılı "Şer'i Mahkemelerin İlgasına dair kanun" ile şer'i mahkemelerin bütün görevleri, asliye mahkemelerine verildi ve bu tarihten sonra da kadılık ünvanı kalktı.

3.3. Kadılıkta Aranılan Şartlar

Kadılar, Osmanlı adliye teşkilatının temel taşlarıdır. Osmanlı ülkesindeki hak ve adalet esaslar, kadıların ehliyeti ve sahip oldukları sıfatlarla doğru orantılı olarak yerleşmiş ve uygulanmıştır. Bu sebeple kadı olacak kimseler bazı vasıflar ve şartların bulunması, hem İslam hukukçuları hem de Osmanlı uygulayıcıları tarafından istenmiştir. Bu vasıf ve şartları şöyle özetleyebiliriz:

1. Kadının tam ehliyetli olması yani eski tabirle baliğ-akıl ve hür olması şarttır. Buna göre küçükler, bunaklar, kör, dilsiz ve tarafların seslerini duyamayacak kadar sağır olan şahıslar kadı olamazlar.
2. Kadının Müslüman olması şarttır. zkira kadılık görevi, şer'i hükümleri icra görevidir. Şer'i hükümlere inanmayanların kadılık yapması makul değildir. Ancak Hanefilerin ve bu arada Osmanlı hukukçularının, gayri müslim olan bir zimminin kadılık yapmasına caiz gördüklerini burada zikretmeliyiz. Tanzimat'tan sonra Nizamiye Mahkemelerinde bazı gayri müslimlerin mahkeme üyesi olmasının meşruiyetini bu görüşte aramak gerekir.
3. Bu arada hanefiler dışındaki İslam hukukçuları kadıların fasık yani günahkar olmamasının, içtihad melekesine sahip bulunmasının ve erkek olmasını şart koştukları halde, hanefi hukukçular ve bu arada Osmanlı hukukçuları fasık yani günah işleyen bir şahsın da müslüman olma şartıyla kadı olabileceğini; kadılık görevini ifa için içtihad melekesine sahip olma şartının bulunmadığını, had ve kısas cezalarıyla alakalı davalar dışında kadılarında hakimlik yapabileceklerini kabul etmişlerdir.
4. 1331/1913 tarihli Hükkam-ı Şer ve Mahaim-i Şer'iyeye Hakkında Muvakkat, ayrıca 25 yaşını doldurma ve Medreset-ül Kuzat'tan me'zun olma şartını da getirmiştir. Ürgüplü Hayri Efendi'nin şeyhülislâmlığı sırasında, şer'i mahkemelerde önemli bir ıslahat yapıldı. 1914 yılında yayımlanan kadılara ait

bir kanunla” bir kimsenin kadı olabilmesi için 25 yaşını tamamlamış olması kanunig mezareti müstesne olmak üzere adi suçlardan dolayı bir haftadan fazla hapis cezası ile mahkum olmaması, nedresetül kudattan mezun ve mecellenin 1792. Vel 1793. Maddelerinde yazılı şartları taşıması” gerekli görülüyordu.

5. Bütün bu şartlarla beraber kadı olacak bir şahsın şu vasıflara haiz olması gerekir: Kadı, yerli yerinde hüküm verebilen, anlayışlı, kuvvetli, dürüst, güvenilir, şahsiyet sahibir ve sağlam iradeli olmalıdır. Hukuku meselelere ve yargılama usulüne vakıf olmalı ve kendine gelecek davaları mevcut hükümlere uygun olarak çözümlenecek iktidara sahip bulunmalıdır. Bu vasıflara sahip bulunmayan şahısların hem kadılık yapması şer’an uygun değilse de, hakim tayin edildiği takdirde verdiği kararlar geçerli kabul edilir. Halbuki ilk dört fıkrada zikredilen şartlardan birine sahip olmayan şahısların hem kadı tayin edilmesi caiz değildir; hem d tayin edildikleri takdirde verdikleri kararlar geçersizdir. Bu husus unutulmamalıdır.

3.4. Kadıların Uyması Gereken Temel Esaslar

Yukarıdaki vasıf ve şartları haiz bulunan kadıların adaleti dağıtırken ve haksızlığa önmek üzere karar verirken uymayı gereken bazı temel esaslar mevcuttur. Bunları da özetle belirtmemizde yarar vardır:

1. Kadı, yargılama meclisinde, alış-veriş, taraflardan bir veya bir başkasıyla şakalaşmak gibi mahkemenin vakarını zedeleyen fiil ve hareketlerden şiddetle kaçınacaktır. Bu sebeple elbisesini, kapıcısını, oturacağı yeri ve benzeri işleri adaletin vakarını zedelemeyecek şekilde tanzim etmelidir.
2. Kadı iki taraftan hiçbirinin hediyesini kabul etmemelidir. Zira bu tip hediyelerde rüşvet kokusu mevcuttur. Ayrıca taraflarda hiç birinin davet ve ziyafetine gitmemelidir. Taraflar dışındaki şahısların hususi davetlerine de gidemez: sadece umumi davetlere gidebilir. Kadının kendisi de yargılama devam ederken taraflardan sadece birini evine davet edemez: kararı töhmet altında bırakacak hususi konuşmalarda ve el göz işareti gibi davranışlarda bulunamaz.
3. Kadı, hasımlar arasında din, dil ve renk farkı gözetmeksizin, adalet ve hakkaniyetle karar vermelidir. Taraflardan biri eşraftan diğeri avamdan, biri küçük diğeri büyük, biri Müslüman diğeri Gayr-ı Müslim olsa bile, yargılama esnasında tarafları oturtmak, taraflara bakmak ve söz söylemek gibi bütün muamelelerinde tam bir eşitlik içinde hareket edecektir. Şer’iye sicillerindeki misaller bu kaideye temelde riayet edildiğini göstermektedir.

4. Kadı, icra makamının başı olan sultanın (ülül emrin) vekilidir. Bu sebeple müvekkilinin kamu yararı amacıyla koyduğu kurallara riayet edecektir. Görev ve yetki sınırlamaları bunun en önemlileridir.
5. Kadı lehine şahitlikleri caiz olmayan hısımları lehinde karar veremez. Yani usulü, fürûu, karısı, dava konusu malda ortağı, hizmetlisi ve maişetini temin ettiği şahıslar lehinde karar veremez.
6. Kadı, davaları görürken kronolojik olarak sıraya riâyet etmelidir. Ancak sonradan gelen bir davanın acilen çözümlenmesinde amme maslahatı görülürse, onu takdim edebilir.
7. Kadı, ihtiyaç duyduğunda ehliyetli şahıslardan hukuki bilirkişi isteyebilir.
8. Kadı, üzüntülü, kederli, aşırı sevinçli, aç, susuz, aşırı tok ve sıhhatli düşünmeye engel olacak benzeri hallerdeyken zihni karışık kolarak karar vermeye kalkışmamalıdır. Ayrıca yargılama için zaruri olan gerekli incelemeleri yapmakla beraber davayı sürüncemede bırakmamalıdır. Zira en büyük adaletsizlik, adaletin gecikmesidir.

3.5. Yargılamanın Şekli ve Karar Çeşitleri

Yukarıdaki esaslara riayet edecek olan kadı, taraflar arasında yapacağı yargılamayı dinleyebilir. Ancak karardan önce ne şekilde karar vereceği açıklanamaz. Yargılama esnasında önce davacının iddiasını tekrar ettirir. Sonra da davalıyı sorgulamaya çeker. Onun varsa itiraz, defi ve karşı davalarını dinler. Davalı davacının iddiasını kabul ederse, kadı onu kabulü ile mahkum eder; inkar ederse hakim davacıdan delil (beyyine) ister. Davacı, delil ile iddiasını isbat ettiği takdirde, kadı davacının şahitlerini gizli ve açık sıkıştırdıktan sonra ve şahadetleri makbul şahıslar oldukları ortaya çıktıktan sonra davalı aleyhinde kararını verir. Davacı delil ve iddiasını isbat etmezse, davalıya yemi teklif ettirebilir. Davalı yemin ederse veya davacı yemin teklifi talebinde bulunmazsa, kadı davacıyı davalıyla olan kavgasından men eder. Davalı yeminden kaçınırsa (nükul ederse), kadı yeminden kaçınması sebebiyle aleyhine karar verir. Bütün bu safhalardan sonra kadı verilen kararı veya tutulan bir ilam veya hüccet şeklinde tanzim eder ve taraflara verir. Hükmün sebet ve şartları tamamsa kadının kararı tehir etmesi caiz değildir.

Eski hukukumuzda kadının verdiği karara kaza veya hüküm denmektedir. Kadının verdiği kararlar mahiyetleri itibariyle iki kısımdır.

Birincisi: Davacının iddiasında haklı çıkması üzerine, kadı hükmettim, iddia olunan şeyi ver gibi sözlerle dava konusu şeyi davalı aleyhinde hükmettiği karardır ki buna kaza-i ilzam, kaza-i mülk veya kaza-i istihkak denilir. Bu çeşit kararlar, davacının davalıya hakkı ortaya çıktığı veya diğer bir ifadeyle davalı alacak veya aynı gibi bir şeyle mahkum edildiği takdirde söz konusu olur.

İkincisi: Kadının davacıyı hakkın yoktur, mücadeleyi terket gibi sözlerle verdiği karardır ki buna da kaza-i terk denilir. Yani davacının iddiası sabit olmadığı takdirde verilen kararlar bu çeşit kararlardır ve çeşitleri çoktur.

Mahkemece verilen kararlar icra makamları tarafından icra ve infaz edilir.

İşte Osmanlı adliye teşkilatının temelini teşkil eden kadılarla ilgili özet bilgiler bundan ibarettir.

3.6.Kadıların Yararlandığı Kaynaklar

3.6.1. Fetvâ Mecmuaları

Osmanlı kadısının elinde fıkıh kitaplarının yanında bir de fetva mecmuaları vardır. Fetvanın İslâm-Osmanlı hukukunun işleyişinde oynadığı role temas edilmiştir. Soru-cevap tarzından hazırlanan ve olur veya olmaz şeklinde kesin ifadelerle sonucu belirten bu fetvaların bir araya getirilmeleriyle meydana gelen fetva mecmuaları, kadıların devamlı başvurdukları bilgi kaynakları arasındadır. Kadı aradığı hükmü fıkıh kitaplarının yanında elinin alatında hemen birkaç tanesini hazır bulunduran fetva mecmualarında da rahatlıkla bulma imkanına böylece sahip olmaktadır. Bu fetva mecmualarında müfta bih olan yani Hanefi mezhebinin en sahih görüşü toplandığından herhangi bir meselede hangi görüşün en sahih görüş olduğunda tereddüte düşen kadı, bu bakımdan da fetva mecmualarından istifade edebilirdi. Ayrıca kararlarının doğruluğundan emina olmak için kadıların onları güvenilir bir hukukçunun mesela bir şeyhülhislâmın fetvasına dayandırma arzuları, fetva mecmualarının sıkça kullanılmasına sebep olmuş ve sadece Osmanlı devleti zamanında meydana getirilen fetva mecmualarının sayısı 100'ü geçmiştir.

Bu fetva mecmuaları içerisinde bilhassa Yenişehirli Abdullah Efendi, Zekeriya yazade Yahya Efendi, Feyzullah Efendi, Ankaralı Mehmet Emin Efendi, Çatalcalı Ali Efendi ve tabiatıyla Ebusuval Efendi'nin fetva mecmuaları diğerleri arasında daha çok şöhret kazanmış ve en çok başvurulan fetva mecmuaları olmuştur.

3.6.2. Kanunnâmeler

Kanunnâmeler daha ziyade örfi hukuk sahası için önemli birer yürürlük ve bilgi kaynağıdır. Esas itibariyle şer'i hukuk sahasında hükümler ihtiva etmediğinden, aile hukukuyla ilgili bir maddenin tatbiki için bazen kadılar kanunnamelerden de istifade etmişlerdir.

3.6.3. Şer'iyeye Sicil Defterleri

Kadırlara gönderilen irade, ferman ve hükümler kadılar tarafından Şer'iyeye sicil defterlerine böyle kaydedilen çok sayıda ferman ve hüküm suretleri vardır. İşte kadı hükmünü verirken padişah irade ve fermanlarına da bağlı olmak zorunda olduğundan ilgili hüküm ve fermanı bunların sicil defterlerindeki suretlerinden öğrenmek durumunda idi. Bu bakımedan her vilayet ve kazadaki sicil defterlerinin dikkatle tutulmasına ve mahallinde muhafazasına büyük itina gösterilmiştir. Yalnız gönderilen ferman ve hükümler daha çok aile hukuku dışındaki sahalari ilgilendirmektedir.

Netice olarak bu yürürlük ve bilgi kaynaklarının kadıların kolayca yararlanabilecekleri bir durumda olması bunlara ilave olarak kadının her zaman hukuki görüşlerinden istifade edebilecekleri bir müftünün ve şeyhülislâmın mevcut oluşu hukukun sağlam ve istikrarlı bir biçimde işlenmesini temin etmiştir denebilir. Bu aynı zamanda umumi olarak hukuk ve özellikle alie hukuku sahasında kanunlaştırmanın erken başlatılmasını izah etmektedir.

4. İKİNCİ DERECEDEKİ ADLİYE GÖREVLİLERİ

Şer'iyeye mahkemelerinde kararı veren kadılar dışında başka görevliler de bulunmaktadır. Şer'iyeye sicillerindeki kayıtların daha iyi anlaşılabilmesi için bu görevlilerin görev ve fonksiyonlarını bilmek gerektir.

4.1. Nâibler

Nâib vekil demektir. Osmanlı hukukunda iki anlama gelir. **Birincisi**; bütün kadılar, sultanın vekilleri olduklarından bunlara da nâib ve bunun çoğulu olan nüvvâv denilir. **İkincisi ise**, kadıların kendi yerlerine davaya bakmak üzere görevlendirdikleri şahıslara da nâib denir. Burada nâibden kasdımız budur. Bunların tayininin kadılar tarafından kaleme alınan mürâselelerle yapıldığını ve bunlara niyâbet mürâselesi dendiğini dah önce görmüştük. Kadılar tayin edildikleri halde bazı yerlere bizzat gitmeyebilirler. Kendi adlarına karar yetkisine hâiz olan nâibler gönderebilirler. Nâibler, vazifelerinin mahiyetlerine göre çeşitli kısımlara ayrılırlar. Şöyle ki:

4.1.1. Kâza naibleri

Kadılar kendi kazaları dahilindeki nâhiyeleri nâib adıyla tayin ettikleri memura iltizâma verirler, o memur da kadı adına söz konusu nâhiyelerin şer'i işlerini yürütürdü. Bunlar aynı zamanda kazalarda bab nâbiliği görevini de yürütürlerdi.

4.1.2. Mevâli nâibleri

Büyük kadılar bizzat kadılık yaptıkları zaman yanlarında bab nâibi denilen birkapı nâibi bulunduğu gibi, esnafı kontrol üzere seyyâr ayak nâibi de bulunurdu. Ayrıca tayin edildikleri yere gitmeyen mevâli, iltizâm usulüne benzer şekilde oraya yargıya yetkili olarak nâib gönderirlerdi.

4.1.3. Arpalık nâibleri

Kazasker, şeyhülislâm ve mevâliye verilen arpalıklardaki şer'i i yargılamaları yapmak üzere görevlendirilen nâiblerdir.

Bütün bunların yanında nâibler: Bir de sahip oldukları yargı yetkisine göre iki kısma ayrılırdı: **Birincisi**; yargıya yetkili nâiblerdi. **İkincisi**; yargıya yetkili olmayan nâiblerdi. Bunlar daha ziyâde günümüzdeki sorgu hâkimleri gibi görev ifa ederlerdi. Keşif, ilk soruşturma, şahitler hakkındaki güvenilirlik soruşturması ve benzeri hususları ifa ederek hâkime yardımcı olurlardı. Bunların dinlediği şahitleri hâkim tekrar dinlemedikçe karar veremezdi.

4.2. Muhzırlar

Şer'i mahkemelerde kadınların yardımcısı olan muhzırlar bulunmaktaydı. Muhzır sözlük anlamı itibariyle, huzura getiren ve ihzar eden manasını ifade eder. Terin olarak ise, davacı ve davalının mahkemeye celbeden ve icabı halinde bu günkü emniyet görevlilerinin ve savcının bazı görevlerini ifa eden memur demektir. Muhzırlar yerli şahıslar arasından seçilirdi. Mesela Bolu Mahkemesi için 1702 Ekimi başlarında muhzır tayin edilmişti. Anadolu'daki bazı şer'iyye sicili kayıtlarında "şuhûd'ül - muhzır yani merkezlerinde hem mahkeme mübâşirliği, hem mahkeme kâtipliği, yapmaktadırlar. İlk dönemlerde tarafların mahkemeye muhzırlar tarafından davet edilmesi şifahi tebliğ ile yapılıyor ve muhzırların davetine icâbet etmeyen taraf tazir cezasıyla cezalandırılıyordu. Son zamanlara doğru bu davet, davetiye varakası denilen bir kâğıdın muhzır vâsıtasıyla taraflara gönderilmesiyle icrâ olunmaya başlandı. Ayrıca muhzırlar yargıma esnasında mahkemenin emniyet ve âsâyişini teminle de mükelleftirler.

Muhzırların ücretleri maaş şekliyle değildi. Bunlar taraflardan ve ilgililerden belli bir ücret alırlardı. Bu ücret bazen davacı, tarafından bazen ise dava meclisine gelmekte direnen davalıya aittir. Osmanlı şeyhülislâmları ikinci görüşü benimsemişler ve şer'iyeye mahkemelerinde uygulama da cezalardan elde edilen gelir olmuştur. Muhzırların belli bir maaşları olmadığı için, kadı ve müderris tayinlerinde müjdecilik adıyla bahşış de alırlardı. Muhzırların sayısı mahkemenin ihtiyacına göre tespit edilirdi. Muhzırlardan birisi vefat ettiği zaman geldiği oğluna verilir, yoksa bir ehli tayin olunurdu. Kazasker

mahkemesi gibi muhızr sayısı çok olan şer'î mahkemelerde onların başı makamında muhızr başı da bulunurdu. Muhızr başılar, berât-ı şerif ile tayin edilirler ve genellikle altı bölük halkından seçilirlerdi. Muhızr başılar bu görevlerini ya bizzat icrâ ederler veyâhut da iltizâm usulüyle ellerine temessük verdikleri vekilleri vâsıtasıyla yaptırırlardı. Hizmet süreleri bir yılda ve muhızr başı tayinlerinde, eski muhızr başının hakkına tecâvüz edilmemesi için yeni muhızr başının hangi tarihten itibaren bu görevi yapabileceği açıklanırdı. Muhızrbaşılığın XVIII. yüzyılda bir seneden fazla olarak verildiği görülmektedir.

Ayrıca muhızr kelimesi ile mübâşirin aynı manayı ifade ettiğini, sadece mübaşir tabirinin daha ziyâde ceza davalarında kullandığını burada kaydedelim.

4.3. Çavuşlar (Dergah-ı Ali Çavuşları)

Şer'î mahkemelerde sadır olan i'lamların icrası, borçlunun mallarını satarak borcunun ödenmesi, borçlunun kabul etmemekte direnmesi üzerine icap ederse mahkeme kararıyla hapisle tazyik edilmesi, hukuken kesinleşen nakdi ve bedeli cezaların infazı, kısaca günümüzde icar memurlarının tamamen, emniyet görevlileri ve savcının ise kısmen görevlerini ifa eden çavuşların Osmanlı adliye teşkilatındaki yeri ve hayli önemlidir. Hükümet merkezinde hizmet gören ve Dian-ı Hümayun'a bağlı olan çavuşlar, atlı bir sınıftırlar ve Serhengah-ı Divan-ı Hümayun diye de bilinirler. Selçuklularda ve Memlüklüler'de de görülen bu teşkilat, Osmanlı devletinde ilk devirlerde itibaren mevcuttur. Yevmiyeli, tımarlı veya zeametli olabilen çavuşlardan Fatih Kanunnamesinde de bahsedilmekte ve fatih devrinde 16 akçe yevmiyeli bir çavuşbaşı ile maiyetinde 200 civarında çavkuşun bulunduğunu yapılan araştırmalar göstermektedir. Divan çavuşları 15 bölüğe ayrılmışlardır. Mevcutları zaman zaman değişmiş ve artmıştır. Mesela 1071/1604'de İstanbul'daki Divan çavuşlarının sayısı 692'ye yükselmiştir. Divan çavuşlarından vefat edenlerin gedikleri oğullarına verilirdi. Ayrıca kanun ve ruznamçe kaydı üzerine her sene Ramazan Bayramında çavuşbaşının görevi bir üst makama bildirmesi üzerine Dergah-ı Ali çavuşlarının oğullarından ikisine sekizer maaş ile çavuşluk verilirdi.

Hükümet merkezinde ceza ve hukuk davalarının icra memurları olan; vezirlerin, beylerbeylerinin ve benzeri itibarlı şahısların idamlarında görev alan bazen de devletin elçiliğini görevini üstlenen Divan-Hümayun çavuşlarının başında bir çavuşbaşı bulunurdu. Hazine ve defterhanenin mühürlenmesi veya mühürünün açılması görevlerini de yürüten çavuşbaşların, Fatih devrinden beri Osmanlı devleti ricali arasında önemli bir yeri vardır. Çavuşbaşı halkın dilekçe ve arzuhallerini Divan'a takdim eder, divanın mübaşirliğini yapar ve divanın tertip ve nizamından sorumlu olurdu. Bu sebeple kendisine beği de deniliyordu. Hapis ve tevkif işlerini bizzat yürüten çavuşbaşının sadrazamın icrâî işlerini uygulama hususunda vekili olduğunu,

çeşitli anlaşmazlıkların, borçlu ve alacaklı çekişmelerinin hep onun kontrolünden geçtiğini görüyoruz. Kendisine icra işlerinde yardım eden iki muavini de vardı: Tezkere-i evvel ve tezkere-i sani. Çavuşbaşılar sadrazamın divanına arz etmek üzere fezleke yaparlar ve paşa kapısındaki sadrazam divanında vezir-i azamın solunda oturarak görülecek davaların özetlerini arz ederlerdi. Bu hizmetleri sebebiyle sorgu hakimi ve emniyet görevlilerinin vazifelerini görürlerdi. Vezirlerin ve diğer devlet ricalinin tevkif ve hapislerinde bizzat çavuşbaşı bulunurdu.

Çavuşbaşının maiyetinde kendisinden sonra büyük amir olarak çavuşlar emiri vardı. Çavuşlar katibi, hukuken kesinleşen nakdi ve bedeni cezaların infazına nezaret eder ve emin ile beraber özellikle de ilmiye sınıfının itibarlı şahıslarını (müderris ve kadı gibi) bunlar tevkif edebilirlerdi.

Şer'iyye mahkemelerinin merkez-i hükümette verdikleri i'lamların sonu genellikle çavuşların fonksiyonunu ifade edecek şekilde bitmektedir. "... edasıyla Mehmed Ağa ilzam olunduğu çavuş kulları iltimasıyla huzur-ı alilerine i'lam olundu". Bazen çavuş tabiri kullanılmaz ve sadece "... tembih olunduğu bil-iltimas huzur-ı alilerine i'lam olundu" denilir.

Hukuk ve ceza davalarında icra memurluğu yapan ve Divan'a ait bir çok önemli işi yürüten Bab-ı Ali çavuşbaşılık ve çavuşluk teşkilatı Ramazan 1252/20 Temmuz 1836 tarihinde Divan-ı Deavi Nizaretine çevrilmiştir. Günümüzdeki karşılığı Adalet bakanlığıdır. 6 Şubat 1277/19 Teşrinievvel 1288 tarihli İcra Cemiyetinin Vezaif Ve Muamelatına Dair Nizamname ile de icra daireleri kurulmuştur.

4.4. Subaşılar

Hükümet merkezindeki çavuş teşkilatının görevlerini sancak, kaza, nahiy ve köylerde subaşı denen memurlar yürütürdü. Sancaklarda sancakbeyinin özel ücretli adamı ve polis amiri olan subaşılardan şer'iyye mahkemelerinde de icra ve infaz memuru olarak görev yaptıklarını müşahade ediyoruz. Zira şer'iyye mahkemesinin kararlarını tatbik etmek, hapsine karar verilen şahısları hapsedmek, hapishaneye nezaret etmek ve cezai tazminatları tahsil etmek subaşılardan görevleri arasındadır. Güvenlik görevlilerinin fonksiyonlarını ifa yanında günümüzdeki zabıta ve belediyeye ait bir çok görevlerde subaşılara aitti. Osmanlı Devleti'nde subaşılık, köy ve kasabalarda "il subaşıları" sancaklarda ve diğer büyük merkezlerde ise "şehir subaşı" diye adlandırılırdı. Belirtilmesi gereken önemli bir husus da, subaşılardan, kadıların emri altında çalışmalarıdır. Serbest dirliklerde subaşıyı dirlik sahibi tayin ederdi. Serbest olamayan dirliklerde ise sancakbeyi tayin ederdi. Köylerde köy subaşılardan ve kazalarda ise toprak subaşılardan bulunurdu. Görevlerini ifa için asesler ve mahalle bekçilerinden yardım alabilen subaşılardan, görevleri karşılığında subaşılık maktuun alırlardı. Çoğu kez altı-

bölük halkından bir asesbaşıya verilen bu görev, zamanla suistimâl edilince, 1720'den itibaren subaşı tayin ve azilleri çavuşbaşı ağasının ilam ve arzına bağlandı. Şer'iyye sicillerinde subaşların ifa ettikleri görevleri bütün ayrıntılarıyla görmek mümkündür.

4.5. Mübaşirler

Sözlükte bir işe başlayan ve başlayıcı manalarını ifade eden mübaşir kelimesinin Osmanlı adliye teşkilatında ifade ettiği iki manası mevcuttur. Birincisi: mahkemelerde celp ve tebliğ işlerinde kullanılan memur demektir. Bu madana muzhır ile eş anlamlıdır ve bunlar bazen çavuşların vazifesini de yaparlar. Şer'iyye sicillerinde "... ba'det-tescil mübaşirleri mehter Ahmet kulları iltimasıyla huzu-ı alilerine ilam olundu" şeklindeki ifadeler bu manayı te'yid etmektedir. İkincisi: Tanzimat'tan önce devletçe gördürülmesi veya soruşturulması lazım gelen bir işin yapılmasına veya soruşturulmasına görevlendirilen memurlardır. Bunlara yaptıkları hizmet karşılığında devletçe bir maaş veya yol masrafı ödenmediğinden her türlü zaruri masrafları gittikleri yerlerin halkından mübaşiriye adı altında tahsil olunurdu. Tanzimat'tan sonra devlet memurlarına harcırah ödenmesi usulü kabul edilince, bu usul de terk edildi. Şer'iyye sicillerinde bu çeşit mübaşirlerin bazen sorgu hakimi gibi görev yapmaktadırlar.

4.6. Müşâvirler

Kadının ihtiyaç olan hallerde müftülerden ve İslam hukukunu iyi bilen şahıslardan fetva isteyebileceğine daha önce değinmiştik. Osmanlı Devletinin son zamanlarında ve özellikle 1331 / 1913 tarihli Hükkam-ı şer ve mahakkim-i Şer'iyye Kanun-u Muvakkatı ile Kazaskerlikler, İstanbul, Evkaf, Galata, Üsküdar kadılıklarıyla vilayet merkezlerinde işi çok olan şer'i mahkemelerde ihtiyaca göre bir veya iki müşâvir kadroları ihdas edilmiştir. Müşâvirler kadılık yapabilecek vasfa sahip şahıslara arasından seçildiği için bazı kadılıkların müşâvirleri tek başına hüküm verme yetkisine sahiptir. 8 Muharrem 1336 / 1917 tarihli Usul-i Muhakeme-i Şeriyye Kararnamesine göre ise şer'i mahkemelerde icabına göre bir veya birden fazla müşavir bulunur. Müşâvir kadının bulunduğu zamanlarda kendisine havale edeceği, gıyabında ise bütün davaları ve diğer şer'i işleri yürütebilir ve kadının vekili olur.

4.7. Kâtipler ve Hademeler

Şer'iyye mahkemelerinde önemli bir görev olan kâtipliğe, güvenilir, sağlam, davaları tutanağa geçirmede ve ilamları tanzim usulünde (sakk-ı şer'ide) mâhir olan şahısların getirilmesi gerekir. Kâtibin en önemli vazifesi, tarafların iddia ve savunmalarını ve şâhitleri doğru olarak zabta geçmektir. Mahkeme kâtiplerinin tayininde kadının arzı şarttır. Geçici olarak berât-ı şerif almadan bu görevi ifa ederler, daha sonra bu göreve berâtk ila getirilirlerdi. XVIII. Yüzyılda yerli halktan kâtip tayin

edilmemesine gayret gösterildiğini yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır. Ayrıca hediye almak gibi âdi suçları irtikâb etmemeleri için her zaman kadının nezâretinde görev yapmışlardır. 1331 / 1913 tarihli Hükâm-ı Şer' ve Mahâkim-e Şer'iyye Kanununun her mahkemede bir başkâtip ile yeteri kadar kâtibin bulundurulması hükme bağlanmıştır. 1336 / 1917 tarihli Usul-i Muhâkeme-i Şer'iyye kararname ise kâtiplere yeni yetkiler tanınmıştır. Buna göre yemin teklifi, şâhitlerin dinlenmesi ve keşif yapılması gibi hususlarda kadı, mahkeme kâtiplerinden birini nâib tayin edebilir. Ayrıca kadı ve müşâvir bulunmadığı zaman mahkeme başkâtibi kadıya vakalet eder.

Hademeler ise mahkeme işlerinde ilgili evrakların getirilmesi, duruşuma güvenliğinin sağlanması ve benzeri ayak işleriyle meşgul olurlardı. Hademeler sacede davalarında değil, defter tanzimi ve benzeri cihazlardan da ücret alırlardı.

4.8. Kassamlar

Osmanlı Adliye Teşkilâtında önemli bir yeri olan kassam, kelime manasıyla taksim eden, taksim işini çokça yapan anlamına gelir. Bir hukuk terimi olarak ise, vefat etmiş olan bir şahsın terekesini mirasçıları arasında taksim eden şer'i memura kassam denmektedir. Osmanlı adliye teşkilâtında iki sınıf kassam vardır. Birincisi kazasker kassamlarıdır. İkincisi ise, şer'i mahkemelerin bulunduğu yerlerde mevcut olan kassamlardır. Kazaskerlere bağlı askerî sınıfın terekelerini mirasçıları arasında taksim eden kazasker kassamları, her kazada veya birkaç kazada ayrı ayrı bulunurlar, Rumeli'dekiler, Rumeli kazaskerleri ve Anadolu'dakiler Anadolu kazaskerleri tarafından tayin edilirdi. Şer'iyye sicillerindeki tetkiklerimizden, bir kazanın hem kadılığının hem de kassâmlığının aynı şahsa ve tevcih edildiğini müşâhede ediyoruz.

Kassamların belli bir maaşları yoktur. Taksim ettikleri terekenin belli bir payını resm-i kısmet adı altında tahsil ederler. Ancak tahsil edilen bu resimler, söz konusu mahallin kadılığında bulunan sandıkta muhafaza edilir ve askerî kassam müfettişlerine yahut sürari kassamlarına teslim olunur. Süvari kassamları, kassamların muâmelelerini kontrol etmek maksadıyla yine kazaskerler tarafından tayin edilirdi.

Eyalet, sancak ve kazalarda kadıların yanında bulunan kassamlar ise, askerî sınıftan olmayan vatandaşların miraslarını taksim işi ile görevliydi. Her kadılıkta müstakil bir kassam defteri vardır. Vefat eden şahsın terekesi, kassâmın huzurunda tespit edilir, kalem bu deftere kaydedilir. Sonra değerleri bilirkişi marifetiyle takdir olunarak altlarına yazılır ve tereke şer'i usule göre taksim edilirdi. Kassamların alacağı resm-i kısmetin miktarı meselâ XVII. Yüzyılda mirasın borcu çıkarıldıktan sonra geriye kalan terekenin % 0.015'i idi. Taksim kaidelerine ilişkin hükümleri her kanunnâmede görmek mümkündür. Tanzimat'tan sonra kassamlık kaldırılmış, sadece İstanbul kassamlığı görevine devam etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OSMANLI HUKUKUNDA MAHKEMELER VE ÇEŞİTLERİ

1. GENEL OLARAK MAHKEME

Osmanlı hukuk sistemi, kadıların özgür iradelerinde kendini bulmuştur. Padişah dahil hiçbir kişi ve kurum tesirinde kalmadan tamamen bağımsız çalışan Osmanlı mahkemeleri, aldıkları karar itibariyle Divan-ı Hümayun tarafından denetlenmiştir. Osmanlı mahkemelerinde kadının yanı sıra bir bilirkişi (Avrupa'daki jüri) kurumu meydana getirilmiş, davaların görüldüğü oturumlarda "Şuhûdül-hal" veya "udülü'l Müslimin" gibi adlar altında yer alan bir şahitler heyeti nezaretinde dava alemi olarak görülmüştür. İncelediğimiz şer'îye sicilinde de şahitler heyeti sıkça kullanılmıştır. Davada alınan her türlü karar ise bugünkü mahkeme ilanlarında olduğu gibi "sicil defterleri" ne kaydedilmiştir. Her oturum sonucu alınan kararın altına yukarıda ifade edilen "şuhudül-hâl" yazılmıştır. Davaların her birinde bölgenin tanınmış hatırı sayılır isimlerinin yer aldığı şahitler heyeti vasıtasıyla kadı, şer'î hukukun yanında örf ve adeti de gözetme imkanı bulmuş diğer yandan meydana gelebilecek dedikoduların da önüne geçmiştir. Genellikle hızlı karar verip adalet dağıtan mahkemeler sosyal huzurun sağlanmasında önemli görev görmüşlerdir. Osmanlı tarihi içinde büyük bir oranda toplumda adaletin dağıtılmasında eşitlik sağlanmıştır. Devletin uzun süreli yaşamasının bir nedeni de bu olsa gerektir.

2. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ

Kadıların ve mevalinin buldukları kaza ve şehirlerde şer'î mahkemeler vardı. Kadılar şer'î ve hükmi muamelâtta kendilerine verilen beratlarda gösterilen görevleri görüp hanefî mezhebi üzerine hüküm verirlerdi. Nikâh, izdivac, miras taksimi, yetim ve mal-ı gâibin muhafazası vasî tayin veazli, vasiyetlerin ve vakıfların hükümlerine riayet edilmesinin nezareti, cürüm ve cinayet vb. bütün davalar, hulâsa şer'î ve hukuki bütün muamelât kadılar tarafından görülürdü.

Şer'îyye mahkemelerini ifade için Mehâkim-i Şer'îyye Meclis-i Şer-i enver veya nebevî gibi tabirler kullanılmaktadır. Şer'îyye mahkemelerine ait gelişmeleri Tanzimat' tan önce ve sonraki gelişmeler olmak üzere iki ana kısma ayıracağız.

2.1. Tanzimat'a kadar ki dönem

İslâm hukuk tarihinin de yargı görevini yerine getiren ilk kadı, bizzat Hz. Peygamber idi. Daha sonra Râşid Halifeler bu görevi üstlediler. Zira yargı görevi (kaza) hilafete dahil görevler arasında yer almaktaydı. Yani yargılama görevi kamu adına halifenin veya yetkili kıldığı kadıların göreviydi.

Kadilkutadları tayin yetkisi daha sonra halifeden sultanlara geçmiştir. Memlükler' de, Selçuklularda ve Osmanlılara kadar kurulan bütün Müslüman devletlerde kadil - kudatlığı tayin yetkisi sultanların elindedir²⁸.

Osmanlı devleti de bir Müslüman devlet olduğundan ilk kuruluş yıllarından beri aynı kaza usulünü benimsemiş ve I. Osman'ın ilk tayin ettiği iki memurdan birisi kadı olmuştur. Ancak kadıları yetiştirecek kaynak ilk dönemlerde tam olarak tesis edilemediğinden, ilk Osmanlı karıları hep Anadolu, İran, Suriye, Mısır ve Irak gibi islam ülkelerinden seçilmiştir. Selçuklu dönemine ait şer-iyeye sicil kayıtlarından anladığımızı göre şer-iyeye mahkemelerinin teşkilat ve fonksiyonları açısından Osmanlı devleti ile eski Müslüman devletler arasındaki tek fark Osmanlı devletinin yargı dili olarak önce % 50 nisbetinde sonraları ise tamamen Türkçe'yi kullanmalarındır. Yoksa şekil üslûb ve tarz aynıdır, fazla bir fark yoktur²⁹.

Şer'iyeye mahkemelerinin belli bir makam binası yoktur. Ancak bu şer'i meclis adıyla yargılamanın yapıldığı muayyen bir yerin olmadığı manasına alınmamalıdır. Kadıların yargı işlerine rahat üretebilecekleri ve ilgililerin her an bulabilecekleri belli ve mahkemenin vakarına yakışır bir yerin bulunması şarttır. Bu, ya kadının evinin bir köşesidir veya cami, mescid yahut medreselerin bir odasıdır. Bayram ve cuma günleri dışında kadının bilinen bir yerde yargı görevini ifa ettiğini görüyoruz³⁰.

II. Mahmut döneminde şer'iyeye mahkemesi ve kadılar hususunda önemli değişiklikler yapılmıştır. 1837/1253 yılında İstanbul kadısının makamı Bab-ı Meşihat'taki boş odalara taşınmış ve ilk kez resmi mahkeme binasında yargı görevi ifa edilmeye başlanmıştır. Ayrıca 1254 / 1838'de kadıların yetkilerini kötüye kullanmalarını önlemek ve memlekete hakim olan usulsüzlükleri ortadan kaldırmak gayesiyle Tarik-i İlmiye dair Ceza Kanunname-i humayunu çıkarılmıştır. Bunu Tanzimat'tan sonraki gelişmeler takip etmiştir³¹.

İlk yıllardan beri kadılar, kazaskerler de padişahın mutlak vekili olan sadrazamlara bağlı ve onların namına şer-i hükümleri icra edegeldikleri halde, Tanzimat'tan sonra şeyhülislamlığa bağlanmışlardır. 1253 / 1837 yılına kadar Bab-ı Meşihat'ta sadece şeyhül, islâm ve fetva emini oturdu. Rumeli ve Anadolu kazaskerleri ile

28 Osman Nuri, *Mecelle-i Umür-ı Belediye*, I. 258-261, bk. Ahmet Akgündüz, *Türk ve İslam Devletlerinde Arşiv Ve Diplomatika İlminin Temel Esasları*, (İstanbul: 1987) (daktilo)

29 Osman Nuri, *a.g.e.*, s. 265 bk. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, (Ankara: T.T.K. Basımı 1984), s. 108 - 110.

30 Abdülkerim Zeydan, *Nizam-ül - Kazâ*, (Bağdat: 1984), s. 117 - 120.

31 Abdurrahman Şeref, *Tarih Muhasebeleri*, (İstanbul: 1934), s. 48; R. Galip Okandan, *Âmme Hukukumuzun Anahtarları*, (İstanbul: 1977), s. 60-61.

İstanbul kadıları müddet-i örfiyelerini oturdukları konaklara geçirirlerdi. Bu konakların yerleri kadılara göre değişirdi. Yani karı olan şahsın konağı neresi ise o sene İstanbul mahkemesi de orası olurdu. 1253 - 1837 tarihinde Rumeli ve Anadolu kazaskerlikleri mahkemeleriyle İstanbul karılığı Bab-ı Meşihat'a nakledildi ve kadılar şeyhülislamlığa bağlandı. Bu arada karılardan idari ve mahalli idare yetkileri de alındı. Bu durum 1332 / 1913 yılına kadar devam etti³².

2.2. Tanzimat'tan Sonraki Dönem Gelişmeler ve Şer-iyye Mahkemelerinin Yeni Statüsü

1255 /1839 Gülhane Hatt-ı hümayunu ile açılan tanzimat döneminde şer-iyye mahkemeleri konusunda önemli gelişmeler olmuştur. Söz konusu Hatt-ı Hümayun'la özel ve kamu haklar teminat altına alındığı gibi bu teminatın gereği olan hukuki düzenlemeler de yapılmaya başlanmıştır. 13 Safer 1276 / 1859 tarihli, bilimum mahakim-i şeriye hakkında ve zamname ile şeriye mahkemelerinin yetki sınırları belirlenmiştir. Başta İstanbul mahkemesi, Mahmut Paşa, Davut Paşa, Ahi Çelebi, Eyüp, Üsküdar, Galata, Kasımpaşa, Tophane, Beşiktaş, Yeniköy ve Anadolu ile Rumeli kazaskerliği mahkemelerinin vazife ve selahiyetleri ayrı ayrı tespit edilmiştir. Burada mahkeme-i evkaf ve Kassam mahkemeleri yetki sınırları da diğerlerinden ayrılmıştır. Kısaca bu Nizamname ile şer'iyye mahkemelerinin teşkilat ve fonksiyonları bazı sınırlamalara ve yeni düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Daha sonra ayrıntılarıyla göreceğimiz gibi, 1284 / 1867 tarihli düzenlemelerle, şeriye mahkemeleri dışında bir takım idari ve hukuki mahkemeler kurularak, şeriye mahkemelerinin görevleri belli alanlara inhisar ettirilmiştir. 1284 / 1867 tarihli Divan-ı ahkam-ı adliye nizamnamesine göre aile, miras, vakıf, şahsa karşı işlenen suçlar ve cezalar gibi hukuk-ı şeriye denilen davalar dışındaki hususlar şeriye mahkemelerinin yetkisinden çıkarılmıştır. Yine aynı tarihli (8 Zilhicce 1284 / 1867) Şûr'ayı Devlet Nizamnamesi ile şeri'ye mahkemelerinin idari yargı yetkileri de kısıtlanmıştır. 13 Zilka'de 1286 / 1869 tarihli Nizamname ile Nizamiye mahkemelerinin temeli atılarak şer'iyye mahkemelerinin bir kısım yetkileri memleket çapında bunlara devredilmiş: 21 Ramazan 1287 / 1870 tarihli Nizamname ile kurulan Havale Cemiyeti ve 6 Şa'ban 1287 / 1870 tarihli Nizamname ile tesis edilen icra cemiyeti de kendi sahaları ile ilgili yetkileri şer'iyye mahkemelerinin elinden alınmışlardır.

1288 / 1971 tarihli iki Nizamname ise Nizamiye mahkemelerinin tam olarak tesis ederek Osmanlı adliye teşkilatında dualizmi ortaya çıkarmıştır. Artık hukuk'u şer'iyye denen hususlar dışındaki bütün yargı yetkisi bunlara devredilmiştir. Nizamiye mahkemeleri tesis oldukça taşralarda kısmen vazifesiz kalmış olan kadılara Nizamiye mahkemelerinin reisliği verilmeye başlanmıştır.

³² Osman Nure, a.g.e. s. 273 - 274.

21 Muharrem 1290 / 1873 tarihinde Şer'iyeye Mahkemelerinin bir üst mahkemesi mahiyetinde bulunan ve yüksek bir şer'i mahkeme olan Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyeye kuruldu. Talimata göre haftada üç gün çalışacak olan bu meclis Fetvahaneden kendisine havale edilen dava meseleleri, bir Temyiz Mahkemesi gibi inceleyecek ve şer'i hükümlerine göre çözüme kavuşturacaktı. Şer'i Mahkemelerde görülen davaların şer'i usul ve hükümlere aykırı olan yönleri varsa, bunu bir nedenleriyle birlikte şeyhülislamlığa arz edecekti. Bu arada meclis-i tetkikat-ı şer'iyenin bir altında ve Şer'iyeye Mahkemelerinin bir üstünde bulunan Fetvahane-i Ali'den de bahsetmek gerekir. 13 Muharrem 1292 / 1875 tarihli Fetvahane Nizamnamesi ile teşkilatı tanzim edilen bu müessese 10 Rebiüllüahir 1297 / 1880 tarihli İ'lamat-ı şer'iyenin temyiz ve istinafi hakkında irade-i seniyye ile Şer'iyeye Mahkemelerinin kararları için temyiz ve istinaf yetkilerine sahip yüksek bir mahkeme haline getirilmiştir. Burada halledilemeyen davalar Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyeye ye havale edilecektir. 12 Muharrem 1300 / 1882 tarihli Mehakim-i Şer'iyeden verilen İ-lamatın temyiz ve istihafi hakkında talimat ile konu daha ayrıntılı olarak düzenlemiş ve hem Meclis-i Tetkikat'ın hem de Fetvahane'nin görev sınırları ayrı ayrı belirtilmiştir.

Nizamiye ve Şer'iyeye mahkemelerinin görevlerini tespit hususunda bazı karışıklıklar ortaya çıkınca 16 Cemaziyelahire 1305 / 1888 tarihli Mehâkim-i şer'iyeye ve Nizamiyenin yayınlanması ile her iki Mahkemenin görevleri daha net olarak birbirlerinden ayrılmıştır.

II. Meşrutiyetten sonra 14 Cemaziyelüla 1327 / 1909 tarihli İrade-i Seniyye ile Nizamiye Mahkemelerinde karar altına alınan şahsi hak davalarının Şer'iyeye mahkemelerinde görülemeyeceğine karar verilmiş ve 19 Cemaziyelüla 1331 / 1913 tarihli mahkemelerinin merkez ve taşra teşkilatı yeniden düzenlenmiştir. 23 Zilkade 1332 - 1914 tarihli bir kanun ile kazaskerlik muhalefet ve Evkaf mahkemeleri de dahil olmak üzere bütün Şer'iyeye Mahkemeleri adliye nezaretine bağlanmış ve Mahkeme-i Temyizde "Şer'iyeye" adıyla yeni bir daire teşkil olunmuştur.

Mütarekeden sonra 14 Şa'ban 1338 / 1920 tarihli kararname ile Şer'iyeye Mahkemeleri ve bütün organları ile şeyhülislamlığa bağlanmıştır. 8 Muharrem 1336 - 1917 tarihli Usul-i Muhakeme-i Şer'iyeye kararnamesi ise daha önceki dağınık hukuki düzenlemeleri bir araya getirmiştir. TBMM'nin teşekkülünden sonra 4 yıl kadar adı geçen kararname aynen uygulanması ancak 4 Ramazan 1342 / 8 Nisan 1924 tarihli Makkim-i Şer'iyenin ilgasına ve mahakimin teşkilatına ait Ahkâm-ı Muaddil kanunu ile Şer'iyeye Mahkemeleri ortadan kaldırılmıştır. İşte Şer'iyeye Mahkemelerinin hayat hikayeleri kısaca bundan ibarettir.

2.3. Temyiz

Halk arasındaki davalar ve ihtilaflar hükümetin emriyle karılar tarafındangörülür ve verilen hüküm hükümete bildirilerek oranın vereceği karar göre infaz olunurdu.

Kadının verdiği hüküm bizzat vali ve maiyetindeki iki mutemed adamı taraflarından tetkik edilir, sonra tasdik olunursa infaz olunurdu³³. Eğer valinin meclisi verilen hükmü tasdik etmezse evrak devlet merkezine kazaskere yollanırdı. Kazaskere bu hususa ait mütealâsını Divan-ı Hümayun'a arz edip orada tetkik edildikten sonra ya tasdik edilir veya bozularak yeni hüküm verilirdi. Yani verilen hüküm zanlının veya kadı ve valinin kararının lehine veya aleyhine olurdu.

Hukuki davalarda mahkum ve ceza davalarında zanlının akrabası verilen hükmü haksız bulursa kazaskere veya şeyhülislama şikayet hakları vardı. Bu suretle dava divanda tekrar tetkik edilirdi. En son karar divanın verdiği karardı. Eğer Divan-ı hümayun kararı bozarsa bu hal kadı ve valinin aleyhine olur onların iktidarsızlıklarına veya menfaat mukabilinde mahkemeden karar çıktığında hüküm olduğu için hükmü verenler hakkında pekiyi olmazdı.

3. DİVAN-I HÜMAYUN'UN YARGI YETKİSİ

Divan Osmanlı Devleti'nde en yüksek mahkemelerdir. Divan bir kurul olarak mahkeme biçiminde çalışması İslâm divan anlayışının biraz ötesine uzanır. Divan yargıda hem Şer'i hem de Örfi Hukuku içine almaktadır. Bunun yanında Şer'i yargı örgütünü de denetler. Zaman zaman divan tarafından görevlendirilen ve "Mehayif Müfettişleri" adı verilen kadılar, özellikle çok yakınma gelen bölgelere gönderilir ve bunlar oradaki naiplere ve kadılara aldırış etmeden doğrudan doğruya dava görürler ve yaptıkları işleri, edindikleri bilgileri Divan-ı Hümayun'a bildirirlerdi. Bu müfettişlerin yargı örgütünün başı olarak kazaskerleri dahi atlayarak doğruca Divan-ı Hümayuna karşı sorumlu idiler. Bu mahkemede olan hem ilk ve kesin hüküm yeri, hem de bir çeşit temyiz mercii olarak çalışırdı.

3.1. Divan-ı Hümayun'un İlk Yargılama ve Bunun Sonucunda Kesin Hüküm Yeri Olması Durumu

Divan-ı Hümayu'nda en yüksek iki kadı olan Rumeli ve Anadolu Kadıaskerleri yanında ehl-i örfün merkez örgütlerindeki belli başlı tüm temsilcileri bulunmaktadır. Devlet, zimmilerin şariat alanındaki hukuksal çekişmelerini yöresel kadı mahkemelerinde değil, Hümayu'nun güçsüzlüğü zamanlarda pek çok zimmi din adamlarına karşı ileri sürülen iddiaların eğer Şer'i işlerse, yerel mahkemelerde değil ise "Vezir-i Azam, vezirler ve kadıaskerler önünde Divan-ı Hümayu'nda" bakılması konusunda pek çok ferman çıkarılmıştır.

³³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 109.

3.2. Divan-ı Humayun'un Temyiz Yeri Olması

Kadının hükmünde açık bir haksızlık yapıldığı, davanın görülmesi sırasında "Usul-i Meşruaya" uygun davranılmadığı, kadının taraflardan birinden rüşvet aldığı, tanıkların doğru ifade vermemeleri, hükme varmada yanlış bir kurala dayanıldığı, yeni delillerin çıkması gibi durumlar, davayı kaybedence ileri sürülse davaya yeniden bakılır. Bu itiraz ya hükmü veren kadıya ya da bir başka kadıya yapılabilir. Eğer davaya yeniden bakılması için ileri sürülen sebepler yetersiz görülürse kadının verdiği eski hüküm geçerlidir. Ama eğer hükmün yanlışlığı, haksızlığı belli olursa davaya yeniden bakılır. Bugünkü kavramlarımıza uymayan bir biçimde "davanın yeniden görülmesi" denebilir. Dava yeniden yapılması gerekir. Ancak bu söylediğimiz usul çoğu kez amaca uygun düşmemektedir. Kadıların zulmen verdikleri çok büyük bir sayıya ulaştığı bilinmektedir. İtiraz edilen hükmün aynı yada başka bir kadı tarafından tekrar incelenmesi yapılan haksızlığı ortadan kaldırmaya yetmeyebilir. Bu durumda, kesinleşmiş hükümlerin padişah divanında incelenmesi yolu doğardı. Davalının mahkemeye çağırılması durumunda, gelmediği ya da vekillerini gönderemediği takdirde yargıç ona resen bir vekil tayin eder ve böylece "gıyabi" yargılama yapılabilir ama resen de tayin edilse davalının bir vekilinin duruşmada hazır bulunması, bu usulün bugünkü anlamda bir gıyabi yargılama sayılmayacağını gösterir. Bazı Hanefi fukahası bu usulü tanımamaktadır. Bu kesin koşullar karşısında Divan-ı Hümayun'a davasının yeniden götürülmesi için başvuran bir kişi ile karşı taraf eğer bizzat ya da vekili aracılığı ile orada hazır bulunmazlarsa ne olacak? Bu soruya fıkıh kuralları içinde kesin bir cevap vermek olanağı yoktur. Bununla birlikte Divan-ı Humayun'da kesinleşmiş hükümlerin taraflar hazır olmadan da incelenmesi doğal kabul edilmiştir.

Bunun da nedeni padişahın adalete davranmasının adaletsizlikleri önleminin dinsel açıdan da çok büyük bir görev olmasıdır.

Böylece ülkedeki üstün siyasal ve dinsel gücün tek temsilcisi padişah kendi Divanında, tüm haksızlık iddialarını amaca en elverişli biçimde, yani duruma göre ya da sadece yazılı belgeler, ilamlar üzeride inceleyebilir. Bu bakımdan Şer'i Örfi hukuk uyrımı önemli değildir.

Mecelle "temyiz" kavramına biraz yaklaşmış gibidir. Bölümün son mahkemesinde ise "def-i dava" yani davalının, davayı reddetmesinin hem hükümden önce hem de hükümden sonra mümkün bulunduğu bildirilmektedir. Yeter ki "def'e salih" bir sebep ileri sürülsün ve "iadeyi muhakeme" talep edilsin. Bütün bu maddelerin incelenmesinden çıkan sonuç, Mecelle'nin ilamları hükümden sonra hem de murafaasız olarak incelenmesini kabul ettiği'dir. Fakat, bu, tam bir temyiz değildir. Nitekim "istinaf, temyiz ve iade-i muhakeme kavramları arasında bir fark gözetilememiştir. Bu da mecellenin getirdiği sistemin daha gelişmediğini göstermektedir.

1881 tarihinde çıkartılan bir ‘‘Talimat-ı Seniye’’ ile bu incelemenin ‘‘Fetuahane’’ ile Meclis-i Tetkikat-ı Şer’iyye’de yapılacağı bildirildi. Divan-ı Hümayun’un bu konudaki tarihsel etkinliğini unutan o dönem hukukçuları bu yöntemin eskiden beri İslam Hukuku’nda yaşadığını söylemişlerdir³⁴.

3.3. Divan-ı Hümayun’a Başvurma (yakınma, şikayet)

Herhangi bir haksızlığa uğradığını ileri süren herkes Divan-ı Hümayun’a başvurabilir. Bu başvurma doğrudan Divan-ı Hümayun huzuruna çıkmakla olabileceği gibi, bir yakınma dilekçesi (arzuhal) vermek yoluyla da gerçekleşebilir. Doğrudan doğruya Divan-ı Hümayun önüne çıkmak çok daha güvenceli bir yoldur. Ama, bunun her zaman kolayca gerçekleşebileceği ileri sürülemez. Özellikle, Divan-ı Hümayun toplantılarının yapıldığı yere gelmeyecek olanlar bu yolu tutamazlar. Bu nedenle dilekçe (arzuhal) sunarak başvuruların çok büyük sayılara ulaştığı bilinmektedir.

3.4. Duruşmalı Yargılama (Murafaa)

Gerek şer’i, gerek örfi yargısal sorunların çözümünde duruşmalı yargılama Divan-ı Hümayun’da her zaman tercih edilmiştir. Daha yukarılarda da belirttiğimiz gibi, İslâm Usul Hukukuna en uygun olan yolda buydu. Bu kurala, elden geldiği ölçüde uygulamaya çalışıldığına dair işaretler vardır. Mümkün olduğu takdirde, murafaa için taraflardan vekil istenir. Ama kuşkusuzdur ki bu her zaman gerçekleşmez.

Gerek şer’i gerek örfi olsun, yargısal sorun ilk önce vezir-i azama anlatılır. Çok basit bir iş ise ve şeriat dışında kalıyorsa o hemen hükmü verir. Şer’i davalar ise ister ilk kez görülsün, ister ‘‘temyiz’’ soruşturması safhasında bulunsun Rumeli Kadıaskerine havale edilir, onun vereceği karar vezir-i azama duyurulur ve bundan sonra divan siciline kayıtlanır. İş çok olursa Rumeli kadıaskerine vezir-i azamın buyruğu üzerine Anadolu kazaskeri de yardım edebilir. Önemli örfi uyuşmazlıklar ise, ilgili üyelere havale edilir.

Divan-ı Hümayun’da sık sık devlet adamlarını yüksek memurların da muraafaları yapılır. Daha çok miri konularla ilgili çok ilginç duruşmaları çeşitli kaynaklar kaydetmişlerdir. Devlete karşı ayaklananların ele başları da yakalanınca Divan-ı Hümayun’a getirilirler. Sorguya çekilip duruşmaları yapıldıktan sonra gerekli cezalara çarptırılırlardı. Bundan da anlaşılıyor ki özellikle örfi ceza hukukuyla ilgili davaların görülmesinde bazen tam değil ‘‘yarım’’ muraafa diyebileceğimiz bir yöntemle başvurulurdu. Bu da yalnız sanığın Divan-ı Hümayun önüne çıkarılması ve sorgunun yapılmasıdır. Örfi

³⁴ Ahmet Mumcu, **Divan-ı Hümayun**, (Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1976), s.

ceza hukukuyla ilgili davaların Divan-ı Hümayun önünde görülmesi buyruklarını taşıyan çeşitli hükümlerde yalnız “sanıkların” İstanbul’a gönderilmesinin istenmesi ilginçtir.

Yalnız sanığın hazır bulunduğu duruşmada Divan-ı Hümayun sanık hakkında yazılıp gönderilen ihbar ya da yakınmaları “şahadet” olarak kabul etmektedir.

3.5. Duruşmasız Yargılama

Herhangi bir ihbar yada bir haber üzerine de soruşturmaya gitmek imkanı vardır. Bu takdirde incelenecek olayın geçtiği yerin kadısından ya da başka ilgililerden gerekli belgeler istenir ve bu belgeler üzerinde Divan-ı Hümayun’da görüşülerek karar verilebilir. Hükme esas olacak bilgilerin ışığı altında Divan-ı Hümayun’da gerekli kararlara varılmaktadır.

Çeşitli örnekler duruşmasız soruşturmanın daha çok örf hukukla ilgili işlerde geçerli olabildiğini göstermekte ise de şer’i hukukla da ilgili bazı davaların duruşmasız görüldüğü anlaşılmaktadır.

3.6. Hüküm

Divan-ı Hümayun’da çıkan ve türlü konulara ilişkin konuların büyük bir bölümüne hüküm denilmektedir.

3.7. Divan-ı Hümayun’da Hükümün Verilmesi

Divan-ı Hümayun’da gerekli soruşturmayı yaptıktan sonra davayı kesinlikle hükme bağlar. Daha çok örfi ceza davalarının bu biçimde sonuçlandırıldığı anlaşılmaktadır. Ama şer’i cezaların da Divan-ı Hümayun’da verildiği göze çarpmaktadır. Özel hukukla ilgili davalarda da Divan-ı Hümayun’un kesin hüküm verdiği olur. Hükme esas olan bilgiler eğer soruşturma duruşmasız yapılıyorsa ilgili yerin kadısından veya yöneticisinden istenir. Duruşmalı soruşturmalarda ise hükme varmanın daha kolay olduğu bellidir.

Şurasını hemen belirtelim ki Divan-ı Hümayun’da hükümün kesinleştiği halde gene bozulup görülmesi de mümkündür. Bu da hükümden hoşnut kalmayan padişahın davanın yeni baştan görülmesi buyruğunu vermesidir. Ender de olsa padişah dava sonucunu öğrenebilir ve isterse yeniden soruşturma yapılmasını isteyebilir.

3.8. Divan-ı Hümayun'dan İlgili Mahkemeye Hüküm Verme Buyruğunun Çıkması

Divan-ı Hümayun'a gelen yakınmalar üzerine yapılan soruşturma davanın hemen hükme bağlanmasını gerektirecek derecede bir kanı oluşturmazsa ilgili mahkemeye yollanılan buyrukla orada hükme varılması istenir. Daha çok Şer'i uyuşmazlıkların çözümünde herhalde bir dereceye kadar şeriata bağlı kalmak kaygısıyla bu yola gidildiği görülmektedir. Fakat işin ilginç yanı Divan-ı Hümayun'un davanın görülmesi buyruğunda kendi kanısını da üstü kapalı biçimde ortaya koymasındır. İlgili mahkemeye gönderilen buyruklarda yakıncılara delilleri iddiaları da bildirmekte ve titizlikle soruşturma yapılması haklıya hakkının verilmesi istenmekte ve bu konularda tekrar yakınma gelmesi durumunda kadının cezalandırılacağı üstü kapalı biçimde belirtilmektedir. Bazı durumlarda yakıncının haklı olduğu açıkça yazılmaktadır. Bu buyruk üzerine ilgili kadının yapacağı soruşturma ve vereceği hüküm herhalde Divan-ı Hümayun kararına aykırı olmaz.

3. 9. Hümayun'un Soruşturmaya Yardım Etmesi

Bazı durumlarda mahkeme delil toplama işini nedenlerle yerine getiremez. Böyle olaylar Divan-ı Hümayun'a bildirilir. Divan-ı Hümayun soruşturmanın yürütülmesi için gerekli buyruğu verir. Mahkemenin soruşturmaya yürütemeyeceği anlaşılırsa Divan-ı Hümayun davalının ve belgelerin İstanbul'dan gönderilmesini ister. Böylece Divan-ı Hümayun artık kesin hüküm verecektir.

3.10. İnfaz

Divan-ı Hümayun'da kamu ve özel hukuk davalarında verilen kararlar hemen infaz edilir. Divan-ı Hümayun toplantılarının yapıldığı yerin önünde cellat ve yardımcılarının hazır bulunduğunu belirtir³⁵. Divan-ı Hümayun'da her konuda verilen cezaların derhal infaz edildiği anlaşılıyor. Eğer haklarında hüküm verilen kişiler Divan-ı Hümayun'da değillerse ilgili yerin kadısına veya yöneticisine gönderilen buyrukla hükmün hemen infazı istenir. Böylelikle örneğin siyaset, el kesilmesi, küreğe konulma, kısas hafif tazir gibi hem örfi hem de şer'i cezaların infazı istenir. Özel hukukla ilgili davalarda da hakkın usulüne göre yerine getirilmesi buyrulur. Bazı durumlarda infaz taşra mahkemesine ve yöneticilere bırakılmamakta hükümlünün cezasının İstanbul'da infaz edilmek üzere yollanılması istenmektedir.

³⁵ Mumcu, a.g.e., s. 106.

4. MEZALİM MAHKEMELERİ VE DİVANLAR

Hz. Peygamber kendi zamanında bizzat kadılık yapmıştır. Ancak hem yürütme hem de kanun gücünü de elinde bulunduran kadıdır. Verdiği kararlar sahip olduğu yürütme ve kanun gücü sebebiyle müessirdir. Zaten arkasında icra ve yüksek otorite bulunmayan ve hukuki karar, sözde kalmaya mahkumdur. Kaza-i kararların yürütme gücü ile desteklenmiş olması hali Abbasiler zamanına kadar eksiksiz devam etmiştir. Ancak İslâm ülkesinin sınırları genişleyinceye bazı merkezlerde kadıların gücünün azaldığı ve verdikleri kararı mahalli yürütme makamlarının uygulanmadığı veya mahalli yürütme makamının bizzat kadı kararlarını çiğnediği görülmüştür. İşte kadıların verdikleri kararların icrasında açılan bu gediğin kapatılması Şer'iyeye mahkemelerinden karar aldığı halde hakkını elde edemeyenlerin baş vuracağı daha yüksek ve yürütme gücü kuvvetli bir makamın bulunması zarureti ortaya çıkmıştır. Bu zaruret Abbasiler zamanında Şer'iyeye mahkemelerinden karar aldığı halde hakkının elde edemeyenlerin baş vuracağı daha yüksek ve yürütme gücü kuvvetli bir makamın bulunması zarureti ortaya çıkmıştır. Bu zaruret Abbasiler zamanında Şer'i Mahkemelerden ayrı ve farklı bir yüksek mahkemenin doğmasına yol açmıştır. Bu yargı organı velayet'ül mezalim veya kaza-ü mezalim denen yüksek mahkemedir.

Mezalim sözlükte zalimlerin mazlumlardan aldıkları şeyler anlamına gelir. Terim olarak ise hem icra hem de kaza gücü ile donatılmış bulunan ve mazlumların şikayetleri üzerine hukuki anlaşmazlıkları çözümleyen yüksek bir yargı organıdır. Yani yürütme ve yargı organını meydana getirmiştir. Usulde ve temel esaslarda uygulanabilirliği sebebiyle onlardan ayrılır. Bu yüksek mahkemenin reisine veliyy'ümezalim, sahib'ül mezalim, nazır'ül mezalim veya kadi'l mezalim denmektedir. İlk dönemlerde velayet'ül mezalim denen bu yargı organı beş grup üyeden oluşuyordu. Kadılar, İslam Hukukçuları (fakihler), katipler, şahitler ve en önemlisi de vezirle ve benzeri devlet ricali. İlk dönemlerde bu organa Halifeler başkanlık etmiştir. Haftanın belirli günlerinde çalışan yargı organı görevleri ise şöyle özetlenebilir.

- 1- Yerli idarecilerin halkla yaptıkları haksızlıkları araştırmak ve sorumluları cezalandırmak.
- 2- Vergi toplayan tahsildarları devlet veya halk aleyhinde vergide yaptıkları suistimalleri önlemek.
- 3- Devlet görevlilerinin görevlerini yerine getirip getirmediğini kontrol etmek.
- 4- Gaspları önlemek ki gasplarda iki kısım vardır. Birincisi devlet idarecilerinin vatandaştan yaptığı gasplardır. İkincisi ise eşkiyanın gasplardır.
- 5- Başta ammeye ait vakıflar olmak üzere vakıfları teftiş etmek.
- 6- Otoritesi zayıflayan kadıların verdikleri kararları yerine getirmek.
- 7- Müntesitlere (belirleyicilere) aciz kaldıkları konularda yardımcı olmak.
- 8- Özel müracaatlar olduğu takdirde taraflar arasında Şer'iyeye Mahkemeleri gibi karar vermek.

Abbasilerle başlayan bu uygulama diğer müslüman devletlerde ve buarada Selçuklularda ve diğer Türk devletlerinde de değişik adlarla devam etmiştir (genellikle divan'ül mezalim denilmektedir.). Osmanlı devletinde de görevi Dinan-ı Hümayun ifa etmiştir. Sultan I. Orhan'dan beri varolan ve genellikle sadrazam, vezirler, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, defterdarlar, tevkii veya nişancılardan teşekkül eden bu divanın iki önemli vasfının olduğunu görüyoruz. Birincisi bu teşekkül devletle ilgili bütün işlerin devletin siyasi, idari, mali ve hatta askeri işlerinin görüldüğü incelenerek konuşulduğu ve nihai karara bağlandığı bir müessese en üstün bir mercidir. Bu vasıfla Adeta bir vekiller heyetidir. İkincisi ise fertlerin müracaat ve şikayetlerini inceleme ve hukuki anlaşmazlıkları Şer'i hükümler ve kanunlar çerçevesinde halletme mercii olmasıdır. Bu özelliği ile yüksek bir yargı organı mahiyetindedir. Hem fonksiyonları hem de teşekküllü açısından velayet'ül mezalime benzediği ortadadır. Divan-ı Hümayundan çıkan ve padişah tarafından tasdik edilen kararlara hüküm denmekte ve bunların hepsi Başbakanlık Osmanlı arşivindeki mühimme defterlerinde kayıtlı bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi olan II. Mahmut devrinde (1808 - 1839) Divan-ı Humayun kendinden bekleneni veremeyince daha doğrusu fonksiyonlarını tam ifa edemeyince bu divanın ifa ettiği idari ve kazai fonksiyonları ayrı ayrı yerine getirecek müessese kurulmuştur. Birincisi kaza-i organ niteliğinde olmak üzere kurulan Meclis-i Ahkam-ı Adliyedir ve bu müesseseye lüzumlu görülen kanunların memleketin ihtiyaç duyduğu çeşitli hususlar hakkında gerekli mütalaaları hazırlamak görevi de verilmiştir. İkincisi ise Dar-ı Şüray-ı Bab-ı Ali'dir ve tamamen idari bir organ niteliğindedir. Her iki organ da 1253/1837 yılında ihdas edilmiştir.

5. NİZAMİYE MEDRESELERİNİN KURULUŞU

Osmanlı Devleti'nde tanzimattan önce idari - adli; cezai - hukuki, ticari kısaca her türlü davaya şer'iyeye mahkemelerinde bakılmaktaydı. Tanzimat döneminde tek kadılı ve tek dereceli klasik Osmanlı mahkeme sistemi terk edilerek toplu kadılı ve çok dereceli yeni bir adli teşkilat kurulmaya başlanmıştır. Şer'iyeye mahkemelerinin yetkileri 19. Yüzyılın ilk yarısından itibaren ellerinden alınmaya başlamıştır. Önce idari yargıya ilişkin görevleri 1837'de kurulan Meclis-i Valay-ı Ahkam-ı Adliye'ye devredilmiştir. 1859 yılında bütün şer'iyeye mahkemeleri yeni bir yapıya kavuşturulmuş ve mahkemelerin yetkice görevleri yeniden belirlenmişti. Şer'i mahkemeler sadece özel hukukun şahıs sorçları, eşya ve adliye hukukuyla sınırlandırıldı.

Batılı devletler, bununla da yetinmeyerek yeni mahkemelerin kurulması hususunda baskı yapmaya devam ettiler. Bunun nedeni ise, zımmi ve müstemenlerin şer'iyeye mahkemelerinde yargılanmaya itiraz etmeleriydi. Çünkü şer'iyeye mahkemelerinde müslüman aleyhine gary-ı müslim ve zımmi aleyhine müste'menin şahitliği kabul

edilmiyordu. Sadrazam Ali Paşa da devrin padişahı Abdülaziz'e sunduğu bir raporunda konu ile ilgili olarak "Bir de başlıca şikayet bizim mahkemelerden olduğundan ol babda dahi bir yol aranmalıdır³⁶ diyordu. Bunun için bir yol arandı ve Nizam-ı Cedid ordusunda olduğu gibi, öncelikle Şer'i mahkemelerinin kurulması kararlaştırıldı.

5.1. Nizamiye Mahkemeleri ve Tanzimat'tan Sonraki Gelişmeler

Tanzimat'tan sonra da önemini koruyan ve bir çeşit idari ve kazai mahkeme olarak çalışan bu iki müessese 8 Zilhicce 1284 / 1868 tarihinde benzeri iki müessese ile yer değiştirmiştir. Bunlardan birincisi 8 Zilhicce 1284 / 1868 tarihli Nizamname ile kurulan Divan-ı Ahkam-ı Adliyedir. Yüksek bir mahkeme niteliğinde bulunan ve başına Ahmet Cevdet Paşa'nın getirildiği bu Divan, ceza ve hukuk daireleri olmak üzere iki daireye ayrılmış ve her dairenin en az beş ve en çok on a'zadan meydana geleceği belirtilmiştir. Bu yüksek adli mahkeme şer'i mahkemelerde yürütülen hukuk-u şer'iyeye, gayr-i müslimlere ait hususi davalar ve hususi meclislerce görülen ticaret davaları dışındaki her çeşit da'vaya (hukuk ve ceza davalarına) re'sen veya istinafen bakabilecektir. İkincisi ise: yine 8 Zilhicce 1284 / 1868 tarihli Şura-yı Devlettir. Nizamnameye göre, kamuya ait idari isteklerin müzakare edileceği bir meclis olan Şu'ra-yı Devlet,

- 1- Bütün kanun ve nizamların layihalarını tetkik;
- 2- Kanunen memur olduğu idari işleri inceliyerek kararların arz;
- 3- Devletler şahıslar arasındaki davalarını' yet;
- 4- Uyuşmazlık mahkemesi görevini ifa;
- 5- Kanun ve nizamlar hakkında danışma mercii;
- 6- Devlet memurları için idari yargı,
- 7- Padişah ve diğer ilgili devlet dairelerinin tamebi üzerine herçeşit meselede görüş ve beyanı: bütçeleri denetleme ve benzeri idari ve adli yetkilerle teçhiz edilmiştir. Beş daireye ayrılmıştır;

Birincisi : Mülkiye, zabıtı ve harbi'ye dairesi

İkincisi : Maliye ve evkaf dairesi

Üçüncüsü : Adliye dairesi

Dördüncüsü : Nafia, ticaret ve ziraat dairesi

Beşinci : Maarif dairesidir.

25 Muharrem 1286 / 1869 tarihli Şura-yı Devletin Nizamname-i Dahilisi ile de biraz önceki Nizamnamenin 2. ve 4. maddeleri değiştirilerek şu yenilikler getirilmiştir. Maliye ve maarif daireleri birleştirilerek yeni bir daire oluşturulmuş ve bütün idari

³⁶ E. Deniz Akarlı; **Belgelerde Tanzimat**, (İstanbul: 1968), s. 16; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi** (Ankara: T.T.K. Basımı, 1984), s. 27.

davaların mercii olmak üzere muhakemat dairesi adıyla yeni bir daire daha ihdas edilmiştir. Bu Nizamname Şura-yı Devletin görev ve yetkileriyle çalışma usullerini yeniden tanzim etmiştir. Silh-i Zilka'de 1288 / 1872 tarihli İrade-i Seniyye ise Şura-yı Devlet Tanzimat Muhakemat ve Dahiliye daireleri adıyla üç daireye indirgenmiştir.

13 Zilka'de 1286 / 1869 tarihli Divan-ı Ahkam-ı Adliyenin Nizamname-i Dahilisi ile Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nizamiye Mahkemeleri adıyla çatısını genişletmiştir. Bu Nizamnameye göre Osmanlı Devletinde Nizamiye Mahkemeleri dört dereceye taksim olunmuştur. **Birincisi:** Kazalarda bulunan Devai Meclisleri. **İkincisi:** Livalarda bulunan Temyiz-i Hukuk Meclisleri. **Üçüncüsü:** Vilayet merkezinde bulunan Temyiz Divanları ve **Dördüncüsü:** Dersaadet'de bulunan Divan-ı Ahkam-ı Adliye'dir. Devai meclisleri bidayet mahkemeleri mahiyetindedir. Liva ve Vilayet merkezlerindeki mahkemeler ise hem yetkileri dahilindeki davalara bidayet mahkemesi olarak bakmaya hem de Devai meclislerinin baktığı davaları müracaat üzerine istinaf mahkemesi olarak rü'yet etmeye yetkili kılınmışlardır. Dersaadet'de bulunan Divan-ı Ahkam-ı Adliye ise iki mahkemeden teşekkül ettirilmiştir. Birincisi; diğer Nizamiye mahkemelerinden verilen ilamların tetkiki ve gerekirse bozulması yetkisiyle donatılan Mahkeme-i Temyiz'dir. Ceza ve hukuk davalarına bakan iki dairesi vardır. İkincisi ise; Dersaatteki en yüksek Mahkem-i Nizamiye'dir. Mahkeme-i Temyiz'de nakzolunup kendisine havale edilen, istinaf mercii olmayan mahkemelerde görülüp doğrudan doğruya buraya istinaf yoluyla gönderilen ve önemi cihetiyle bidayeten görülmesi kendisine havale olunan davalara bakar.

1287 / 1870 tarihli Nizamname ile kurulan Havale Cemiyeti ile 1286 / 1869 tarihli Nizamname ile teşkil olunan icra Cemiyeti de şer'iyye mahkemelerinin bir kısım görevlerini deruhde eden adli teşkilatlar olmuşlardır.

Silh-i Şevval 1288 / 1871 tarihli Mahakim-i Nizamiye; Nizamiye mahkemelerinin teşkilatını yeni bir esasa bağlamıştır. Buna göre Osmanlı Devletinde bulunan Nizamiye mahkemeleri iki derece itibar olunmuştur. Birinci derece Bidayet Mahkemeleridir. İkinci derece ise İstinaf Mahkemeleridir. Kaymakamlık merkezi olan ve kazalarda bulunan Devai Meclisleri bidayet, liva merkezlerinde bulunan temyiz meclisleri hem bidayet hem İstinaf Mahkemesidirler. Ayrıca her nahiyede ve her karyede sulh mahkemesi mahiyetinde birer ticaret mahkemesi mahiyetinde birer ticaret mahkemesi kurulmuştur. Devai Meclisleri, Temyiz Meclisleri ve Divan-ı temyizlerin reisliğini kadılar yapacaktır. Divan-ı Ahkam-ı Adliye üst mahkeme ve temyiz mercii vasıflarını korumuştur.

21 Ramazan 1288 / 1871 tarihli Dersaat Hukuku Adliye ve Cezaiye Mehakimi Nizamiyesinin Teşkilat ve görevlerine Dair Nizamname ise hükümet merkezindeki mahkemelerin teşkilatını yeniden düzenlemiştir. Buna göre hükümet merkezindeki

mahkemeler üç kısımdır. **Birincisi:** Bidayet Mahkemeleri olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. **İkincisi:** İstinaf Mahkemeleridir. Bunlarda iki kısma ayrılmıştır. Divan-ı Ahkam-ı Adliye nezareti içinde teşkil olunan ve hukuk davalarına bakan hukuk-u adiyeye İstinaf Mahkemesi Bab-ı zaptiyede teşkil olunan ve cinayet divanı, cünha divanı diye iki daireye ayrılan Ceza Mahkeme-i istinafidır. **Üçüncüsü:** ise hukuk ve ceza daireleri diye iki dairesi bulunan temyiz mahkemesidir.

27 Cemaziyelahir 1296 / 1878 tarihli Mahakim-i Nizamiyenin Teşkilatı Kanun-u Muvakkatı ise, Nizamiye mahkemelerinde ciddi olarak hukuk ve ceza mahkemeleri ayrımını belirgin hale getirmiştir. Bu kanuna göre nizamiye mahkemeleri iki çeşittir: biri ceza, diğeri ise hukuk mahkemeleridir. **Birincisi:** Bidayet Mahkemeleridir. Bunlar da hukuk ceza ve ticaret mahkemeleri olmak üzere üç kısımdır. Her kazada bir bidayet mahkemesi vardır. Ayrıca sulh mahkemeleri mahiyetinde bulunan devair-i sulhiye yani köylerde ihtiyar meclisleri ve nahiyelerde ise nahiyeye meclisleri, görevlerine devam edeceklerdir. **İkincisi:** İstinaf Mahkemeleridir. Vilayet merkezi olan her kazada bir İsti'naf mahkemesi vardır. Bütün bunların üstünde bir de temyiz mahkemesi bulunur. Temyiz Mahkemesi ceza ve hukuk namıyla iki daireye ayrılmıştır.

Mahkeme teşkilatlarıyla ilgili bundan sonra yapılan değişiklikler pek önemli değildir. Cumhuriyet döneminde ise hem hukuk sisteminde hem de mahkeme teşkilatında son ve önemli değişiklikler yapılmıştır.

5.2. Nizamiye Mahkemeleri ve Diğer Yargı Organları

Bilindiği gibi günümüzde yargı erki, idari yargı adli yargı ve Anayasal yargı organları arasında paylaşılmış bulunmaktadır. Günümüzdekine benzer şekilde olmasa da hukuk tarihinde muhtelif safhalarında yargı erkinin bazen tek elde toplandığını, bazen ise değişik organlarca müştereken ve belli sınırlar içinde ayır ayrı sahalarda kullanıldığını görmekteyiz. Eski Türk hukukunda da durum bundan farklı değildir. Özellikle Tanzimat'tan sonra Nizamiye Mahkemeleri yargı gücünün kullanılmasında Şer'îye mahkemelerinin ortağıdır.

6. MECLİS-İ VÂLÂ'NIN HUKUKİ YETKİLERİ

Meclis-i Vâlâ'nın yetkileri arasında en belirgin olanı ve hiçkuşkusuz en bağımsız olduğu hukuk alanında olanıdır. Bu yönüyle meclis hem bir yasama organı olarak hukuk yapıyor ve hem de yüksek bir temyiz mahkemesi olarak çalışıyordu. Meclis böylece hem yeni hukuk kuralları koyuyor, hem bunları değiştirip yeniliyor ya da yürürlükten kaldırabiliyordu. Yasama alanında hükümdar, Bab-ı Ali, Melis-i Ali-i umumi ile birlikte yaşıyordu. Yargı alanında ise yeni bu unsurlar devrede olmakla

birlikte giderek yargı otonomisine doğru gelişen bir yapı gösteriyordu. Öte yandan bir çok kereler değindimiz gibi merkeziyetçi bir bürokratik yapı kurulması böyle bir yönetimin ihtiyaç duyduğu derlenmiş standart bir hukuki mevzuat gerektiriyordu ki bu da Meclis-i Vâlâ'nın hukuk alanındaki yetkilerine kısaca değineceğiz.

6.1. Yargı Yetkisi

Meclis-i Vâlâ yargı alanında imparatorluğun en yüksek yargı organı konumunda idi. Yüksek bir temyiz mahkemesi olarak görev yapmaktaydı. Tanzimatçıların Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ile birlikte ortaya koydukları hukuk ilkelerini uyguluyor ve yargılama olmaksızın hiçbir kimseye ceza verilmemesi konusunda titizlikle duruyordu³⁷. Tanzimatla birlikte hazırlanarak 3 Mayıs 1840'da kabul edilen ceza kanunu uygulanmasını sağlıyordu. Meclis-i Vâlâ bir idare mahkemesi olarak çalışıyordu. Özellikle tanzimatın gereklerini yerine getirmeyen yöneticiler Meclis-i Vâlâ yargılanıyordu. Bu dönemde devlet memurlarının buna ilişkin davaları Meclis-i Vâlâ tarafından yürütülmeye başlamıştır³⁸.

Meclis-i Vâlâ'da pek çok üst düzey yönetici Tanzimat'a uymadıkları gerekçesiyle yargılanmıştır. Bunlar arasında sadrazamlık yapmış olanlar bile bulunuyordu. Tanzimatın ilanı sırasında sadrazam olan Hüsrev Paşa rüşvet suçuyla Meclis-i Vâlâ'da yargılanmış ve suçu sabit görülerek Tekfur Dağı'na sürgüne gönderilmiştir³⁹. Meclis-i Vâlâ'da yargılananlar arasında pek çok eyalet valisi de vardır. Edirne Müşiri Nafiz Paşa Kocaeli müşiri Akif Paşa, Konya Valisi Hakkı Paşa, Ankara müşiri Davut Paşa vb.

Meclis-i Vâlâ Tanzimatla birlikte imparatorlukta kurulan meclislerin verdikleri kararlarda da son karar mercii olarak Temyiz Mahkemesi görevi yapıyordu. Vilayet ve sancak meclis-i Vâlâ'ya gönderiliyor. Burada görüşüldükten sonra onay için Meclis-i Ali-i umumiye gönderiliyordu. Son olarak arza sunulacak iradesi alınan karar kesinleşmekteydi. Meclis-i Vâlâ'nın Ayniyat Defterlerinde ve Takvim-i Vekayi'de bu şekilde görülmüş davalara ilişkin pek çok örnek bulunmaktadır.

Meclis-i Vâlâ yalnızca ceza kanununda ya da dönem boyunca çıkarılan yeni kanunlara bağlı olarak temyiz görevi yapmamaktaydı. Onun temyiz görevi kadı mahkemelerinde görülen şer'i davaların da içine almaktadır. Temyize gelen dosyanın niteliğine yani hangi tür mahkemeden geldiğine göre "Meclis-i Vâlâ'dan Tetkikat-ı Şer'iyye ve Nizamiyye'si" yapılarak dava görülüyordu. Meclis üyelerini ele alınırken belirtmiş olduğumuz gibi meclisin ilmiye sınıfından ve Meclis-i Vâlâ müftüsü denilen üyeleri bulunuyordu. Şer'i davalara bu üyeler bakıyorlardı.

³⁷ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet*, (Ankara: Ankara Üniv. Yay. 1985), s. 382.

³⁸ Mumcu, *a.g.e.*, s. 354-355.

³⁹ Seyitdanlıoğlu. *a.g.e.*, s. 119.

Meclis-i Vâlâ'nın yargıya ilişkin mesaisi hiç kuşkusuz yasama ve yönetim ile ilgili görevleri yanısıra oldukça vaktini alıyor ve türlü aksamalara neden oluyordu. Bu durumda alınan ilk önemli belirli günlerin yargıya ayrılması oldu. 8 Ağustos 1850 tarihli bir düzenleme ile "Umûr-ı Muhakemat ve Muraffaat ve İstintâk" için yani yargılama, duşuma ve sorgulama işlemlerinin rahatça görülebilmesi amacıyla pazartesi ve perşembe günleri ikindi vaktine ayrıldı. Aynı düzenleme ile çok uzun sürecek önemli ve büyük davalarda oluşturulacak özel bir komisyonca davanın yürütülmesi kararlaştırıldı. Komisyonun aldığı karar daha sonra Meclis-i Vâlâ'da görüşülerek kesin ve nihai karara varılabilecekti.

Gayrimüslim azınlıklar arasında çıkan anlaşmazlık ve dini sorunlarda Meclis-i Vâlâ'da görüşülecekti. Bu tür sorunlar görüşülürken anlaşmazlığa düşen her iki grubun patrikleri veya dini liderleride mecliste bulunabileceklerdi⁴⁰.

Meclis-i Vâlâ'nın yargı işlevi dönem boyunca sürmüştür. Meclis-i Tanzimat'ın 1854 yılında kurulmasıyla hükümet üyelerini yargılama yetkisi meclise bırakıldı. Yasama yetkisi Meclis-i Tanzimat'a verildiğinden Meclis-i Vâlâ yargı yetkisini 1861'e kadar tek başına sürdürdü. 1861-68 yılları arasında tek bünyeli olarak çalıştığı dönemde Muhake-mât dairesi bu işlevi yürüttü. Şura-yı Devlet'in kurulmasından sonra yasama ile idari yargı fonksiyonları bu meclise aktarıldı. Meclis-i Vâlâ ile Mahkeme-i Temyiz ve Mahkeme-i Nizamiye olarak iki kola ayrılmış bir şekilde çalıştı. Günümüzün Türk Adalet sisteminin en üstünde bulunan Yargıtay olarak varlığını sürdürmektedir.

Meclis-i Vâlâ kuruluşundan itibaren yargı alanında merkezi ve önemli bir rol oynamıştır. Bu yetkiyi Meclis-i Ali-i Umumi ile paylaşmaktaydı. Öte yandan kararlarının kesinleşmesi padişahın onayına bağlıydı. Ancak aldığı kararların tamamına yakını onaylanmış ve Tanzimat dönemi boyunca Meclis-i Vâlâ kararı olanaksızın hiçbir işlem yürürlüğe konmamıştır. Bu yönüyle Osmanlı İmparatorluğu'nda yargı otonomisine doğru yöneliş Meclis-i Vâlâ ile başlamış ve gelişmiştir denilebilir.

Meclis-i Vâlâ bu yeni düzenleme ile üç daireden oluşmaktaydı. Kapatılan Meclis-i Tanzimat'ın yasama görevi yani kanun ve nizamnameleri hazırlama görevi "Kanun ve Nizamât Dairesine" devredilmiştir.

Diğerleri mülk işlerin kararlaştırılarak uygulandığı "Umur-i İdare-i Mülkiye Dairesi" ile yüksek temyiz mahkemesi olarak çalışacak "Muhakemat Dairesi" idi. Meclis-i Vâlâ'nın çalışmalarının hızlandırılması ve modernleştirilmesi amacıyla yeni bir takım önlemler alındı. Bu amaçla 1862'de Cemiyet-i Muvakkate-i Tefrikiye adıyla bir alt komisyon oluşturuldu.

⁴⁰ Seyitdanlıoğlu. a.g.e., s. 120.

Meclis Vâlây Akkâm-ı Adliye 1861-1868 yılları arasında yoğun bir şekilde çalıştı.

Tanzimatçılara olan baskılar Meclis-i Vâlâ'yı da etkiliyordu. Zaman içersinede bu önemli danışma organının yeni bir yapıya dönüştürülmesi gündeme gelmişti. Böylece en gelişkin yeni bir ikili yapıya dönüştürülüyordu.

7. ŞÜRÂ-YI DEVLET (1868)

Türk Danıştay'ının kurulmasında başlangıç olarak kabul edilen Şürâ-yı Devlet, Meclis-i Vâlâ'yı Ahkâm-ı Adliye'nin geçirdiği değişmelerin son halkası olmuştur. Meclis-i Vâlâ'nın kurucusu Mustafa Reşit Paşa'nın yetiştirdiği ikinci kuşak Tanzimatçıların eseri bir organdır. Başta özellikle Ali Paşa olmak üzere Fuat Paşa, Mithat Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa Şürâ-yı Devlet ve Divan-ı Ahkâm'ı Adliye olarak iki ayrı bünyede şekillenen bu meclislerin yaratıcıları olmuşlardır. Bu kurumda devletle ilgili genel olarak konular görüşülecek bu yeni meclis beş daireye ayrılacaktı. Yeni oluşturacak olan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'de yargı görevini üstlenecek yüksek bir mahkeme olarak çalışacaktı⁴¹.

Öte yandan imparatorluğun taşra teşkilatında yapılan yeni düzenlemelerin de Şürâ'yı Devlet'in kuruluşuyla ilgisi bulunuyordu⁴². 1864'de yayınlanarak uygulanmaya başlanan Tuna Vilayeti Nizamnamesine göre Vilayet teşkilatı yeni baştan düzenlenmiş bulunuyordu. Eski eyaletlerin yerine sancak, kaza ve nahiyelerden oluşan vilayetler kurulmuştu. Vilayetlerde valilere sancaklarda mutasarrıfların ve kazalarda kaymakamların başkanlıklarında meclisler bulunacaktı. Bu meclislerde yöneticilerin yanı sıra yörenin müslim ve gayri müslim tebasından iki yıllığına seçilmiş temsilciler de bulunacaktı. Vilayetlerde kurulan karma mahkemelerin üyeleri de bu yolla belirlenecekti. Bu Nizamnameye göre yılda bir defa Meclis-i Umumi toplanacaktı. Böylece Osmanlı taşra yönetiminde kurulan bu meclisler ve mahkemeler yoluyla idari ve adli işler birbirinden ayrılmış ve bunun temeli İstanbul'dan evvel taşrada atılmış oluyordu. Bu uygulama Tuna Vilayet'inde Mithat Paşa, Halep Vilayet'inde de Cevdet Paşa tarafından uygulanmış sistem tedricem imparatorluğa yayılmaya çalıştı⁴³.

Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye, Şürâ-yı Devlet ve Divan-ı Ahkâm-ı Adliye olarak iki kısma ayrılıyordu. Buna göre hükümetin iki uana görevi bulunmaktaydı. Bunlardan birinci kanun ve nizâmatın yapılması ve uygulanması diğeri ise vatandaş-

⁴¹ Seyitdanlıoğlu. a.g.e., s. 55.

⁴² İlber Ortaylı. *Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler, 1840-1878*, (Ankara: TODAİ Yay. 1974). s. 33-80.

⁴³ Ortaylı, a.g.e., s. 80-84

ların “can, mal ve namusuna ait hukuk görevini sağlamaktı. Şura-yı Devlet ve Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin kuruluş amaçları yargı ile yasama ve yürütme görevlerini birbirinden ayırılmalarını sağlamaktı. Böylece hükümetin yargıya müdahalesi önlemek isteniyordu.

12 Haziran 1872'de idari ve hukuki yetkileri Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'ye devredilerek yalnızca yasama bırakıldı.

1868'de Şura'yı Devlet'in kuruluşuyla ilkel bir parlamento gibi yasama faaliyetini sürdürmüş meşrutiyete geçişte son aşamalarda birisi aolmuştur. Bu tarihten sonra da bu görevini değişik konularda da olsa sürdürmüş bugün de Cumhuriyet Dönemi “Yargıtay” ve “Danıştay”ı olarak sürdürmektedir.

8. KANUN KİTABI MECELLE

8.1. Mecelleyi Doğuran Sebepler

Tanzimat dönemi Osmanlı Devleti'nin askeri idari iktisadi hukuki ve sosyal yapısında birçok köklü değişikliklerin başında da kanunlaştırma hareketleri yer alır. 1839 tarihli tanzimat fermanında devlete yeni bir hukuki yapı vermenin lüzumu üzerinde durulmuş ve bu gayeyi gerçekleştirmeye üzere çeşitli meclisler ve heyetler kurulmuştur⁴⁴.

Osmanlı Devletinde hanefi meshebi resme mezhep kabul edilmiştir. Tanzimat'a geçinceye kadar kanunlaştırma ve karar vermede birçok merciler bir arada çalışmak zorundaydı. Tanzimat döneminde medreselerin bozulması ve vasıflı kadıların yetiştirilmemesi bu durumu daha da güçleştirmiştir⁴⁵. Karar verecek yeni düzenlenmelere ihtiyaç duyulmuştur. Bunun yanında zamanla hükümlerdeki değişiklikleri de eklemek gerekmektedir. Örneğin, daha önceki hukukçulara göre satın alınacak bir evin bir odasını görmek yeterliydi. Daha sonra gelen hukukçulara göre ise her odasını görmek lazımdır. Bu delil bakımından bir farlılık olmayıp inşaat hakkında örf ve adetin değişmesidir.

Borçlar hukukunda da 19. yy'da değişmeler yaşanmıştır. Bu hukuk her alanda uygulanan kuralların temelini oluşturduğunda iktisadi gelişmelerin doğrultusunda olmalıdır. Tanzimat'la birlikte bir batıcı grup ortaya çıkmıştır. Bunlar Fransa'dan “Code Civil” denen medeni kanunu aynen alıp Osmanlı Devleti'nde uygulamak istemeydiler. Gelenekçiler bu isteğe karşı çıkıyorlar ve Avrupa kanunlarının Osmanlı kültür yapısına uymayacağını savunuyorlardı. Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bu grup hanefi mezhebi kurallarını daha iyi uygulanabilir hale getirmek için mecellenin hazırlan-

⁴⁴ Aydın. “Mecelle'nin Hazırlanışı” s. 34-35.

⁴⁵ Kaşıkçı; a.g.e., s. 60-65.

ması çalışmalarını başlattılar. Bir nevi batılılaşmaya karşı doğan tepkiden derli toplu bir kanun kitabı ortaya çıkacaktır.

8.2. Mecelle'nin Hazırlanışı Ve Yürürlüğe Girişi

Uzun bir mücadeleden sonra milli bir medeni kanun hazırlanmasına karar verilince o zaman Divan-ı Ahkâm-ı Adliye nazırı olan Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında "Mecelle Cemiyeti" ismiyle bir kurul oluşturulmuştur. Söz konusu kurulda ilk oluşturulduğunda yedi kişi görev yapmıştır. Bu zamanla 9 kişiye kadar yükselmişti. Cemiyet 1868'de çalışmaya başladı. Cemiyet çalışmalarını değişik yerlerde sürdürmüştür. Cevdet Paşa'nın ilk kez başkanlıktan alınıp Bursa valiliğine atanmasına kadar Divan-ı Ahkâm-ı Adliye binasında toplanmıştır. Cevdet Paşa'nın başkanlıktan ayrılmasıyla Ömer Efendi Başkanlığa getirilmiş ve çalışmalarına Meşihat Dairesinde (şeyhülislaklıkta) yapmaya başlamıştır. Daha sonra yine Divan-ı Ahkâm-Adliye'de ve Bab-ı Ali'de bir oda ayrılarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Mecelle cemiyeti herhangi bir çalışma prensibi kabul etmemiştir. Herşeyden önce Cemiyet Ahkâm-ı Fıkhiyeyi yerine getirmeyi amaçlamıştır. Cemiyet hanefi mezhebi içerisinde kalmayı esas almıştır.

Hemen ifade etmek gerekir ki Mecelle bir bütün olarak değil kitaplar şeklinde parça parça kanunlaşmış ve yürürlüğe girmiştir. Çünkü Mecelle tartışmalı bir ortamda başlamıştır. Devletin ileri gelenleri özellikle Sadrazam Ali Paşa'nın Fransız Code Sivî'ini tercüme ettirip Osmanlı Medeni Kanunu olarak benimseme çalışmaları ve Fransız büyükelçisi De Bouurre'e kendi kanunlarını alması ve Mecelle'nin başarısızlığa uğratılması çalışmalarına engel olmak için bu yol tercih edilmiştir.

Cemiyet yoğun bir çalışma sonunda 100 maddelik genel esaslar 19 serin Mukaddime ve Kitab'ül - Büyu'u hazırladı⁴⁶. Hazırlanan bu mukaddime ve birinci kitap önce şeyhülislamlığa ve devrin ileri gelen hukukçularına takdim edildi. Gelen tenkitler ışığında gerekli düzeltmeler yapıldı. Nihayet 22 Mart 1869 tarihli bir mazbata ile sadarete sunuldu. Dördüncü kitap kaleme alındıktan sonra 24 Muharrem 1287 (1870) görevden alınarak Bursa Valiliği'ne atanmıştır. Bu engellemede şeyhülislam ve Fransız elçisi ve diğer bazı devlet adamlarının rolü vardır. Daha sonra Cevdet Paşa geri dönmüştür.

Mecelle kitap kitap çıktıkça kendini kabul ettirmiştir. Mecelle birçok Müslüman topluluklarda uygulanmıştır. Mecelle ile Şer'i hükümleri hanefi hukuku açısından uygulanmıştır.

⁴⁶ Aydın, a.g.m., s. 49.

Mecelle Türk İslam Hukukunun gelişmesine de önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Fıkıh kitapları açısından önemli bir yenilik ve ilerlilik getirmiştir. Maddeler fetvalardan alınan örneklerle zenginleştirilmiş ve uygulayıcılara önemli bir kolaylık sağlamıştır. Mecelle 4 Ekim 1926 tarihinde TBMM'de hazırlanan Kanun-ı Medeni'nin suret-i Mer'iyet ve Şekli Tatbiki hakkında kanunun 43. Maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

9. ŞER'İYYE SİCİLLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Altı asırlık bir mazi ile tarihe damgasını vuran ve hukuk sistemi olarak İslam hukunu seçen Osmanlı Devleti'nin en mühim yargı organı şer'i mahkemelerdir. Bu mahkemeler Osmanlı Devleti'nin hukuki, iktisadi, dini, askeri, idari vb. müesseseleri hakkında çok değerli tarihi belgeleri ihtiva etmektedir.

"Şer'iyye sicilleri" olarak adlandırılan bu belgeler, XV. asrın ortalarından başlayarak XX. asrın ilk çeyreğine kadar uzanan bir zaman dilimi içerisinde, Osmanlı ülkesinin tarihini iktisadını, sosyal-siyasi ve hukuk hayatını yakından ilgilendirmektedir⁴⁷.

Buldukları yerleşim yerinin sosyal hayatına dair birinci elden kaynak olma vasfını taşıyan, şer'iyye sicilleri, o bölge halkının yaşantısı, geçim tarzı, yetiştirdiği tarım ürünleri, sanayi ve iş kolları, toplanan vergilerin cins ve miktarları, hukuk ve ceza davalarındaki tazminatları, paranın tarihi seyri, özellikle narh ve gedikleri bakımından emsalsiz bilgileri haizdir.

Şer'iyye sicilleri Osmanlı idari teşkilatının bir çok birimlerinden aydınlatılması açısından da önem arz etmektedir⁴⁸. Kaza, sancak ve eyalet taksimatı, beylerbeylik, sancak beyliği, kethudalık, voyvadalık vb. adli müesseselerin yapılarını ve görevlerini, sicillerden kayıtlardan yararlanarak incelemek mümkündür.

Eski Türk aile yapısının ve yaşantısının tahlil edilmesi için aile hukuku ile ilgili sicil kayıtlarının da mutlaka araştırılması gerekmektedir. Bu kayıtlardan nişan, evlenme, boşanma, nafaka, mehr, velayet, veraset gibi konuların işleyiş tarzı takib edilebilir.

Başlıca şehir tarihleri ve yöre incelemelerinde şer'iyye sicilleri⁴⁹ titiz bir şekilde ele alınmadıkça Osmanlı Devleti'nin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısını bütün berraklığı ile aydınlatabilmesi imkan dahilinde değildir⁵⁰. Şer'iyye Sicilleri temel alınarak

⁴⁷ Akgündüz, *Şeriye Sicilleri*, s.11.

⁴⁸ Akgündüz. *a.g.e.* s. 15-16.

⁴⁹ L. Fekete, "XVI. yüzyılda Taşarlı bir Türk Efendisinin Evi", Çev. S. Karatay, *Belleten*, XXIX / 116 (Ankara: 1965), s. 617.

⁵⁰ İsmail Bakırcan, "İstanbul 94 numaralı Şer'iyye Siciline Göre, 1807-1808 Senelerinde İstanbul'da Sosyal ve İktisadi Hayat", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Dairesi Kitaplığı), nr. s. IX.

yazılmış ilk şehir tarihi denemeleri arasında, Hüseyin Hüsamettin (Yaşar)⁵¹ ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın⁵² çalışmaları örnek olarak belirtilebilir. Bu incelemeler şehir tarihinin vazgeçilmez malzemesi olmak bakımından da şer'iyeye sicilinin önemini ilim dünyasına duyurmuşlardır.

Siciller, tarihi şahsiyetlerin biyografilerinin yazılmasında kaynak hizmeti gördüğü gibi⁵³, şehrin, devrindeki yerleşim özellikleri⁵⁴, meydana gelen yangınları, hatta kitabesi bile olmayan bir çok tarihi eserin tamir tarihini ve tamirde kullanılan malzemeyi haber vermesi sebebiyle⁵⁵ mimari tarihimiz açısından önemlidir.

Şer'iyeye sicillerinin bugünkü durumuna temas etmek gerekirse, 55 eyalet ve 600'den fazla livadan müteşekkil Osmanlı Devleti'nin dağılmasıyla, şer'iyeye sicilleri bir takım habere binalara, bodrum katlarına terk edilmiştir. Türkiye dışında kalanların akıbetleri kesin olarak bilinmemekle beraber, Sofya'da, Üsküp'te, Selanik'de, Lefkoşe'de, Kahire'de, Şam'da ve Basra'da, Osmanlı Devletinden intikal etmiş bu çeşit defterlerin mevcut bulunduğundan haberdarız⁵⁶. Muhafaza altında tutulan bu malzemenin yanında çeşitli şekillerde, bu güne ulaşamamış sicillerin varlığı da bilinmektedir.

Türkiye'de Şer'iyeye sicilleri ile ilgili tek müstakil arşiv, 1312 (1894) tarihinde Sultan II. Abdülhamid (1876-1909)'in emriyle kurulmuş olan 'Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'dir⁵⁷. Bunların dışında Ankara Etnoğrafya Müzesi, Adana, Afyon, Antalya, Bergama, Bursa, Diyarbakır, Hatay, İzmir, Kastamonu, Konya, Kütahya, Manisa, Niğde, Sinop, Sivas, Tokat Müzeleri ile, Topkapı Sarayı Müzesi ve Bor Halil Nuri Yurdakul Kütüphanesindeki Şer'iyeye sicillerine aid defterlerin⁵⁸ Ankara Milli Kütüphane'de İstanbul Müftülüğünde İstanbul ve ilçelerine aid Şer'iyeye sicilleri toplanmıştır.

9.1. Genel Tarih Açısından Önemi

Osmanlı tarihinin kaynakları arasında Şer'iyeye sicilleri, birinci derece önemli bir kaynaktır. Kadıların devlet merkeziyle yaptıkları resmi yazışmaları, halkın şikayet ve

⁵¹ Hüseyin Hüsameddin (Yaşar), **Amasya Tarihi**, I.IV. (İstanbul: 1328), s. 50-75.

⁵² İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Karesi Vilayeti Tarihçesi** (İstanbul: ~~1970~~). s. 10-28.

⁵³ Halid Ongan, **Ankara'nın 1. Numaralı Şer'iyeye Sicili**, (Ankara: A. Üniv. Yay., 1958), s. XI

⁵⁴ Özer Ergenç, "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fiziki Yapıya Etkileri", **Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071 - 1920)**, (Ankara: 1980), s. 104-105.

⁵⁵ Abdulaziz Bayındır, **İslam Muhakeme Hukuku**, (İstanbul: 1986), s. 3.

⁵⁶ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 16.

⁵⁷ Bayındır, **a.g.e.**, s. 27.

⁵⁸ Bayındır, **a.g.e.**, s. 27-28.

dileklerini, mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümleri, en önemlisi de ait olduğu mahalli idarelere ait hukuki düzenlemeler olarak kabul edilen ferman ve hükümleri, en önemlisi ait olduğu mahalli sosyal ve iktisadi hayatını yansıtan mahkeme kararlarını ihtiva eden bu siciller incelenmeden, Osmanlı Devleti'nin siyasi, idari ve sosyal tarihini hakkıyla ortaya koyabilmek mümkün değildir.

Sicillerin genel tarihe katkıları, önemli tarihi olayların, tarihi şahsiyetlerin, mahalli yer adlarının ve önemli müesseselerin bütün ayrıntılarıyla doğru olarak tespitinde de birinci derecede önem arz edecektir. Zira kadıların bugünkü belediyelerin ifa ettiği hizmetlerin de birçoğunu ifa ile mükelleftiler. Ayrıca Şeyhülislam, Kazaskerler ve Sadrazamlar gibi büyük devlet adamlarının hayat hikayelerini bütün ayrıntısıyla ortaya çıkarabilmek için sicillere müracaat etmek gerekir. Zira sicillerde kimin nereye tayin edildiğini, hangi tarihte, hangi vasıfla, nasıl bir devlet hazinesi ifa ettiği mutlaka kaydedilmektedir. Şer'iyye sicillerinin bütün Osmanlı ülkesinin yer isimlerini tespitinde ve hatta mahalle isimlerinin bile tayininde mühim rol oynadığını bilmekteyiz.

9.2. Şer'iyye Sicillerindeki Belge Çeşitleri

9.2.1. Kadı Tarafından Yazdırılan Belgeler

Şer'iyye sicil defterlerinde mevcut olan yazılı kayıtları önce iki ana gruba uyarabiliriz. Birincisi; kadılar tarafından inşa edilerek yazılan kayıtlardır. Bunlar da kendi aralarında hüccetler, ilamlar, ma'ruzlar, müraseleler ve diğer kayıtlar diye beşe ayrılır. İkincisi; Kadıların kendilerinin inşa etmedikleri, belki kendilerine hitaben gönderildiği için sicile kaydedilen fermanlar, tayin beratları, buyrultular ve diğer hüküm çeşitleridir⁵⁹.

9.2.2. Hüccetler (senedat-ı şer'iyye) ve özellikleri

Sözlükte delil ve bir fiilin sabit olduğuna vesile olan şey demektir⁶⁰. Osmanlı hukukunda iki manası vardır. Birincisi; şahitlik, ikrar yemin veya yeminden nükül gibi bir davayı isabet eden hukukî delillere denir. İkincisi; Şer'iyye sicillerindeki manasıdır. Kadının hükmünü ihtiva etmeyen, taraflardan birinin ikrarını ve diğerinin bu ikrarı tasdikini havi bulunan ve üst tarafında bunu düzenleyen kadının mührü ve imzası taşıyan yazılı belgeye hüccet denir⁶¹.

⁵⁹ Akgündüz, a.g.e., s. 20-21.

⁶⁰ Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türki**, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996).

⁶¹ Ahmet Akgündüz, a.g.e., s.21.

Hüccetlerin islâm hukukunda maddi cezanın yanında bir de manevi cezası vardır. Bu nedenle şer'i açıdan kesinlik ifade etmediğinden çekişme konusu olamaz, olursa mahkemeye intikal etmez.

Şer'iyeye sicillerinde kayıtlı bulunan hüccetler, bey, nafaka, vasiyet, vekâlet, ikrâr, istidâne, sulh, evlenme, boşanma, mehir vb. muhtevadadırlar⁶².

9.2.3. İlâmlar ve özellikleri

Şer'iyeye sicillerinde bulunan ve çoğu araştırmacılar tarafından diğer belgelerle karıştırılan önemli bir belge çeşidi de günümüzdeki mahkeme kararlarına benzeyen ilâmat-ı şer'iyelerdir. Bunların en önemli özelliği, hakim tarafından verilen kararın ihtiva etmesidir. Kadının imza ve mühürünü taşıyan vesikalardır⁶³.

Kadının kararını ihtiva eden bu belge ilâmdır. Hüccet, ma'ruz veya başka belge çeşidi değildir. Şer'iyeye mahkemelerinde yargılamayı tamamlayan kadı mevcut dava dosyasını esas olarak şer'i hükümlere göre kararını verir. Verdiği karar önce taraflara şifahi olarak bildirir. Daha sonra verilen kararın gerçeklerini de ihtiva eden bir ilâm tanzim eder. Hem davacıya hem de icap ederse davalıya birer suretini takdim eder. Bir suretini de sicile kaydeder. Hakimin ilâmı tanzim etmeden önce dava ile ilgili bütün tutanakları tetkik etmesi gerekir. İlâmın dava tutanaklarına aykırı olmaması için gereken titizliği göstermesi gerekmektedir⁶⁴.

9.2.4. Ma'ruzlar ve diğerlerinden farkları

İlâmları karıştırılan genel bir belge çeşidi de ma'ruz kelime anlamı olarak arz edilen şey demektir. Terim olarak ise biri asıl diğeri tali olmak üzere iki manası vardır⁶⁵. Tali manası şudur; ilâmların birçoğu icra makamına hitaben yazılarak onlara arz edildiğinden ilâmlara da ma'ruz adı verilmektedir. Örneğin, İstanbul Müftülüğü Şer'i Siciller Arşivi'ndeki hususi mar'uz defterleri birer ilâmat defterleridir. Zaten katologlarda da ilâmat defteri olarak kayda geçirilmiştir.

Hicri XI. asırdan sonra çoğu ilâmlar "Ma'ruz Dai Devlet-i Aliyeleridir ki..." diye başlamaktadır.

Mar'uzun asıl manası şudur: Kadı tarafından kaleme alındığı halde kadının kararını ihtiva etmeyen ve hüccet gibi hukuki bir durumun tespiti açısından yazılı delili

62 Pakalın, a.g.s., s. 576-577.

63 Pakalın, a.g.s., s. 51.

64 Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilatı, s. 83.

65 Akgündüz, a.g.e., s.27.

olarak kabul edilmeyen ve sadece kadının icra makamlarına idari bir durumu arz ettiği yazılı kayıtlara veya halkın icra makamına veya kadiya hitaben yazdığı şikayet dilekçelerine denir.

Kadı tarafından kaleme aldırılan ma'ruzların bazen ma'ruz diye kaydedilen ilâmlardan farkı, bunların kadının kararını ihtiva etmesidir. Vezirler, çevredeki kadılar ve müftülerin hüsn-i halini arz ederek bunların taltifini talep edebilir.

9.2.5. Mürâseler

Kadılar, merkezden gelen bir ferman veya buyrultu üzerine herhangi bir sanığın yakalanması için mahallin voyvadasına veya kethüdasına resmi bir yazı yazabilir. Yahut tayin edildikleri kadılık görevini yine resmi bir yazı ile herhangi bir naibe devredebilir. İşte şer'iyeye sicillerinde yer alan ve kadının kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs veyahut makamlara hitaben kaleme aldığı yazılı belgelere mürâselât adı verilmektedir.

9.3. Elde Mevcut Şer'iyeye Sicillerinden Yararlanma Ve Bugünkü Durumları

9.3.1. Faydalanma

Şer'iyeye sicilleri araştırmalarına başlamadan önce yayınlanmış kataloglardan faydalanmak gerekmektedir. Kataloglarda sicil nevi belirtilmiştir. Sicillerin tasnifleri yapılmıştır. Kadı sicillerinin çoğu İstanbul Müftülüğü Arşivi'nde toplanmıştır. Milli Kütüphane ve çeşitli şehirlerde de kadı sicilleri bulunmaktadır. Bu tutanakların en derli toplusu İstanbul Mahkemesine aittir. Çeşitli davaların yer aldığı toplumsal içerikli belgelerdir.

9.3.2. Bugünkü Durumları

Osmanlı ülkelerine dair yapılabilecek sosyal, siyasi, hukuki, iktisadi vb. çalışmalar için öncelikle kaynak malzemesinin tespiti ve sağlıklı metinlerin yayınlanması lüzumlu aşikardır. Ancak kısaca Osmanlı incelemeleri olarak belirtilebilecek bu geniş sahaya ait kütüphane ve arşiv kaynaklarının yayınlanması çok önem arz etmektedir.

Şer'iyeye sicilleri ilgili buldukları devrin sosyal ve kültürel yapısının incelenmesinde emsalsiz arşiv belgeleri arasında yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin tarihe karışmasıyla birlikte 55 eyalet ve 600 kûsür livâ ve kaza merkezlerindeki Şer'iyeye Sicilleri de tarihe karışmak üzeredir. Sofya Milli Kütüphanesi'nde, Üsküp'te, Makedonya Tarihi Enstitüsünde, Yunanistan'da

Selanik'teki Makedonya Enstitüsü'nde, Kıbrıs'ta, Kahire'de, Şam'da ve Basra'da Osmanlı devrinden kalma Şer'iyye Sicillerinin varlığından haberdar oluyoruz⁶⁶.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde kalan Şer'iyye Sicilleri için pek iyimser konuşulamaz. Zira 1312/1984 yılında Sultan İkinci Abdülhamit'in emriyle kurulmuş bulunan ve sadece İstanbul ile çevresindeki mahkemelere ait sicilleri ihtiva eden "Şer'iyye Sicilleri Arşivi" dışında bu sicilleri için hususi bir arşiv kurulmamıştır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra Şer'iyye Sicillerinin Adliye Vekaletinin emri altında vilayet ve kaza merkezlerindeki mahkeme ambarlarına konulduğu bilinmektedir⁶⁷. 1300 hicri tarihine kadar olanlarının mahalli kütüphanelere verilmesini ve oralarda muhafaza edilmesinin istendiğini görüyoruz⁶⁸. Maarif Vekaleti'nin 3 Kasım 1941 tarih ve 4018/2182 sayılı emriyle müzelerde toplanmış, günümüze kadar böyle gelmiştir.

1979-1980 yıllarında Türkiye'de bulunan bütün Şer'iyye sicillerinin bir merkezde toplanarak toplu katalogunun yapılması arzusu, Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü'nün zıt tutumu nedeniyle yarıda kalmıştır. Daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın gayretleri ile birçok Şer'iyye sicillerinin katalogları yapılmıştır⁶⁹

10. NEŞRİ YAPILAN ŞER'İYYE SİCİLİ DEFTERİNİN TANITIMI

10.1. Defterin Fiziksel Özellikleri

Neşrini yaptığımız defter, İstanbul Müftülüğüne bağlı Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nin 1 numaralı İstanbul Mahkemesi bölümünde 43 numaralı ilam defteri olarak kayıtlıdır. 44x15 cm. olup, dikdörtgen biçimindedir. Sayfaları dar ve uzundur. 50 varaktan oluşmaktadır. 16 sayfası bulunmaktadır. Kaliteli beyaz kağıt kullanılmıştır.

Dış kabı karton cilt olup üzerine ebru süslü kağıt yapılmıştır. Üzerinde defter hakkında kısa bilgi vardır. Müfti Zade Ahmet Efendi'nin huzurunda yazıldığı belirtilmektedir. İlam defteri olduğu ve H. 1192-1193 yıllarının davalarını içerdiğini belirtmektedir.

Yazısı Talik'tir. Başlık kullanılmamıştır. Davanın sebebi, yapılan çalışma ve karar olmak üzere kısa anlatımla üst makama Divana ve sadrazamlığa arz edilmektedir.

⁶⁶ Cahit Baltacı. "Şer'iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", *Osmanlı Arşivi ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, (İstanbul: 1985), s. 131.

⁶⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı. *Şer'i Mahkeme Sicilleri*, (İstanbul: Ülkü Yay., 1935), s. 368.

⁶⁸ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 368-369.

⁶⁹ Baltacı, *a.g.m.*, s. 130.

Başlık yerine maruzlar başlık olarak kullanılmıştır. Bitiminde tarihleri atılmıştır. 31 varakta kadının mührü bulunmaktadır. Temiz bir yazı ile yazılmıştır. M. 1778-1779 yılları arasında İstanbul Mahkemesi'nde görülen çeşitli davalar yer almaktadır.

10.2. Defterdeki Hükümlerin Değerlendirilmesi

10.2.1. Borçlu ve Alacaklı Davaları

İstanbul hukukunda haklar ve borçlar ne zaman olursa olsun talep ve dava edilebilir. Ancak amme ihtizamının bozulması endişesi ve hakların uzun süre takipsiz kalmamasının temini için bazı süreler kabul edilmiştir. Bu süreler kameri yıla göredir. İslam Hukuku Mürür-ı Zaman ile borcun düşmesini kabul etmemiş, hukuki, emniyet ve istikrarı sağlamak kötü niyetli kimselerin istismarını önlemek için yalnızca davanın kabul edilmemesi için caiz görülmüştür⁷⁰.

Osmanlı hukukunda alacaklı konumunda bulunan kimsenin hukukunu korunması, alacağının kendisine ödenmesi hususunda zaman zaman devletin yapıcı müdahalesi söz konusudur. Borçlunun iflas etmesi, firarı veya ödemekten kaçınması hallerinde borçlunun malları haczedilir. Açık arttırma usulü ile borçlarının ödenmesi için satılır. Eğer yine yeterli gelmez ise kefilinden alınma yoluna gidilir⁷¹. Borçlunun ölümü halinde terekesinin 1/3 oranı borçlarına tahsis edilir. Şayet ölen alacaklı ise borç, borçlu tarafından alacaklının varislerine ödenir.

Kayıtlarımızda geçen davalar genellikle esnaf borçları ile ilgilidir. Babadan çocuklarına geçen borçlu ve alacaklı davaları da vardır. Vergili tahsili ve hakkı olan borcu alamama davaları genellikledir.

Defterde Borçlu ve Alacaklı davası 49 tane görülmüştür. 8 dava zımmilerle meydana gelmiştir. Esnafın birbirine olan borçları ve bağlı bulunduğu kuruma olan borçları, yükümlülükleri başta gelmektedir. Bu arada kira, vergi, ödeme anlaşmazlıkları da görülmektedir. Defterde bu konularda mahkemenin kararları bir üst makama divana sicil yapılmaktadır. Bu arada bazı davalarda tarafların kendileri anlaşmışlarından dolayı sulh ile sona ermektedir. Defterde en fazla borçlu alacaklı davası yer almaktadır. Zımmilerin de yargılanmış olmaları Türklerle olan davalarından dolayı Şer'i mahkemece yargılanmıştır.

⁷⁰ Mehmet Topal, *İstanbul Kadılığı 247 Numaralı Şer'iyye Sicili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (İstanbul Üniversitesi 1992), s.16.

⁷¹ Bakırcan. *a.g.t.*, s. 9.

10.2.2. Gedik Davaları

Gedik bir nevi imtiyaz ve tekel usulüdür. En önemlileri de esnaf gedikleridir. Her çeşit esnaf için belirli sayıda iş yeri ve dükkan tespit edilir. Bunların sattığını başkası satamaz, işlediğini başkası işleyemezdi. Bir gedik birbirine verilirken kendisinden belirli bir para alınır ve eline ferman verilir⁷².

Sanat icra etmek ve ticaret yapabilme salâhiyeti olan geldiğin bazen sadece ustalık hakkını bazen de dükkan içinde o sanatın icrası için gerekli olan aletleri ifade ettiği olmuştur.

Gedik tassarruf edebilme hakkı babadan oğula geçer. Şayet ustanın veya gedik sahibinin erkek evladı yoksa mülazım denilen denilen kalfaya intikal eder. Ardından gelen kalfalar kademe itibarıyla yükselirler. Gedikleri faaliyet gösterme şekillerine göre iki şekilde incelemek mümkündür.

Havai Gedikleri: Herhangi bir mekana bağlı olmayan, şehrin herhangi bir yerinde icrayı sanat veya ticaret yapabilme hakkını veren gedikler.

Müstekar Gedikler: Bir mekana bağlı olup başka bir yere taşınması gerektiğinde resmi müsaadeye bağlı gediklerdir.

Gedik usulünün Onaltıncı yüzyıldan itibaren kullanıla geldiği biliniyorsa da ilk kuruluş tarihi meçhuldür⁷³. 1727 tarihine kadar imtiyaz sahipleri için usta kelimesi kullanılmış, bu tarihten sonra gedik kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. İlk zamanlarda gedikler sadece ihtiyaç maddeleri ticaretiyle meşgul esnafa verilmişti. Daha sonra her çeşit esnaf gedikleri ortaya çıkmıştır. 1860 senesinde tamamen ilga olmuştur.

Gedik, ticaret ve sanat yapabilme yetkisi, esnafın kullanma hakkı, eşya veya meslek dalı kullanma hakkıdır. Bir nevi tekel sistemidir. Defterde 48 gedik davası görülmektedir. Esnafa yaptırımlar ve esnaf haklarının korunması, esnafa tacizlerin önlenmesi konuları genellikle arz etmektedir. Bazı durumlarda esnaf için ihraç edilmiştir.

10.2.3. İtaat İlâmları

Metnimizde “İtaate tenbih” başlığı altında görülen bu tür davalarda malların teslimine dair ve gedik haklarının evvelden olageldiğince uygulanmasına dair, derkenar mucibince harekete dair tenbihler metnimizde yer almaktadır. Sosyal ve ekonomik ilişkilerde istikrarı ve güveni sağlamak için sık sık tenbihlerde bulunulmuştur.

⁷² Mithat Sertoğlu. *Osmanlı Tarihi Lügati*, (İstanbul: 1986), s. 166-167.

⁷³ Sertoğlu, a.g.s., s. 120.

Tarafların mahkeme tarafından itaatleri sağlanmış. Uyuşmazlıklar olageldiği üzere uzlaştırılmıştır. Böylece kurallara itaat sağlanmış olmaktadır.

Defterde 6 tane mevcuttur. Tenbih ve yola getirme şeklindedir.

10.2.4. Cariye Davaları

Harp neticesi elde edilen veya para ile satın alınan erkeklere köle denildiği gibi kadın ve kızlara da cariye denilir. Köleler gibi cariyenin de alınıp satılması mümkündür. Osmanlı döneminde de cariye alım ve satımının yapıldığı ve bu konudaki mahkeme kayıtlarımız açıkça gösteriyor. Esir tacirleri tarafından Hint, Çerkez, Zenci, Ermeni ve Rumlar'dan olmak üzere küçük yaşta getirilerek kabiliyetlerine uygun şekillerde eğitilen cariyelerden süt anaları, dadılar, odalıklar, hanendeler, sözenler yetiştirildi. Esir tacirlerin cariye olarak sattıkları kızların bir kısmı hür ailelerden kaçırdıkları çocuklardı. Bunlar şahitler huzurunda soylarını ispat ederlerse tekrar hürriyetlerine kavuşmaktadır.

Defterde iki tane cariye davası mevcuttur. Cariyenin satın alınmasından sahibi ile arasındaki anlaşmazlık ve itaat için açılmıştır. Cariye davalarında da Şer'i mahkeme kişilerin haklarını korumaktadır.

10.2.5. Miras Davaları

İslâm hukukunda önce ölenlerin cenazesinin kaldırılması için gerekli teçhiz ve tevkin masrafları yapılır. Bundan sonra ölünün şahıslara ait borçları ödenir. Sırasıyla vasiyeti varsa yerine getirilir. Feraiz Sahipleri denilen birinci derece mirasçıların hisseleri bir fariza olarak Kur'an, Sünnet ve İcma tarafından takdir ve tespit edilmiş olduğundan ikinci derece olan mirasçılar, ancak bunlar bulunamadığı veya bulunup da paylarını aldıktan sonra terekede bir şey kaldığı takdirde hisselerini alabilirler⁷⁴.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Hanefi Mezhebine göre yapılan feraiz muamelelerinin icra edildiği kayıtlara tereke defterinde ve kadı sicillerindeki kayıtlarda rastlıyoruz. Metnimizde intikaller ön plana çıkmıştır.

Defterde 7 tane dava vardır. Mirasın çocuklara intikalidir. Şer'i mahkeme bunu çözmektedir.

10.2.6. Mehir Davaları

Mehir, evlenirken erkeğin kadına verdiği yahut taahhüt ettiği para veya maldır. Doğrudan doğruya kadının malı kabul edildiği için dilediği gibi kullanır. Mehir, talak

⁷⁴ Ömer Nasuhi Bilmen. *Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu II*, (İstanbul: 1985), C.V., s. 213-406.

yetkisini kötüye kullanan kocaya karşı kadına verilmiş bir silahtır. Herhangi bir boşanma durumunda kadın geleceğini garantiye alabilecektir. Neşrimizde bir dava görülmektedir.

Defterde bir tane vardır.

10.2.7. Diğer davaları

Yukarıda anlatılan davaların dışında bazı dava kayıtlarına rastlıyoruz. “Arazi ihlalaları”, “sefer mühimmatı”, “izinsiz bina yapmak”, “komşuya zarar vermek”, “zımmilerin evlenmeleri” vb. gibi davalar vardır. Bu davalarda insan ilişkileri ve sosyal haklar işlenmektedir. Mahalle ve arazi anlaşmazlıkları ön plana çıkmıştır. Muhakeme kararıyla adalet dağıtılmıştır.

SONUÇ

Metnin bugünkü harflere çevirdiğimiz İstanbul Şer'iyeye Sicilleri arşivi İstanbul Mahkemesi 43 numaralı ilam defteri kadı tutanakları içermektedir. Davaların sonuçlarını bir üst makama bildirmektedir.

Kadının nezaretinde yazılan bu tutanaklar, tarihe birinci elden kayraklık yapmaktadır.

Defterlerde Borçlu ve aalcaklı, Gedik, İtaat İlamları, Mehir, Miras davaları çoğunluktadır. Üç bölümde yaptığımız çalışmada; Birinci Bölüm'de Şer'iyeye sicilleri ile ilgili genel bilgiler, İkinci Bölüm'de defterin içindeki dava çeşitleri ile ilgili değerlendirmeler, üçüncü bölümde ise metnin transkripsiyonu yapılarak çalışmamızı tamamladık.

Türk Hukuk Tarihi'nin yazılı kaynakları olan Şer'iyeye Sicilleri incelendiği takdirde mahkemelerin işleyişi, dönemin sosyal yaşantısı hakkındaki araştırmalara ışık tutacak birinci el kaynak olacaktır.

Araştırmamıza ışık tutması için İslâm Hukuku, Osmanlı Hukuku alanında incelemede yaptık. Mahkemelerin genel yapısı işleyişi ve mahkeme görevlilerini inceledik. İki hukukun ve görevlilerinin birbirinin aynı olduklarını fakat zaman içerisinde gelişmeler de gösterdiklerini görmekteyiz. Şer'i mahkemenin yetmediği yerlerde Osmanlı devlet adamlarının şeriata aykırı olmamak koşuluyla örfi kanunlara koyduklarını gördük. Bu padişahların ünlüleri Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman'dır.

Osmanlı Hukuku'na Tanzimat'la birlikte batı etkisinin başladığı görülmektedir. Mahkemelerde düzenlemeler yapılmıştır. Batı tesirindeki hukukçularla Şer'i hukuk yanlıları rekabet halinde olduklarını gördük. İlk defa Mecelle adlı kanun kitabının ilk ilki gerçekleştirildiğini gördük.

Hukukun genel yapısı ve işleyişi ve 43 numaralı Şer'iyeye Sicili devfteri sosyal, kültürel, ekonomik alanda toplumun yapısını bize anlatmaktadır. Adalet dağıtımının toplumu mutlu edip etmediğini bize anlatmaktadır. Gayrimüslim Teba'nın Müslimlerle ilişkisi ve toplumdaki yeri hakkında bilgi ediniyoruz. Bir toplumu tanımak istiyorsak mutlaka mahkeme tutanaklarını inceleyip toplumun sorunlarını bilmemiz gerekir.

EKLER

- A. HÜKÜMLERİN KONULARINA GÖRE TASNİFİ67
- B. İSTANBUL KADILIĞI ŞER'İYE SİCİLİ 43 NOLU DEFTERİN METİN
TRANSKRİPSİYONU71
- C. İSTANBUL KADILIĞI ŞER'İYE SİCİLİ 43 NOLU DEFTERİN KAPAK
FOTOKOPİSİ134
- D. ŞER'İYE SİCİLLERİ 43 NOLU DEFTERİ VARAK 41135
- E. ŞER'İYE SİCİLLERİ 43 NOLU DEFTERİ VARAK 1136
- F. ŞER'İYE SİCİLLERİ 43 NOLU DEFTERİ VARAK 3.....137
- G. ŞER'İYE SİCİLLERİ 43 NOLU DEFTERİ VARAK 4138

EK A

HÜKÜMLERİNİN KONULARINA GÖRE TASNİFİ

Borçlu Alacaklı Davaları

	<u>Vr. Nr.</u>
Borç tecili.....	(2-a)
Ödeme anlaşmazlığı	(3-a)
Muarazadan Men.....	(3-b)
Muarazadan Men.....	(3-b)
Bin üçyüz seksen kuruşun talebi.....	(4-b)
Değirmen kirası	(6-a)
Muarazadan Men.....	(6-b)
İbrahim paşaya tenbih	(9-b)
Muarazadan Men.....	(10-b)
Müzayede yoluyla satış	(10-b)
Muarazadan Men.....	(11-a)
Ali Çelebiden Borç Talebi	(11-b)
Sığır Borcunun Talebi	(11-b)
Yüz kırk Kuruşun Talebi.....	(11-b)
İcara Teslim	(13-b)
Muarazadan Men.....	(14-a)
Muarazadan Men.....	(14-a)
Kırksekiz buçuk kuruşu teslim	(16-a)
Muarazadan Men.....	(16-a)
Bin kuruş sulh	(16-b)
Meblağın teslimi	(17-b)
Muarazadan Men.....	(19-b)
Borç tecili.....	(21-a)
Yüz elli kuruş bedeli makbuza sulh.....	(21-b)
İki kişi arasında kavga	(22-b)
Arsa hisselerinin teslimi	(23-a)
İki kişi arasında kavga.....	(23-b)
Otuzbeş kuruş, yirmi sekiz paranın reddi	(24-a)
On iki kuruş ve oniki paranın reddi	(24-a)
Altmış kuruşun reddi.....	(24-a)
Yirmibeş kuruşun reddi.....	(24-a)
Bi-Vech-i Mu'arazadan Men.....	(24-b)
On kuruş bedeli makbuza sulh.....	(24-b)
Yetmiş altı kuruşun reddi	(25-a)
Dört yüz beş kuruşun edası	(25-a)
Amele yevmiyelerinin artırılması	(25-b)
Bi-vech-i Muazaradan men.....	(27-a)
Yetmiş beş kuruşun talebi	(27-a)
Ziyade makbuzun meblağının reddi	(27-b)
Dört yüz yirmidokuz kuruş ve altı paranın talebi.....	(27-b)
Tahsili iktiza eden rüsumu miriye	(28-b)
Muarazadan Men.....	(28-b)

Kefillik	(29-b)
Bi-vech-i Muazaradan men.....	(29-b)
İkibin kuruşun İbrahim Beşeye teslimi.....	(30-a)
Muarazadan Men.....	(30-a)
Beşyüz yetmiş beş kuruşun teslimi.....	(30-b)
Dokuzbin sekizyüz akçenin teslimi	(30-b)
Vergi tahsili.....	(49-b)

Cariye Davaları

	<u>Vr. Nr.</u>
Cariye teslimine tenbih	(13-a)
Muazaradan Men.....	(19-a)

Gedik Davaları

	<u>Vr. Nr.</u>
Gedik kiracısının atılması.....	(1-b)
Fırınlara arası kavga	(2-a)
Çıkarılacak Ekmek Dağılımı	(5-a)
Esnaf haklarına müdahalenin men.....	(5-b)
Tablakarların nizamı.....	(6-a)
Elatı mezkürenin vaziyeti.....	(6-a)
Sırt hamallarına tenbih	(6-b)
Değirmenciler arası kavga.....	(9-b)
Kasab dükkanı nakili	(10-a)
Tablakarların fırın önlerinde satış yapmamaları	(12-b)
Kira inhası	(12-b)
Ekmek üretimi ve satışı	(13-a)
Tablakarların men'i.....	(14-a)
Gedik inhası	(15-a)
Kaçak simkeşhaneler.....	(18-a)
İbrahim Beşeye teslim.....	(18-b)
Elatı lazımenin temlik ve teslim	(18-b)
Elatı lazımenin İbrahim ve Aliye teslimi.....	(19-a)
Şurutu nizamaya aykırı dükkan işletilmesi	(19-a)
Tulumbacı esnafı	(20-b)
Eşya nakli ve İstanbul ağası iskelesi hamalları	(21-b)
Abacı esnafına berat	(22-a)
Kasap dükkanları elatı lazımesinin teslimi.....	(22-a)
Tulumbacı esnafına tenbih.....	(22-a)
Uncu esnafından mal mirinin tahsili.....	(25-b)
Bakkal esnafının intizamı.....	(26-a)
Bi-Vech-i muazaradan men	(26-a)
Elatı lazımenin teslimi.....	(28-a)
Değirmen ve fırınlararası ihale	(29-a)
Selefe bayi Devri	(29-a)
Elatı lazımenin intikali	(29-a)
Kasap dükkanı durumunda olan elatı lazımenin temliki.....	(31-a)
Gedik hususunda müteala	(31-a)
Boyacı Esnafı'nın teftişi Hakkında Ferman kopyası.....	(41-a,b)
Esnafın nizamı	(47-a)
Bal kapanının nizamı.....	(48-a)

Yeni fırınlar ihdas edilmesi.....	(20-b)
Balta taşlarının taşçı esnafı yedine verilmesi	(22-b)
Yağların sahip olması.....	(28-b)
Esnafıktan ihrac	(25-a)
Esnafıktan ihrac	(27-a)
Fırın önünde tablaların menı	(8-a)
Esnafıktan ihrac	(16-b)
Esnaf Nizama.....	(17-b)
Nısfı elatı Hüseyine teslim	(19-b)
Esnafıtan birimin hilafışurut üzere hareketi	(20-a)
Esnafa taciz ve mallarının celbi	(20-b)
Esnafa taciz ve önlenmesi	(23-b)

İta'at İ'lamları

	<u>Vr. Nr.</u>
Teslime Tenbih.....	(7-b)
İta'ate Tenbih.....	(8-a)
İta'ate Tenbih.....	(8-b)
İta'ate İlamı.....	(9-a)
İta'ate Tenbih.....	(15-b)
İta'ate Tenbih.....	(18-a)

Miras Da'vaları

	<u>Vr. Nr.</u>
Binave mahzenin intikali.....	(7-b)
Zeliha Hatunun Talebi.....	(12-a)
Derviş Mustafa tevcih	(12-b)
Fırın mezkür Canib vakıfa isticar	(15-a)
Muarazadan men	(814-b)
İmam esseyid Mehmed Efendiye tenbih	(26-b)
Mirasın çocuklara dağılımı	(2-a)

Mehir Da'vaları

	<u>Vr. Nr.</u>
Mehreyn hükmü	47
	(15-b)

Diğer Davalar

	<u>Vr. Nr.</u>
Menzile izinsiz bina yapmak.....	(2-b)
Menzile müdahale	(4-a)
Sefer mühimmatını temin	(4-a)
Derkenar Mucibince hareket.....	(5-a)
Tüten ocağın zararı	(7-a)
Arsalarına nezareten pencerelerin menı	(7-a)
Arsaya bina yapılması	(10-a)
Çami ve Mescitlerin tezyini	(11-b)
Selati Camilerine Tenbih.....	(11-b)
Mirin'in terki	(13-b)
Dikici başının azlinin istenmesi	(15-b)
Menzile müdahale	(17-a)
İmamet hizmetine istihdam.....	(18-b)

Balta taşlarının taşçı esnafı yedine verilmesi	(22-b)
Mahalleye zarar veren hoca zeynebin ihracı	(23-a)
Saçak ve Duvar İhlali	(25-a)
Amele İzinleri	(26-a)
Zararın Önlenmesi	(27-b)
Menzile Zarar	(28-a)
Menzile müdahale	(17-a)
Ferman Kopyası	(49-a)
Zımmi nikah törenleri	(49-b)

EK B.

İSTANBUL KADILIĞI ŞER'İYE SİCİLİ 43 NOLU DEFTERİN
METİN TRANSKRİPSİYONU

1. H. 1192, M. 1778 YILI ŞEVVAL VE ZİLKADE AYLARI DAVALARI

1.1. Gedik Kiracısının Atılması (Ma'rûz 1-b)

Arzuhal iden Agob veledi Bedros nâm zımmî meclis şer'î'mizde şerbetçi taifesinden arzuhal'de ismi mezkûr Nikola veledi Asyol zımmî muvâcehesinde mahrusa-i Galata Satremariye mahallesinde Haraccı sokağında kâin Bilâ Cariyin mutasarrıf olduğum. Birbab şerbetçi mahzenin'de gaib elcesar Frankoli nâmı zımmî müşabere meta cürüm olub, işbu tarihi i'lâm senesi atıyye Ramazan el mubareketinden fesh akıd icar itmemele mesfûr karankoli mahzen mezkûrî tahliye ve baki teslim itmek üzere iken iş bu Nikola zımmî mesfûr karankoli zımmînin tahliye ve baki teslimine bağır vecih mümana'at itmekle senedan olunub vecih muharır üzere olan müdahalesi meni' ve defi' olunmak muradımdır dedikde mesfûr Nikola zımmî cevabında İstanbul ve tevâbî'ında olan dükkanını ve muhazanın gedikleri esnaf müştebanide meşhur ve ta'rif olduğu gibi şerbetçi esnafı beyinde dahi meşhur mutasarrıf ve mahzen mezkûr derûnünde olub gedik ta'bir olunan elât lâzime-i ma'lûm yirmi seneden beri yedimde mülk müştirâm müdde-i mesfûr mahzen merkûm beher şehr dokuz guruşu otuz para baki el caru vech muhariri üzere ben mustaciri olub ve mesfûr Frankoli setam benim tarafımdan iş bu Galata Yuredesi ağanın kethûdası Esseyid Mehmed Said kesb yedime virdiği temessük natık olduğu üzere beher şehr yirmi ikişer guruş kira ile gedik müste'cirem olub ve gedik sahibi mülk sahibine kirasız beher şehr eda ider iken ihracına tasdi olunmamak ba ferman âli memnu'atdan olmağla mesfûr Agob zımmînin bez ihrac teklifi ile eylediği rencidesini meni' olunmak muradımdır dedikde mesfûr Agob zımmî müste'cir mesfûr Nikola zımmî olduğunu i'tirâf derûnünde olan alât lâzime-i minval muharir üzere mesfûr Nikola zımmînin gediği olduğunu ba'del inkar mesfûr Nikola evamiri elatı mezkûre mezkûr vecih meşrûh üzere yirmi seneden berû yedin'de mülk müştirâsı olduğunu ledi tetzekiye makbûle eşşade iddikleri ihbar olunan çukacı bazirganlarından martin veled Yanabuta Antoni veled yali ve Markos Vilademi nâm denilir muvâcehesinde şehadet etmeleriyle müdde-i mesfûr Agob zımmînin müste'ciri mesfûr Nikola zımmîye ihrac teklif ile rencide itmem iktiza eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u a'ilelerine i'lâm olundu fi 22 fi 1778 (H. 1192)

1.2. Fırınlr Arası Kavga (Ma'rûz 2-a)

Sahib Arzuhal Esseyid el-Hâc Ahmed mahallesi şer'î'mizde habazan kethûdası ve bilcümle nizam ustaları ve taife mezburenin ihtiyar söz sahibleri hazır oldukları halde iş bu şurûta derkenar natık olduğu üzere Küçük Mustafa Paşa'da vâki' un'cu değirmenimin kapan refikden ta'yin olunan yevmiye ma'niyesinden hasıl olan vakfın yirmiyedi buçuk kilesi ez kadîm Sultan Ahmet Han âliye er-rahmete Vakfran Hazretlerinin İmaret âmirlerine ta'yîn olunmuş olduğuna bina. değirmen mezkûrdan virile gelub ve imaret amire bu vecihle idare olunan gelmiş iken kantarcılar fırını değirmencisi rebayil nâm zımmî imaret mezkûrenin değirmen-i mezkûrdan olan yirmiyedi buçuk kile vakfın nısfını bir takrîb ile hılaf şurûta nizam ve mugayyir derkenâr kendi değirmeninden ta'yin itirdüb bâki gadr itmekle keyfiyet mezkûre esnafdan senedan tashisi ve mesfûr Rebayil zımmînin bu vecihle olan müdahalesi men'i ve defi' olunmak muradımdır dedikde bilcümle habazan nizam ustaları imaret mezkûrenin beher yevmi yirmiyedi buçuk kile ta'yin olunan ve kabul derkenar mucibince ez kadîm Küçük Mustafa Paşa değirmeninden olub ve mesfûr Refayil zımmînin vakıf mezkûrun nısfını kendi değirmeninden ta'yin

ittirmesi derkenar olunan şuruta mugayyir olduğundan maada esnafın beynlerinde cari şuruta mu'teber mer'iyetlerine mugayyir ve esnaf beyninde ihtilâle ve nice nice munazaya sebep olur muradım olmağla mesfûr Rebayil zimmînin vech muharir üzre olan müdahalesinin men'ini iltimas itmeleriyle derkenar olunan şürüt mucibince mesfûr Repabil zimmînin müdahalesi meni' ve defi' olunub imaret mezkûrenin tayatı olan yirmiye buçuk kile dakık kadîm ve derkenar şürûtu mûcibince mezbur esseyid el Hâcca Ahmed'in değirmanın'dan verilmek iktiza eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fih 21 senedan h. 1192

1.3. Borç Tecili (Ma'rûz da-i Devlet 2-a)

Arzuhalde ismi mezkûr sarac el hac Mustafa meclis-i şer'i'mizde sahib arzuhal Mehmed esseyid efendi muvâcehesinde mezbûr Mehmed esSaid efendi zimmetinde eşya temininden hakkım olan seksin bir guruşun otuz guruşunu bundan akdam yedinden ahz ve kabzı bakisi olan ellibir guruşu halâ taleb ederim deyu da'va ettikde mezbur Mehmed esSaid Efendi dahi beni bundan akdam Edirne kazası nahiyelerinden manastır nahiyesinde naib eş-şer'i etteşrif iken mezbur erkânı Mustafaya ve yetim olan meblağ mezkur ellibir guruşu dahi müdde-i mezbûr el hâc Mustafaya eda ve teslim etmişdim deyu be'dal defi' ve el inkâr defi' mezbur Mehmed es Said efendinin bir vecih muharrer eylediği def'-i isbat için baynel hâzırası olmayub teklife dahi taleb olunmamağla âli mûcib itirafa meblağ mezkûrun müdde-i mezbûr el Hâc Mustafa edasıyla mebbe-iltzam mezbûr elhâc Mustafa dahi mezbûr Mehmed esSaid efendiyi tarih tarih i'lâmdan otuzbir gün tamına değin rızasıyla ta'cil eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 23 fi suvaa H. 1192 (1778)

1.4. Mirasın Çocuklara Dağılımı (Ma'rûz da-i 2-a)

İstanbul'da Kumkapı dahilinde Tavâşi Süleyman ağa mahallesi sakininden iken bundan akdâm fevt olan kasab Molla Salih bin Abdurrahman sulbü sağır oğulları Mehmed emin ve Ahmed'in anaları ba hüccet şer'i'ye ve miri mensubelerei Asiye binte el hâc Hüseyin bin Abdullah tarafıma da hususi âti zikr de vekil olduğu zatın arifan olan Ebubekir efendi ibni el hâc Mustafa ve esseyid Mehmed emin çelebi ibni Esseyid İbrâhim şehadetleriyle sabit olan âli ustası Ali meclis-i şer'i'mizde kasab taifesinden olub istihkakları ihbar olunan baises el i'lâm Mustafa Ömer bin Halil nâmı kimesne muvacirlerinde müvekkilem olub vasiyeleri olduğu Sağıram mezbûranın babaları müteveffay-ı mezbûr Molla Salih'in divan müstebası için arz olmayub harekiyesi ancak İstanbul'da sokakında kain saibab dükkanı derûnunda mevcuda bin el hıraf gedik ta'bir olunan nısf elât lâzime-î ma'lûmeye münhasıra olmağla zikrolunan elât mezkûre sağıran mezbûranın

1.5. Asiye Hanıma İntikal (2-b)

Babaları müteveffay-ı mezbûrun duyun sabitesi edası için ahar bey' ve sümünüyle divan mezkûre eda olunmak babında müvekkilem mezbûre Asiye hatun'un me'zûn olması belu tale muradımdır dedikde hal minval muharir üzre olduğunu hâlâ kasaban kethûdası ve nizam ustaları meclis-i şer'i'de haber verilmeleriyle nısf-ı elât mezkûrenin vecih muharir üzre mezbûre Asiye hatun'un te'mînni misliyle bey'ına izin verildikten sonra vekil mezbûr Ali usta nısf-ı elât mezkûreyi mezbûran Mustafa ve Ömer'e te'mîn misliyle beyi' ve temlik ve teslim eylediğinde anlar dahi bir vecih meşrûda iştirâ ve temlik ve teslim itmeleriyle defter evkâf hümâyûn tuğla elkayd yedlerine temessük i'tâ buyurulmak babında İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fi mim 23 minvâlsene1192

1.6. Menzile İzinsiz Bina Yapmak (2-b)

Sadır olan ferman âlilerine imtisâle kabil şer'inde irsal olunan keşf naibimiz Ali efendi hassa mimarlarından Esseyid İbrâhim ve Süleyman halifeler ile İstanbul'da Kumkapı kurbünde dilendirici Hüsam mahallesinde vaki' İsatı veled ağa'ya Kirikori nâm zimmilerin çadırcı Ahmed çelebi vakfından mutasarrıf oldukları muhterik bir bab manzili arasına varub cerideh mazbut elesâmî müslimin huzurunda akdi meclis şer'i kadim itdikde mersûmân Asya ve Sara meclis-i ma'kûd mezkûrde cari mülâhaki olub katib Hüsrev vakfından bir bab menzile mutasarrıf olan mağrifetişşahsı Meryem binte elmeya nâm Nasraniye mahsûzunda zikroluna Çadırcı Ahmed çelebi vakfının mütevellîsi Osman ağa İbn-i Mehmed ve kâtib Hüsrev vakfının mütevellîsi İsmail efendi hazıran oldukları halde iş bu saniye olunan muhterik menzili arsası yedimizde olan mütevellî temessükde tu'lâ ve arza bîhesab terbi'i ikiyüz doksan üç zira' tahrir olunub validem ancak ikiyüzaltı zera'ı mevcut ve maadasını mezbûr Meryem fuzûli menzile idhal ve gasb idüb ba'dal harile menzil-i bina ve medfûr arsamız üzerine dahi tûla oniki zera' ve arsa altı yersek binasını müstakil tasarrufumuzda olan kroki mahzenimizin ve arsamızın üzerine tecavüz itmekle Rabiniye mezkûreyi kalı' ve refi' ve kendi arsası üzerine binaya ve ziyah gasbeylediği arsayı dahi bize teslim ve iş bu bizima dahi mustakil tasarrufumuzda kaf yedine tenbih olunmak mutlaka benimdir diyu da'vâya tasdik eylediğimizde mezbuk narım nasraniye dahi cevabından işbu yedimde olan mütevellî tebensükünde benim menzirim arsamı terciâ yetmiş üç zera' tahrir ve nişancı Mehmed Paşa vakfından dahi izin zera'ke cema'n seksen üç zera'dır deyu bir senedan muharrir mütecaviz eylediğini ve iştiraki inkar ittikte mezbûr Hafız Mustafa Efendi yedinde olan bir kıt'a hüccete nazar olundukda bundan ikdâm mutasarrıfları bir def'a dahi hususî mezbûr için ba'del murâfe'a ve-l mesâliha ve-l kabûl mezbûr kâtib Hüsrev vakfından ellisekiz buçuk zera' ve nişancı Mehmed Paşa vakfından bir kıt'a temessük mantûkunca on zera'ına cem'an altmış sekiz zera' olub muamerân mezbûrân saha eylediklerinde mezbûk mariman elyevm mevcut tebi'â yetmişdokuz zera' arsası olmağla hüccet mezkûr natukunca onbir zera' ziyade arsası zuhur edüb lâkin birbirimiz müdde'amızı isbata kâdir olmayub ol vecihle beynimizde münaza'at kesire ceryan itmışdi el halâtasındaba tevessit maslahın mezbur müstakılâ bizim ve zikr olunan tula on iki zera' ve arsa yersek hissevâsı mezbûre yarımak olub mahzen merkûmun

(3—a)

Nerdubanı üzerine binâsını istihkam için çapa deresi vazı' ve dolma duvarının yüzünü tecavüz etmeyub ve beemâ mezkûri kadimden ola geldiği senedan üzere beynimizde müşterek olmak üzere kırk guruş bedel mukabelesinde mezbûre malim ile ba'des-salah ve-l kabûl bedeli salih mezkûr kırk guruşu iş bu meclise muakkad mezkûrun bize vafi' ve teslim ve biz dahi yedinden ahz ve kabz idüb ziyah ya ve hususi mezbuk vesaira' müte'allika da'vadan bizim zimmetimizi ibrâ'âm ile ibrâ ve istisat ve birbirimizi ihrak ibrâsını kabul edüb fi ma ba'id mezbuk marim ile kat-i ve da'vâ ve nizâmımız kalmamışdır dediklerinde mezbûre marim dahi bir vecih muharrer mezbûrani tasdik ve ibrâlarımızı kabul ve mütevellîyani mezbûran dahi bir vecih muharrir tasarruflarına izn verüb bu vecihle kat'i münaza'a eylediklerini Molla nâm mezbûr mahallinde kesb ve tahrir ve muasebedet emnâ emri âli meclis-i şer'a gelüb âli vuku'a inha ve tasrir itmeği ba vaki' bil-haslet kesb oldu fi 21 fi Şevval 1778(h. 1192)

1.7. Celeban ile Kasaplar Arası Ödeme Anlaşmazlığı (Ma'rûz 3-a)

Rumeli celebânından Âsitâne-i sa'âdete aġnâm getüran celeb taifesinden ve ol gelanlardan oldukları bi't-tasdik mütehakkık olan üçbin koyun getüren has köylü İsmail ağa ve onbin koyun getüren esseyid Mehmed ve binbeşyüz koyun getüren Nitvanlı olacak dörtbin iki yüz koyun getüren Nitvanlı uzun İstoyan ve iki bin koyun getüren

eylediğim müddetde ve emelleri münevver nâm zımmîye dahi bir miktar hıdmet itmememle ve emelleri mesfûr eylediğim hıdmetim için baki bir mikdar akçe virsün demesi meşru' olmamakla kelamına iltifat olunmayub mesfûr zâfiri zımmi hususiyeti mezkûr bin için mesfûr aslan zımmi meşarihadan meni' olduğu İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu i'lâm fi. 21 senesi 1192

1.10. Hırsızlık (Ma'rûz 3-b)

Sahib arzuhal Osman bin Mustafa nâm kimesne divan âlilerinde ma'kûd meclis-i şer'i'-miz'de Ahmedî Mustafa Ramazan bin Mustafa nâm kimesneler muvâhalelerinde İstanbulda Hoca Paşa hanında sakin iş bu hazır bil meclis-i kapu kethudası âli ağa nâm kimesneye bundan akdâm eşyam ile mahallû bir aded sanduk iddia ve teslim olduğu han mezkurde olan odasına vazı' itdikden sonra iş bu sene mubarek ramazanı şerifinde sanduğumu açmak için mezbur Ali ağa'nın odasına vardığımda mezburiyi bulmayıb odanın miftahını hancıdan ahz ve sanduğumu açub içinde olan üç bin altı yüz elli altı guruşun bin altı yüz elli altı guruşu içinden ahz olunmuş hâla mezburen Ahmed ve Mustafa han mezkurde sakin ve muntanâm olmalarıyla beli' merkum mezburlardanmı kangısı almış ise ba gerü virsün deyu eylediği da'vasında ta'yin hasmetmeyub ve filan aldı deyu iktaa idemem demesi dahi ta'yin hasm itmediğini sirayet olmakla kelamına iltifat der safa olunmayub mezbûrun Ali ağa ve Ahmed Ramazandan birbirine sual dahi tevcih idmemekle müdde-i mezbûr Osman da'vayı mezkuresiyle mezbûrdan Ali ağa ve Ahmed Ramazan ya büyüce muarazadan men' olduğu İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu 28 sene 1192

1.11. Menzile Müdahale (Ma'rûz 4-a)

Sadr olan ferman âlilerine imtisal kabil-i şer'i'-den irsal olunan keşf naibimiz Ali Efendi. Hassa mimarlarından el Hâc Abdullah ve Ahmed halifeler ile İstanbul'da balcı yokuşu kurbunda seyidi Ömer mahallesinde lafi' Hafize hatun ile yazıcı İbrâhim Efendi'nin menzillerinde iştirak tasarruf oldukları mülk mezillerine varub ceriye mazbut teslimini huzurlarında akid meclis-i şer'i' kadîm istedikde menzili mezbûr karşısında bir bab menzil mutasarrıflar olan sahib-i irsal ise Mehmed Çelebi ibn-i Ali ise Mustafa Efendi Fatih'in mahallesi mesfûr mezkûrede kendi tarafından ihmaline ve mezbûr İbrâhim imam Mustafa tarafından hususâtında vekil olduğu Esseyid Ahmed ağa ibni Mustafa ve Ali Emin Ali şehadetleriyle münabet olan mezbûre Hafize hatun mahsurâtına Ebubekir mahzûratta mezbûren Hafıza ve İbrâhim Efendi bu esnada menzillerini yıkım ve tamam edüb furkani bir bab odanın iki adet ve sağır bir bab odalık iki adet hamak dört pencerelerin kadîmden sanduka havalesi var iken vazı' kadîmini tağyir ile küşad eylediği dört adet pencerelerinden zekak işverisi bizim menzillerimizin makorosdan olan mürazaa nezaret ve mezar bayniz olmağla sanduka havale vaz'ı ile zarar mevkumu refik mezbûre Hafize hatuna tenbih olunmak sakladığımızı deyu da'vaya tasdi eylediğimden onlar dahi kadîmden zikir olunan pencerelerin karşusunda vâki' muameran mezbûranın meşaheleri üzre divarını zelzeleden münhidam ve elyemi mevcut divar mezkûrun kadîm birbuçuk zera' ve tezi' iken vazı' kadîmi üzre olunmamışdır deyu sanduka havale inkar ve ol vecihle beynimizde münazaat kesire elyevm mevcut deyu o merkûmun üzerine mezbûre Hafize hatun mallarıyla kaddema' her boşta bina ve terfi' itmek üzre bizim halli eylediklerinde herbirimiz dahi bir vech muharir razı ve salih mezkûri kabul eyledik dediklerinde mezbûre Hafize hatun dahi isâle ve vekâletine bina tûla on birbuçuk zera' divar mezkurun kaddema' her boşta zera' divar mezkûrun kaddema' her yüşte bir buçuk zera' divar üzerine bina masrufen iktiza iden niza'a kendi mallarından itmek üzere ol vecihle ta'mid eylediğinde onlar dahi sanduka havale dağdasından fari' ve bu vecihle beynlerinde ıslah ve tevkıf olunub kat'i münâza'a eylediklerini Molla nâm mezbûre mahallinde kesb ve tahrir ve meb'us emnâ-i şer'i'le gelub sene fi şevval sene 1192

1.12. Sefer Mühimmatı Temin (Ma'rûz 4-a)

Âsitâne-i âliyede vâki' saraç esnafının kethudası Molla Salih ve ihtiyar ustalardan Mustafa Çelebi ve Mehmed Efendi ve sair otuz neferden mütecaviz mashal alessair ustaları divar ameliyelerinde bil def'at daima hane dailerinde arzuhal iden citçi ve sepetçi esnafının İbrâhim Beşe ve Molla Mehmed ve diğer Mehmed ve Ali usta vesair yirmi neferden mütecaviz mazbut elesâmî kimesneler ile taraflarında iş bu yedimizde olub müseccil mahfuzdan mahreç olunmuşu dört senesi tarihiyle mevzuda bir kıt'a i'lâm natık olduğu üzere satıcının sebetçi esnafı kadîmden sarachane esnafına mülhak olmakla kethuda ve yiğitbaşı nasb ve ta'yin olunmak iktiza itdikde sarachane ustaları muvâkatıyla nasb ve ta'yin oluna gelub ve sair umûr ve hususları sarachane ustaları re'yiyle ola gelmişken satıcı ve sebetçi esnafına kethuda ve yiğitbaşı azl ve nasbı iktiza itdikde kendi zayı' maarifetimiz ile olub sarachane esnafı karışmayub sarachane esnafı mezburen umûrlarına müdahale etmeyub mühimmat seferiye ve levazımat saire için taraflarından virilmesi iktiza iden malzemeyi virmeyub tatil müdür devlet âliye kasdıyle çit ve set yapmaktan eba ve imtina' ve sarachane ustalarından muzarefet raiyyesinde olduklarında canıb şer'i-den meramlarına müsaade olunmayub ve kadîmden ola geldiği vecih üzere emr ve hususları sarachane ustaları marifetiyle rivayet olumamağa ve kadîmden tevcihle ola gelmiş ise ol mi'zan üzere amâl olunub hilaf nizm kadîm hareket itmelik onun tarafeyn müsaade ve kat'i niza' ve bu vecihle umur fehme ve levazımatı seferiye avare alunur iken bu esnada sebetçi esnaf mezbûreden beher sefine cebehâne-i âmirede teslim olunan mühimmatın ta'tiline ve nizam

1.13. Sefer Mühimmatı (Ma'rûz 4-b)

Kariyemizin ihtilaline badi olur hareket hareket nabir-i caya tasdı ve sarac esnafından mağarafet daiyesinde olmaları sarachane esnafınca mülhak olub kethuda ve yiğit başıları sarac ustaları ârâsı ve ma'rifetiyle azl ve nasb olunan sair esnafa dahi sirayet itmekle yamaklarımız olan esnafın bir vecih muharrir ihtilali sarac esnafının nizam kadîminin izmihlaline ve sarachane tarafından verile gelen mühimmatın ta'til ve te'hirine badi olmakla hilaf şuruta nizam ve mugayir kadîm hareket olunmamak üzere mezburuna tenbiye olunmak meramımızdır. Dediklerinde şerbetçi esnafı mezbûrun dahi kadîmden biri sarachane esnafına mülhak ve ittifak iden umûr ve mesakları sarac ustaları arası muvâffakiyetle rivayet oluna geldiğini ve zikr olunan i'lâmına mazmununu ikrar ve i'tiraf eylediklerinden maade mufâratlerini iktiza ider nesne beyanına kudreleri ve sarac esnafını menâ yedlerinde asla senedleri dahi olmayub ve minval muharrir üzere eyledikleri hareketleri kadîme muğayir ve ihtila sebep ve sarac esnafının sair yamaklarına dahi sirayet itmekle ta'til mühimmat seferiyyeye bais bir keyfiyet olacağı tazirlerinden müstefid olmakla muhal mallarına iltifat ve asfa olunmayub sarac esnafı ile kadîm ilelâyamdan bu âna gelince tevcihle ola gelmişler ise yine ol vecihle geçinüb iktiza iden levazımat seferiyyeyi sarachane esnafıyla ve kethuda ve yiğitbaşı nasbı iktiza itdikde sebetçi esnafının muhtarları olan kimesne Kemal fi ala veli sarachane ustaları ma'rifetiyle nasb olduğu ihtilali nizam kadîme ve ta'til musalaha bais olur hâlata ittisal itmek üzere mezburlere tenbih olunduğu İstanbul mahkemesinden huzuru âlilerine i'lâm alundu ala marlul hâla merfi fi

1.14. Bin Üç Yüz Seksen Kuruşun Talebi (Ma'rûz 4-b)

Yalakabad kazâsına tabi' Kuruş nâm karye ahâlisinden Zaniti veled-i Yorgani zımmi meclis-i şer'i-miz'de yeni kayıdı haricinde sermayacı tabir olunan meclis-i manevi taifesinden Esseyid el hâc Mustafa nâm kimesne müdahalesinde binyüz yetmiş sekiz senesinde ben malımdan ikiyüz ve mezbûr elhâc Mustafa dahi ikiyüz kuruş koyub soğan ve kavun ve karpuz ve kabak ve üzüm beyi' ve şrasından inâm şerik olub tarih

Nitvalı diko ve bin koyun getüren Nitvanlı Nikola ve üçbin koyun getüren Nitvanlı Soto ve sekizyüz koyun getüren Nitvanlı Rado ve bin koyun getüren Banalı Yunus ve bin beş yüz koyun getüren banalı Ali ağa ve bin koyun getüren Nitvanlı Suter ve bin koyun getüren Nitvanlı Netko ve bin koyun getiren Nitvanlı karaçanoğlu dika ve bin koyun getüren uzun Nerko ve bin koyun getiren el-Hâc Hasan ve bin beşyüz koyun getüren kanbur Renci ve dokuz yüz koyun getiren koca vasıl ve sekizyüz koyun getüren yeni camili Ali ağa ve sekiz yüz koyun getüren Nitvanlı Rayko Meclis-i şer'î hattı lâzım ettevkıyede derka ve mu'alla kuyucu başlarından olub hal hassa kasabbaşısı izzetlû Mehmed ağa ve bu hususi baferman Âli nöbet nubûbet evzi'a me'mûr olan dergah âli gediklerinden izzetlû elhâc İsmail ağa hazır oldukları halde kasablar kethudası Hasan usta ve yedi kale kasabanından elhâc Ali ve elhâc Hasan ve Ebubekir Efendi ve eğri kuyudan Eyyub el hâc Mustafa ve Esseyid Mehmed vesair müseccil elesâmi kasab ustaları mahzırlarından bizler malımız ile istisna is'âdata sevk ve tesyir eylediğimiz cem'an otuzbin râsi ağnâmın kasab taifesi silah hanelerinde zic dökümüz dükkanlarda ibadullaha bayı' ve fûruhat eylemeleri için softaları beher rası gamemden onaltışar akçe kasabane ücret verilmek asab taifesi merkûmun nefislerimiz bize ilcar ve bizler dahi bir vecih muharrir isticar ve kabul ve beher ve kıyya sehm ganemi yirmi dörder akçeye ve içyağım yağını kezalik yirmi dörder akçeye olmak üzere hesablanub ziyade ve noksan teklif ile her birimiz âhir rencide eylemeyüb ve beynimizde mukavele ve te'cîl eylediğimiz vecih üzere yevm kabzdan otuzbirgün tamamında yaftalarımız ihrac ve altmış bir gün tamamında akçelerimizi tamamen bizlere teslim olunmak üzere beher birimiz taahhüd ve ittifak eyledik dediklerinde kasab taifesi merkûmun dahi celeban mezkûkî kelemat meşruhâlarında ba'del-tasdik ve Anadolu celabanından ma'lûmu elesâmi kimesneleri yirmi bin adet koyunlarının dahi zic ve fûrûhatı için eskatları kasabana ücret tahm ve iç yağı minval ve muharir ve kaprugan beher vakıyesi onaltışar paraya alub

1.8. Muarazadan Men (Ma'rûz 3-b)

Yafta ve hesaplaşmaları dahi virdim beynerinde hesaplaşub ve Rumeli keçi celebanlarından ma'lûmü'l-esâmi kimesnelerin onbin keçilerinin vecih ve fûruhatı için sakatları ile beher eser keçiden onikişer akçe kasabana ücret ve Rumeli ağnâm çelebani ile eyledikleri mukaveleler üzere otuzbir gün tamamında ya feteleri ihrac ve altmış bir gün tamamında hesaplaşması mutabıkdır olmuşlar olmalarıyla ma vâki' bil-taleb kesb olundu M. Şevval 1192

1.9. Muarazadan Men (Ma'rûz 3-b)

Arzuhal iden zafiri veled Dimitri nâm zımmî divan âlilerinde ma' kud meclis-i şer'î mizde arz-ı halde ismi mezkur aslan veled İstefan nâm zımmî muvâcehesinde bin ücretle hıdmet ider makulesinden olub mesfûr aslan zımmîye bundan akdâm behermah on Beşer gurus ücret kavliyle seksen dört ay hizmet itmeme müddet mezkûrede ecir mütsemmam olan bin ikiyüz altmış gurusun altı yüz yetmiş iki gurusunu mâkûmayandan ahz ve kabz itmişdim baki kalan beşyüz seksen sekiz gurusu dahi sai taleb iderim deyu da'va itdikde mezbur aslan cevabında müdde-i meşfûr zafiri iş bu yedimde olub meclis-i şer'î de muayine olunan Rumeli kazaskeri Şer'îyyatçısı el Hâc Mahmud Efendinin doksan senesi cülesi ilavelisinin onbeş günü tarihiyle Ma'rûz i'lâmı batık olduğu üzere mesfûr zafiri zımmi da'vayı mezkûr seneden benimle 'ân inkar yetmiş gurusu bedel makbuza salih olub mal madamaasına müte'alika âid duâ vese ve kafe-i metalibatdan bin ibrâsı âm ile ibrâ eylediğimiz muvâcehesinde vecih şer'î üzere isbat eyledikten sonra olduğu ibrâr mezkûri ikrar ve i'tiraf idüb lâkin mekremed salih olmuşdum deyu eylediği kerre da'vasında kavi mücerreden iltifat olunmamakla kezalik baki muarazadan meni' olunmuşdu deyu münâkel ol vech takrir mecruha mutabik ibrâz eylediği i'lâmın mezmunun mesfûr zafiri zımmî ikrar idüb lâkin müdde-i mesfûr aslan zımmîye hıdmet

mezkurdan bu yana gelince rasi mallarımızı e'mal ve hal fesh akid şirket birle hesab görmek murad eylediğimde mezbur el-Hâc Mustafa hesaptan aba ve imtina' verasi malları ve faideden mezbur elhâc Mustafa zimmetinde binyüz seksen guruşu hakkım olduğundan maada akraba mezkurede vâki'ları Alama'alı el ahali velciran el hudud ve el müştemilât bir bab mülk menzirim ile kezalik ma'lûm el hüküm bir kıt'a geru miri mülk bağım senedan beşyüz kırk yedi guruş alacağım vardır deyu bağir hak zabt ve kendü üzerine hüccet itdirtüb baki gadr itmekle senedan olunub menzil ve bağdan kasr yed ve bazarbaşı ve esnaf ihtiyarları maarifetiyle hesabımız ruiyet ve zimmetinde olan hakkım aliverilmek muradımdır deyu da'vayı ittikte mezbur elhâc Mustafa dahi müdde-i mezbûrile tarih merkûmdan biri beynlerinde akid şirket ceryan eylediğim ikrar idüp lâkin asıl mallar ve faideden zimmetimde asla hakkı olmadığından maada benim müsfedar zanatım zimmetinde emti'a-i mezkûre temenni baki ikiyüz elli guruş alacağım olmakla mebla' mezkûre ikiyüz elli guruşu zimmeden talep iderum deyu da'vâ ve her biri ahirin müdde-isiz ba'de-l inkar beynlerinden münazaat kesire ceryanından sonra beynlerin

(5—a)

Meshuren tevassutalarını mezbur el Hâc Mustafa müdde-i mesfûrun menzil ve bağın kendüye red ve hüccetin menzil-i şer'i'de yedine refi' ve teslim ve iddia eylediği iki yüz guruşa ve menzili ve ba' ve yetmiş sekiz senesinden tarihi-i i'lâm gelince beynlerinde cereyan iden ba cümle ves-â müddet müşteka va hukuk mağlum ve mücahedleye müte'allike aid ve âmiri evkâf-ı mütâlibâtdan ve mesfûr zanatı zimmînin zimmetini ibrâr âm ile ibrâ ve iskât eylediğinde mesfûr zanaatı zimmî dahi mezbur Esseyid elHâc Mustafa'dan iddia eylediği bin üç yüz seksen guruşa vesaire müteaallik andaâvi dükkanına mükâlibattan ve medar elhâc Mustafa'nın zatını ibrâ âm ile ibrâ ve iskât ve her biri ahirin ibrâsını kabul ve kat'ı münaza eyledikleri İstanbul Mahkemesinden i'lâm olundu fi 29 mi Şevval 1192

1.15. Derkenar Mucibince Hareket (Ma'rûz 5-a)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal arzuhali ve derkenara nazar ve istisna âliyyede olan tulumba sürücülerini esnafının kethûdaları Mustafa hazır olduğu halde arzuhal eden usta ve kalfalardan otuz neferden mütecaviz kimesneler dahi istinkaf olunduklarında yedimizde olan emr-i âli natık olduğu üzere İstanbul hassaki ve mahall-i sâirede ehl-i islâm ustaları ondört nefer ve yirmiüç destikah ve zimmîleri onüç nefer ve onyedî destikah ve yahudiler seksenbeş nefer ve yüz on destikah ki mecmû'u yüzelli destikah ve yüz oniki neferi mahsûsu ve bey'ı iktiza eden destikahlar İstanbul kadıları efendilerin bab naibleri efendiler hüccetiyle mübaya'a olunmak şurût mer'iyye-i mu'tebere me'zûn şurût sâ'iremi dahi derkenar olunan iş bu i'lâm'da mezkûr ve kadîm el âyânadan bir düstur ol amal iken kethudâsı mezbûl kemal tamaından şurût mezkûreyi ta'yîr ve ziyade destikâh ihdas etmek va'desiyle derken dûrdû hileye saldım ve mübaya' olunan destikahlar kendi tahrirâtıyla, mübaya'sı olunmak müddedinde olub ve bilâ veled fevt olanların destikahlarını semenlerine ta'arruz itmemenin üzere teşki cânib şer'î den tenbih olunub ve sûret mezkûre şer'î şerife mutabakattan baid olunmayub o mustahsız olmakla tarafi şer'iden yeddi yemînin i'tâ olunan iş bu i'lâmın bilâ sene hüküm deyu sah âli ile müveşşeh sadır olan fermân-ı âlilerini kethûdâsı mezbûr kalemde zayi' oldu deyu avk ve te'hir itmekle fi mâ ba'id kethudâsı mezbûr destikah mübayâsına tahrirat iderse itibar olunmayub yedlerinde olan emr ülema manzum üzere İstanbul kadıları efendilerin bab naibleri hüccetiyle mübaya olunmasız ve derkenar olunan i'lâm mantığı üzere emr-i âli istidâ'larını müsaid âliyeleri arzâtı buyurulmak banidir ferman hazret miel emrindir fi mim 21 sene 1192

1.16. Çıkarılacak Ekmek Dağılımı (Ma'rûz 5-a)

Sadır olan ferman âlilerine imtisal arzuhal derkenara ba'de-l nazar habazan kethudası ve bi-l cümle nizam ustaları mir taife mezbûrenin ihtiyar söz sahibleri meclîs-i şer'î'de hazır oldukları halde arzuhal iden mimar derusi zımmî istinkak olundukda iş bu surût derkenar natık olduğu üzre İstanbuldan bilem paşa değirmanı dimekle ma'rûf değirmanın kıyandakikdan ta'yîn olunan yevmiye muayyinesinden hasıla olan vakfın beher yevm dört kilesi az kadîm derkah mualayicileri ağası hazretleri kabusuna ta'yîn olunmuş olduğuna bina değirmanı mezkûreden verile geldiğinden ma'da bi-l cümle habazan nizam ustaları ve ihtiyar söz sahibleri zar ve saftiyle bab meşarı-ileyh bir günde verilen nan-ı aziz keşnarı u ferman mezkûr fırından ve nısfı kalıcalılar köşkû fırınına ta'yîn ve kadîmden bir ü bu vecihle carî iken kırk çeşme fırıncısı İsayel nâm zımmi hilaf şurût nizam ve mugayir derkenar bab meşarı ileyhın nun ve vakfını

1.17. Esnaf Haklarına Müdahalenin Meni (Ma'rûz 5-b)

Bir takrib ile kendi fırından ta'yîn itti deyub baki azr itmekle keyfiyet mezkure esnafından senadan ve tağahud ve mesfûr İsayel zımmînin bu vechle olan müdahisi meni' ve defi' olunmak marumdur dedikde habazan kethudası ve nizam ustaları bab müşarı ileyhın beher yevm dörder kile ta'yîn olunan vakfı derkenar mûcibincedir kadîm Bayram paşa değirmanında ve beher yevm verile gelen nan azizi nizam kadîmimiz üzre zikr olunan Bayram Paşa ve Halıcacılar kökü fırınlarından verile gelüb mesfûr İsayel zımmînin vakıf vermesi nizam kadîme muhalif olduğundan ma'da ihbarat ve değirmancıyan esnafının beynlerinde cari şurut muğtebere emriyelerine mugayir ve esnaf beyninde ihtilale ve nice nice münâza'ya ba'is olur mevadden olmakla mesgur esayil zımmînin vecih muharrir üzre olan müdahalesinin münatı altısı ve istida' itmeleriyle nizam kadîmleri ve kenar olunan şurut mûcibince mesfûr İsayel zımmînin müdahalesi men' ve refi' olduğu bab müşarun ilahin vecih muharrir üzre olan vakıf ve nan aziz ta'yinatı zikr olunan fırın ve değirmanlarının virilmek üzre baş muhasebe kaleminden suret istida' eylediği İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu fi 27 sene 1192

1.18. Tablakarların Nizamı (Ma'rûz 5-b)

Evkaf humayun şevket makoron mustafa'atından olub bundan ikdâm ba hattı humayûn inayetinkardan mücadda feth ve küşad olunan İstanbul'da Bağçe kapusu haricinde vâki' bir bab francılacı fırını itmakçıları Yorki ve veled mahalli velenkanki kuyusu haricinde vâki' bir bab francılacı itmakçıları mahali veled Nikola ve sarı kazide vâki' bir bab Francılacı fırını itmakçıları Timitri veled ve tekfur sarayında vâki' bir bab francılacı fırını itmakçıları Yandallı veled Ayzı nâm denilir meclis-i şer'î'mizde ekmekçiler kethudası ve nizam ustaları hazır oldukları halde baş muhasebe kaleminden iş bu yed-i eminde i'tâ olunan suret natık olduğu üzre zikr olunan francılacı fırınlarında tabih ve i'mâl olunan nan francıla tabla karar ile sevak ve bazar ve muhâlat aralarında bayi' olunub bakkal ve manav dükkanlarına vazı' olunmayub ve İstanbul'da vâki' salef ez-zikr dörd bab francıla fırını ekmekçileri Eyüb ve Üsküdar ... ve Galataya tabla karlar göndermeyub Galata ve bir a'landa olan francıla ekmekçileri İstanbul ve Eyüb ve Üsküdar'da tablakarlar göndermeyub ve tablakarlar dahi fırınları olduğu belde de bayi' edüb âhir beldeye keçmeyub ve hilafiyle hareket ider olursa te'dib olunmak üzre bi-l ittifak meabede eylediklerini ihbar fi mâ ba'd minval muharir üzre İstanbul ve Eyüb ve Üsküdar ve Galata'da vâki' Francılacı fırınlarının tablakarları fırınları olduğu belde de nan francıla bayi' edüb âhir beldeye göndermeyub ve tablakarlar dahi giçmamak üzre izam virülüb bu vacih üzre carî iken zikr olunan kazalarda vâki' vâki' francıla ekmekçileri hilaf suret ve mugayir nizam âhir beldelere tablakarlar irsal ve istena âliyyede

olan francıla ekmekçileri dahi beher fırından otuzar kırkar kar irsal bakkal ve manav misüllü dükkanda francıla ekmeği vazı' etmeleri hılaf muabede ve segayir şurut nizam olduğundan maada tablaklarının kesreti nan francılanın siyah ve esmer olmasına sebeb ve habazan taifesiyle niza' ve mücadeleden

(6—a)

Hali olmadıklarımızdan kat'i nazar kendi taifemiz ile dahi beynimizde mücadelede hali olmamakla ba'de-l yevm istinâ-i âliyede vâki' dörd adet francıla fırınlarının beher birine yirmişer adet gezdirici tablakar kifayet idüb ziyade olmamak üzere habazan ve francılacı beynerinde bi-l i'tirazi nizam ve temşit ve yirmi Aded gezdürücü tablakarlara habazan taifesi dahi razılar olub bundan sonra nizam mezkûrun ve ibrâr idüb tasdik eyledikleri suretin hılaflıyla hareket ider olursa te'dib olunmağa cümlemiz razılar olmuşuz dediklerini habazan nizam ustaları dahi tasdik edüb keyfiyet mezkûre minval muharir üzere baş muhasabe kalemine kayd ve yedlerine suret verilmek babında istida' eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu senan medar essadan 1192

1.19. Değirmen Kirası (Ma'rûz 6-a)

Habaz taifesinden sahib arzuhal ikna deyu son ve şerikâlarından eğüb meclis-i şer'i'mizce bil cümle habazan nizam ustaları hazır oldukları halde tekbir kelam idüb divan yolunda acir hamam karbinde vâki' Firûz ağa dimekle ma'rûf bir bab habaz fırını derûnunda kain değirmenin maa mışı arzuhalde mustadır derkenar natık olduğu üzere kadîmi dokuz horosu olub ve beher bir zarosu için beher şehr beş guruşdan dokuz zorosu için kaide-i kadîme ve şurut mer'iyeye ve beynimizde cari nizamımız üzere mülk sahibine beher şerh kırk beş guruşu kira verilmiyor iken dakza ise te'ali değirmen mezkûr muhterik oldukdan mülk sahibi ancak yedi zarosu bina edüb ve elan bizden dokuz zoronsu lirası olmak üzere kırk beş guruşu olub gadr olduğundan ma'da mahal mezkûr cem'iyetli mahal olub ve yedi zorosu yevmiyesi ikişer eyyamda nihayet itmeyüb hasret çekilmemekle iki zorosu dahi derkenar ve kadîm üzere bina itdirülüb kapandan dokuz zorosu yevmiyesi verilmek babında istida' eylediklerinde nizam ustaları mesfûrun istinâ âliyede vâki' resmumanların beher zorosu için mülk sahibine beher malı Beşer guruşu verile gelmişken değirmen mezkûrun mülk sahibi dokuz zorosu lirası alınmak üzere beher şehr onar guruşu ziyade olub masfurlara gadr olub mahal mezkûri dahi cem'iyetli mahal ve dokuz zorosu yediyesine muhtac olduğunu meclis-i şer'ide ifade inhe itmeleriyle mu'attal olan iki zorosun ibna ve yediyesi kıyan dakikadan i'tâ olunmak üzere baş muhasebe kalemine kayd ve yedlerine suret verilmek babında İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 1192

1.20. Elatı Mezkûrenin Vaziyeti (Ma'rûz 6-a)

Agop ve Kefurek veled sergiz nâm zimmiler meclisi şer'i'mizde ba'is-il i'lâm David veled David muvâcehesinde İstanbul'da Davud Paşa Camii şerifin Çeşme kapusunda vâki' bir bab ekmekçi pişikûni ta'bîr olunan dükkân derûnunda muvâsud beynel esnaf gedik ta'bîr olunur elât lâzımene ma'lûm babamız müte'alik olan mesfedersiniz zimmînin eli hak yedinde mülki ve ba'di belakı arsa bizlere intikal itmesiyle mesfûr David zimmî elât mezkûreyi bağırhak zabt ve ta'rif itmekle senedan olunub kasaba ve bize teslim itmek üzere müsfidir ve o yed dahi yed tenbih olunmak matlûbumdur dediklerinde mesfûr ve o yed dahi gedik ta'bîr olunan el at mezkûreye vazı yedimi ikrar lâkin bu misüllü pişükdanı geldikleri merbut olduğu fırının olub dişkûnilerde olanlar ondalık ile nan aziz bayı' ider makuleden olmalarıyla zikr olunan pişikûni natcacı dimekle ma'rûf ekmekçi fırınına merbut ve bin içinde ondalıkçı olmakla vazı' yed iderim deyub ve mesfûran ve i'zâb ve kefûran vecih muharir üzere müddeilerini isbata kadir olmadıklarından ma'da sultan-ı zikr peşkûnî mauel zikr neglçacı fırını merabut

1.21. Muarazadan Men (Ma'rûz 6-b)

Habaz taifesinden Aliksan veled Ahram nâmı zimmî meclis-i şer'î'mizde arzuhalde ismi mezkur Karabet ve eknadosi ve Avhan nâm zimmîler muvâcehelerine bundan ikdâm mesfûr Karabet zimmînin yedmen iktizası ve kabz eylediği beş yüz guruşun edasına mesfûren ikna hevesi ve ahan Hurmalık olan makun hayatında bi-l emrû el kabul ma' kefil ve zaf olmalarıyla mebnî' mezkûr beş yüz guruşu mesfurundan isalat kefaletlerşne binaen taleb iderim deyu ba'del da'vası ve el-inkar müdde-i mesfûrâlinin zimmî bir vecih muharrir müdde'asını isbattan izhar acziyle isti'malen itdikde mesfûrun Karabet ve Aknados olan zimmilerden beher birine vecih şer'î üzre muvâhesinde yemin verilüb mucibiyle müdde'î mesfûru âlisine zimmî husûsi mezkûr için mesfûrundan beher birine bilâ beyne dalelete büyüce mu'razadan men' olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 13 nanza 1192

1.22. Sırt Hamallarına Tenbih (Ma'rûz 6-b)

Asitâne-i-i âliyede vâki' İstanbul ağası iskelesinin arka hamallarından arzuhal iden kethûdaları Mehmed ve hamallardan Osman ve Mehmed ve âli vesâ'irleri evlad-u ivan âlilerinde ve ba'de daihamızda ma'kûd meclis-i şer'îmizde kemerin kebir iskelesinin sırt hamallarından kethudaları Mustafa ve hamallardan Mehmed ve Süleyman vesa'irleri muvâcehelerinde zikr olunan sırt hamallarının yedlerinde olub bin yüz doksan senesi rabi'ül-evvelin yirmi sekizinci günü tarihiyle medruh ve balâsı sah âli ile muvâşih i'lâm natık olduğu üzre cânib şer'î'den irsal olunan katib Esseyid Mehmed Efendi ve dergâh âli yeniçerileri ağası ve kürek âmire emini taraflarından mürsel kimesneler ile bizler hazır olduğumuz halde âdet kadîme ol vecihle ola geldiği vukuf tammi olan tüccardan sual ve tefhiz olundukda taşra memleketden tüccar malı sefeyan ile istisnâ-i âliyye verudu hamvaleleri taşra ihrac olundukda iskeleden kemerke ve kemermeden mahzenlere ve mahzenlerden ihrac olundukda resim kemerki iktiza idüb kemerke emini tezkiresiyle mahallerine gitmek iktiza iden eşyayı kemerke hamalları nakil idüb tezkiresiz gitmek iktiza iden İstanbul ağası iskelesi hamalları nakil iddiklerini tüccar mekûma haber verub bu vecihle nizam verilmişken kemerkeş mezbû sırt hamalları hılaf i'lâm ve mefayir fermân-ı âli tezkiresiz giden eşyayı dahi kendülerü harac ve mahallerine getürmek daiyesiyle bizleri daima ta'cîz ve tekdirden hâli olmamalarıyla mezburların bu misüllü ta'dirleri men' ve defi' olunmak muradımızdır deyu teşkî itdiklerinde kemerkeş gibi hamalları yedlerinde olan i'lâm arka hamalları mezburunun takririne muvâfık ve hal vech muharir üzre olduğunu sırt hamalları i'tiraf eylediklerinden sonra tezkiresiz ihrac ve nakli İstanbul ağası arka hamallarına mahsus olan eşya naklini dahi kendülere tahsis daiyesiyle irad eyledikleri külliyyet dahiyeleri daiyeleri yedlerinde olan i'lâmın mugayiri olmakla iltifat olunmayub bir mazmûn i'lâm amal ve hareket itmeküzre kemerkeş sırt hamallarına tenbih olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 13 1192

1.23. Tüten Ocağın Zararı (Ma'rûz 7-a)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisalen kîbel-i şer'î'den irsal olunan keşf naimen Ali Efendi hassa mimarlarından esseyid İbrâhim ve Ahmed halifeler ile İstanbul'da Kızıtaşı kurbünde Mustafa beyin mahallesinde sahib arzuhal Hasan Efendi ibni Receb'in minerali ittisalinde rafi' merhum arzı Mehmed bin vakfından Emine binti el Hâc Süleyman nâm hatunun mutasarıf olduğu bir bab dikici dükkanına varub ceridede mazbut el İslâm müslimîn huzurlarında akd meclîs-i şer'î kadîm ittikde mezbû Hasan kendi ile aynı mahalleden el Hâc Mustafa ağası Hasan ve dükkanı İbrâhim ibni Süleyman ve Mehmed ağa ibni Mahmud ve gözlemeci Salih beşir ibni Mehmed ve Ali çavuş ağa ibni Ahmed nâm kimesneler meclis-i ma'kuru mezburesi mezbûre Emine hatun'un validesi ve tarafından hususatıda vekil olduğu Mustafa Efendi ibni İbrâhim ve Hasan beşe ibni

Ebubekir şehadetleriyle sabit olan hoca Refiha bint el Hâc Ahmed mahzurunda müvekkile-i mezbûre dükkan mezbûr yedim ve vazı' kadîmini tağyir ile mahallebeci dükkanı bina derûnuna bir ocak ihdas ve ihdas edeceği ocaklık menzilimin penceresi önünde olmakla rüzgarın ihtilafıyla tüteni menzirim ve cami' şerif derunlarına dahil ve ol vecihle baki ve cemaat-ı müslimîne zararı olduğundan ma'da ateşden dahi dufman olmakla dükkan mezkûrî vazı' kadîm üzre bina ve ocak ihdas itmamak orda üzre müvekkile için vekil mezbûre tenbih olunmak matlubumuz dedikde ve yedlerinde vekil dahi cevabında orda mezburun kimesneye zararı yoktur deyub ve ol vecihle binzarında münaza'at kesire ceryan itmişdi elkalahında batasta mustehın vekil mezbure dükkan mezburen mahalline bir bab menzil ve tahtına karı evvel dükkan bina itmek üzre taahhüd eylediğinde anlar dahi razı ve muameran ve mezbûran minval muharir üzre menzil bina olduğuna takdirce cânib vâki'a dahi hayırlıdır deyu ihbar ve bu vecihle kat'ı mimarga eylediklerini Molla nâm mezbur mahallinde değışib ve maasub emna-i şer'i'le meclis-i şer'a gelüb âli vuku'a inha ve tasvir eylediği İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu 12 fi 1192

1.24. Arsalarna Nezaret Eden Pencerele rin Men'i (Ma'rûz 7-a)

Sadır olan fermân-ı âlilerine imtisal kıbel-i şer'den irsal olan Ali Efendi hassa mimarlarından baş Halife abidase ve el Hâc abidase hailefeler ile İstanbul'da aksarayı karbında alim beğ mahallesinde vâki' merhum Mehmed çebebi ibni Receb vakfından hazine hane katiblerinden sahib-i arzuhal el hâc Süleyman efendi İbni Mustafa ile Habib binti Abdullah nâm hatunun münaza'ta taarif oldukları menzillerine varub ceridede mazbut elesâmi müslimîn huzurlarında akid meclis-i şer'i kadîm itdikde kendi tarafında asalet ve mezbure Habibe hatun tarafından hususiyatda vekil müseccil olan mezbur el Hâc Süleyman Efendi meclis ma' kud mezkurde yine vakf mezburdan bir bab menzile mutasarrıflar olan cari mûla hakların Zeliha binti el hâc Ali ve validesi Nefise semhar nâm hatunlar taraflarından hususatıda vekil olduğu Ahmed bin Mehmed ve İsmail bin Hasan mu'avinlerine sabit olan Ali ağa ibni İsmail mahuzurunda müvekkilâtan mezburatanın bizim arızamız üzerine menzilleri aliyasında hariciyede bir bab odanın mukaddema kûşad alunan iki aded pencerelerinden menzilizim derûnuna nazaret olub ve hak kanadları dahi olmamakla mevt ve ahireden beru kanadları kapalı olub kadîmden berû kûşad olduğuna yoğıken bu esnada yine kûşad itmeleriyle hâla menzilizim derûnuna nezaret olub bir aded te'min penceresinden dahi menzilizim Makaron nisvan olan muvâziâna nezaret ve zararını olmakla nezaret merkûm meni' ve vafi' olunmak bi-l isale ve bi-l vekâle matlubları dedikde vekil mezburu Ali ağa dahi cevabında zikr olunan pencereler kadîm olduğuna bina-i kûşad ideriz deyub ve ol vecihle beynlerinde münaza't kişne ceryan itmiş el haline bende mezbûr Ali ağa zikr olunan bir aded mümaşa penceresiz refi' ve mahalline dökme cam diyar bina idüb nezaret ve kadîmeyi def'a taahhüd itdiğinde olduğuna bilâ hâle ve bil vekâle kendi arsaları üzerine ve müvekkiltani mezburatanın zikrolunan divar ve pençerelerine şe-ni kat-i için önüne dolma duvar

(7—b)

Binâ itmek üzre taahhüd eyledikde vekil-i mezbûr Ali ağa dahi bir vech muharrir tasdik ve kabul refi' ma ba'id hususi mezbû için da'vası ve niza' ve husûmet itmamek üzre taahhüd ve bu vecihle kat-ı münaza' eylediklerini mevlansı mezbur mahallinde kesb ve tahrir ve ma'a meb'usa emannâme-i şer'i' yle meclis-i şer'a gelüb âli vuku'a inha ve takrir eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 15 desi kesande 1192

1.25. Bina ve Mahzenin Teslimi (Ma'rûz 7-b)

Nezaret-i dâ'ilerine olan evkafdan medine-i Rodoscuk'da vâki' eshab hayratdan merhum Hüseyin Çavuş vakfi müssefelatından altı bab dükkanı ada ve yedi aded

mahzene ba temessükün mutevat bi-l icarın mutasarıf olan yaşaya veled baruh yahudi bundan ikdâm malik oldukda zıkr olunan mahzen ve odalar sahibi evladları eshab arzuhal baruh yahudi ile kızları sekûn ve kalûna yahudiyelere intikal âli ile ba'de-l intikal ol tarihte vakf mezbûrun meşrutiyet üzere mütevellîyesi olan Emine hatun mesfurlarların tasarruflarına izin ve iznini meşaridlerine memhur temessük virdikden sonra mütevellîet-i mezbûre fevt olub yerine mütevellîye olan vesa imam zevcesi demekle ma'rûf Fatma hatun kemali tama' ve hile ve desisesinden mütevellîye merkûma Emine hatunun virdiği izne temessûke ba'yîr vecih itibar itmeyub mesfûr yaşaya yahudi bila veled mâlik olub selef ez-zıkr mahzen ve odalar mahduları cânib vakfa aid ve raci' olmuştur. Deyu ahsen ilca itmek daimiyesinde olub mütevellîye mezbûte Fatma hatun ile mahallinde teraki' mümkün olmadığa mesfûrun meclis-i şer'i'le ifade ve ihza ve Divan âlilerine ider ik mürâfaa (el murafaa) hakahak olunmak için mütevellîye Fatma hatun la ecel etterâfi'a mahremiyle divan âlilerine ihzar olunmak iktiza eylediği İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu. Fî 26 sene 1192 (1778)

1.26. Teslime Tenbih (Ma'rûz 7-b)

İstanbul'da Sultan Bayazıd Veli Camii şerifi garbında okçular başında Cekna fırın dimekle maruk ekmekçi fırını ustası hafız molla Mustafa ve şeriki hafız molla Ahmed nâm kimesne meclis-i şer'i' mizde Sarachane kurbünde vâki' habar fırını tablakarlarından Süleyman beşa nâm kimesne muvâcehesinde mezbur Süleyman beşa fırın mezkûrdan tablasına vazı' ittiği nan azizi gezdiği mahallerde bia kanaat itmeyub tablasını hılafı şurut nizam benim fırınım önüne vazı' itmekle mezbûr Süleyman beşa' bın bu misüllü hılafı nizam hareket meni' ve defi' olunmak muradımızdır deyu teşki ittiklerinde habazan kethudası ve nizam ustaları dahi beher bir fırında tabih olunan nan aziz fırınına mezbû olub muayyen ve mahsusı olan ekmekle ve pişikrenlere vazı' olunub satıcıların tablaya vazı' ittikleri esvak ve mukâlemât muavin gezdirilib âhir ustanın fırını önüne ve karb ve civarında olan iskemle piskûnileri olan malle vazı' olunmamak habazan beyinde olan eşrût raye ve nizam beninlerinden olmakla keyfiyet mezkûreye adım riayet ihtilal nizama sebeb ve niza' ve mücadeleyle badı olur hâlatına marziyeden olduğunu bi-l mevacihle

(8—a)

Haber verdiklerinde mezbûr Süleyman Beşe dahi fimâ ba'd fırını mezbur ve simkeşhane fırını önüne tabla vazı' itmeyub esvak ve muhâlat enlerinde gezdirmek üzere rızasıyla müfehhit eylediği İstanbul mahkemesinin bila cemhası huzur-u âlilerin i'lâm olundu fi zıkr

1.27. İtaate Tenbih (Ma'rûz 8-a)

Vilayet Rumeli'de Filibe kazası ahalisinden ve celeb taifesinden razuhal iden Petruman zımmî meclis-i şer'i' mizde kasab taifesinden arzuhalde ismi mezkûr el Hâc Hasan nâmı kimesne muvâcehesinde ben izzetlü kasab başı ağa ve ustalara muvâffakatıyla Çaşnı tutulub kasabana tevzi ve taksim olunmak için istana saadet sevk ve tesyim eylediğim bin yüzelli aded ağnâmı tevzi' ve taksim saddanda iken mebzûr el Hâc Hasan ağnâm mezkûreyi ba'yîr hak zabt itmekle sual olunub ağnâm mezkûreden kasr yed ve baki teslim itmek üzere mezbûr el Hâc Hasan tenbih olunmak matlubumdur deyu da'vayı ittikte mezbûr el Hâc Hâc ağnâm mezkûreye vaziyetini ikrar lâkin müdde-i mesudur ağnâm mezkûrenin bir elli adedini yüz kırk sekiz paraya ve yüz adedini yüzer paraya baki bayı' ve temlikin dahi minval muharir üzere işтира ve temellük itmemele ancak vazı' yed ederim deyu ba'de-l vâki', ve el inkar vafi' mezbûr el Hâc Hasan bir vecih muharir eylediği def'an isbat için ba'de-l istimla ve-l imhal bir vecihle isbata kadir olmayub istiglaf itmekle müdde-i mesfûr yedi ve zımmîye muhavecibesinde vecih şer'i üzere yemin vermemeken mucibiyle zıkr olununan bir yüzelli aded ağnâmı müdde-i

muskadiyete ve zimmîye eru teslim mezbur el Hâc Hasana tenbih olunduğu İstanbul mahemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu fi 16 1192

1.28. Borç Teslimi (Ma'rûz 8-a)

Vilayet Rumeli'de Filibe kazası ahalisinden ve celeb taifesinden arzuhal iden Petro nâm zimmî meclis-i şer'î'mizde kasab taifesinden arzuhalde ismi mezkûr el Hâc Hasan nâm kimesne muvâcehesinde ben izzetlu kasab başı ağa ustaları muvâfetiyle Çaşnı tutulub kasabana tevzi' ve taksim olunmak için istana sadete sevk ve tesyim eylediğim bin yüz elli adet ağnâmını tevzi' ve taksim saddanda iken mezbûr el Hâc Hasan ağnâm mezkûreyi Bağırhak zabt itmekle minval olunub ağnâm mezkûreden kasrid veba ki teslim itmek üzere mezbûre el hâc Hasan tenbih olunmak matlubumdur deyu va'd etdikde mezbûr el Hâc Hasan ağnâm mezkûreye vazı' yedini ikrar lâkin müdde-i mes'ur ağnâm mezkûrenin bin elli adedini yüz kırk sekiz paraya ve yüz adedini yüzer paraya bakî bayı' ve temlikin dahi minval muharir üzere iştirâ ve temlik itmemle ancak vaz' yed iderim deyu ba'de-l da'va ve alel inkar dafi' mezbûr el hâc Hasan bi-l vecih muharir eylediği def'an isbat için ba'de-l istimla ve alel mahal bir vecihle isbata kadir olmayub istihlaf itmekle müdde-i mesfûriyeti ve zimmîye muvâcehesinde vecih şer'î üzere yemin vermemeğin mucibiyle zikr olunan bin yüz elli adet ağnâm müdde-i mesfûreye ve zimmîye devir teslim mezbûr el hâc Hasana tenbih olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu

1.29. Esnafıktan İhraç İsteği (Ma'rûz 8-a)

Âsitâne-i âliyede vâki' balmumcu esnafının kethudası elhacİbrahim ve yiğitbaşısı esseyid Latif usa ve ihtiyarlardan Ömer usta ve el hâc İbrahim ve el hâc Selim ve el hâc mehmed ve Mustafa usta ve esseyid Ali ve Mehmed usta ve esseyid Hüseyin ve esseyid Süleyman ve esseyid Hafız Molla Hüseyin ve Abdullah usta vesairleri meclis şer'î'mizde Mustafa usta ibni Süleyman muvacehesinde mezbûr Mehmed usta esnafından olub mümin hedidal lisam ve yed zaman olmağla esnaf dürlü dürlü tekdirden ma'da taşradan gelen köyce balmumlarını esnaf kethudası ve ihtiyar ustalar muvaffetleriyle cümle beynindekat'î olunan fi üzere esnaf iştirâ ve herkes hal tekmillerine göre beynlerinde tevzi' ve taksim ve dökümcü taifesine virub döküldükden sonra üzerleri tamir dükkanına vazı' ve ibadullaha nizah rûzisi üzere beyı' ve fûrûhat olunub ve mütekaimiz bu vecihle cari iken mezbûr Mehmed usta taşradan gelan külçeleri hafiyet iştirâ ve dökümcü taifesini itma' kalb ve reddi mîrim dökürüb halis olmak üzere beyı' ve fûrûhat idub ve bundan başka cevâmı'-ı şerife ve mesacid münife için icmal olunan balmumlarından ma'dâsının herbir danesini deruhde iki merkıyeden natık olarak halis eliyar işlenen ba hüccet nizamiyâfete olan şurut mer'ıyyemizden iken mezbûr Mehmed hilaf hüccet ve mugayir nizam kalb virdi mum dökürüb zâfi'ate beyı'tmesi ibadullahı ızzara bais vesaire sirayet itmek ve kesbimizin hayr ve bereket görülmamak sebeb bir halet gayr-i vâziye olduğundan mezbûr Mehmed Beşe'ye bilâ fevt tenbiye olunub tenbiye olunmağla mezbûru bu misüllü uzağ ve etvarından hoşnud ve razı değilleriz deyu iştika ve esnaftan ihrac olunması matlubumuzdur deyu istida' eylediklerinde mezbûr Mehmed usta fi mâ ba'd lisânını hıfz ve hilaf şurûta mugayir nizam hareket itmemak üzere ta'ahhüd idub ve eğer hilaf ahde hareket iderse esnaftan ihracolonmağa emr oldukda esnaf merkûme dahi mezbûr Mehmed usta'nın ta'ahüdünü kabul ve müşkatileri te'ehhira eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu mim zilkâde sene 1192

1.30. İtaate Tenbih (Ma'rûz 8-b)

Asitâne-i âliye medine-i Üsküdar ve boğaziçi ve mahalli sairede olub sekûfe arsa ve bey'ile mârûf olan kimesnelerden Üsküdar da sakin kethuda vekili Mehmed Hilmi ve Feyzi erçelebi ve Hüseyin Beşe ve derviş Ahmed ve elHâc Mehmed ve Ali çelevi ve

Ahmed Beşe ve diğer Ahmed Beşe ve diğer Ahmed Beşe ve Esseyid Mehmed ve el Hâc Veledin ve Hasan usta ve sairleri meclis-i şer'î'mizde bağcû anlar kethudası Esseyid İsmail ağa hazır olduğu halde koltukçu ta'bir olunur esvak ve muhâlat aralarında sepet ile sukûfe bayı' iden taifeden Halil ve Mehmed Emin ve Osman ve Mehmed ve Süleyman ve Mehmed odabaşı el Hâc İbrâhim ve sairleri muvâcehelerinde bizler ve içimizden olan ihtiyar ve galil kimesnelere ve hatunlar kadîm elayamdan beru Üsküdar ve boğaziçi ve mahal sairede Şekûfe azmiyle müellif olub hasıl eylediğimiz şükûfeleri kayıkçı taifesine verub İstanbul'da eminimiz olan el hâc Feyzı ve Esseyid Mehmed ve sarı İsmail ve Ali usta vesair kimesnelere irsal onlardan dahi Asitâne-i'î aliyyede olan çiçekçi başılar endüleri kifayet mikdarını iştirâ ma'dasını mezbûlar olub esvak ve muhâlat aralarında beyı' ve furûhat itmek muğtad iken koltukçu taifesi mezbûrundan iş bu Halil şükûfeciler kethudalığı ve el Hâc İbrâhim yiğit başılığı iddi'asıyla mezbûrları iğfal ve tahrik ve övkilerine huşub kethudan ve yiğit başı asb ve ta'yin ittirilüb ve kalan şükûfeyi emnâmız ahz itmeyub kendüleri alub istedikleri gibi bayı'itme da'iyesinden beher biri vakit vakit hasıl eyledikleri edni mikdar şükûfelerini bayı'itmek için sayf ve şitah İstanbul'a gelmeğe muhtac bu suretde ise umur münekkaşdan olmakla kesbimizin muzayakasına bais ve giriftar muştaki azime olmamış badı ve vakt ve zamanıyla İstisna'î âliyyede Şukufe bulunmamasına sebebiyet bir halât gayrı marziye olub ve koltukçu taifesi mezburun iş bu yedimizde olan iki kat'a emr-i âliye-inde zikr ve beyan ve tasrih ve ayan kalındığı üzere koltukçu taifesi elli beş senesindekini üzerlerine bir kimesneyi kethuda nasb e ta'yin ve askeriden ber'at itdirülüb ihtilal nizam kadîme badı olduklarında Şukûfeciyân başka esnafa ad olunmayub ve şükûfeciyânın iktiza iden umurları ez kadîm bağçevanlar kethudası tarafından rivayet olunduğunan ber'at mezkûrun kaydı mahallinde terakkıyat ve kadîmisi üzere müstekıla İstanbul bağçevan kethudasına zabt itdirildiği sarahate tahrir olunmuşdur deyub ve menakıl elvecih takrirlerine mutabık iki kıt'a emri âlişân ibrâz eylediklerinde koltukçu taifesinden mezbûranın hilaf emri âli ve mugayır şurût nizam irad eyledikleri kelimat daiyelerinden taife merkûmeyi mezbûranın tahrik eyledikleri münfehm olmakla kelimalarına iğtibar olunmayub iktizaeden umur ve hususları kadîmisi ve emrin şerifiyen mantukları üzere İstanbul bağçevanları kethudası olanlar ruviyet ve fimâba'd koltukçu taifesi hilaf emr-i âli ve mugayır şurût hareket itmeyub arzlarıyla mukayyed ve kesbleriyle meşgul olmak üzere cümlesine tenbih olundukda mezbûran Halil ve el Hâc İbrâhim dahi kethuda ve yiğit başılık sevdasından farı' zükûf yed ve ba'd el yevm taife mezbûreninönlerine heva şub hilaf emr-i âli ve mugayır şurût harekete cesaret iderse diyara has nefer ve icla olunmağa

(9—a)

Razılar oldukları İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu Fî zî 17 1192

1.31. İtaat İlâmı (Ma'rûz 9-a)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisalen ehl-i hiref bezestan kethudası bera'tlarına ve izzetlü Hazîne-i âmire emini efendi dailerinin i'lâmına ve ahzı arzuhal ve başında mastûr derkenar ba'de-l nazar sahib arzuhal kuyumcu başı Mehmed bin kulları dahi istinkaf olundukda muma ileyh Mehmed bin enderûndan ba humayûndan kuyumcu başılık ile ba ber'at alişân nan parası mukabili cera' olub lâkin hiddet mezkûrenin iktiza eden cami' unuru hususları kuyumcu başı anlar tarafından ru'yet bezistan kethudaları ve ehli habre olanların kuyumcu esnafına olan hilaf şer'î şerif ve mugayır nizam kadîm müdahaleleri meni' ve refi' olunması muradımdır deyu teşkî ittikte emsal habre olanlar ancak kuyumcu meta'mın halis eliyarını resmi i'yarım ve enva' ve enva' cevahırın keyfiyet ve kıymetlerini mühim ve temyizde maharet ve emsalinden ibaret olduğu senedinden müstebani ve kuyumcu esnafının nısfı on iki bin akçe imdadiye ile timurciyane ve nısfı

âhiri altı bin akçe imdadiye ile kalıbcı hane yamak olmalarıyla furûhat idegeldikleri imti'a ve eyda aldıkları tefriyi aklıkları tefiyi ile yamak olduğu sarrafatın emti'âsını imda diye virdikleri için bayı' ve furûhat eylediklerine saide oluna gelub lâkin esnafı hususuna ve kethudalarına müdahaleleri hilaf şurût ma'nada kadîmden olduğu teşrifat kaleminden sarahat tahrir ve emsali bizistan ve kethudalarıyla hususi mezkurda münasabet yok iken Bizistan cedide kethudaları kuyumcu esnafının ba müzayede aldıkları o ân zer ve zim ve çuva-ı ve enva' haliye müdahale ve idecekleri faidelerine şerik olmak daiyesiyle zencire vurubda ve aldıkları emti'a ve eşyadan kethudayı merkûm hassa virmeyan kuyumculara efek ve iftira ile tazammun mevad isnadiye ihaf ve ta'ciz ve tekdir ve bitehrimi ser ve esende olub kuyumcu esnafına emsal haben ve ethudası merkûm ve esnaf saire kethudaları ve yiğitbaşı taraflarından hilaf şer'i şerif cezir ve eziyet olunmayub ve iktiza iden umûru hususları kuyumcu başı olanlar tarafından rivayet olunub Bezistan kethudasının yedinde olub rivayet olunan senedatının malı Bezistan ve dellallığı umûrunu rivayete mütebenni ve ehi habere senedatının kuyumcu meta'nının halis eliyar resmi ıyarını ve enva' cevahirin keyfiyet ve kıymetlerini fehm ve temyizde maharete müntehir olub kuyumcu esnafının nizamı ve intizamlarına ve te'dibini iktiza idenlerinin gerû şimallerine taarruz ve müdahalelerini tazammun yedlerinde mu'tediyesine ruiyet olunmadığından ma'da sarfeti mezkûre nizamına dair bu oda Bizistan kethudalarının alakaları olmadığını küçük kethuda el Hâc Ahmed dahi i'tiraf idüb ve kuyumcu başı olanlar kadîm el ayamdan beru enderun humayundan nan parası mukabili ba hat humayun mayemikron cera' ola gelub ve kuyumcu başılığı umûruna taraf âhirden kimesne karışmaya deyu ber'tında dahi tasrih olunmuş olmakla salif-ez Zikr kuyumcu esnafının umûruna âhirden kimesne müdahale ve taarruz itmeyub ma takaddumdan berû ne vecihle idare ve rivayet oluna gelmiş ise kuyumcu başı muma ileyh Mehmed bin kulları dahi ol vecihle amel vehareket ve umûr ve esnafı idare hilaf şer'i şerif ve mugayır şurût nizam kadîm amel ve hareket olunmak üzre baş muhasebe kalemine kaydu yedine tuğrayı gurra ile ma'nûn ve emr-i âlî i'tâne sarulmakın istida'eylediği İstanbul makemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu

1.32. İbrahim Beşe'ye Tenbih (Ma'rûz 9-b)

İstanbul'da ırgat pazarı değirmanında uncu iken mefgût olan israil veled serkez zinden hali mütbîn oluncaya değin zememde olan hukûkunu kabz ve malını hıfza cânib şer'i'mizden ba hüccet şer'iyye kayyum nasb olunduğu sübût bulan uncu esnafının kethudası Mustafa çelebi ibni Ahmed nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde kuşbaz nâm mahalde semsici olan İbrâhim Beşe ibni İbrâhim muvâcehesinde gaib mesfûr İsrail zımminin zımminin mezbûr İbrâhim Beşe zimmetinde dakık semeninden on guruşu otuz para hakkı olmakla taleb iderum deyu devr ittikde mezbûr İbrâhim Beşe cihed mezkûre zannı gaib mesfûre ancak on guruş diyeni olduğunu ikrar ve i'tiraf itmeyin ma i'tiraf olduğu on guruş la ecel inhıfaz kayyum nasb olunan mezkûr Mustafa çelebiye eda ve teslim mezbûr İbrâhim Beşeye tebih olunduğu İstanbul mahkemesinden i'lâm olundu. fi mâ 15 1192

1.33. Değirmenciler Arası Kavga (Ma'rûz 9-b)

Sadr olan ferman-ı âlilerine imtisal sa'detlû defterdar efendi dailerinin telhisine ba'de-l nazar uncu esnafı kethudası Mustafa çelebi ve nizam ustalar vesair söz sahibi ihtiyarları meclis-i şer'a getirdülüb istinkaf oluduklarında habazan ve uncu taifesinden ba'zılarına islaskarı olmakla firar ve bu vecihle fırın ve değirmanları hali ve muattal kaldığından şurût nizanları ledi el müzayede temin misli ile ahsen bayı' ve temenniyle Cânib miriye olan divanı eda olunmak iktiza idüb lâkin sera sene talib olanlar beher hal peşin akçe ve değer paharsıyla talib olub bu minval üzre ve binin nısfı mertebesi hasılı olmayacağı olmakla İstanbul'da eski odalar karbında çakur çeşme karşusunda vâki' on iki

sehm itibarıyla üç zarusu müştemil bir bab uncu değirmanı gediği sahibleri olub hatta behasından cânib miriye ye yedi kise akçe ve yeni olmakla karar iden karabet varfeyn zimmîlerin olmakdar dini için onbeş seneye değin beher sene ikişer yüzellişer guruşu mevcila ve maksuta eda olunmak üzere uncu taifesinden olub değirman mezkûri idareye kadir oldukları esnafın ihbarlarıyla mütehakikatı olan sahib arzuhal mardurusı ve le istifan ve şeriki tevekkel veled Nikogos ve efnahesi veled le Makon zimmilerden mübelliğ mezbûr bir vecih muharir deynleri olduğunu natik kendulere zimmet olmak üzere yedlerinde mütbin ahz ve yedi sene tamamında kasta mezkûru eda eylediklerinde zahir ne işaret ve nizam saireye dahi dellal nazaret itmamak üzere cânib miriye enfa' ve ibadullaha hayurlu ve değirmancıyana ishar ve basuret düstürül amel oldukça saire muaffal olan değirmancıların küşadına ve mal mirimin eda olunmasına bais olur hâlattan olduğunu dahi ihbaratlarıyla zikr olunan değirmanın gedik ta'bir olunur on iki rası maber ikiye vesair alaka lâzime-i ve eşya-i ma'lûmesi Cânib miriye ye olan deyn mezkûri eda için semen mislinden ezeldir o fer olduğu ihbar olunan salef ez zikr yedi kise akçeye bay'a kabil şer'i' den merhû nasb olunan uncu kethudası mezbûr Mustafa çelebi maral beyan on iki raser beygir vesair alat lâzimeyi

(10—a)

Mesfûruna bi-l vesaya bayı' ve temlik anlar dahi rızalarıyla ba'de-l iştira ve el kabul temenni olan mebla' merkûm bir vech muharir mu'accel ve maksûd cânib miri için kabzına me'mûra eda ve teslim taahüd etmenin baş muhasabe ikalemine kayd ve yedlerine sûret verilmek babından İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 15 1192

1.34. Kasab Dükkanı Nakli (Ma'rûz 10-a)

İstanbul'da Mahmud Paşa kurbünde veya hatun mahallesi emalelerinden ashab arzuhalde mazbut el ismi kimesneler meclis-i şer'i' mizde kasab taifesinden Mehmed Emin nâm kimesne muvâcehesinde mezbûr Mehmed Emin mahal mezbûre mezbûrede hoca nâm karbinde senin ve efradan kapalı ve mu'attal olan kasab dükkanında mukaddema kasab iken dükkan mesfûr mahfûr ve semetsiz mahalde vâki' olmakdan naşi el yevm haraba müşerref ve vakf hümayuna gadresi mûcibdir deyu dükkan mezkûrun gediğini karb ve civarında olan Mahmud Paşa çarşısının aşağı başında şişeciler kurbünde tedarik eylediği mahâla nakil itirdiği mahale mezbûre ahalisinin resm hususunda zarûret ve muzayakalarına ba'id hâlatdan olmakla mezbûr Mehmed Emin nakl ittirdiği kasab dükkanının gediği mahal kadîmi olan hoca hanı karnibatadat nakl ittirmek muradımızdır dediklerinde mezbûr Mehmed Emin dahi baş muhasebe kaleminden yerime i'ta olunan iş bu sûret natik olduğu üzere dükkan mezkûrenin gediği zikr olunan şişeciler karbinde tedarik eylediğim dükkana nakl olunmasız hassa kasab başısı ağa ve kasaban kethudası ve ihtiyar ustalar istedub ve meclis-i şer'i' de ihbar itmeleriyle cânib şer'i' den yediyame i'ta buyurulmaya i'lâm mûcibince mahar mezkûre nakl olunmak için baş muhasabe ve harameyn eş şerefeyn kalemlerine kayd u vakf hümayun tarafından ba ferman âli yedime temessük dahi i'ta olunmuştur deyu ibrâz eylediği bir kıt'a sûretin mazmûnun vesenin ve aferden ve kıyalu ve mu'attal olduğunu mu'terefler iken tatmi hususunda zaruret ve muzayika bais olur dimelerine iltifat olunmayub baş muhasabe kaleminden i'ta olunan sûret ve vakf humâyûn tarafından i'ta olunan temessük muciblerince amal olunmak iktiza eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 23 1192

2. H. 1192, M. 1778 YILI RAMAZAN VE ZİLHİCCE AYLARI DAVALARI

2.1. Arsaya Bina Yapılması (Ma'rûz 10-a)

Mübarek rikab müstetabe arzuhal iden silahşör hassa Hasan ağanın arzuhali bi-l isna sadır olan âlilerine imtisal kabil-i şer'i' den irsal olunan keşf banimiz âli efendi hassa mi'marlarından Esseyid İbrâhim ve Ahmed halifeler ile İstanbula ba'çe kapusu ve

ahalinde cidar hususı ittisalinde vâki' korki üzerine men inham bintü Mustafa nâm hatunun na tamam bir bab malak menziline varub ceridede mazbut elısa-i müsliman huzurlarında akid meclis-i şer'i kayyum ittikde menzil mezkûrî müceddan bina iden dülger kalfalarından Yorgi veled mihal nâm zımmi maclis-i ma'kûd ve mezkûrede mazbûre Emine hatunun zevci ve tarafından hususiâtı el beyanda vekil olduğu İsmail bin Ahmed ve Hüseyin ibni Ebubekir şehadetleriyle sabit olan mezbûr Hüseyin ağa ibni Abdülhalık mahzûrunda şer'i mezkûre-i müvekkele-i mezbûrenin emriyle kendü malımdan iştira ve kabz eylediğim ecnası keresta Resma' ve kiremid ve tuğla ve amele ücretleri vasair ma'lûmeye harc ve sarfla iş bu mu'ayene olunan bir bab menzil bina ve masarrufumdan bi-l def'at baki iki bin üç yüz elli guruşu vafi' ve teslim ben dahi yedinden ahz ve kabz itmişdim lâkin menzil mezkûre masarrufum ziyade keşf ve musûdna ve tahmini alıyorum kıyeti takdim ve ziyade merkûmeyi baki eda ve teslim müvekkile için değıl mezbûre tenbih olunmak matlûbumdur dedikde vekil mezbûr dahi keşf ve takvime razı olmağın muameran mezbûran ibniyet mezkûrey-i musaha ve tahmin ve takdim ittiklerinde muameran hassa Mehmed tahi ağa mûzasıyla mühimmat ve hatmiyle mahtum bir kıt'a defter mazurat natık olduğu üzre ibniye-i mezkûrenin el yevm kıymeti iki bin beş yüz altmış dört buçuk guruşa bali' ve beli' mezbûr ile ancak vucûda

(10—b)

Gelür noksan ile mümkün değıldir deyu muameran mezbûranın haber verdiklerini molla nâmı mezbûr mahallinde kütüb ve tahrir vesa mebus emad şer'i'ye meclis-i şer'a gelub vukû'a inha ve ta'yir eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 16 fi Ramazan 1192

2.2. Muarazadan Men (Ma'rûz 10-b)

Asitana-i âliyede vâki' şatır hanı buruncak bizi tesbih iden sahab arzuhalden yiğitbaşı Malkon ve ihtiyarlardan ağub ve bederdesi ve kabr ve diğler malkon dağıyaresuadır Rukomas ve arutin ve diğler ağub ve menas ve semyun ve sergezû ve kefürek ve kabril vesaireleri meclis-i şer'i' mizde arzuhalde mezkûr istar nesbih iden esnafdan yiğitbaşı esseyid Osman ve ihtiyarlardan Ahmed Usta muvâcehelerinde bizler şatırançı ta'bir olunur buruncuk bir nese ider makulesinden ba hüccet şer'i' ye başka esnaf olub iştarçılarda taifesi mühimmat seferiyye nâmıyla vire geldikleri ma'lûm el mikdar tob bizler için boğascı taifesi kendülere beher bin tobda yetmiş tob yiz ve ianet iderler iken

kadîm şurût nizamlarından olamkla evkaf humayun hazreti cihandariden olub yedi kale selih hanelerine merbut olan dükkanından kasaba-i Kasımpaşa'da dedeler nâm mahalde vâki'a bir bab kasab dükkanı derûnunda mevcuda beynel hurafe gedik ta'bir olunan alat-ı lâzıme-i mağlûmenin nısfına ba temessük mütevellî müşaru ileyh mutasarrıf iken fevt olan kasab Mehmed'in zıkr olunan nısf gediği sülbü sağır oğlu emri ilahe isabet ve intikal idüb lâkin mezbûr kasab Mehmed'in aġnâmi bahasından celebana altmış gurusdan zuhur itmekle zıkr olunan nısf-ı gediği bi-l cümle kasaban muvâffatları ile ledi el müzayedede temin misli ile ahzen bayı' ve furûhat ve temin nâmıyla ahz olunan mübelliğ ile müteveffası mezbûr kasab Mehmed'in celebana altmış gurus dini olub ve meblağ mezkûr nısfı elat mezkûrenin el yevm temin mislinden ezid ve afer ve müteveffayı mezbûrun zıkr olunan gediğinden gayrı ismi mal itlak olunur nesnesi olmadığını hassa kasabbaşısı izzetli Mehmed aġa ve esnaf kethudası Hasan usta ve ihtiyar ustalardan mestural esam kimesneler Ali tarik eşşah meclis-i şer'i haber verilmeriyle nısfı elat mezkûre kararzadesir olan

(11—a)

Mezkûr altmış gurusu beyı' olunub daiman mezkûr ile dini eda olunmak için sağır mezbûr Emrullahın anası ve cânib şer'i mütehâhürden mensube ve sadır olan Ümmitase binti Süleyman müslüman hatuna canin şer'i den izn verildikten sonra mezbûrat ise hatun dahi selef ez zıkr muz'af el istila lâzıme-yi nısf ahirine mutasarrıf olan baisal i'lâm Mehmed Emin nâmı kimesneye beyı' ve temlik olduğu işıra ve temlik eylediği mes'ûr defter vakfa ba'del tasyi'ayedine temessük i'ta buyurulmak babında ferman hazret fil el emrindir. fi 27 1192

2.4. Muarazadan Men (Ma'rûz 11-a)

Mübârek rikab kamiyab müstetaba arzuhal iden keremseci (keresteci) İsmail nâm kimesne meclis-i şer'i mizde dergah âli yeniçerileri aġası tarafından yazıcı meyane efendi kulları hassa kasab başısı izzetli Mahmud aġa kulları hazır oldukları halde kirişçi taifesinden Mehmed Emin bin molla Ali nâm kimesne muvâcehesinde bin yüz seksen dört senesi rabî-ül âhirin yirmi birinci günü mezbûr Mehmed Emmini babası müteveffalı molla Alimin hayatında yedinden istidane ve kabz ittiğim iki yüz otuz yedi gurusu ve el Hâc Hamza nâm kimesneye dinim olub have eylediğim yüz on üç gurusuna cem'a üç yüz elli gurusu beher ne zaman kendüye eda ve teslim eylediğümde yine bana fera' ve kusur yed itmek üzere yed yedi kule haricinde kain Ayasofya kebir vakfından mutasarrıfa olduğum kirişhanede olan hassayı ba muveffet mütevellî vefa fera' ve kusuru yed idüb ve mezbûr Molla Ali kiriştehanede mezkûrede kirişçilik sanatını işleyub hasıl eylediği faidenin nısfını benim dini mezkûrime takas ve mahsûb itmek üzere mukavele itmişdim mezbûr Molla Ali fevt oldukda hassa mezkûreyi oğlu mezbû Mehmed Emin ile verese-i sairesi zabt tasarruf itmeleriyle müddet mezkûredenkiş hane-i mezbûredemezbûr Mehmed Emin'in hasıla eylediği faidenin üç yüz elli gurusuna din mezkûre takas ve mahsûb ma'dasını basma versun deyu eylediğ da'vası batıl ve şer'a mu'teber olmamakla ittilaf olunmayub mezbûr İsmail da'vayı mezkûresiyle mezbûr Mehmed Emine baġır vecih şer'i mu'arazadan ba'del men' mezbûr İsmail meclis-i saniyede kireşçi esnafı kethudası diğeri Mehmed Emin muvâcehesinde bin kasab taifesinden cemi' ve tedarik ide hükm baġursakları istediğim mahalde i'mal itmeğe muhanaat itmemek üzere kethudası merkûm tenbih olunmak muradımdır dedikde kethudası mezbû Mehmed Emin'in ibrâz eylediği emir âliyesine nazar olundukda kireş sanatını haremeyn-i şerefeyn evkaf musakafatından yedi kule haricinde kain karhanelerde mütevellî temessüküyle balicaretini mutasarrıf olanlar işleyub âhir mahallerde kirişçilik ve hanelerde kireşçilik işleyenlar men' ve te'dib olunmaları sarahate tahrir olunmuş olduğundan mezbûr İsmail ecihi muharir üzere istediği mahalde kirişçilik sanatını işlemek daiyesinde olması dahi hılaf emri-âli olmakla kezalik

büyüce mu'arazadan men' olunduğu İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu fi 27 1192

2.5. Cami ve Mescitlerin Tezyin Olması (Ma'rûz 11-b)

İstanbul kadısı izzetlü fazıllu efendi hazretleri i'lâmımız mûcibince iş bu yevm sahası örfe ve ferda saha çarşamba günü ayd şerif olmak üzre takrir umyun mü'minîn ve mu'amenât için cevami've mesâcât minârât-ı ikâd kanadır ile tezyin olunmasını selatin azam havas-ı kayyumlarına tenbih ve te'kide mübareze eyleniye deyu fi 1192

2.6. Selatin Camilerine Tenbih (Ma'rûz 11-b)

İş bu sayir şerif sene etnetin ve tis'in ve ma'ite ve elf Zilhicce el şerifesi garesi vakta değin ballardei sabit olnayub lâkin arzı elgaitde eş şerife cumartesi künûndan makbut olmakla tekmiel selâsin ile eşnîn künü arzu anca eş şerife olduğu met'in olmayın hesab mezkûre üzre gelecek salı günü yevmi ârife ve ertesi çarşamba günü abda sahr olmak üzre selatin âzam cami' şerifeleri kayyumlarına tenbih olunacak ma'lûm devlet aliyyeleri buyuruldukda emrû ferman hazreti veli el emr nûndır fi 1192

2.7. Ali Çelebiden Borç Talebi (Ma'rûz 11-b)

Kuyumcu taifesinden turusu veled bağısı zimmî divan âlilerinde ma'kûd meclis-i şer'i' mizde Ali çelebi ibni Ahmed nâm kimesne muvâcehesinde bundan ikdâm mezbûr Ali çelebiyûn iki yüz doksan beş guruşu te'mîn medfu' ve makbuza iştirâ ittiğim sim devate mektubî hulefâlarından iş u haz bi-l meclis âbid esa efendi ibni Abdülfettah efendi müstehak çıkub sahidan şehadetleriyle ba'de-l isbat ve iltimalif ve el hüküm benden olmakla ben dahi mezbûr Ali çelebiye mefu'm olan ikiyüz doksan beş guruşu mezbûr Ali çelebiden taleb iderum deyu da'va ittikte mezbûr Ali çelebi müdde-i mesfûr durûsu zimmînin bir vecih muharir müdde'asını ikrar ile i'tiraf itmekle âli mûcib i'tirafa mübelli' mezkûru iki yüz doksan beş guruşu müdde-i müsfedar durûsu zimmîye red ve teslim mezbûr Ali çelebiye terbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 3 sene 1192

2.8. Sığır Borcunun Talebi (Ma'rûz 9-b)

Sağır kasabanından arzuhalde ismi mezkûr Osman Beşe nâm kimesne evvela divan âlilerinde ve ba'de dua hanemizde ma'kûd meclis-i şer'i' mizde arzuhal iden ve erkan ve sefer nâm zimmîleri muvâcehelerinde mesfûran ve erkân ve sefer zemîler ali el iştirak yedinden iştira ve kuyun ittikleri ma'lûm olunan sehm sefer semeninden baki zimmetlerinde altmış üç guruş hakkım olmakla taleb ve da'vacı sadedinde olduğumda onlar dahi inkaritmeleriyle beynimizde ba'd vukû' el münaza' masluhûn tevsita yedub zikir olunan altmış üç guruşun da'vasından mesfûran ve erkan ve sefer zimmîlerin zimmetlerini iradam ile ibrâ ve iskat eylediğimde onlar dahi irad mezkûrî kabul eyledi dediğini mesfûran ve erkan ve sefer zimmîleri tasdik idüb kat'ı münâza'eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 4 sene 1192

2.9. Yüzkırk Kuruşun Talebi (Ma'rûz 11-b)

Sağır kasabanından ba'is el i'lâm Osman Beşe meclis-i şer'i' mizde sucukçu taifesinden sefer nâm zimmî muvâcehesinde mesfûr sefer zimmînin yedimden iştira ve kabz ittiği sehm sefer temeninden baki zimmetinde yüz kırk guruşu onaltı akçe hakkım olmağla mebla' mezkûr yüz kırk guruşu onaltı akçeyi mesfûr sefer zimmîden taleb ederum deyu da'vayı

(12—a)

İttikten mesfûr sefer zimmî dahi müdde-i mezbûre cihet merkûmeden ol miktar dini aldığumu ikrar ve i'tiraf itmekle mesfûr sefer zimmî mebnî' mezkûr yüzkırk guruş onaltı

akçenin edasıyla ilzam olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 4 senedan 1192 1778

2.10. Zeliha Hatunun Talebi (Ma'rûz 12-a)

Mühimmiye İstanbul'da kadirga limanı kurbünde katib Sinan mahallesi sakinlerinden Zilha binti Mehmed İbni Abdullahın ne vecih ve tarafından hususâtı ezzikr taleb ve da'vaya vekil olduğu zatın arfan olan mekteb muvâcesi molla Mustafa bin Mehmed Velededdin İbni Ahmed nâm kimesneler şehadetleriyle sabit olan Ali odabaşı ibni Hasan meclis-i şer'î mizde mukale-i mezbûrunun validesi ve hal seferinde ba hüccet şer'î'ye mensube vesayir olub zikriatı menzile vaz'yedi mütehakika olan ma'firete ilanak Emine binti şa'ban nâm hatun muvâcehesinde müvekkile mezbûre zilhanın babası mezbûr Mehmed seksen beş sene mahrem el haremeynde feddet oldukda müvekkilem mezbûre sağır bulunmakla hassa arsiyesine isabet eden altı bin iki yüz doksan akçeden ba hüccet şer'î'ye beher yevmi dokuzar akçe nafakam kese ve beha ve farzı ve takdir ve istidane ve rücû'a cânib şer'î' den izin verülüb ve mezbûre Emine hatun kızı mezbûre Zeliha hatunun nafaka ve kesefesine babası müteveffa-yı mezbûrun isabet eden mebla'ı sarf itdikden sonra mahalle mezbûrede vâki' katib Sinan efendi vakfından olub müvekkilem mezbûreye intikal âdi ile intikal iden bir bab menzil dahi zaruret nafaka için bu muvâffat mütevellîha abid isa efendi nâm kimesneye bir kıt'a izn hücceti natika olduğu üzre fera' ve tafyiz olduğu ba'de-l takdid vel kabul tasarrufuna izn verildikten sonra mezbûre Emineye kezalik ba ma'fired mütevellî fera' ve bu vecihle malik tasdihı olub lalik mezbûre Emine hatun nefsinin zevci ahsen tezvîc itmamakla müteahid olub ahdim vefa itmamakla bina-i âliye mutasarrıf olduğu menzil mezkûr mezbûre Emine hatunun fera'ından kızı müvekkilem mezbûre Zeliha hatuna ba'dı nası olunmak muradıdır deyu eylediği da'vasında niza mezkûrin fera' zaruret nafaka için olub ve müvekkilesinin zaruret nafakasına makru makrufesi iken mücerred ahd mezkûre vefa itmamakla müvekkilesine fera' olunsun demesi meşru olmamakla kendisine iltifat olunmayub hususi mezkûre için müdde-i vekil mezbûr Ali odabaşı mezbûre Emine hatuna serha muarazadan mani' olduğu İstanbul mahkemesinden huzûru âlilerine i'lâm olundu fi ahd 2 ve 1192

2.11. Tablakarların Fırın Önlerinde Satış Yapmamaları (Ma'rûz 12-b)

İstanbul'un kırk dört kapusu karnibe Çukurçeşme dimekle ma'rûf ekmekçi fırınına haz olan Ali Beşe bin Abdullah meclis-i şer'î mizde Laleli fırınına tablakar olan Veli Beşe ve kaska fırınına tablakar olan Alya zımmi muvâcehelerine mezbûren Veli Beşe valiya zımmî zikir olunan fırınlardan tablalarına vazı' eyledikleri nâmına az yeri gezdirdikleri mahallerde bayı'a kanaat etmeyub tablalarına hilaf şurut nizam benim frunum önüne vazı' itmeleriyle mezburların bu misüllü hılaf nizam hareketleri meni' ve defi' olunmak muradıdır deyu teşkî ittiklerine habazan nizam ustalarından yiğit başı Ahmed usta ve Esseyid Mehmed Said ve Bedir oğlu Molla Ali ve Hafız Molla Mustafa ve çörekçi Molla Ahmed ile zimmîlerinden Ahram ve Varta ve Beserkez ve diğer serkez ve mardertüse ve Agop ve sairleri dahi beher bir fırına tabih olunan nan aziz fırınına merbût olub mu'ayyen ve mahsus olan iskemle ve peşkunike vazı' olunub satıcıların tablaya vazı' ittikleri nan aziz esvak ve bazar va mahâlat aralarında gezdirilüb Ahran ustanın fırını önüne ve garib ve civarına olan iskemle ve peşkûnileri olan mahalle vazı' olunmamak habazan beynine olan şurût mer'iyeye ve nizam mu'teberlerinden olmakla keyfiyet mezkûriyeye adem ra'iyet ihlal nizam sebep ve niza' ve mahalleye beliyeye olur malum olduğunu bil muvâcehe haber verdikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 18 sene 1192

2.12. Kira İnhası (Ma'rûz 12-b)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal derûn arzuhalde mezkûre ismi imam Esseyid eşşeyh Mehmed efendi efendinin keyfiyeti ahvali gereyei gibi minval ve tafhassı için cânib şer'î den mürsel katib Mustafa efendi İstanbul'da Çınar nâm mahalde vâki' seyyiden nâm çavuş cami' şerifine varub derûn cami' şerif de huzûr-u müslümâtta akid meclis-i şer'î kadîm ittikte imam mezbûr Esseyid eşşeyh Mehmed Efendi'nin keyfiyeti-ahvalinden İstanbul'da ve tefehhüs eyledikte ahaka mahalladen meteb Hocası Ahmed fendi elHâc Esseyid Hafız Mustafa Hâcî Veli ağa İbrâhim ağa Halil odabaşı Mehmed Emin yeşa mü'ezzin Molla Ahmed mü'ezzin Molla Mehmed Esseyid Arif Mustafa el Hâc Mustafa Esseyid Halil Ali Adabey Mehmed Emin ağa İsmail ağa el Hâc Ali el Hâc İbrâhim Halil çelebi Esseyid latif ise Molla Ali Esseyid Salih Osman efendi İbrâhim ağa Esseyid Halil yeşe Mustafa Muhlise Mustafa yeşe ve sair İbrâhim yeşe Hafız Mustafa efendi ve Abdurrahman efendi Ahmed ağa Ramazan ağa Samsa ve Mehmed efendi ve Abdurrâhman efendi Molla Salih ve İbrâhim ağa ve Yakub yeşe Esseyid Mehmed Beşe Çukadar Mehmed Molla Musa Esseyid Esseyid Zemnûl vezir ağası Mehmed ağa ve yüz neferden mütecaviz mazbut alel samir mü'min meclis-i ma'fûr mezkûrda imam merkûm Esseyid eşşeyh Mehmed efendi muvâcehesinde beher birini nefer mükalim idüb merkûm Esseyid Mehmed efendi emel arzı ve mu'temedüğüde halinde hıdmet me'mûresiyle mukayyed kemali sadakat ve istikamet ile maruf vazı halk ile mersuf vazı' ve tavr ve havl ve fiili müstahsen cümle siz azağ ve etvarından hoşnud ve razılar iken eshab ağrazdan ma'lûmum olmayan kimesne arzı fasidaniye bina-i derûn arzuhalde zikr olunan hususu mezbûren hakkında iftira ve mübeddel azım mekûb sarihdir deyu beher bir rashanı ihbar ve bu makûle iftira birle arzuhale cesaret iden kimesneyi teccir ve habarandukda meclis-i şer'a haber vermek üzere taahüd eylediklerini mevlanalar mezbûr mahallinde tahrir ve ba'da m'a mürsel emanna bir şer'î le meclis-i şer'a gelüb inha ve takriri eyledikleri huzûr-u âlilerine i'lâm olundu el emir luyi i'lâm fi 5 Z sene 1193

2.13. Ekmek Üretimi (Ma'rûz 13-a)

Evkaf humayun şevket mikran mustafa'atından olub bunun akdâmı bu hat humayun inayeti mikron mevcuda feth ve küşad olunan İstanbul'da Bağçekapusu haricinde vâki' bir bab Francıla fırını ekmekçisi Bursa veledihal Velenka yeni kapusu haricinde vâki' bir bab Francılacı fırını ekmekçisi mahal Veledonyakola ve sarı gezde vâki' bir bab Francılacı fırını ekmekçisi Dimitri veled ve tekfur sarayında vâki' bir bab sahr francılacı fırını ekmekçisi yandoli veled yemandi nâm zimmiler mahalli şer'î mizde Asitâne-i âliye habazan kethudası ve bil cümle nizam ustaları hazır oldukları halde baş muhasebe kaleminden yedimize i'tâ olunan sûret natık olduğu üzere zikr olunan francılacı fırınlarından tabih ve i'mâl olunan nan francıla tablaklarıyla esvak ve bazar ve mahalle aralarında bey' olunub bakkal ve manav dükkanlarına vazı' olunmayub ve İslambol'da vâki'salif ez zikr dört bab francılacı fırını ekmekçileri Eyub ve Üsküdar ve Galataya tablaklar göndermeyub Galata ve beyoğlunda olan francılacı ekmekçileri dahi İstanbul ve Eyüb ve Üsküdar tablakları fırınları olduğu göndermeyub Üsküdar ve Eyüb'de olan francıla fırınları ekmekçileri dahi tabih ve ağmal eyledikleri nan francılayı fırınları olduğu belde de bayı' idub ahz beldeye geçmeyub ve Asitâne-i'î âliyede vâki' dört adet francıla fırınlarının beher birine yirmişer aded gezdirici tablakar kifayet idüb ziyade olmamak üzere habazan ve francılacı tafesi biltarzi beynimizde bu vecihle verilen nizam ve temennimiz baş muhasebeye kayd yedine sûret i'tâ buyrulmak babında iş bu tarih i'lâm senesi dârus sa'de eşşerifesi kasasında cânib şer'î den yedimize bir kıt'a i'lâm dahi verilmiştir lâkin Eyyub ensari istisna âliye ye muttasıl ve belde bilâ ve saireye kıyas ile küçük olmakla fırın mezkûrde tabih olunan francıla medeniyet-i mezbûre ağmalıyesine kifayet idecek mikdar tabih olursa iradı fırının musarrifata kifayet itmamekle vakıf şerif

iradının kesrete ve mutasarrıfı olan azimetlû izzetlû Sultan hazretleri taraf babusadelerine vasıl olacak kiranın noksanına ve gedik sahiblerinin mutazarrır olub perişan el hal olmalarına bais bir halet olmakla fi-mâba'd fırın mezkûrde tabih olanacak nan francıla fırın mezkurun haricine vefa edecek mukadder tabih ve ağmal olunub ancak on iki nefer gezdirici İstanbul'da vâki' esvak ve bazar ve mahallât aralarında Francıla bey' idub ve bu keyfiyet Galata ve Üsküdar'da olan francıla fırınlarına sirayet itmeyub ancak Medine-i Eyyüb'de Taşlı burun nâm mahalde vâki' Francıla fırınına mahsus olmak üzere baş muhasabe kalemine kayıd ve sûret verilmek babında habazan nizam ustaları ve francılacı mesfurların bu mîvâl muharir eyledikleri istida'ları İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 7 ve sene 1192

2.14. Cariye Teslimi (Ma'rûz 13-a)

Dergah-ı ali gedüklerinden sahib arzuhal Mehmed ağa ibni Ahmed meclis-i şer'î mizde kuzatdan el Hâc İbrâhim efendi hazır olduğu halde esirci taifesinden arzuhalde ismi mezkur Hasan bin el Hâc Mustafa nâm kimesne muvâcehesinde iş bu hazır bil meclis Hatice hatun meclis-i şer'î de maaniye çerkestiyel-asıl olan Ruşende nâm bekar cariyem mezbûrayancı hüsne bütün akvam fuzûli sekiz yüz yirmi guraşa beyi' ve teslim olduğu mezbûr el Hâc İbrâhim efendi beyi' ve teslim eylemiş hâlatı mezbûre Hadice hatunı beyanı tevkil itmedim ve beyi' istima' ittiğimde beyi' mezkûrî muhbir dahi olmamamla cariyene mezkûrenin reddini talep iderim deyu da'va ittikte mezbûrayacı cevabında mezbûre Hadice hatun cariyeye mezkûreyi hazır mezbû el Hâc İbrâhim efendi içün mabla' mezkûrî mukabelesinde baki beyi' ve teslim ve ben dahi el Hâc İbrâhim efendiye teslim ve mezbûr Mehmed ağa dahi beyi' mezkûrî muhbir dahi olmuşdu deyu ba'del defî' ve el inkar mezbûrayacı Hasan ile hazır merkûm el Hâc İbrâhim efendi bir vecih muharir eyledikleri def'alarını isbata kadre olmamalarıyla istihlaf ittiklerinde mezbûr Mehmed ağa'ya muvâcehelerinde vecih şer'î üzere yemin vermekin cariyeye mezkûreyi müdde-i mezbûr Mehmed ağa'ya red ve teslim mezbûrana tenbih olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 1192

2.15. İcâra Teslim (Ma'rûz 13-b)

Derûn i'lâmda isimleri mezkûr maderûsi ve tevkil ve ikna havassı zimmîler tekrar meclis-i şer'a gelub uncu taifesinden firar iden karabet ve arurin zimmilerin i'lâmda tafsil üzere cânîb miriye olan yedi kise deynleri onüç seneye değin beher sene ikişer yüz ellişer guraş verilüb mü'eccila ve maksa eda olunmak üzere taahüd itmişdik lâkin canin yediyeti hutaben zamanında beher sene beşer yüz guraşdan yedi senede eda etmek üzere bu def'a eylediğimiz taahüdü ba'del tescil der aliyye tekrar i'lâm ve vecih muharir üzere baş muhasebe kalemine kayd ve bir minval meşruh yedlerimize suret verilmek matlubumuzdur deyu eyledikleri taahüdleri tescil ve huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 17 z hic 1192

2.16. Derviş Mustafa'ya Tevcih (Ma'rûz 13-b)

Mübârek rikab kamiyab müstekabe arzuhal iden Nefise hatun meclis-i şer'î mizde zevcim mütevaffi hafız el Hâc Mehmed Said halife hayatında istanbul'da vâki' sancakdar Hayreddin Camii şerifinin imametine kendüye kasr yed iden kimesneye bedel virmek için âhirden istidane ve kabz ittiği ma'lûm el miktar akçenin edasına ben kefil ve sanah olduğumdan sonra zevcim mezbûr fevt olub deyn mezkûrî eda idecek terekesi olmayub imamet mezksonra zevcim mezbûr fevt olub deyn mezkûrî eda idecek terekesi olmayub imamet mezkredahi zevcim mezbûrun benden mütevellid ve derkenarda isimleri mezkûr kebir oğlu Mehmed Salih ile ahz zevcelerinden mütevellid sulbü sağır oğlu olub karahisar şarkıyyuda sakin Abdulhamid ve istna âliyede sakin Sağıroğlu derviş Mustafaya alel iştirak esseri tevciye olunmakla din mezkûrin temenni mertebesini ben kefalet

mezkûreme bina' eshab divana eda ve selasatını sağıran mezbûran kendu mallarından eda eylesunlar amelesi şer'a mu'teber olmamakla mezbûra nefsiyenin kelimasına iltifât olunduğum İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu

2.17. İki Kişi Arası Kavga (Ma'rûz 13-b)

Mahrusari Galataya muzaka kasaba-i tophane de tamtam mahallesinde sakin ve zatı ta'rif şer'i ile muvazza olan sahıbe-i arzuhal şerife Hatice hatun binte Esseyid Hüseyin çelevi mahallesi şer'i mizde hamamcı esnafımızın kethuda vekili yiğitbaşı vesarir mazbûta alel esami ihtitar ustaları hazır oldukları halde derun arzuhaldir ismi mezkûr Ali ağa ibni Abdullahın sulbü kebir oğlu ve tarafından hususatı ezikr de vekil şer'i si Mehmed Sadık nâm kimesne muvâcehesinde müvekkil mezbur Ali ağanın mahalle-i mezbûrede vâki' bostan başı hamamcı demekle ma'rûf hamamında mikdar beher sehr yirmişer gurus kira ile müste'cerf olub hamam mezkûrûn ta'mîratına dört yüz gurus sarf itmek mebla' mezkûri vekil mezbûr Mehmed Sadık'dan taleb ve da'va sûretde o olduğum beynimizde ba'd vukû'a münaza' mushın tavassut idüb bin da'va-yı mezkûrumdan müvekkil mezbûr Ali ağa ile oğlu mezbûr Mehmed Sadık'ın zimmetlerini ibrâ âm ile ibrâ iskat eylediğimden sonra olduğu ibrâ mezkûri ba'del kabul zikir olunan hamamı iş bu doksan üç senesi muharremül haram ayından doksan dört senesi cemaziyel-ahiri ayına beher sehr yirmi beş guruşa baku kale baki ilcaru teslim eylediğinden ben dahi bir vecih muharir isticar ve kabul eyledim ve yedinde vekil mezbûr Mehmed Sadık dahi makra mezbûre şerife Hatice hatun'u cemi' kelâmat meşruhasında ta'yîn idüb kat'ı münaza'a eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 21 1192

2.18. Mirinin Terki (Ma'rûz 13-b)

İstanbul'da Koska nâm mahalde vâki' fırında ekmekçi olub arzuhal idenlerini meyhi nâm zimmî meclis-i şer'i mizde ekmekçi Ali Beşe ibni Abdullah muvâcehesinde Çukur çeşme fırınında ekmekçi olan nâm kimesne cânib miriye olan dini için bundan akdâm firar ve fırın mezkûr bir kaç sene hali ve muvâttal kalakda ben fırınımda tabih ve i'mâl eyleyeceğim nan azizden tabla ile fırın mezkûrub ve civarında olan

2.19. Tablakarların Men'i (Ma'rûz 14-a)

Köşe başlarına ve ba'zı mahalle vazı' olunan ve iyadullaha beyı'ider iken mezbûr âliye-i firar iden kimesnenin dinini kabul ve müccela ve makasatan cânib miriye o bakıye ye taahüd fırın mezkûrya i'lâm feth ve küşad olundukdan sonra mezbûr Ali yeşa zikr olunan tablakarlarımı men' ve baki gadr itmek mezbûr Ali Beşe bundan kadam zikr olunan Koska ve Lâleli fırıncıları tablakarlarımı mani' murad ile kan keyfiyet mezkûre habazan kethudası ve bil cümle nizam ustaları ve habazan taifesinin ihtiyar ve söz sahiblerinden sual ve tefhız olundukda her bir fırında tabih olunan nan aziz fırınına merbut olub mu'ayyen ve mahsus olan iskemle ve peşkûnîlere vazı' olunub fırın sahiblerinin tablaya vazı' ittikleri nan aziz bir âhir usta fırının kurb civarına vazı' olunmamak azkadım habazan beninin cari şurut mer'ıye ve nizam mu'teberlerinden olub keyfiyet mezkûreye adem ri'ayet ihtilal nizamlarına sebep ve niza' ve mücadeleye badi olur hâlatdan olduğunu bundan akdâm ihbar ve intizam halleri nizam beldeye ri'ayet zamanında olduğu i'lâm olunmuşdu lâkin esnafdan bir kimesne bir tarik caddeye tabla veyahud kûfe vaz'an ihdas idüb mezbûru ubur iden iyad ise mutazarar alsalar ihdas olunan tabla ve kûfeyi men' ittirmek ol kimesnelerin hak şer'i leri olub habazan vesairelerinin ba misüllü tabla ve kûfe vazı'ından mezbûre ubur iden ibadullahın mutazarar oldukları bedihiyyü'l-medlül bir ma'nâ olmakla bu misüllü köşe başlarına vesair ibadullahın mürûru ubûr idecekleri mahallere vazı' olunan habaz tablalarının şer'a meni' laim geldiği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 26 1192

2.20. Muarazadan Men (Ma'rûz 14-a)

Derkenarda ismi mezkûr Mustafa çelebi meclis-i şer'î' mizde arzuhal iden yankola zimmî muvâcehesinde mesfûr Nikola zimmî zimmetinde cihet dini şer'î' den iki yüz guruş ba i'lâm şer'î mahkum ba hakkım olmakla mebla' mezkûrun otuz guruşa yedinden ahz ve kabz idub ba kişi alan yüz yetmiş guruşu mesfûr Nikola zimmî dakika ve hâla baki edaya kudreti olmamakla taksita taleb oldukda ben dahi iş bu doksan üç sene mahrem el haram zarasından beher sehr Beşer guruşdan otuzdört ayda eda itmek üzere mesfûr Nikola zimmîye rızamla te'cil eylediğimden mesfûr Nikola zimmî her meblağ mezkûr yüz yetmiş guruşu cihet mezkûreden müdde-i mezbûre din olduğunu ikrar ve vecih muharir üzere otuzdört ayda mü'ccila ve maksad edaya taahüd ittikden sonra mesfûr Nikola zimmînin sulbi kebîr oğlu zimmî dahi meblağ-ı mezkûrun ber-minval-i muharrer edasına bila emr-u ve-l kabul kefil ve zabun olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 23 dese 1192

2.21. Muarazadan Men (Ma'rûz 14-a)

Zincirci esnafından eshab arzuhal Manil ve Babin ve Sağuman nâm zimmîler meclis-i şer'î şerif otuzbin berat alışan ıstabl amire zincirci başısı derûn arzuhalde ismi mestur Topaçoğlu avansi nâm zimmî muvâcehesinde merkûm avansi zimmî zincirci başı olub ıstabl amireye iktiza iden enva' zincirci kendu yapub ve mühimmat seferiyyesi olan tob arabası zincirci yapılmak iktiza ittikde kibze tevzi' idub yapırmakla ıstabl amireye iktiza iden zincirci her beze tevzi' itmek üzere merkûm avansi zimmîye tenbih olunmak matlubumuzdur dediklerinde merkûm Avansi dahi cevabında kadîmilıyamdan beru ıstabl amireye iktiza iden enva'ı zincirci zincirbaşı olanlar yapub sair mühimmat seferiyyesine olan top arabası zincirci yapılmak iktiza

(14—b)

İttikde taraf miriden esnafımız kethudasına teslim olan ustalar ma'rifetiyle esnafa tevzi' ve ba'del teknil müstehak oldukları ücretlerine taraf yedin ahz ve her birine teslim itmek nizam kadîmimizdendir deyub ve nizam mezkûr beynlerinde merce muharir üzere olduğunu esnaf mezbûrla iktihdası yedûrsi ve yiğitbaşı sergezû ustalarından mûsa ve diğer sergez ve Aritûn nan zimmîler haber verilmeleriyle med'ûn merkûmun mugayir nizam kadîm büyüce mu'arazasını men' oldukları huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 26 men zilhicce 1192

2.22. Muarazadan Men (Ma'rûz 14-b)

İstanbul'da dört beş Ali mahallesi sakânından iken bundan akdâm fevt olan kara kelle demekle ma'rûf pezci Mehmed Beşe ibni Mehmed'in veraseti istisna-i âliyede şan jocası Nefise binti Abdullah ile Taşkir kazasından ahz zevcesi Fatma binti Mehmed ve kaza mezkûrde sakın sulbü oğlu abdese ve sulbiye kızları Aişe ve Hatice'ye mahsuh oldukdan sonra mezbûre Nefise Hatun meclis-i şer'î' mizde zikiratı nısfı musalat lâzımeye vazı' yedi mustehakak olan bais el i'lâm Hüseyin Beşe ibni Salih nâm kimesne muvâcehesinde İstanbul balık bazarı haricinde kain bir bab bizci dükkamı derûnunda mevcuda gedik ta'bîr olunur alât lâzıme-i ma'lûmenin nısf-ı sayı-ı zevcim müteveffayı mezbûrun ila el vefat yedinde mülki ve ba'dı vefata benimle sair veresesı mezbûruna arsa isabet ve intikal itmekle nısfı alat mezkûreden hıssa irsiyemi taleb iderum deyu da'va itdikde mezbûr Hüseyin Beşe cevabında nısf elat mezkûreye vazı'yedini ikrar lâkin mezbûr kara kelle Mehmed Beşe'nin yedime verdiği temeşşüki naz olduğu üzere mezbûr kara kelle Mehmed Beşe nısfı elat mezkûreyi doksan bir senesi cemaziyel evvelisi arasında hal hayat ve kemal akıl ve sıhhatinde yüz elli guruş temin medfu' ve makbuz mukabelesinde bata baki beyi' ve temlik ve teslim eylediğinde bendahi bir vecih muharir işтира ve temlik itmemele mülkiyet üzere vazı'yed iderum deyu eylediği def'atleri el tezkiye

şahadetleri makbul olan Ali Bölükbaşı ve Hasan usta ve Esseyid Mehmed ve Halil usta ve diğer Esseyid Mehmed ve Ebubekir nâm kimesnele şahadetleriyle muvâcehesinde isbat itmekin mucibin mütevahıye mezbûre Nefise hatun da'valı mezkûresiyle büyüce mu'arazadan men' olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm ulundu fi 21 ha ve zilhicce 1192

2.23. Fırın İntikali (Ma'rûz 14-b)

İstanbul'da Şeyh resmi mahallesinde sakine ve zikri'atı karine vazı'yedi mütehakkıka olan Şerife Saca Rukiye binti el HâcAli tarafından hususiati el beyanda vekil olduğu zat mezbûreyi bil mevta el şer'i'yye arfan olan Mustafa efendi ibni İbrâhim ve molla Selman bin hasan şahadetleriyle sabit olan Esseyid el Hâc Hüseyin efendi ibni Ahmed meclis-i şer'i' mizde mezkûrde müste'cir olan Osman çelebi ibni Mehmed nâm kimesne muvâcehesinde eshab hayrandan mehum İskender Paşa camii şerifinden olub Bali paşa çeşmesi kurbünde vâki'ledi el amal vaciran ma'lûm elhududu el müstemilâti beher şehir doksana akçe icara muaccesi olub zikr olunan fırına bila icartin mutasarrıfa Halil İsmihan hatun fevt ve fırın mezkûr Sadri oğlu Mehmed Saide adiya ba'del intikal mezbûr Mehmed Said dahi bila veled fevt ve ol vecihle fırın mezkûr mekalül ve cânib vakfi şerife aid oldukda fırın mezkûri müteveffayı merkûmun muhlulundan iş bu tarih i'lâm senesi şa'ban el mu'azzamanın yirmi üçüncü günü bir kıt'a-i hüccet şer'i'yye ve bir kat'a mütevellî temessükü mantuklarınca Şerife Saca Aişe binte Esseyid Hasan nâm hatun bin yüz elli guruşu mu'accele-i makbûza makabelesinde mütevellî vakfi mezkûr Esseyid Ahmed cebi el icar olduğu bir vecih muharir isticar ve kabul ve mebla' mezkûrin adem istifasına müte'allika Amine da'vadan cânib vakf merkûm ve mütevellî mezbûrun zimmetini dahi ibrâ ittikten sonra mezbûre Şerife Aişe dahi fevt ve fırın mezkûresi ve mezbûre Şevvalin onyedinci günü kızı müekkile-i mezbûre Şerife Haca

2.24. Fırın Mezkur Canib Vakfa İsticar (Ma'rûz 15-a)

Akya hatuna aid ya intikal İdub fırın mezkûr ol vacihle hâla müvekkile-i mezbûrenin ahde-i tasarrufunda olmakla gerek validesi ser müteveffine mezbûre Aişe Hatunun ve şerik müvekkilem mezbûre Hâcar kıya hatunun üç ayı yedi gün zaman tasarruflarında mezbûr Osman çelebi zimmetinde mecmû'a olan ellibeş guruş kirayı mezbûr Okan çelebiden bil vekâle taleb iderim deyu da'va ittikte olduğu cevabında müddet mezkûrede zimmetinde ol mikdar kira müstemi' olub fırın mezkûr dahi vakf mezbûr müste'lâtından olduğunu ikrar ve i'traf idüb lâkin devlet-i âliye kesb-i servet iden bazirgan taifesinden bila veled fevt olanlarının baki emval ve akar ve emlaki cânib miriden zabd ve furuhat olunmak kavanini kadîme zımmiyeden olduğuna bina iş bu yedime i'tâ olunan emr-i âli mantukunca hazine amire tarafına teslim eylediğim iki bin yediyüz elli guruşu mu'accel mukabelesinde fırın mezkûr baki beyı' ve furuhat olunmuştur deyu bin yüz doksana iki darul kaidesi salihî tarihiyle bedihi ibrâz eylediği bir kıt'a emri âlişanda mezbûr Osman çelebi'nin takrir meşru' ve fırın mezkûr vakf mezbûr müstekılatından olub cânib vakfdan temessük alınmağa muhtebah olduğu sarahata tahrir olunmak tasarruflarının alakaları olmadığını mütbin olduğundan ma'da taife-i emval ve akar emlakda isti'mal olunub metai cürmün canib vakıfdan bedel medfu' mukabelesinde isticar ve mutasarrıf oldukları münazal dükkanını ve muhazen ve fırınlar hakikatde vakfın müste'lâtından ve icaretini ile müşcar olanlar ancak tasarruflarına malik ve mezbûr Mehmed Saide anası merkûm İsmihan hatundan intikal adliye intikal eylediği mütevellî temessükatından mütbin ve evkaf şerifeden olan akarat bedelleriyle eda dini olunmak meşru' dahi olmadığından ma'da mezbûr Mehmed Said dahi bila veled fevt olub mutasarrıf olduğu fırın mezkûri cânib merkûf şerife aid ve raci' ve cânib vakfdan ledi el müzayede icaretini ile mezbûre hoca Aişe hatuna icaran gediği fevtinden fırını müvekkile-i mezbûre şerife saca hoca Rukiye hatuna icar olunmuşken tekrar cânib miriden âhir hılaf şer'i şerife ve evkaf

husunda olan kavanin menifeye dahi mugayir ve evkaf şerife iradına ve icaretini ile evkaf mutasarrıflar fevt olduklarında evladlarına gadri mutazammın ve keyfiyeti mezkûre meşrû' olmamakla fırın mezkûru canin vakıfdan isticar iden mezbûre şerife hâce Aişe hatunun kızı müvekkileri merkûm Şerife Saca Rukiye hatun şer'a zabt ve tasarruf ittirilmek iktiza eylediği bil iltimas huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 21 fi zî 1192

2.25. Mehreyn Hükümü (Ma'rûz 15-a)

Re's-i sene-i cedide-i mübareke bazartesi gününden î'tibar olub ve bazar günü ba'del asr cüziye bû'cesinin miri mirlerinin dahil oluna deyu hal cüziye dar Asitâne-i-i âliye Ahmed ağa kulları istidasıyla bu dailerine hitaba sadır olan ferman âlilerine imtisal vakt mezkûrede mühürlerine ba'del nazar fekk ve küşad olunduğu huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 28 zilhicce 1192

2.26. Gedik İnhası (Ma'rûz 15-a)

Sadır olan ferman âlilerine imtisal kabil şer'i' den mürsel katib Ahmed efendi derun arzuhalde müzkûrâlisim el Hâc Ali nâm kimesnenin keyfiyet ahvalini istifsar için hâlatken olduğu Bayazıd cedid camii şerifine varub akdi meclis-i şer'i âli ittirdikde muhale mezbûre ahâlîsinden olub meclis-i makud mezkûrde hazır olan cemaat müslimînden mezbûr el Hâc Ali'nin keyfiyet ahvali senedan olundukda mezbûr el Hâc Ali şarâbü'l-hamr ve mezellete muhavvelü'l-ahvâl kimesneler duhuş ider deyu mahale mezbûre emalisinden Hüseyin efendi ve Said ise efendi ve el Hâc Ömer ağa ve Hafız el Hâc Mustafa efendi ve Ahmed ağa ve hassiki tabir-kabir ağa nâm altı nefer kimesne sui halini cüzü yine mahalle-i mezbûre ahalisinden car-ı mülâsık Esseyid Mustafa ve imam mahla İbrâhim efendi Modon Esseyid Ali ve Hafız Mehmed efendi ve derviş Mehmed ve Hüsnü ve el Hâc Salih ve pehlivan İsmail ve Mustafa ağa ve Halil ve Abdullah ve berber Mustafa ve Esseyid Mustafa ve camcı Mustafa ve çukadar Mehmed ve yağlıkçı Mustafa ve çukadar Hüseyin ve Ali efendi ve diğer Esseyid Mustafa ve bazaristan Mustafa ve kahveci Mustafa ve çukadar Halil ağa ve bostani Mehmed ağa ve berber Mehmed ve Osman ağa ve Emin ağa ve lüleci el Hâc Mustafa ve camcı İbrâhim ağa Tırhala Razda Mustafa molla efendi ve tatib Esseyid Mustafa efendi ve mustecir Mustafa ve Mehmed Said ve Osman ağa ve çukadar Mustafa ağa ve dilendici Ali ağa varub ve Receb ağa kırk nefer kimesneler dahi mezbûr el Hâc Ali kendi halinde arzıyla mukayyed olub sui haline mutazammın olan heyeti mezbûr el Hâc Ali'ninsağmada ufak iftira eder deyu cümlesi mezbûr el Hâc Ali'nin hüsnü halini haber verdüklerinden sonra mezbûr el Hâc Ali'nin hasmı olan Ahmed ağa nâm kimesne dahi mezbûr el Hâc Ali'den eylediği da'vasından mecan fari' olduğunu

(15—b)

Katib mezbûr mahallinde kütüb ve tahrir ve mu'a mürsel emanai şer'i' le meclis-i şer'a inhar takrir eyledikleri huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 26 zî fi 1192

2.27. İtaâte Tenbih (Ma'rûz 15-b)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal kabil şer'i' den irsal olunan Ali efendi kasabhârlarından Esseyid İsmail ve İbrâhim halifeler ile İstanbul'da Uzun çarşu kurbünde Yavaşca Şahin mahallesinde Tomruk Sokağında vâki' İbrâhim ağa ibni Abdullah'ın saki olduğu menzile varub huzûru müslimînde akid meclis-i şer'i kadîm ittikte sahibi arzuhal mezbûr İbrâhim ağa ve el Hâc Süleyman bin Halil nâm kimesneler meclis-i maksûd mezkûrde zikr-i âli vakfın mütevellîsi metakib Esseyid Mehmed Nuri efendi ahzır olduğu halde mahale mezbûrede benim memnzilime muttasıl ve mezbûr el Hâc Süleyman'ın menzili karşısında dafi' mezbûr la iş ce şamil kuyûddan işitub merhum Mehmed paşa vakfından el Hâc mehmed bin el Hâc Tahir mahfurunda mezbûr el Hâc Mehmed'in menzil-i mürur eyam ile şeref harab ve gayet köhne ve kabil sakin olmadığından

derununda sakin iden biru kimesne dahi sakin olmamakla alatdası olub garibanlık bizim mallarımın üzerine münhidam ve menzillerimi harab ideceği zahir ve ol vecihle gerek bizler ve gerek maraya Nerdübeni beyni olmakla ba'del keşf ve el mu'ayene zarar merkûm defi' ve refi' kadîm üzre binaya mezbûr el Hâc Mehmed'e tenbiye olunmak matlubumuzdur deyu da'vayı ve mahallerin mezbûran ve mahalleri mezbûre-i ağmalisinden Ebubekir ağa ibni el Hâc Abdalbaki ve el Hâc Mustafa ibni Abdese ve el Hâc İbrâhim ibni Abdurrahman ve Ahmed bin Mehmed ve Molla Ali ibni el Hâc Mehmed imam Mahmud efendi Ali ve Ömer efendi ibni Hüseyin ve Molla Mustafa ve el Hâc İbrâhim ve Mehmed Said ağa ve Hasan ağa nâm kimesneler dahi nazar eylediklerinde fi elhakika menzil mezkûresinde bir minval muharir gerek mezbûrana ve gerek mareye zararımız bâyin olduğunu âli tarik eşşahade bil muvâcehe haber verilmelerine ledi eşşer'i el envarı ve müstehakık olduğu bir vecih muharir ikrar ve i'tiraf itmeğini mucibince her bir mezbûri def'a mezbûr el Hâc Mehmed ba'da tenbiye mezbûr el Hâc dahi menzil mezbûrun elyevm âliyede ve vesikasız ve ol vecihle mürûr merkûmı def'a ve ba'd-ı zaman on aded pencere ve arıza bir zara' şehanâmi ve feda iden iki zera' vazı' kadîmi üzre menzil bina itmek üzre taahüd ve mütevellî mezbûr dahi bir temennan muharir izn verub bu vecihle kat'ı münaza'a eylediklerini molla nam mecbûr mahalde kütüb ve tahrir ve mu'asebedat emnai şer'i' le meclis-i şer'a gelub âli vukû'a inha ve takrir eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 29 sene 1192

2.28. Dikici Başının Azlinin İstenmesi (Ma'rûz 15-b)

Asitâne-i âliyede vâki' dikici esnafından cersesi başı el Hâc İbrâhim ve tacirler kethudası Esseyid Mustafa çelebi ve yiğitbaşılardan İbrâhim ve el Hâc Mustafa ustalar ve ihtiyar müselim ustalardan yetmişbir nefer kimesneler ile seksen sekiz nefer mazbu el esami zimmîler meclis-i şer'i' mizde hâla dikici başı Esseyid Mehmed zehabı muvâcehesinde esnafımızdan iş bu Esseyid Ahmed ve Esseyid Hasan ve bayasioğlu esvadar ve Sulvar han ve minasi ve minasafan ve Karaköy-karagöz zimmîler mezbûr Esseyid Mahmud çelebi bizleri ve esnafı bağırmaq ta'ciz ve tekdi' ve tecrim idüb gidû muzurtane tahammülümüz kalmamakla mezbûr Esseyid Mahmud çelebiyi dikici başından ihrac ve kendi bazarlarına tabih kimesneyi dikici başı ittirmek daiyesiyle teşkî ve dürlü dürlü tezvirata süluk idüb lâkin bizler cümlemiz mazbûr Esseyid Mahmud çelebi'nin o za' ve etvarından ve hareket ve sükûnatından hoşnutvarız ver şükran üzre olmalarımız ile mezbûrun dikici başlıkda ibka olunması cümlamızın muradımızdır deyu istida ittiklerinden sonra mezbûrdan Esseyid Ahmed esseyid Hasan ve esva deru ahan ve menası ve menasafan ve Karagöz kendi hallerinde arzlarıyla mukayyed ve kesbleriyle meşgul olmayub şerir ve muzur ve müfsid ve daima esnafı

(16—a)

Tekdir ve ta'cirüci menfa'atler için esnafı fırkatın ve birbirine düşürüb daima esnaf beyninde niza' ve mücadeleğe ba'is olur hâlata kasdı ve mezbûrların bu misüllü fesadlarından bir vecihle emniyetimiz ve keyfi ve müferredlerine takad ve tahammülümüz kalmamışdır deyu iştika ve ta'diblerini iltimas veistirham itmeleriyle mezbûrların te'dibleri rayi halilerine ihale olunduğu huzûr-u âlilerine i'lâm oluna fi 27 zî 1192

2.29. Kırk Sekiz Buçuk Kuruşun Teslimi (Ma'rûz 16-a)

Bais el i'lâm Ömer çelebi ibni Ömer meclis-i şer'i' mizde Mustafa ağa ibni Mehmed nâm kimesne muvâcehesinde mezbûr Mustafa ağa zimmetinde yorgancı meta' temininden hakkım olan beşüüz kırk sekiz buçuk guruşun beşüüz guruşunu bundan ikdam yedinden ahz ve kabz bakisi olan kırk sekizbuçuk guruşu mezbûr Mustafa ağa'dan hâla taleb iderim deyu ba'del da'va ve el inkar ve el istihlaf mezbûr Mustafa ağa kimesneden tekvin itmekin mucibiyle mebla' mezkûr kırk sekiz buçuk guruş müdde-i

mezbûr Ömer çebebiye eda ve teslim mezbûr Mustafa ağa'ya tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 29 fi 1192

2.30. Muarazadan Men (Ma'rûz 16-a)

Mübârek rikab kamiyab müstekabe arzuhal iden Mehmed Said bin el Hâc Mustafa'nın evli ölü babası ve tarafından hususât-ı ezkîrde değil sabit el ve kalesi Mustafa ağa evvela divan-i âlilerinde ne ba'de müvekkil mezbûr Mehmed Said hazır olduğu halde daihanemizde ma'fûr meclis-i şer'î' mizde mezbûr Mehmed Said'in labar karındaşı dahil ma'fîret tesviye-i umûruna bu ba hüccet şer'î' yye ve miri ve zikri cani elat lâzîme ma'lûmelik tise-i erba'ına vazî'yedi tahakkuk olan İbrâhim efendi muvâcehesinde mezbûr el Hâc Mustafa İstanbul'da Lâleli kurbünde vâki' bir bab çörekçi dükkamı durumunda mevcûda bin el hıraf kedik ta'mir olundu dört sehm i'tibariyesi olunan alât lâzîme-i ma'lûmesinin bir sehmini hayatında mukaddema fevt olan oğlu Süleymanın oğlu Hasan'a muhasebe ve temlik bakîsi alan üç sehmi mezbûr el Hâc Mustafa'nın el halufatı yedinde ve mülki ve ba'da vefata sûlbü oğulları mezbûren İbrâhim efendi ile iş bu Mehmed Said'de irsaba'dal intikal mezbûr İbrâhim efendi alâtlâzîme-i mezkûreyi tegalluba müstekile zabt itmekle zikr olunan üç sehm alât lâzîmenin birincek sehmin ve senin mezkûrede lâzîm gelen kirasını nısfını mezbûr İbrâhim efendi'den hâla taleb iderüm deyu da'va ittikte mezbûr İbrâhim efendi alât ma'lûmenin selâse-i mîri ba'ına vaziyetini ikrar idüb lâkin iş yeriymde olub meclis-i şer'î' de mu'aniye olunan temessük natık olduğu üzre babam mezbûr el Hâc Mustafa bin yüz yetmiş beş senesi cemaziyelâhir sîgarasında fırın mezkûr derûnunda mevcûda dört sehm i'tibar olunan alât mezkûrenin bir sehmin âhiroğlu müteveffa Süleymanın oğlu Hasan nâm kimesneye sebeb ve temdik bakisi olan üç sehmin kethuda ve ustaları ma'rifetleriyle bin iki yüz seksen iki guraşa baki bey' ve temlik resmen mezkûrî danileri olub meclis-i mezkûrde hazır olan ma'lûm alasami kimesnelere havale sahiha ile havale eylediğinden bedihi bir minval muhâcîr işтира ve temlik ve teslim ve havale-i cümlemiz ba'del kabul ve te'min mezkûrde ashab duyûna eda edüb malikiyet üzre vazî'yed iderum deyu dafi' eylediğinden mezbûr İbrâhim efendi yedinde olan ecir arzuhal başında mestûr baş muhasebeden olunan derkenar ve seksen iki senesi mahram el haramında hâlafetiye ela şirket saadetlû atûfetlu Esseyid İbrâhim efendi hazretleri İstanbul kadısı iken kethuda ve ihtiyar ustalar muvâfakatleriyle ba ferman âli tahrir olunan deftere nazar olundukda fırın mezkûrun olduğundan ma'da hali minvale muharir üzre olduğu çörekçi esnafın kethuda ve ihtiyarları dahi Ali tarif eşşahade meclis-i şer'ide haber verilmeleriyle mezbûr Mehmed Said husûsi mezkûr için karındaşı mezbûr İbrâhim efendiye beyüce mu'arazadan men' olduğu İstanbul mahkemesinden huzur-u âlilerine i'lâm olundu 27 fi zi 1192

2.31. Esnafıktan İhraç (Ma'rûz 16-b)

Asitâne-i-i âliyede vâki' kuruyemiş tüccarının kethudası el Hâc Mustafa ve itibarları el Hâc Hasan ve el Hâc Mehmed Emin ve kethuda zade Mehmed ve el Hâc Mustafa ve Ahmed usta veel Hâc Okan ve Osman Yazıcı ve sairleri meclis-i şer'î' mizde Abdulhalim nâm kimesne muvâcehesinde mezbûr Abdulhalim esnafımızdan olub hadidallisan ve bed zeban ve esnafi ta'ciz ve tekdirden ve ihtilayı nizam hadime bais olur hareket-ı na marzıyedan hali olmadığından bundan akdem ba teşkî ve ba i'lâm esnafdan ihrac olunmuştur el hâlata mahza mezbûr Abdulhalim fi mâ ba'd arzıyla mukayyed kesbiyle meşgul hilaf şer'î şerife ve mugayir nizam kadîm hareket iderse te'dib olunmasına razı ve bu vecihle yerleri temin ittikte mezbûr Abdulhalim'in vecih muharir üzre hareket ideceğine esnafımızın ihtiyarlarından iş bu Ahmed usta dahi kefil olunmuştur dediklerinde mezbûran Abdulhalim ve Ahmed ustadan beher biri esnaf merkûme-i cami' kelimat muharir hareket itmek üzre müte'ahid ve vecih meşruh üzre beynleri tedkik ve islah olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 28 mî 1192

2.32. Bin Kuruşa Sulh (Ma'rûz 16-b)

Ba işaret aliye sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal sadıra sabık Moldavancı Ali paşa mühürdarı sahih-i dahil Ahmed ağa arzuhalde isimleri mezkûr Sarraf Mihâl ve Uzun Avansi nâm zimmîler ile meclis-i şer'î' mizde terafi'lerinde mezburluğum Ahmed ağa bin vezir muma-ileyhin hayatında mühürdarı olup ve dinde hıdmetinde iken bin yüz seksen senesinde mûmî ileyhin sarafı diğer avansi zimmî yediyle vedi'den sarafan mesfûrana malımdan iki bin guruş irsal ve mesfûran dahi tamamı ahzu ve hakiki ve hâla zimmetlerinde olup beş gün mukaddem kendilerinden talep ve da'va sadında olduğumda mebla' mezkûrdan benimle bin guruş üzerine sahiha talebler olup bu vecihle o mikdar gurusu baki zimmîleri olduğunu ikrar dahi itmiş olmalarıyla zikr olunan iki bin gurusu sarafan mesfur ondan hâla talep iderim deyu da'va eylediğimden tarafan mesfûran dahi müdde-i mezbûrun bir vecih muharir müdde'aların külliya inkarlarından ma'da hâla Rumeli kadaskeri saadetlu mümâhatlu-semahatlu Esseyid Mehmed ita arsa efendi hazretlerinin mazbatadan yedimize î'tâ eylediği i'lâmların natık olduğu üzre müdde-i mezbûr Ahmed ağa kadı asker meşarı ileyh hazretleri huzûrunda bin yüz yetmiş altı senesi Receb şerifinde mesfûr diğer Avansi zimmî yediyle Manastır kazasından iki bin guruş gurusu irsal ve vezir meşar ileyh hazretlerinin seksan beş senesinde vefatına değin tarafından mamur absani maslahat için bir kaç defa istisna âliyye gelub ma'mûr olduğum maslahatı tekmil ve sarafan mesfûrandan da'va itmeyub ve seksan beş senesinden iş bu tarihe gelince istenada reddiyâr ahirede ba'zı iltizam ile meşgûl ve mesfûran dahi mebla' merkum münkirler olmayıb daime ikrar itmeleriyle hakem huzurunda da'vayı itmemişdim hâla talep iderim dedikde biz mebla' merkûm bi'l-külliyeye inkar ve müdde-i mezbûrun takriri üzre onbeş sene mürûr idub müddet mezkûrede bilâ kuvvet Asitâne-ye gelub virirler mezbûrlar dahi Asitâne'de mütemekkin ve da'va mümkün iken da'va itmediği akran ve i'tizaf itmişdi deyu takrirlerine mutabık mazbutadan mihrac bir kat'a i'lâm ibzar eylediklerinde müdde-i mezbûr Ahmed ağa i'lâm mezkûrî ve hal minvali muharir üzre olduğunu ikrar feraate af

(17—a)

İdub lâkin sarafan beş gün mukaddem mebla' mezkûrdan benimle bin gurusu üzerinesalih talebler olmalarıyla bu vecihle mebla' mezkûr baki ve yenileri olduğunu ikrar itmiş olursa deyub on beş sene bila azir şer'î terk da'va eylediğini mu'tiraf iken beş gün mukaddem olan ikrarlarını isbat iderim demesi sahih olmayub hususî mekûrun bilâ emr âli istima-ı memnu' olmakla hususî mezkûr için müdde-i mezbûr Ahmed ağa sarafan mezbûrane müddeha mu'arazadan men' olunduğu İstanbul mahkesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi sene 1192

3. H. 1193, M. 1779 YILI MUHARREM, RAMAZAN, SAFER VE ZİLHİCCE AYLARI DAVALARI

3.1. Menzile Müdahale (Ma'rûz 17-a)

Sadır olan ferman alilerine imtisa kabil şer'î' den irsal olunan keşf-i naibimiz Ali efendi ve nezaret hazreti sadrazamda esude olan evkaf müfettişi müderrisîn-i kiramdan Hamdullah bin efendi tarafından Mürsel Ebubekir efendi hasase mimarlarından el Hâc Abdullah ve Süleyman halifeler ile İstanbul'da Abdulfettah selefân Mehmed han camii şerifi kurbünde saraccı Maharaddin mahallesinde vâki' eşraf kaza zikr iden sahib-i münhal Mehmed Abdullah efendi hazretlerinin sakin oldukları menzile varub ceride de mazbut alasa-ı huzurlarında akıd meclis-i şer'î kadîm ittiklerinde car Molla Hakkı olup merhum şehid Ali paşa vakfından iştirak bir bab menzile mutasarrıflar olan Mehmed Said efendi ibni Mehmed Aziz efendi ve hemşireleri te'miman ve istimaline niyeti el mezbûr Mehmed Aziz efendi taraflarından hususî'atına vekil olduğu Alemdar el Hâc Hasan ibni el Hâc Osman ve kazganı el Hâc Mustafa bin Mehmed şahadetleriyle sabit olan imam

Hasan efendi ibni Mehmed meclis ma'kûd mezkûri muma ileyh Mehmed Abdullah efendi mahzarında vakf-ı mezbûrun bir vech meşrûta mütevellisi Mustafa ağa bin Abdullah hazır olduğu halde mezkûr Esseyid Mehmed Abdullah efendi bu esnada menzili haremde bir bab kilar odası merdubanın sathını balasındatavla bir buçuk vaktta bir zera' altı birmak- müceddida küşad eylediği bir aded ve fevkında abdesbane üzerinde sokağa karib Ma'rûzda kezalik küşad eylediği bir aded penceresinden merdûban ile ve hariciye kilar odasında küşad eylediği mazgal ta'bir olunur sağır iken aduki cem'a dört aded pencerelerinden müvekkilerim mezbûrun menzillerinin makarr-ı nisvân olan muvâza'ata nezaret ve zarar beyni olmakla ba'dal ma'niye zikr olunan pencereleri sedd ü bend ile zarar merkum def'â muma ileyhe tenbiye olunmak bi'l-vekale matlubumdur dedikde olduğu cevabında zikr olunan abdesbane üzerinde olan pencere soffâ karib ve mazgal ta'bir olunur pencerelerden dahi mezbûrunun fakat ba'çesi görünmekle makari nisvan ise raz-'i görünmeyib iş bu yedimde olan iki kıt'a fetvayı şerife mantuklarınca şer'ân seddi iktiza itmez deyub ve mi'mârân-ı mezbûran dahi ba'dal nazar bir minvali muharrir haber verilmeleriyle muma ileyhe Mehmed Abdullah efendi ve kenzülnan kilar odasında merduban sathında küşad olunan pencereyi ve mezbûr vakfında taban üzerinde ancak zıya için tavla bir buçuk zera' vakda bir zera' altıbir mak bir aded vâki' itmek üzere baltiraz taahhüdü bu vecihle kat'ı münaza' eylediklerini müde'âların mezbûr mezbûran mahallinde kütüb ve tahrir rama meb'us emna'i şer'i' le gelüb âli vukû'a inhar takriyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi asre muharrem elharam 1193

3.2. Esnaf Nizamı (Ma'rûz 17-a)

Asitâne-i âliyede vâki' habazan esnafının kethudası ve nizam ustaları ve ihtiyar söz sahipleri meclis-i şer'i' mizde İstanbul'da Kaliçeciler köşkü kurbünde sıçanlı demekle ma'rûf bir bab ekmekçi fırınına kadîmü'l-eyyamda beru merbut iskelelerden odalar başında ağakapusu kurbünde bir bağçe köşesinde bir, Latif paşa'da Molla Gürani'de bir, Horhor'da iki ve Aksaray'da yeşkûni Aksaray'da bir ve yine Aksaray'da Sebil köşesinde bir ve yine Aksaray'da kasab karşusunda bir ve yine Aksarayda hamam köşesinde biruniye maarifiler kurbünde beru et meydanı kapusunda beru Söğütlüçeşme'de bakkal dükkanında beru Hüsrev paşa bakkal dükkanında bir yine ba'çe kurbünde mimar Sinan'da bakkal dükkan bir Latif paşa'da Ali ağa hamamı civarında bakkal dükkanında beru nakkaş paşada bakkal dükkanında bir Kaliçeciler köşkünde bakkal dükkanında beru kaplıcacılar köşkünde paçacı dükkanında bir Kaliçeci köşkünde helvacı

(17—b)

Dükkanında bir Kaliçe köşkünde saray karşusunda Şerbetci dükkanında bir ve Karaki kapusunda bakkal dükkanında bir, Karaki kapusunda aşçı dükkanında bir Çatalçeşme'de İnekci dükkanında bir Taşkasab'da bakkal dükkanında bir ve Hüsrev paşa'da Parmak kapu içinde bakkal dükkanında bir, cem'an yirmi sekiz aded iskemlesi olub müdahale iktiza itmez iken ba'zı fırın itmekçileri zikr olunan iskemlelerden ba'zılarına müdahale ve ta'rîz ve esnaf beyninde olan nizam-ı mu'ayyeninin idlâlina ba'is harekâta nâ-ber-câye tasaddî itmeleriyle kadîm elimamiden birû fırın mezkûre mezbût olub zikr olunan iskemleleru vech muharir üzere baş muhasabe kalemine kayud ve fırın mezkûrun müste'ciri Tokas zımmi yedine suret verilmek babında istidai gayet eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 14 fi M. 1193

3.3. Meblağın Teslimi (Ma'rûz 17-b)

İstanbul'da Sultan Ahmed han katib serağ hazretlerinin evkafından olan miri dükkanından iki bütün akdâm fevt olan Osman bin İbrâhim'in verasesi babası olub arzuhal iden Yusuf ile zevcesi Affife hatun binte Mehmed'e mahsus oldukdan sonra Balkapanı tüccârından arzuhalde ismi mezkûr el Hâc Mehmed bin el Hâc Hasan bin

Abdullah tarafından hususat-ı ezzikri taleb ve da'vaya vekil olduğu Mehmed Emin bin Ahmed ve Ali paşa bin Mehmed nâm kimesneler şahadetleriyle sabit olan Süleyman yazıcı ibni Mehmed nâmı kimesne ola divan âlilerinde ma'kûd meclis-i şer'i'mizde mezbûr Yusuf muvâcehesinde mezbûr Yusuf tarihi i'lâmdan bir sene mukaddem müvekkilim mezbûr el Hâc Mehmed ve oğlum Osman mühür bakır bağ ve bilâ işтира bey' ile teminine ben kefilim deyub müvekkilim mezbûr el Hâc Mehmed dahi mezbûre yusuf kefalet-mukiyesine bina doksan iki senesi cemadiyel evvelisinde mezbûr Osman üçyüz kırk baş guruş onüç paralık doğan sade ve asıl bey' ve teslim olduğu ahz ve kabz idub müvekkilimin mezbûr şemni merkûm kabilel ahz ve el istifa mezbûr Osman fevt olmakla mebla' mezkûr üçyüz kırk beş guruşu onüç parayı mezbûr Yusuf dan kefaletine bina bil vekâle taleb iderim deyu da'va ittikte mezbûr Yusuf kefalet-i mezkûreyi ve oğlu mezbûrun yağ ve bal işтира eylediğin ba'del inkar müvekkil mezbûr el Hâc Mehmed müdde ve-a muharir eylediği kefalet bağ ve bila da'vasını lediâtu gemiye adaletleri zahir olan Esseyid Molla Hüseyin ibni Esseyid Mustafa ve Mehmed Emin sûlbü İbni Ahmed nâm kimesneler şahadetleriyle vecihleriyle şer'i üzere isbat itmekin mu'adil-i hilaf eşşer'i mucibiyle mebla' mezkûr üç yüz kırk beş guruş onüç parayı kefaletine bina müdde-i mezbûr el Hâc Mehmed'e ve eda ve teslim mezbûr Yusuf tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 16 m sene 1193

3.4. İtaâte Tenbih (Ma'rûz 18-a)

Sadır olan fermanı âlilerine imtisal kabil şer'i'den irsal olunan keşf naibimiz Ali efendi hassa mimarlarından Esseyid İbrâhim ve Esseyid Abdullah halifeleriyle İstanbul'da mimar sinan mahallesinde vâki' mahal niza'ın üzerine varub ceridede mazbut âlismi müslimîn huzurlarında akıd meclis-i şer'i kadîm ittikte müderrisin kiramdan sahibi arzuhal Abdullah efendi ve Abdurrahman efendi ibni el merhum el mebrur Halil essıddık efendi meclis-i ma'kud mezkûrde Esseyid Salih efendi ibni Esseyid Halil mahfûrende mezbûr Esseyid Salih efendi bu esnada bizim mülk arsamız divarına muttasır Mecuda bir bab menzil bina vakdi hilaf hattı hümayun onüç buçuk zera' terfi eylediğimden ma'da hak kıyadı ya' iken menzil mezkûrun âliyade bir bab odasında dört aded vesikada mesnede kezalik bir bab odasında dört aded pencereler ihdas ve küşad murad ve kamile lefi dahi olmamakla menzilinin sacağı kamilesini arzımız üzerine icra eylediğinden gayrı şad ideceği cem'a sekiz aded pencerelerden bizim menzillerimizin makran savan olan mevazı'ane nezaret ve zarar beyni olmakla zikr olunan pencereleri sed ile zarar merkûm Esseyid Salih efendiye tenbiye olunmak matlubumuzdur deyu da'va ve mu'ameran mezbûran müsleman mekûmun

(18—a)

İle ba'del nazar mezbûr Esseyid Salih Efend'nin küşad eylediği sekiz aded pencerelerinden mûnî ileyhimanın menzillerinin makramsuvan olan müvazı'na nezaret ve zarar beyni olduğunu ihbar eylediklerinden mezbûr Salih efendi havale ile zarar merkûmi def'i iderim deyu da'va merkûmimesi ilâhumanın mülkleri olduğunu inkar ittikte müdde-yan mumâ ileyhhüma müdde'alarını adaletleri ahir olan hafızzâde Hasan efendi ibni hafız Süleyman ve Esseyid el Hâc İsmail efendi Esseyid Mehmed kimesneler şahadetleriyle bil muvâcehe isbat ve mu'ameran merkûmân dahi vesa meşruh üzere da'vayı mezbûr mûmi ileyhumanın olduğunu ihbar ittiklerinde beynlerinde münaza'at kübra ceryan itmişdi el halateyede beynlerine meshun tavassut idüb derun arzıda tekrar akıd olunan meclis-i şer'i'de mezbûr Esseyid Salih efendi tarafından hususi mezbûre vekil olduğu Ebuvelfed sultan Mehmed camii şerifi imamı Esseyid Mehmed Tahir efendi ibni Ahmed ve Esseyid Ömer efendi ibni el Hâc Mustafa şahadetleriyle ma'bet olan müderris-i kiramdan el Hâc Osman efendi ibni Ebibekr mûmî ileyhuma Abdullah efendi ve Abdurrahman efendi mahzarlarında zikrolunan sekiz aded pencereleri küşad itmeyub

senebendü zikrolunan pencerelerin üzerlerin iki vakid dökme cam divar vazı' ve saçak merkûmun ancak bir oluk yapı mahalini ibka ve müdde'asını kat'ı ve bu vecihle zarar merkûmu def'a taahüd eylediğinde anlar dahi razılar olub bu vecihle kat'i münaza'a eylediklerini Molla nâmı mezbûr mahallinde kütüb ve tahrir-i ve mua mebus emnaeşir âli meclis-i şer'a gelub âli vuku'a inha ve takrir eyledikleri İstanbul mahkemesinden hasıl ve bilalınısı huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 17 zilhicce 1193

3.5. Kaçak Şimkeşhaneler (Ma'rûz 18-a)

Asitâne-i-i âliyede vâki' simkeşhanede sakin simkeşi ve kal'abedancı esnafından simkeşi başı Süleyman ağa ve kethudası Salih ağa ve ustalarından Esseyid İbrâhim çelebi ve Esseyid Mehmed usta ve el Hâc feyzi ise ve Esseyid Ahmed usta ve Esseyid İbrâhim usta ve el Hâc Mehmed usta ve Halil odabaşı ve Mehmed ağa ve Mehmed Emin beşi ve derviş Abdullah vesairler altmış nefer kimesneler meclis-i şer'i'de esnaf mezbûreden cellad Osman nâm kimesne muvâcehesinde simkeşi esnafı simkeşhanede haric mahfi mahallerde çarh ve çıkık ihdas itmeyub sim halka ve kal'a bedan ancak simkeşhane derununda işlenub taşıda çarh ve çıkıkçı ihdas idenler te'cîr ve ahz olunduklarında te'dib olunmak üzre bundan akdâm-ikdâm mü'ekkid emrialisan sadır olmuş iken bin yüz seksan beş senesi mezbûr cellad Osman Rıfkı kel Mustafa ile mugayir emriali mahfir mahallerde çarh ve öikrik ihdas ve tombakdan kalb virdi kalabdan ağmal eyledikleri istima' ve mütecessis ve ahz olunmak esnasında mezbûran birusaya azımet ve ağmallar eyledikleri kalabdani furûhat ider olduklarında mezbûr cellad Osman ahz olunub te'dib olundukdan sonra bu esmada kalb kalabdani furûhat ider iken ahz olunan iş bu Astarıcı ve Erkan nâm dahi istinkaf olundukda yedinde olan kalb virdi kalabdani mezbûr cellad Osman altı sene mukaddem işira itmişdim deyub ve yedimizde olan iş bu bir kıt'a derkenar mantukunca mezbûr cellad Osman'nın sabıkası olduğuna bina zimmî mesfurun yedinde bulunan kalb kalabdani mezbûr cellad Osman'dan iştirası münfehm olmakla mezbûr Osman'dan emniyetimiz yoktur deyu teşki ve esnaf mezbûreden huruc ve tadib olunmasını altısı ittiklerinde mezbûr Osman dahi zimmî mesfura kalabdan bey' külliya inkarından ma'da tarih i'lâmdan üç güne değin vilayetine gidub üç ay vilayetinde mekhet ve üç ayı

olmayub cemi' menhyâtı irtikabından ma'da mahallemizde ahre israr olunan münazele mechul ola ahval kimesneleri iskana ve emâlimiz beninle ihtilale ba'is ve belar olmakla imam merkûmdan bir vecihle emin ve rahatımız olmayınca cümlemiz kendüden istikra itmişleriz deyu merkûm imam Süleyman efendi muvâcehesinde teşkî ve muhtarımız olan bir kimesneye imamet mezkûreyi kasrı yedini iltiması eylediklerine mezbur Süleyman efendi dahi muhtar cemaat olan bir kimesneye imamet mezkûreyi kasr-ı yed ve min ba'ıd umûr mahalle-i merkûmeye karışmamak üzere taahüd eylediğini mevlanayı merkûm mahaline tahrir ve ma' meb'us emna-i şer'i'le meclis-i şer'a gelub inha ve takrir eyledikleri zevi el hakika merkûm Süleyman efendi hazaratleri olmakla muhâlatın birine imamet hıdmetine istihdam olunmamak babına emrialisan ihsanı emr sevab iduğu ma'lûm havletleri buyuruldukda ferman hazret veli alalemride fi men muharrem 1193 19

3.7. İbrahim Beşe'ye Teslim (Ma'rûz 18-b)

Derun arzuhalde emri mezkûr çörekçi İbrâhim Beşe ibni Mehmed meclis-i şer'i'mizde çörekçi taifesinden arzuhal iden kefüret veled İbrâhim nâm zımmî muvâcehesinde İstanbul'da mercan çarşısı karnıbde vâki' bir bab çörekçi fırını derûnunda mevcûda beyn el esnaf gedik ta'bir olunur bir mucib defter müfredat elat lazıme-i ma'lûmenin iş bu yedimizde olub meclis-i şer'i'de mu'aniye olunan muhayat hüccetinatıka olduğu üzere beher birirmiz birer sene zabt ve tasarruf ide gelub iş bu doksan üç senesi muharrem elhıramı arızasından zımmî el Hâca eşşerifesi gayetine değin nöbet tasarruf mesfûr kefüret zımmîye gelmemek mesfûr küfüref zımmî zabt ve tasarruf el misyın dedikde mesfur kefüret zımmî mezbûr İbrâhim Beşe'yi kelimat meşruhasında tasdik ve zikr olunan zımmî el Hâc eirife gayetinde mezbûr İbrâhim Beşe'ye teslim taahüd eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fi 2 min 1193

3.8. Latı Lazımenin Temlik ve Teslimi (Ma'rûz 18-b)

Medîne-i Hazret Ebi Eyyub ensarı evkafından olub eğer kapu haricine vâki' salhanelere merbût kasab dükkanlarından İstanbul'da taht el kale kurbünde kain sekiz sehm i'tibar olunan bir bab kasab dükkanı derûnuna mevcuda bin elesnaf gedik ta'bir olunur elat lazıme ma'lûmeye mütevellî vakf şerif merkûm temessükü mutasarrıf olan Mehmed bin el Hâc ve Hüseyin nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde bir mucib şurûta cudiyle maharetlu kasab başı ağa vekili İbrâhim ağa ve kasaban kethudası Hasan usta ve ihtiya dar meclisi el esami kimesneler hazır oldukları halde eski kasab ustalarından olub ledi el ihbar istihkakı nümâyân olan ba'ıs el i'lâm Mano veledi Kosti muvâcehesinde zikr olunan dükkan mezkûr derûnuna mevcûda beyn inhırafa gedik ta'bir olunur elat lazıme ma'lûmeyi temin ma'lûm ve makbuz mukabelesine mezbûr manav zımmîye bey' ve temlik ve teslim eylediğine olduğu bir vech muharir iştırâ ve temlik ve teslim itmekle zata evkaf humayun ba'del kayd mesfûr manzume yedine temessük verilmek babına İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm evkaf humayun hazret şehriyarıdan olub Yedikule haricinde vâki' salhânelere merbut kasab dükkanlarından İstanbul'da Mahmud paşa çarşısına aşağı başına şişeciler kurbünde kain bir bab kasab dükkanı derûnuna mevcuda

3.9. Elatı Lazımenin İbrahim ve Aliye Teslimi (Ma'rûz 19-a)

Beyne'l-esnâf gedik ta'bir olunur elat lazıme-i ma'lûmeye mütevellî ve kaza şerife merkûm temessükle mutasarrıf olan Mehmed Emin ibni el Hâc Ahmed nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde bir mucib şurut cedide izzetlu kasab başı ağa vekisi İbrâhim ağa ve kasaban kethudası Hasan usta ve ihtiyarlardan müseccelü'l-esâmî kimesneler hazır oldukları halde eski kasab ustalarından olub ledil ihbar istihkakı nümâyân olan ba'ıs el i'lâm esseyid İbrâhim bin Hüseyin ve Ali bin Abdullah muvâcehelerine zikr olunan dükkan mezkûr derununda mevcuda bin ihırafa gedik ta'bir olunur elat lazıme ma'lûmeyi

temin ma'lûm ve makbuz mukabelesine mezbûr Esseyid İbrâhim ve aliye bey' ve temlik ve teslim eylediğine anlar dahi bir vech muharir iştira ve temlik ve teslim itmekle defter evkaf humayuna ba'dul kayd mezbûrada esseyid İbrâhim ve Ali yedlerine temessük verilmek babına İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fi 21 m. muharrem 1193

3.10. Şurutu Nizama Aykırı Dükkan İşletilmesi (Ma'rûz 19-a)

İstanbul'da vâki' Düğmeci esnafının kethudası Mustafa usta ve Düğmecibaşı el-Hâc Osman ve yiğit başı Hüseyin usta ve ihtiyarlarından İbrâhim usta ve Esseyid Süleyman ve ve el Hâc Osman ve Ali usta ve Feydase usta ve Halil usta ve diğer Ali usta ve Mustafa usta ve diğer Halil usta ve Ahmed usta ve Mehmed usta ve zimmîlerden İbrâhim ve avaliz ve şerin vesairleri meclis-i şer'i'mizde evakim olunan emri alışan natık olduğu üzere içimize ecânib ve havl verildiği yerlerde dükkan küşar itmek ve kalıb şeyler işleyub İbadullahı ızhardan ma'da dürlü dürlü fesada sebep olur hâlatdan olmakla diledikleri mahalde dükkan küşad olunmak ba ferman âli memnu' iken mesfurada kim zemmi neka yeni kapusu kurbünde hılaf emri ali ve mugayir şurût nizam müstakile dükkana ihdas ve işlediği ma'lûmumuz olmamakla mesfur dane emniyetimiz maslûb olmuştur deyu takrirlerine mutabık bir kıt'a emri âli ibrâz ile teşki ve tadibiz itması eylediklerine mesfûrevakim zimmî dahi mahal mezkurde hılaf emri ali dükkan keşudeni ikrar lâkin dükkan mezkurdan çıkub esnaf mezkûreye mahsus olan çarşusunun birinde esnafın kendüye virecekleri dükkanına sakin olub ve ustasından dustur aldığı nev'i sanatı işleyub hılaf emr-i âli ve mu'ayir şurût nizam hareket itmemek üzere taahüd idub eğer hılaf ahd hareket iderse görüke vazı' olunmamağa razı oldukda esnaf mezkûr dahi mesfûrun taahüdât-ı kabul ve şikayetlerini tahır ve zikir oluna çarşunun yerine mesfûr avakim zimmîye dükkan vermek üzere taahüd eyledikleri mumcu Mehmed Beşe mübaşirtesile İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 24 fi muharrem 1193

3.11. Muarazadan Men (Ma'rûz 19-a)

Asitâne-i-i âliyede mahallesi sakinlerinden sahib arzuhal fahral mahdat atıyede Ayşe hanım binti merhum Ebubekir paşa tarafından zatları bal ma'rifete eşer'ıye muharifan olan Mehmed ağa ibni Salih ve Salih ibni Abdullah nâm kimesneler şöhretleriyle sabit olan Esseyid Mehmed Emin efendi ibni Abdurrahman nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde sayaccı taifesinden Mustafa ibni Osman nâm kimesne muvâcehesindedir tarih i'lâmdan iki ay mukaddemce mü'ekkilem muma-ileyha atıyede ese hanımın mezbûrasacı Mustafadan salama başı eleyub üçyüz otuz guruşu temin medfu' ve makbuzu mukabilelerinde iştira ve kabz eylediği Rahime nâm zenciye carıye inde't-tüccar noksan sümün îcab ider sill illetine mübtelâ olmakla carıye-i mezkûreyi red ve derûnuna istirdat muradıdır deyu bil vekale da'va eyledikde mezbûrasyacı Mustafa cevabında müdde-i vekil mezbûrun bir vecih muharir müdde'asını ikrar ve alat mezkûreyi inkar ittikte carıye-i mezkûre âhir arzuhal haşında mestur ferman âli natık olduğu üzere hâla reisülala taba sa'detlu efendi hazretlerine emrat olundukda taraflarından ma'kûl cebre olmak üzere irsal eyledikleri Feyzi Esad efendi ve Mustafa efendi nâm kimesneler carıye-i mezkûre meslûk olmayub ve reddini iktiza ider sayıb ile naıbe almadığını meclis-i şer'i'de haber verdiklerine vekil mezbûr Esseyid Mehmed efendi dahi muhaberan mezkûranı tasdiki itmekle vekil merkûmun mu'arazadan men'olunduğu huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 17 muharrem

3.12. Nısfı Elatı Hüseyine Teslim (Ma'rûz 19-b)

Sahib arzuhal sahibi İbrâhim nâm kimesne meclis-i şer'i'imizde zikratı nısfı gediğine vazı'yedi mütehakkık olan Esseyid Ali bin İbrâhim nâm kimesne muvâcehesinde iş bu yedimde olub meclis-i şer'i'de mu'aniye olunan meyve-i sermayezar başısı el Hâc Yusuf

ağa'nın doksan bir senesi Şevval el mükraminin onuncu günü tarihiyle müverrah temessükü natık olduğu üzere İstanbul'da tavuk pazarında vâki' bir bab manav dükkanı derûnunda mevcuda beyni elesnaf gediğin ta'bir olunur elat-ı lazime-i ma'lûmun nisfina mutasarrıf olan Mehmed Beşe zikrolunan nisf hususuz yüz gurusu temin medfû ve makbuz mukabelesinde baki be ve temlik ve teslim adalet mezkûrenin tefrir ve aynına ve gedik hususuna ma'lûmama da'vi ve metalibdan beher birimiz âhirin zimmetini ibrâ ittikden sonra baki diyar ahire gitmek iktiza ittikde gedik mezkûr muzbûr Mehmed Beşe'ye sirayet idub ve ben diyar ahırde iken mezbur Mehmed Beşe fevt olundukda salif ezzikr nasf elat lazimeyi mezbûr Esseyid Ali fazulu zabd itmekle sual olunub elat mezkûreden kasr-ı yed ve baki teslim etmek üzere mezbur eliyed aliye sebebe olunmak muradıdır deyu da'vayı ittikde mezbûr Esseyid Ali dahi maral beyan nasf elata vaziyedini bir müdde-i mezburun bir vecih muharrir müdde'asız ikrar ve i'tiraf lâkin nasf elat mezkûriye mezbûr Mehmed Beşe'ye bey' iden manav ve Abdullah yeşe'nin gaibde ga elmeclis Fatma nâm hatuna olan yüz elli gurusu ve nezire mezbur Abdullah Beşe eda idemeyub mezbûr Mehmed Beşe dahi fevt olmakla gedik mezkûr mezbûre Fatma hatun zabt ve mezbûr Abdullah Beşe'de olan ela cefni istifa için temin ma'lûm mukabelesinde baki sa' itmekle binâ-i âliye vazı'yed iderüm deyu eylediği vâki' takrir meşruh üzere sahih olmamakla iltifat olunmayub âli mucib i'tirafa zikrolunan nasf elatdan fakr yed ve nüdde-i mezbûr Hüseyin'e teslim itmek üzere mezbûr Esseyid Ali'ye tenbiye olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 1193 fi 23

3.13. Muarazadan Men (Ma'rûz 19-b)

Sahib arzuhal şehri Mehmed ağa ibni el Hâc Ahmed meclis-i şer'î'mizde İstanbul'da eski imaret mahallesinde sakin fahr elmihdarat Emine hanım binte el mersum el ma'fûr şeyhulislam ısbak Zemad zâde Faydase efendi tarafından hususat-ı ezzikr'de vekil olduğu zat muma ileyhayı bil-ma'rûfe eşşer'i'yye arıfan olan Mustafa çelebi ibni Abdullah ve Hasan çelebi ibni İsmail şahadetleriyle sabit olan Molla Hüseyin bin Abdullah muvâcehesinde seksen yedi senesinde müvekkile-i muma ileyha Emine hanım'ın mahalle mezkûrede olan menziline bina eylediğim bir bab hamam Beşer errucu' emriyle saif eylediğim bin ikiyüz gurusun dört yüz gurusu müvekkile-i muma ileyha tarafından baki vasıl ben dahi ahzu kabz idüb bakısı olan sekiz yüz gurusu hâla taleb iderum deyu da'va ittikde vekil mezbûr cevabında müdde-i mezbûr şehri Mehmed ağa müvekkilem muma ileyha Emine Hanım'a Beşer tab alır cem'u emriyle bir bab hamamı bina ve itnam ittikden sonra mezbûr şehri Mehmed ağa müvekkilem muma ileyha'nın zevci müdriyesinden Süleyman efendi vesa ta'yin ile hesap gördüklerinde masarîf mezkûresiz mezbûr Süleyman efendi müvakilleri muma ileyha'nın malından mezbûr şehri Mehmed ağa'ya tamam def' ve teslim olduğu ba'del ahzı el kabz hamam mezkûr masarîfina müte'alika amme-i de'âvî ve mutâlebât ve kâffe-i eymân ve muhasamatdan müvekkilem mûmâ-ileyhâ Emine hanım'ın zimmetini ibrâ-i âm ile ibrâ ve iskat ol-dahi kabul eyledi deyu ba'de'd-def' ve'l-inkar vekil mezbûr molla Süleyman ber-vech-i muharrer eylediği def'ini nidayı tezkiye adaletleri zahir olan Hasan ağa bin Abdullah ve Mustafa ağa ibni Abdullah nâm kimesneler şahadetleriyle muvâcehesinde

(20—a)

Vecih şer'î üzere isbat itmekin mucbiyle müdde-i mezbûr şehri Mehmed ağa hususi mezkûr için müvekkile muma ileyha Emine hanım uburu mu'arazadan men' olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 25 m. 1193

3.14. Esnaftan Birinin Hılaf Şurut Üzere Hareketi (Ma'rûz 20-a)

Huşusi merkûm esnaf ihtiyarlarından Seidal ve tehkik ve bu vecihle âb ilan olunmak babında sadır olan ferman âlilerine imtisal kuyumcu esnafının besi ve ihtiyarlarından İbrâhim usta ve Mehmed usta ve yiğitbaşı Tufan ve Abâyî ve İlya ve Anaştaş ve Yorgi ve

Dimitri ve Bedros ve Artin ve Agop ve diğer Artin ve İstimat ve Konstantin ve diğer Yorgi ve İknados Duhak Rabin ve Mardorisi ve Apostol ve diğer Apostol ve Yoseb ve diğer Yoseb ve diğer Artin ve diğer İknados ve Sava ve diğer Artin ve İknadinaki ve diğer Konstantin nâm müslim ve zimmilerden su'âl olundukda kuyumcu esnafına kethuda olmak üzere ehl-i hüref olanlar kadîmü'l-eyyamdan beru kuyumcu esnafının pîridir revan olmuş ustalarından ve kuyumcu başı nasbı olanların arzıyla olageldiğini ve esnafdan birinin hilaf şurût nizam hareketi vâki' oldukda iktiza iden ta'zir ve te'dib-i ma'fîret şer'i ve kuyumcu başları muvâfetiyle olub ve dükkanlarının sed ve küşad esna ihtiyarları kuyumcu başı olanlara haber verdiklerinde kuyumcu başılar dahi emsal haberi olub esnaf kethudası olanlar kuyumcu başı tarafından nasb olduklarına bina-i kuyumcu başılar tarafından ve küşada me'mûr olurlar ise me'mûriyetlerine bîba-i sed ve küşad ide geldikleri ve bizistan ela Esseyid'den Arap Hâcî Ahmed nâm kimesne hilaf nizam kadîm ahd karibde esnafkethuda oldukada esnafdan birinin tefriri ve dükkanın se ve küşadı iktiza ittikte mezbûr Hâcî Ahmed kendi cer nef'i için fuzûlî esnafı tefrir ve dükkanlarını sed va ba'del tecrim küşad itmeği kendüye tahsis eylediğinden oldukdan beru esnaf beyninde cereyan eden şurût nizamın ekseriyesine halel tarik etmesi esnafın ihtilal nizamına ve nice nice nâm dostlar ferce bulmakla dürlü dürlü fesad ve mulgata sebep bir keyfiyet reddiye olduğundan ma'da ibadullahın dahi ma'bûn ve mutazarır olmalarına bais olduğunu meclis-i şer'i de haber verdiklerinde bizistan emalisinden olub Hâlâ emsal habere ve esnaf kethudası olan el Hâc Mehmed'in emsal habere kethudalığı sabıka kuyumcu başı İbrâhim ağa'nın arzıyla olduğu bera'tında masrûh olduğundan mücerreden mezbûrunun kelimat meşruhâları vâki'-ı mutabık olduğunu mü'eyyed ta'bir olunur zer ve sîm ile mahlût tarakda kuyumcu başı ve esnaf kethudasından kimesnenin alakası olmayub kuyumcu başı esnafının dükkanlarında hasıl ve kendülere aid olduğu meşir âhir arzuhal mu'amaşanda mestûr baş muhasabe kaleminden olunan derkenarda kuyumcu başı esnafı deyu tahrir olunub esnafı kuyumcu başıya esnafa ve isnad olunması zabdları kuyumcu başı olub umur hususları tarafından idare ve rivayet olunmağı müstilizam ve kethuda olanlar esnaf iltiması ve kuyumcu başı arzıyla ola geldiğinden kethuda olanlar umur-ı esnâfı kuyumcu başı tarafından me'mûriyetle rivayet ide geldikleri bedidar olmakla kadi kimesne riayet umur müstahsine-i mergubeden olduğu istâne âliye ve tedaba baında sakin olan ba'zı mecmûl el âhu al Hatunlar ve cariyelerin bey' ve furuhat için kuyumcu çarşusuna getirub müzade virdikleri zerûmisim ve mücevharat ve enva' haliye esnafı müzayede kuyumcu başı olanlar ibad elleri siyanet tanımında daima nezaret itmek lazımeri halden olmakla nezaret idüb ve hazılhai amire için iktiza iden sîm ve zer mübaya'acı ma'rifetiyle rahıcı ve diğer bahasıyle mübaya'a ve cemi' ve tahsilime dikkat itmek üzere kuyumcu başı Mehmed bin kullarına tenbiye olunub lâkin bundan akdâm yedine î'tâ olunan emr-i âli mantûkunca umur esnafı ola geldiği vecih üzere idare ve ruiyet hilaf emr-i âli ve mugayir şurût nizam hareket olunmamak esnafın intizam hallerine ve ibadullahın mağbûn ve mutazarır olmayub refah hallerine bais olacağı bedihi olmakla nizam mezkûr düsturul a'mâl tutmak için baş muhasabe kalemine kayd ve yedine bir kıt'a emr-i âli dahi î'tâ bedelimiz istida' eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine î'lâm olundu fi 25 m. 1193

3.15. Esnafa Taciz ve Mallarının Talebi (Ma'rûz 20-b)

Asitâne-i-i âliyede vâki' dikici başı Mahmud'u ve çizmecî başı el Hâc İbrâhim ve tacirler kethudası esseyid Mustafa ve yiğit başı İbrâhim usta ve ihtiyarlardan Esseyid Ahmed usta ve Ali usta ve Mehmed usta ve Esseyid Süleyman usta vesair mazbut elesami otuz beş nefer ustalar meclis-i şer'i'mizde Esseyid Ahmed nâm kimesne ile esvadır nâm zımmî muvâcehelerinde mebûran Esseyid Ahmed esvadır esnafımızdan olub hadîdü'l-lisân ve bed-zeban ve esnafı ta'zir ve tekdîr ve celb mal sedasıyla firkatin ve

ihtilal nizam kadıme bais ve nice nice fesâda sebep olurlar deyu bundan akdâm mezbûrandan teşkî ve te'dîbât-ı layıkâları icra olunmak üzere ba i'lâm istida' olunmuşdu elhâlata muarac mezbûran Esseyid Ahmed ve esvadır fimâ ba'd arzlarıyla mukayyed ve kesbleriyle meşgul olub hılaf şer'i şerife mugayir nizam kadım hareket itmamak üzere taahüd ve hılaf ahd hareket iderler ise mezbûr Esseyid Ahmed kal'a'ya ve mesfûr Gorgi vaz' olunmağa razılar ve bu vecihle bizi te'min ittiklerinde bizler dahi taahüdlerini kabul eyledik dediklerinde mezbûran Esseyid Ahmed esvadır nâm zımmî esnaf merkûmeyi cemi' kelimat mesrûhâlarında tasdîk idüb bu vecihle beynleri tevfiq ve ıslah olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 18 fi mu 1193

3.16. Yeni Fırınlar İhdas Edilmesi (20-b)

Asitâne-i-i âliyyede vâki' uncu esnafının kethudası Mustafa çelebi ve ihtiyar söz sahiblerinden mesacil el esami uncu ustaları meclis-i şer'i'mizde Asitâne-i-i âliye ve teva ba'ında vâki' uncu değirmanlarında ta'yin alunana dakık baş muhasabe kaleminde kabul olunan vech üzere habaz ve çörekçi ve simitçi fırınlarına tayin olunub lâkin kemerler karbinde bir gosi karyesinde vâki' bir bab habaz fırının mu'ayyen ve mahsusi bir değirman dan ta'yini ve uncu taifesinden Agop ve Kirkor zımmîlerin müste'cirleri olduğu eyvan saray dahilinde kain Tökeloğlu değirmanı demekle ma'rûf üç horuslu bir bab uncu değirmanı müşerref harab olmakla bir müddetden beri mu'attal ve bu esnada ta'mir olunub ancak değirman mezkûrun dahi gerek ve gerek çörekçi ve simidçi fırınlarından bir fırına ta'yin olmayub fırın mezkûrda rabih olunacak nan azîze iktiza iden dakik fırın mezkûr mustaciri tedarikle asret ve hafiyede ba'zı mahallerde olmakla ta'yinat nizamının ihtilaline bedelmış ve esnaf beyninde niza' ve mahalle le yendi hâlatdan olmakla değirman mezkûrun iki horosunda tahat olunan dakik değirman merkûmun tezgahında ibadullaha bey' ve furuhat ve bir horosunda taht olunan dakik zikrolunan Birnohus karyesinde vâki' habaz fırınına ta'yin olunmak üzere baş muhasabe kalemine kayd ve mesfûrane Agop ve Kirkor yedlerine bir kıta suret î'tâ buyrulmak babında istida'lar inayet idub keyfiyet mezkûre dahi nizam kadımlerine mutabık olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mi 27 muharrem 1193

3.17. Tulumbacı Esnafı (20-b)

Asitâne-i âliyyede vâki' tulumbacı şeridi tesbih iden esnafın müslimlerinden Mustafa çelebi ve yiğit başları Ali çelebi ve Ahmed usta ve Mehmed usta ve diğerlerine münaza'sız ve karabet ve î'lânen ve David ve Marakursi ve ibin ve diğer kırkbeş ve Antona nâm kimesneler meclis-i şer'i'mizde esnaf mezkûrenin yahudilerinden Hayyam ve Musa ve Salman ve diğer Musa ve Yasef ve İlya ve Baryam ve Aslan muvâcehelerine iş bu yedimize olub baş muhasabe kaleminden î'tâ olunan memhûr sûret ma taka olduğu üzere esnafımızın ehl-i İslâm ustaları ondört nefer ve yirmi üç dest-gâhlar ve zımmiler onüç nefer ve on yedi destigahları Yahudiler seksen beş nefer yüz on destigahları ki cem'an yüzelli aded destigah ve yüz on iki nefer erbabı olub lâkin zikrolunan seksen beş nefer Yahudiden on bir nefer Yahudi ancak tedarik yetiresi üzerine kalabdan ile şer'i nash idub ma'adâsı harîr

(21—a)

Üzerine işleyub ve harır eşya neler yetire üzerine ve yeter eşyanlar her bir üzerine ismiye ve dakurtu şeritleri yiğit başları

3.18. Borç Tecili (Ma'rûz 21-a)

Rumeli cânibinden Asitâne-i saddete a'nâm tesyir iden celeb taifesinin arzuhalleri hattı başında mestur derkenar olduğu üzere doksan üç senesi muharrem el haramının yirmi birinci günü derkenarda zikr olunan mevad için ba i'lâm görüke vazı' olunan kandar dimo ve şehimez burun yirmi dördüncü günü kezalik derkenarda tahrir olunan mevad

içün ba i'lâm körke vazı' kandar lefter ve kandar martin zimmîlerin celeb taifesine getürdenileri olduğundan ma'da eyledikleri hareket nâ marziyeden teib ve arzlarıyla mukayyed ve kesbleriyle meşgul olmak üzre taahüd eylediklerini kasaban nizam ustaları meclis-i şer'a ihbar ve mesfûran fi mâ ba'd taahüdlere üzre hareket ideceklerine eski kasab ustalarından el Hâc Hasan bin Mustafa ve Esseyid Ahmed çelebi bin Esseyid Mustafa kefiyed ve kefâletleri teshibi ve mesfurların afv ve ıtlaklarını istida' eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi m 17 1193 SAH

SAH

SAH

3.19. Eşya Nakli ve İstanbul Ağası İskeleye Hamalları (Ma'rûz 21-b)

İstanbul'da kemerkeş iskeleye arka hamalları kethudası Ali bin Ali ve ihtiyarlardan Mustafa bin Ali ve esseyid Veli Aladdin bin Hüseyin ve Murtaza bin İbrahim ve Veli Aladdin bin Halil ve Ömer bin Hamza ve Mehmed bin Mustafa vesairleri İstanbul mahkemesinde meclis-i şer'i'de İstanbul ağası arka hamalları kethudası Mehmed bin Mustafa ile ihtiyarlarından Ebubekir bin Ali ve Osman bin Abdülkerim ve Hasan ibni ve Ali bin Mustafa vesairleri muvacehelerinde İstanbul ağası iskeleye mezburlar ancak taş götürmeye mahsus iken kanaat itmeyüb kemerkeş ve İstanbul ağası iskeleye ve kemerkeş kurbünde vakı' küçük iskeleye gelen sefâyinden ihrac olunan hanyazahir taarruz iderler deyu teşkî eylediklerinde İstanbul ağası iskeleye hamalları zahir kemerkeş kurbünde vakı' zikrolunan küçük iskeleye gelen sefâyinden ihraç olunan hanayi mahzene götürüb vazı' itmek bizlere mahsusdur deyub niza'a tasaddî eylediklerinde istekşâf hal için kabil şer'i'den visal ve habbazâde Mahmud efendi kahve kemerki önünde akd eylediği meclis-i şer'a hazûrûn olan mısır tüccarından Hasan ağa ve Fettah zâde el hâc Ahmed ağa ve hacı Seyfâse ve Ömer ağa ve el hâc Ali ve kürdî Ahmed kapdan ve Mehmed ağa ve Hasan Yazıcı ve Molla Ali ve İsmail ve Mehmed Yazıcı ve kitabcılar yiğitbaşısı el hâc Ömer ve kettâni Osman vesairlerinden bil muvâcehe sual ve tefehhüs eyledikde iş bu i'lâmlar nâtik olduğu üzre taşra memleketden tüccârat sefeyin ile âsitâne-i âliyye vürüd ve cümlesi ihrac olundukda iskeleyden kemerkeş ve kemerkeşden mahzenlere ve mahzenlerden ihrac olundukda resmi kemerki iktiza idüb kemerkeş emini tezkîresiyle mahallerine gitmek iktiza iden eşyayı kemerkeş hamalları nakil idüb tezkîresiz gitmek iktiza iden eşyayı İstanbul ağası iskeleye hamalları nakil idüb hanacu elât kemerkeş gibi arka hamallarına mahsus olduğunu mevlanayı zebûr meclis-i şer'i'de ba'del-inha İstanbul ağası iskeleye hamalları zahir meclis-i şer'a gelüb niza'larından kifayet ve beynleri rızalarıyla tevakkuf olduğu ikrar ve i'tiraf ve inkita' niza' için kemerkeş hamalları bir kıt'a tu'ralı iddi'ali istid'a eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu id ve ferman hazret emalerekdir. fi 24 min muharrem el haram 1193 sene

3.20. Yüzelli Kuruş Bedeli Makbuza Sulh (Ma'rûz 21-b)

Bil iltimas kâbil şer'i'den irsal olan katib esseyid Mehmed efendi İstanbul'da öksürce mahallesinde şeyhu'l-islam sabık merhûm mağfûrla Mehmed Esad efendi hazretlerinin kethudaları eşraf kuzat kiramdan Mehmed efendi bin Ali'nin hazır oldukları menzile varub huzûr-u müsliminde akid meclis-i şer'i kaim eyledikde zatı ta'rif şer'i ile maarife olan münevver binte İshak nâm hatun meclis ma'kûd mezkûrde mûma-ileyye Mehmed efendi muvacehesinde bundan akdam mûma-ileyye Mehmed efendi bir hususun temşiti için benden nakden ikiyüz guruş ile kırk guruşu kıymetli bir mücevher çiçekciyi Ali sirayet errüşde ahzu kabz itmekle taleb iderum deyu tasdi' eylediğim da'vâdan ba' vesâtat maslahın mumâ-ileyye Mehmed efendi ile yüzelli guruşu bedel makbuza sulh olub hususi mezkûre vesaire müte'alika âmme-i da'vâdan mumâ-ileyye Mehmed efendi'nin zimmetini ibrâ-i âma ile kat'i enniza'ile ibrâ ve iskât eyledim dedikde mumâ-ileyye Mehmed efendi dahi tasdik ve ibrasını kabul ile kat'-ı münâza'a eyledikleri

mevlana mezbûr mahallinde kûtub ve tahrir ve ma' meb'us emnâ-i şer'i le meclis-i şer'a geltüb âli vukû'a inhâ ve tasrir eylediği tescil ve huzûr-u âlilerine i'lâm olundu mim 27 muharrem el haram sene 1193

3.21. Abacı Esnafına Berat (Ma'rûz 21-b)

Asitâne-i-i âliyede vakı' bizaz ve sobacı esnafının kethudası el hâc İsmail bin el hâc Hasan nâm kimesne meclis-i şer'a'mizde esnaf mezkûrenin ihtiyarlarından yiğitbaşı Ahmed bin Hasan ve Mehmed efendi ve esseyid el hâc Mehmed ve esseyid Osman efendi veesseyid el hâc Mustafa ve esseyid Ahmed ve el hâc Ahmed ağa ve el hâc Mehmed ve Hafız Molla Mehmed ve Tahir efendi ve İsmail usta ve el hâc Mustafa ve Mustafa çelebi ve İbrahim çelebi ve Ali çelebi ve Halil usta ve Osman usta ve Hasan usta ve Molla Mehmed ve Abdi Beşe ve İbrahim usta ve Mehmed Emin usta ve İsmail usta ve Osman usta ve diğer İbrahim usta ve diğer İbrahim usta vesairleri hazır oldukları halde esnaf mezkûre ihtibarlarından Habib ibni Mehmed nâm kimesne muvacehesinde mezbûr el hâc İsmail

(22—a)

Mutasarrıf olduğu kethudalıkdan rızasıyla kifayet ve tib hatırıyla esnaf mezkûrenin mu'temed ve muhtarı olan bais el i'lâm Mehmed Necibe furagat ve beratı teslim itmekle kethudalık mezbûr fariğ me'mur el hâc İsmail'in ferağ ve kefayedinden muhtar esnaf olan mezbûr me'mûr Mehmed Necibe tevciye ve 'inâyet ve yedine berat âlişan 'inâyet ve ihsan buyurulmak babında İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 29 mim sene 1193(m 1779)

3.22. Kasab Dükkanlarına Elatı Lazımenin Teslimi (Ma'rûz 22-a)

Medine-i hazreti Ebû Eyyub Ensari Radı ana (R.d) Rabbe-elbârî evkâf şerifesinde olub elçârî kayd haricinde vakı' salh hanelerine merbût kasab dükkanlarından İstanbul'da Vefa meydanı kurbünde çörekçi fırını karşısında kain bir bab kasab dükkanı derûnunda kain bir ehl-i hıref gedik ta'bir olunur elât-ı lâzime-i ma'lûmenin nısfızad mutasarrıf olan Abdullah Beşe ibni Mustafa nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde bir mûcib şurût cedide izzetlû kasabbaşı ağa vekili İbrahim ağa ve ihtiyar ustalardan el cari kapu salh haneleri kethudası Ebubekir çelebi ve elhâc İsmail ve esseyid el hâc Mustafa ve esseyid Mehmed hazır oldukları halde elât mezkûrenin nısfî âhırine mutasarrıf olub eski kasab ustalarından olub ledi el ihbar istihâkı nümâyân olan Mehmed Emin bin Ali muvacehesinde mutasarrıf olduğu nısfî elât mezkûreyi te'mini ma'lûm mukabelesinde mezbûr Mehmed Emin beyi' ve temlik ve teslim olduğu bir vecih muhariri işıra ve temlik ve teslim itmekle defeter evkaf şerifeye kayd ve mezbûr Mehmed Emin yedine temessük i'tâ buyurulmak babında ferman hazret fil elemrindir fi 29 mim sene 1193

3.23. Tulumbacı Esnafına Tenbih (Ma'rûz 22-a)

Asitâne-i-i âliyede vakı' tulumbacı şeridi tesbih iden esnafın müsellemlerinden kethudası Mustafa çelebi ve yiğitbaşları Ali çelebi ve ihtiyarlardan Ahmed usta ve Mehmed usta ve zimmilerden Münâsafan ve Karabet ve Aliksan ve David ve Mardurûsi ve İpek ve diğer Karabet ve Antoni ve tulumba bekçilerinden Rayabil ve Karabet ve Serviyye ve Haccad Ravavid ve Simsan nâm kimesneler meclis-i şer'i'mizde esnaf mezkûremizin Yahudilerinden Hayyam ve Musa ve Salman ve diğer müvecci ve Yasef ve Elya ve Paryan ve Aslan muvacehelerinde iş bu yedimizde olub baş muhasebe kaleminden i'tâ olunan memmhûr sûret nâtuka olduğu üzere esnafımızın ehl-i İslam ustaları ondört nefer ve yirmi

(22—b)

Olduğu sûrette kethudaları ölçülerini mühürleyüb kalb vûrud olanları kat'ı olunub ve zikr olunan on dört nefer müslim birbirlerine ve zimmîlere on üç nefer zimmîler dahi

kezalik birbirlerine ve müslim ustalara vecih muharir üzere kefil olub bu vecihle kavil ve enfak ve ahd ve muşayak eyledik dediklerinde yedlerinde olub şurûtlarını havi olan ferman âli mucibince amel ve hareket itmek üzere tenbiye olunub vecih muharir üzere ferman ali ricasında oldukları tacil ve bila temas huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 19 m muharrem 1193

3.24. İki Kişi Arasında Kavga (Ma'rûz 22-b)

İstanbul'da Koca Mustafa Paşa Mahallesi mütemekinelere Aksabet Karabet nâm nasrana mahallesi meclis-i şer'î'mizde zevci arzuhalde ismi mezkûr sahadır veled Arasıb nâmı zımmi muvâcehesinde zevcim mesfûr Hacıdır zımmî tarih i'lâmdan on sekiz gün mukaddesi şer yağırısı darb itmekle mucib şer'î'si taleb iderim deyu da'va ittikte beynerine mashun tevsit idub müdde'ye mezbûrenin Aksabet nasraniye ber- vech-i muharre eylediği da'vasında zevci mesfûr Hüccadır zımminin zimmetini ibrâ em ile ibrâ ve iskat mesfûr Hüccadır ve mirzâde zevcesi mesfûrenin iştira eyledi menziline mütemekkin ve fi mâ ba'd hüsnü mu'aşeret itmek üzere taahüd idüb bu vecihle kat'ı münaza'a eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 21 fi m. 1193

3.25. Balta Taşlarının Taşçı Esnafı Yedine Verilmesi (Ma'rûz 22-b)

Asitâne-i-î âliyyede vâki' Taşçıbaşı Mehmed ağa ve kethudaları Mehmed usta ve yiğit başı başı Esseyid Mehmed ve ihtiyar Esseyid İsmail ve Ahmed bin ve Ali usta ve Mehmed usta ve Hâcı Mustafa odabaşı ve Ahmed usta ve Hüseyin usta ve Molla Mustafa vesairleri meclis-i şer'î'mizde kuruyemişçi taifesinden Mehmed ve Yazıcı nâm kimesne muvâcehesinde iş bu yedimde olub meclis-i şer'î'de mu'aniye olunan emri alışan natik olduğu üzere kadîm eleyamdan beru malta taşı demekle ma'rûf taş taşradan safayin ile Asitâne-i-î âliyyeye geldikte ketüren bazırkanlardan değer behasıyla taşçı esnafı iştira ve dükkanlarına vazı' ve yine değer bahasıyla tabir olan ibadullaha bey' icanıbdan bir esnaf sarfetimize ve umûrumuza ve metâ'imıza müdahale etmeyub yemiş iskelesinde olan mahzen ve mağaza ve dükkanlara vazı' olunmatub ve emr-i âlide mezkûr olan fi üzere zikr olunan balta taşının ve a'lâ ve kebirinin her dânesi taşçı esnafına yirmi akçeye ve ustanın danesi onbeşer akçeye ve sığırının beher danesi on akçeye bey' olunmak şurût nizamımızdan iken mezbûr Mahmud yazıcı İzmir cânibinden getirdiği malta taşlarını yemiş iskelesinde olan mahzenine vazı' ve taşçı esnafının gayriye ziyada beha ile bey' itması istilal nizam kadîmimize bais ve ibadullahı ızrarı badı olur deyu fi kül el vücûh ta'yirlerine mutabık bir kıt'a emr-i âli ibrâzik teşki ittiklerinde mezbûr Mehmed ve yazıcı mazmun emr-i alışan ve mahzenine balta taşı vazı' eylediğini ve malta taşı esnaf mezbûrenin emti'a-î mahsûsasından olduğu ikrar ve i'tiraf itmekle emr-i âli mantukunca yedinde olan Malta taşlarını taşçı esnafına sa' itmek iktiza eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 28 fi muharrem 1193

3.26. Mahalleye Zarar Veren Hoca Zeynep'in İhracı (Ma'rûz 23-a)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal kabil şer'î'den irsal olan katib Esseyid Mehmed efendi İstanbul'da çınar kurbünde Sancakdar Hayreddin Mahallesinde vâki' cami' şerif sofasına varub huzur müsliminde akid meclis-i şer'î kadîm eyledikte mahallesi mezbûre emalisinden eshab arzuhal imam Esseyid Mehmed efendi ve mü'ezzin Molla Ahmed ve Molla Mehmed Emin ve bağcı Süleyman ağa ve Mehmed ağa ve Abdullah ağa ve Ahmed ağa ve Velieddin ağa ve Ali Beşe ve el Hâc İbrâhim ve el Hâc İsmail ve Esseyid İsmail ve Ahmed Beşe ve el Hâc Süleyman ve Ali ağa nâm kimesneler ile Emine ve Fatma ve Zeyneb nâm hatunlar vesairleri meclis ma'kûd mezkûre derun arzuhalde mezkûre el isim muvâfata ezzat Hâca Zeyneb binte Ebibekir muvâcehesinde mezbûre Hâca Zeyneb mahallemiz sakinlerinden olub lâkin kendi halinde arzıyle mukayyede

olmayub Dilazar ruvi hadide ellisan olduğu ecelden bizlere bil muvâcehe Őitdem galiza ile Őetm ve bağır vecih minarelerimize taş atub camlarımızı keser ve mahallemizde mütmiiken ve meydan taifesini dahi enva' izni ile ta'cîr ve tekdir itmekle mezbûr Hâca Zeynebin rusanından bir dürlü emin ve rahatım yokdur deyu teşki birle mahalle mezbûreden ihrac olunmasını iltimas ve istida' eylediklerini malanlar mezbûr mahalinde kesb ve tahrir ve mu'asından emna' Şer'i le meclis-i Şer'a gelub âli vukû'a inha (tasri-takrir) eylediği müseccil huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi sefar elharam 1193 (m. 1779)

3.27. Arsa Hisselerinin Teslimi (Ma'rûz 23-a)

Sadır olan ferman-ı âlilerine imtisal kabil Şer'i'den irsal olunan keşf naibimiz Ali efendi hassa mimarlarından el Hâc Abdullah Vahid halifeler ile İstanbul'da Sarachane kurbünde Çadırhane mahallesinde vâki' sahib arzuhal Zaliha binti Abdullah nâm hatunun menziline varub ceridede mazbut el esami müslimin huzurlarında akid meclis-i Şer'i kavim ittikte zat-ı ma'rûfe olan mezbûre Saliha hatun meclis ma'fûr mezkûrde cari mülahakı olub menzil mezkûrden müferiz bir bab menzile mutasarrıfe ve keزالik zevatı ma'rife olan mazlumadı binte Abdullah nâm hatun mahzurundan mütevellîği mezkûrun yedinden akdâm bir bab menzil olub nısfı benim ve nısfı âhiri mezbûr mathum meŐahik Halit taht-ı tasarrufumuzda olmakla iş bu yedimde olan bir kıt'a i'lâm natık olduğu üzre beher birimizin nısfı hassası ifraz ve taksim ve alamat fasıla vaz'ıyle temini ve beher birimiz mefremizi kabul ve hususi mezbûre müte'alika da'vadan beher birimiz âhirin zimmetini ibrâ ve iskat idub ba'da ibrâ mezkûri bil i'tiraz rivayetimiŐidan hâla mezbûre mazlum sah hatun beynimizde fazıla olmak üzre bina eylediği tahta havlidiyi-savlediyi benim hissam için ifraz olunan arıza üzerine bine ve hissasından ziyade arsamı merkûmeden kifâyedine ve yega teslime tenbiye olunmak matlûbumdur dedikte ibrâ mezkûri ba i'tiraf red eylediklerini yedinden olan bin yüz doksan bir senesi tarihiyle müverrih ve tarih-i merkûmda İstanbul kadısı Abdulvahid Selam Efendi hazretleri hatmiyle mahtum bir kıt'a i'lâm dahi nâtik olmakla mu'ameran mezbûrûn musallihûn-ı merkûmdan ile menzilin mezkûrini nazar ve musaha eylediklerinde mezbûre Saliha hatun menzilin tarihi âm tarafı dört zera' onsekiz barmak ve mukabili beş zera' yirmi bir parmak tûla ondört zira' beşer parmak ve mezbûre mazlûm Sah hatun menzilin tarih âm tarafı beşer zira' beşer parmak ve mukabili altı zira' iki parmak tûla onbeş zera' on parmak olub ol vecihle mezbûre Saliha hatunun hissesine isabet iden nısf menzili hududunu mezbûre mazlum sah hatun terbia dört buçuk zera' tecavüz ve menzil arsasına idhal itmekle zikir olunan dört buçuk zera' arsa mezbûre Saliha Hatunun nısfı hissesine zam olunmak ikitiza ider deyu haber verdiklerini molanlı mezbûr mahallinde kesb ve tahrire ba'da tarafeyn ile meclis-i Şer'a âli vukû'a inha Eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi

3.28. Muarazadan Men (Ma'rûz 23-b)

İstanbul'da avrat pazarı kurbünde hubiyar mahallesi imamı iken bundan akdâm fevt olan Nurase efendi ibni Abdullah bin Sunullahın verasati labudin kız karındaŐları Alime ve Hamise ve Afife ile li-ebeveyn ammî hidâyetullâha münhasır oldukdan sonra mezbur hidayallâh meclis-i Şer-i münîrde zikir-i âti menzile vazı'yedi mütehakkık olan imam mahalle-i mezbûre Ahmed efendi nâm kimesne muvâcehesinde mahalle mezbûrede vâki' bir taraftan Çavuşzade Mehmed efendi menzili ve bir taraftan kadı kerimesi Saliha hatun menzili ve bir taraftan Çavuşzade ba'çe ve bir taraftan tarik has ile mahdud bir bab mülk menzil büyük babamız mezbûr zayı' İsa efendinin terekesinden olub bila irsa eşŞer'i bizlere isabet ve intikal itmişken cami' mezkûrede imam olanlar yetmiş isteden beru imam meŐrufası olmak üzre suretimizin ve bizim muacihelerimizde zabt ve tasarruf idüb lâkin imam olanların ekserisi akrabamızdan olmalarıyla sukût itmiştik el hâlata beher imam menzûr Ahmed efendi menzil mezkûrde olan hısarıyetimden kasr yed ve baki

teslim itmek üzere imam mezbûr Ahmed efendiye tenbiye olunmak muradıdır deyu eylediği da'vasında murasları ve kendi müddet mezkûrede da'va itmeyub yetmiş altı sene zaman mürûr eylediği ma'taraf olub bu misüllü da'vanın ila emr-i âli isma'ı amnu'u olmakla müdde-i mezbûre mahaviyatına da'vayı mezkûresiyle imam mezbûr Ahmed efendiye Saliha mu'arazadan men' olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fi mî 3 da (1193)

3.29. İki Kişi Arasında Kavga (Ma'rûz 23-b)

Mübareke rikab kamiyab müstakabe arzuhal iden Zeliha binte Mustafa nâm hatun meclis-i şer'i'mizde kızı Mümine hatun binte Osman muvâcehesinde iş bu mu'ameşi arzuhalde mestur derkenar olan i'lâm natık olduğu üzere kızım mezbûre Mümine hatun zimmetinde mahkum be hakkım olan ikiyüz guruşu mukabelesinde Asitâne-i mmemlûkûmden bir çift elmaslı küpe ve bir altın kuşak ve sekiz çitme yastık dört çuka mak'ad ve dört minder ve dört şilte ve dört şilte bir tesidesi ve bir perde ve bir seccade ve yer kiçesini baki virub ben dahi yedinden ahz ve kabz ittiğimden sonra hususi mezkûre ve iş bu tarih i'lâm gelince sair beynimizde cereyan iden ahz i'tâ ve mu'âmelat müstebaya müte'alâ amme da'vî ve kafe-i mütalibatdan bin mezbûre Mümine hatunun zimmeti ibrââm kat'ı enva'ı ile ibrâ ve iskat olduğu kezalik benim ve onun babası zavcim iş bu hazır bil meclis Mehmed çelebinin zimmetini ibrââm ile ibrâ ve iskat ve beher birimiz âhirin bir vecih muharir ibrâsız kabul eyledik dediğini mezbûre Mümine hatun tasdik idüb bu vecihle kat'ı münaza' eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 5 fi mî 1193

3.30. Esnafa Tacizin Önlenmesi (Ma'rûz 23-b)

Mübarek rikab kamiyab müstekabe arzuhal iden Asitâne-i-i âliye ve tevabıanda olan o tevci taifesinden İbrâhim usta ve Ahmed usta ve İsmail usta ve zımmîlerden bir eşkû ve yasaklı ve niyase ve har ve horustu ve mahal ve Enderba ve Kiryakû ve İstifan ve Yederki ve Kadir ve Etnasti ve Yuvan ve Dimitri ve Agop ve Markeryos ve Milkon ve kızı Ağpad ve Ohan ve İstefan ve Sahaf ve Minas ve Marderûsi ve diğer Ağpad ve Abraham ve Arutin ve ESYABI ve Tordes ve Ovannes ve Abraham ve Tomas vesairleri meclis-i şer'i'mizde kethudaları iş bu arzuhalde ismi mezkûr Ömer usta muvâcehesinde mezbûr Ömer usta esnafın ihtilaf nizamlarına bais ve tekdir ve ta'ciz olacakları hâlata tasdî itmekle mutazarır olmalarımıza badı ve kendüden emniyetimiz külliyyen meslûb olmuştur deyu istika ve sedr halini ifade ve inha ve kethudalıktan olunub

(24—a)

Yerine taannu ve muhtar olan iş bu Süleyman usta üzerine nasb ve ta'yin olunmak muradımızdır deyu almamış ve i'tiraz eylediklerinde mezbûr Ömer usta kethudalıktan azl olunub yerine şimdiki muhtar ve mu'temedi olan mezbûr Süleyman usta zikrolunan ütücü esnafından olunub umûr hususlarını âli vecih el istikar idare ve ru'iyet ve bir ferdi hılafın içinde ve ta'ciz itmamak üzere tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 7 mim sad 1193

3.31. Otuz Beş Kuruş ve Yirmisekiz Paranın Reddi (Ma'rûz 24-a)

İstanbul'da fenar dahilinde bakkal Niko veled Kastur nâm zımmî meclis-i şer'i'mizde sabuncu taifesinden Hasan Beşe nâm kimesne muvâcehesinde Mezbûr Hüseyin Beşe bundan akdâm bağırsak otuz beş guruşu yirmi sekiz param ahz itmekle mebla' mezbûrun onu talep iderim deyu da'va ittikde mezbûr Hüseyin Beşe cevabında müdde-i mezbûrdan bağırsak otuzbeşi yirmi sekiz para ahzını ikrar iken dükkan mezkûrda mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetine sabun memnundan ol mikdar hakkım olub kabil el istifa mesfûr Dimitri zımmî maalik ve dükkan mezbûrda halâ Femmuz zımmi meta-i cer olub tüccar makuleleri verdiği emti'ayı şurûtları üzere

dükkanın gediğine verub içinde mübaciri olanlar zımmî emelleriyle ben dahi memali mezkûri bina âliye mesfûr Femmuz zımmîden ahz almışdım da'va eylediği ref'i sahih olmamakla ikrarı mumiha mebla' mezbûr otuz beş guruşu yirmi sekiz paranın ruvi lazım geldiğini İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 4 mim sad 1193

3.32. Oniki Kuruş ve Oniki Paranın Reddi (Ma'rûz 24-a)

İstanbul'da Fenar dahilinde bakkal Niko veled Kastur nâm zımmî meclis-i şer'î'mizde soyarcı taifesinden İstefan nâm zımmî muvâcehesinde mesfûr istifan zımmî bundan ikdâm bağısak on iki guruşu on iki paramı ahz itmekle mebla' mezkûrun reddini talep iderum deyu da'va ittikte mesfûr istifan cevabında müdde-i mezbûrdan bağısak on iki guruşu on iki para ahzını ikrar dükkan mezkûrde mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetinde suyar semeninden ol mikdar hakkım olub kabil istifa mesfûr Dimitri zımmî maalik ve dükkan mezkûrde hılafına zımmî müste'cir olub Macar makuleleri virdiği emti'ayı vekalen gediğine verub içinde müste'cir olanlardan elemleleriyle ben dahi mebla' mezkûri bina âliye mesfûr memnu'u zımmîde Ahz itmişdim deyu eylediği def'i ve samimi olmamakla ikrar mukibince memnu' mezkûr on iki guruşu on iki iki paranın reddi lazım gelmeyaki İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 4 mim sad 1193

3.33. Altmış Dokuz Kuruşun Reddi (Ma'rûz 24-a)

İstanbul'da fenar dahilinde bakkal Fefu veled Kastur nâm zımmî meclis-i şer'î'mizde zeyt yağcı taifesinde Esseyid Mehmed nâm kimesne muvâcehesinde mezbûr Mehmed bundan akdâm bağısak altmış dokuz guruşumuza ahz itmekle mebla' mezkûrun reddini talep iderim deyu da'va ittikte mezbûr Esseyid Mehmed cevabında müdde-i mezbûrun bağısak altmış dokuz guruşu ahzını ikrar lâkin dükkan mezkûrde mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetinde zeyt yağı semeninden ol mikdar hakkım olub kabil el istifa mesfûr Dimitri zımmî maalik ve dükkan mezkûrde hılaf-ı akd zımmî müste'cir olub tüccar makûleleri virdiği emti'ayı dükkanın gediğine verub içinde müste'cir olanlardan almalariyla ben dahi mebla' mezkûri bina âliyesine mesfûr Fefu zımmîden ahz itmişdim deyu eylediği def'i sahih olmamakla ikrarı mucibince mebla' mezkûri altmış dokuz guruşun reddi lazım geldiği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 4 mim sad 1193

3.34. Yirmibeş Kuruşun Reddi (Ma'rûz 24-a)

İstanbul'da Fenar dahilinde bakkal Fefûr veled Kostur nâm zımmî meclis-i şer'î'mizde habaz taifesinden Mustafa Beşe ibni İsmail nâm kimesne muvâcehesinden mezbûr Mustafa Beşe serirden ikdâm ba'ıye hak yirmi beş guruşumu ahz itmekle mebla' mezkûrun reddini talep iderum deyu da'va ittikte mezbûr Mustafa cevabında müdde-i mezbûrdan bağısak yirmi beş guruşu ahzını ikrar mümkün dükkan mezkûrde mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetinde nan aziz temininden ol mikdar hakkım olub kabil el istifa mesfûr Dimitri zımmî maali'lik ve dükkan mezkûrde hâla Fefur zımmî müste'cir olub tüccar ve habaz makuleleri virdiği emti'a ve nan aziziye dükkanın gediğine virub içinde müste'cir olanlardan olmalariyla ben dahi mebla' mezbûri bina âliye mesfûr Fefu zımmîden ahz itmişdum deyu eylediği def'i ref'i sahih olmamakla ikrarı mucibince mebla' mezkûr yirmi beş guruşun reddi lazım geldiği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 3 mim sad 1193

3.35. On Kuruş Bedeli Makbuza Sulh (Ma'rûz 24-b)

İstanbul'da Fenar dahilinde bakkal Fefûr veled Kostur nâm zımmî meclis-i şer'î'mizde habaz taifesinden Mustafa Beşe ibni İsmail nâm kimesne muvâcehesinden mezbûr Mustafa Beşe serirden ikdâm ba'ıye hak yirmi beş guruşumu ahz itmekle mebla'

mezkûrun reddini taleb iderum deyu da'va ittikde mezbûr Mustafa cevabında müdde-i mezbûrdan bağırsak yirmi beş guruşu ahzını ikrar mümkün dükkan mezkûrde mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetinde nan aziz temininden ol mikdar hakkım olub kabil el istifa mesfûr Dimitri zımmî maali'lik ve dükkan mezkûrde hâla Fefur zımmî müste'cir olub tüccar ve habaz makuleleri virdiği emti'a ve nan aziziye dükkanın gediğine virub içinde müste'cir olanlardan olmalarıyla ben dahi mebla' mezbûri bina âliye mesfûr Fefu zımmîden ahz itmişdum deyu eylediği def'i ref'i sahih olmamakla ikrarı mucibince mebla' mezkûr yirmi beş guruşun reddi lazım geldiği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 3 mim sad 1193

3.36. Bi-Vech-i Muarazadan Men (Ma'rûz 24-b)

Fi hal asıl Vilayet Rumeli'de Piremiri kazasına tabi'a Radomisti âkaryesi ahalisinden olub İstanbul'da Sultan Ahmed Han kabseral hazretleri cami'-i şerifi kurbünde sakin iken kırk sene mukaddem fevt olan bakkal Mustafa bin Kasım ibni Abdullahın veraseti sulbü oğlu Emrase ile sabiye kızı olub kariye-i mezbûrede sakine Zelihaya münhasıra kabil elkaseme mezbûre Emrase dahi fevt olub veraseti zevce-i menkûhası Fatma binte Abdullah nâm hatun ile sağiroğlu diğer Emrase münhasıra baid diğer Emrase dahi fevt olub veraseti validesi mezbûre Fatma hatuna münhasıra ve tashih mes'elesi mühakim el münasaha on iki sehmden olub سهام mezkûreden dört sehmi mezbûre Zeliha'ya ve sekiz sehmi merkûme Fatma hatun'a isabeti tahakkukundan sonra mezbûre Zeliha tarafından zikri'atı hususi taleb ve da'va ve ahz ve kabza vekil olduğun zatını arifan olan kariye mezbûre ahalisinden Mehmed Beşe ibni Ömer ve Abdullah Sebe ibni İbrâhim şهادetleriyle sabit olan arzuhalde ismi mezkûr Ahmed Beşe ibni Murad nâm kimesne evvela divan âlilerinde ve ba'de duahane vazirleri ma'fûr meclis-i şer'i mizde bekalan bazar başısı İbrâhim çelevi ve sekiz nefer müseccil elesami bakkal esnafi bölük başısı ve ihtiyarları hazır oldukları halde cebehane amire karşusunda Osman efendi dükkanı ve Saray-ı cedid meydanında Sultan dükkanı demekle ma'ruf iki aded bakkal dükkanları derunlarında mevcuda gedik bakır olunur elatı lazime-i ma'lûmeye vazı'yedi mütehakiki olan sahibe-i arzuhal mezbûre Fatma hatun muvâcehesinde müvekkilem mezbûre Zeliha'ya babası müteveffayı mezbûrun terekkesinden sahih mezkûr üzre bila res elter-i isabet ve intikal eden dört sehmi hisse müsaya'âsız mezbûre Fatma hatun tegallübüne ve müstakiline zabt ve tasarruf itmekle su'âl olunub zikir olunan dört sehmi âlât-ı lazımeden kasr-ı yed ve baki zabt ittirmek üzere mezbûre Fatma hatuna tenbiye olunmak muradıdır deyu muhakkak da'va ittikde mezbûre fatma hatun salif-ezzikir dört sehmi elâta vazı'yedi ikrar ve i'tiraf idüb lâkin iş bu yedimde meşhur bir kıt'a ibrâ hüccetini natika olduğunu üzre bin yüzelli altı senesi şa'ban el mu'atennan onbeşinci günü marü'l-beyan Premedi kazası nâibi Yakub efendi huzurunda zevcim olub müvekkile-i mezbûrenin labudin karındaşı olan mezbur Emrullah ile mürisleri mezbure Mustafa Beşe'nin ismi mar-ı itlâk olunur cemi' emalin vereseya ve selef elbeyan iki aded bakkal dükkanlarında gedik ta'bir olunur elat lazime-i ma'lûmeden otuzbin akçe bedel makbuzu ile yedi sahk ve bir kebiye tefennin ve bir yanbalı kebesi ve bir paşmak ve bir makreme ve bir çift makbuz küpe üzerlerine salih olub istifai hakka ikrar ve hususi mirata müte'alika aid da'avı mutâlebât ve kâffe-i eyman ve muhasematdan zevcim mezbur Emrullah'ın zimmetini ibrâ am kat'ı elân ale ibrâ ve iskat itmişdi deyub vafi küll el vücûh takririne mutabik ibrâz eylediği değil mezbû Ahmed Beşe hususi mezkûr için mezbûre Fatma hatun'a büyüce mu'ârazadan men' olduğun bir kıt'a hüccet şer'iyyenin mazmûsı vekil mezbur Ahmed bay ikrar ve i'tiraf itmekin mucibince müdde-i İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 1 mim sad 1193

3.37. Saçak ve Duvar İhlali (25-a)

Sadır olunan ferman âlilerine imtisalen kabil şer'î'den irsal olunan Ali efendi bin Mehmed hassa mimarlarından Esseyid İbrâhim ve İsmail halifeler ile İstanbul'da fener kapusu dahilinde Cafer subaşı mahallesinde sancakdar yokuşu kurbünde vâki' şehri Mehmed ağa bin el Hâc Ahmed ve zevcesi Ümmügülsüm binte nâm hatunun iştiraken mutasarrıf oldukları menzile varub ceriyede mazbut elesami müslimin huzurlarına akid meclis-i şer'î kayyum ittikte menzil mezkûrun sed duvarı ittisalinde vâki' şeyhu-l İslam sabık merhûm Zekeriyya efendi vakfından birer bab menzile mutasarrıflar olan ashab arzuhal İbrâhim Beşe ben Ali ve bir bab menzilin dört sehmden bir sehmine mutasarrıf olan Esseyid Aşık Ömer bin Esseyid Mehmed ve yamak el Hâc Ahmed ve Veli Beşe bila isal ve Zeyneb binte Abdullah ve damatları Kara Hasan Beşe Abdullah ve bir bab menzilin üç sehmine mutasarrıfa olan Fatma binte Abdullah Hasan taraflarından hususiyatla vekil olduğu müezzîn Halil efendi bin Ali ve Ahmed Beşe bin Mustafa şöhretleriyle sabit olan Esseyid Ahmed çelevi bin Esseyid Mustafa ba tevekkela mu'teber ma'kûd vakf mezbûrun mütevelliyeye baka Edirne kaziyesi mevâtı âzamdan Ahmed efendi hazretleri tarafından vekil meclis-i şer'î'leri Mehmed ağa bin Hasan hazır olduğu halde kendi tarafından asil ve zevcesi mezbûre Ümmügülsüm tarafından vekili müsecceci olan mezbûre şehri Mehmed ağa mahzarında mezbûrân şehri Mehmed ağa mahzarında mezbûran şehri Mehmed ağa ve Ümmügülsüm hatunun mutasarrıf oldukları menzillerinin sed divarı bizim menzillerimize muttasıl vakti dahi menzillerimizden mürtefi' ve inhidama mâil olub külliyyen münhedim olacağı zahir olmağın bundan akdem divar merkum hedm ve tecdid için mezbûr Mehmed ağa'ya bil def'at tenbiye ve işhad eylediğimizde hadim ve tecdid itmeyüb iş bu mu'ayyen olunan mu'amaranımı mezbûranın musahâları üzre mezbûr İbrâhim Beşe'nin tûlan ve arzan acip teb'ı itmişdi dört zera' arsayı ve müvekkilem mezbûranın terbia yüz altmış sekiz zera' arsayı ve mezbûre Fatma ve Aşık Ömer'in terbian altmış dört zera' arsayı menzilizimiz üzerine divar-ı merkûm inhidamından naşi menzillerimiz dahi kaliye münhidam ve harab ve mezbûr yamak el Hâc Ahmed'in bir mikdar havlima divarı ve mezbûr Veli Beşe menzili saçağı harab ve ol vecihle her birimiz zarar tertib itmekle ba'del nazar olmak ve elyevm herbirimiz şer'a zahir olan menzillerimizin kıymetlerini bi tarîk el zaman mezbûr şehri Mehmed ağa'dan alıyorum matlûbumuzdur deyu bil isal ve bil vekale da'vaya tasdî eylediklerine olduğu inkar ve ol vecihle beynlerine münaz'at kesire ceryan itmişdi elhâlatahane matubat müsalahin mezbûr Mehmed ağa merkûm İbrâhim Beşe'ye yetmiş gurusu ve mezbûran Fatma ve Aşık Ömer yetmiş gurusu ve mezbûran Zeyneb ve Kara Hasan için vekil mezbûre yüz kırk gurusu ve mezbûran yamak el Hâc Ahmed ve Veli Beşe'den herbirine on gurusu ref'i ve teslim eylediklerine anlar dahi bil isal ve bil vekale yedinden ahz ve kabz idüb inkisal mevcudalarını ahz ve kabzı ve bir minval muharir üç aded mimarı kendi hüsnü rızalarıyla bairarı mütevellî mezbûran Mehmed ağa ve emna' gelişüne kat'ıyyen fera' ve nufûsar idub zikr olunan her bir da'vasına ve bil cümle hususlar mezbûre müte'alika aid da'vadan mezbûran şehri Mehmed ağa ve emna' Gülten hatunun zamimlerine miravas kat anlar dahi biruha tahrir tefdihal ve kabul ve bu vecihle kat'ı münaza'a eylediklerini molla nâm mezbûr mahallinde kütüb ve tahrir vakf sabus emnaise ale meclis-i şer'a gelub âli vukû'a ma'rûz yer eylediğın İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mim sad 1193

3.38. Esnafıktan İhraç (Ma'rûz 25-a)

Asitâne-i-i âliyede vâki' habazan esnafının kethudası ve bil cümle nizam ustaları ve ihtiyasuz sahibleri meclis-i şer'î'mizde karnil kasabasında habaza olub arzuhal müddet mezkûrelerde gedikli zımmî muvâmiresinde mesfûr küçük zımmî habaz olub lâkin arzıyla mukayyed ve kesbiyle meşgul olmayub habazan esnafının ihtilal nizamlarına bais

hareket na marzuyeye tasdı' ittiğinden ma'da dürlü dürlü hile ve desiseye mübaşeret ittiğinden bil def'at kendüye tenbiye olundukda mütbiye olmayub fesadında ısrar itmekle kendüden ba lekaye emniyetimiz bilub olmuştur deyu iştika ve sui haline ifade ve inha ve esnafdan ihrac olunmasuz akması ve istida' eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mim hal 1193

3.39. Yetmişaltı Kuruşun Reddi (Ma'rûz 25-a)

İstanbul'da fener kapusu dahilinde bakkal olan nûfu veled nâm zımmî meclis-i şer'î'mizde zeyt bağcı taifesinden el Hâc Mehmed muvâcehesinde mezbûr el Hâc Mehmed bundan ikdâm bağırsak altı guruşu ahz itmekle mebla' mezkûrun reddini taleb iderum deyu da'va ittide mezbûr el Hâc Mehmed cevabında müdde-i mezbûrdan bağırsak yetmiş altı guruş ahzını ikrar lâkin dükkan-ı mezbûrede mukaddema bakkal olan Dimitri zımmî zimmetinde zeyt bağından ol mikdar hakkım olub kabil el istifa mesfûr Dimitri zımmî malik ve dükkan mezkûrda hâla Fefu zımmî müşacir olub tüccar makuleleri virdiği emti'ayı dükkanın gediğine virub içinde müstecir olanlardan almalarıyla ben dahi mebla' mezkûri bina-i âliye mesfûr Fefu zımmîden ahz itmişdim deyu eylediği def'i sahih olmamakla kararı mucibince mebla' mezkûr yetmiş altı guruşun reddi lazım geldiği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu.

3.40. Dörtüüz Beş Kuruşun Edası (Ma'rûz 25-a)

Celeb taifesinden bâ'isü'l-i'lâm Korgi ve Niko nâm zımmîler meclis-i şer'î'mizde Belharn veled Kostantin nâm zimmiye emrinde mesfûr bil horuzun ve miri remi zimmetinde kurbanlık koyundan temininden dörtüüz beş guruşu hakkımız olmakla taleb ideruz deyu da'va ittiklerinde mesfûr tüccardan zımmî dahi müdde'ıyatı mesfurane cihet mezkûreden ol mikdar dini olduğunu ikrar ve i'tiraf itmekle hali mucib ihtirafa mebla' mezbûr dört yüz beş guruşun edasıyla mesfûrun ma'den-i melhûzun demirü'l-merâm olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mim sad 15 1193

3.41. Amele Yevmiyelerinin Artırılması (Ma'rûz 25-b)

Âsitâne-i âliyede vâki' habazan ve uncuyan kethudaları ve nizam ustaları habazan ve uncuyan istiyar söz sahibleri yetmiş Beşer nefer mûşul elisami müslim ve zımmîler meclis-i şer'î'mizde değirma amelelerinden münasib ve herkez ve Tomas veledi Kalos ve Hampar veled-i Zakar zımmîler muvâcehelerinde mesfûrlar mesarifat tarikiyle değirmanlarımıza geldiklerinde amele ile meşahıyat esnasında sizle ustalarınıza yevmiye nâmıyla zitre mu'tad'dan ziyade şu kadar akçe verirsiniz değirmanlarımız işleriz vermezseniz bırakır gideriz deyu ustalarınızı ahz ve tefyık ile daima ta'ciz iderseniz yevmiyelerimiz gidenden güne terakki verilerek otuz ziyadeye bali' olur deyu amelelerimizi tahrik ve î'fâl ve ba'zılarını ayardub gittirmeleriyle değirmenlerde olan amele nevinden bidene oksan bulmakla kâffe-i iyadullahın muhtac olduğu dakık hususunda ziyade usret çekulub taht olunan dakık vakıt ve zamanıyla mezbûr olduğu fermanlara vasıl olmamağa sebep olmalarıyla mesfûru na balad kuvvet tenbiye ve vehamet akıbet kârı kendülere tefhim eylediklerinde bir dürlü istifa itmediklerinden ma'da kelimat tabirce ya tasdı ve itale nisan eylemeleri saire sirayet ile ihtilal nizama ve değirmanlarda olan işçilerin dürlü dürlü hile ve desiseye mübaşeretlerine badi olmamakla yenice yenice fesada bais olacak hâlatdan olduğunu ifade ve inhar mesfurların saire ibret için küreğe vazı' olunmalarını iltimas ve istidha itmeleriyle mesfurların lacel altadub küreğe vazı' olunmaları muktazı olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 15 fi mim sad 1193

3.42. Uncu Esnafından Mal Mirinin Tahsili (Ma'rûz 25-b)

Uncu taifesinden el Hâc Abdullah ibni el Hâc Mehmed meclis-i şer'î'mizde Mardoros veled-i Avansi nâm zımmî muvâcehesinde mahrusa-i Galataya muzafe Beşiktaş nahiyesine tabi Ortaköy karyesinde vâki' sofra değirmanı dimekle ma'rûf on iki sehmi i'tibarıyla üç horuslu bir bab uncu değirmanı derununda mevcuda yenisi inhuaf gedik ta'bir olunur on iki raisi barika vesair elan lazımesiz tarafeynden icab ve kabulü havi şurut mesfûreden ari bey' bab sahih şer-i ve hassa ahza ile mesfûr Marderosi zımmîye iki ikibin beşyüz guruşa bey' ve temlik ve teslim eylediğinde ol dahi bir vecih muharrer işira ve temlik ve teslim ve kabz ve kabul ve tefir ve gaibane ve gedik furuhuna müte'alika âme da'vadan mesfûr Marderosi zımmînin zimmetini ibrâ âm ile ibrâ ve iskat ittikdan sonra sümünü olan meblağ-ı mezkûr iki bin beş yüz guruşu mezbûr el hâc Abdullah zabtı behasından cânib-i miriye deyni olan iki bin beş yüz guruşu kabza me'mura itâ itmek üzere mesfûr Marderosi zımmîye emir eyledikde mesfûr Marderosi zımmî dahi deyn-i mezkûr için beher sene ikişer yüz ellişer guruşu verub bu vecihle maksata on senede eda itmek üzere taahüd ve mebla' mezkûr mezbûr Marderosi zımmînin bir vecih muharir din olduğunu natik kendüye zimmet olmak üzere yedinden temessük ahz ve beher sene tamamında kasda mezkûri eda eylediğinde zahirine itibaret ve bir suret düstur'ul-â'mâl oldukça firar idub yahud kendüye iflas kârı olmakla edaya kudreti olmayan değirmancı taifesi zimmetlerinde müterakim olan mal mîrinin tahsil olunmasına bais ve mu'attal olan değirmanların küşadına badi olmakla müşterik mesfûr Marderosi zımmî temennâ temennâ mezktemennâ temennâ mezkûri bir vecih muharir mü'eccila ve mukasita ve canin mîri için kabza me'mura eda ve teslim müteahid olduğu baş muhasebe kalemine kayd ve yedine suret verilmek yanıda İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 12 mim sad 1193

3.43. Bakkal Esnafının İntizamı (Ma'rûz 26-a)

Asitâne-i-i âliye bal kapanı tüccarlarından Özilizâde el Hâc Mehmed ve Esseyid el Hâc Hasan ve Osman çelebi ve Molla İsmail ve Molla Saidase ve el Hâc Mustafa ve el Hâc Mehmed ve zımmîlerden Eci Konstantin ve sairleri meclis-i şer'î'mizde bakkal taifesiyle beynlerinde cari olan şurut nizam ve intizamlarını havi mukaddema yedlerine i'tâ olunub baş arzuhalde derkenar olunan emr-i âli yedlerinden zayı' olmakla mücedda emr-i âli i'tâ buyrulmak babında istida' eylediklerinde hal minval muharir üzere olduğu suçha ihbar olunmakla kaydı mucibince zayı'adan tüccar merkûme yedlerine emr-i âli i'tâ buyurulmak muktazayı hal olduğu sadır olan ferman âlilerine İmtisal İstanbul mahkesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu 13 mim sad 1193

3.44. Amele İzinleri (Ma'rûz 26-a)

Asitâne-i-i âliyede habazan ve uncuyan esnafının kethudaları ve bil cümle nizam ustaları ve ihtiyar söz sahibleri meclis-i şer'î'mizde her biri takrir kelim ve bakırğa elmeram idub Asitâne-i-i âliye ve tevabı olan Eyyub ve Galata ve Üsküdar'da kain habaz ve uncu değirmanlarında işleyen amele iş bu arzuhal başına derkenar olunan i'lâm mantuku üzere yetmiş dokuz senesinde taht zabıtaya idhal için her biri değirmanın ameleleri başka başka tahrir ve birbirlerine kefil ve hünü nizama ifra' olumuş iken amele mezkûrenin şurût-u kadîmeye adem ri'ayetleri değirmanların ihtilal nizamına bais ve vakt ve zamanıyla vakfin tahni olunmamasına sebeb ve değirmanlarda tahni olunan dakık dakıkiyle mezbut olduğu fırınlara vasıl olmamakla habazanın meşakkat-i azimeye giriftar olmalarına badi olmakla Asitâne-i aliye ve tevabı'ında olan habaz ve uncu değirmanlarında işleyen amele muvâffat şer'î'le yeganen ve yegan mecduda tahrir ve birbirlerine kefile rabt ve işlerinden biri diya âhır veyahud salaya azımet veya kesb ahire teslimke niyyet ider ise şurût mezkûr üzere yerine ahırini bulub ustasına teslim itmedikçe izn ve rızasit

verilmeyub ve hılaflıyla hareket ider olunursa muvâkkat şer'î'le te'dib olmamak üzere zabıtaya bend olunub şurûtlarına mura'at birle değirmanlarda olan amelenin mecdûda tahrir olunması babında ferman âli istiab eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 17 mim sad 1193

3.45. Bi-Vech-i Muarazadan Men (Ma'rûz 26-a)

İbrâhim Beşe ibni Ömer nâm kimesne meclis-i şer'î'mizde zikri'atı eleyat lazımeye vazı'yedi mütehakkık olan bais ela'lam Yorgo veled Hrista nâm zimmî muvâcehesinde Rumeli kavakhisarı kayünde fener kariyesinde vâki' bir bab ekmekçi fırını derununda mevcuda bil inhiraf gedik ta'bir olunur elat lazıme-i ma'lûme babam mezbûr Ömer Beşe'nin î'tâ el vefat yedinde mülki ve tarihi i'lâmdan on sene mukaddem fevt oldukda bin satır varisi olmamakla bil iras eşşer'i baki isabet ve intikal itmiş iken mesfûr Yorgo zimmî elât mezkûre-i bağırsak zabt itmekle mesûdan olunub elat mezkûreden kasr yedi baki teslim itmek üzere mesfûr Yorga zimmîye tenbiye olunmak muradımdır deyu da'va ittikte mesfûr Yorgo elat merkûmeye vazı'yedine ikrar lâkin iş bu yedimde olub meclis-i şer'î'de mu'ayan ve secil mahfuzun mihrac bir kıt'a mubaya'a hüccet natıka olduğu üzere kedik ta'bir olunan elat lazıme mezkûreyi müdde-i mezbûrun babası Ömer Beşe bin yüz elli dört senesi rabı' elâ fırının dördüncü günü babam mesfûr Hristo zimmîye iki yüz elli guruşu temin medfu' ve makbuz mukabelesinde ba tabi' ve temlik ve teslim olduğu ba'del işтира ve eltemlak mülkiyet üzere mutasarrıf iken malik oldukda bin hasr edası olmamakla irasa baki intikal itmekle vazı'yed iderim deyub vecih meşruh üzere eylediği vefa'ı makbul eşşahade idükleri ihbar olunan ihtitar habaz ustalarından fez kalili Mehmed ağa ve Mustafa çelebi ve Hafız Mehmed nâm kimesneler şehadetleriyle muvâcehesinde vecih şerri üzere isbat ittikten sonra habazanın nizam ustalarının ehl-i islam'dan olanları dahi haber vermeleri ile şehru mezkûrenin madenleri mucibince müdde-i mezbûr İbrâhim Beşe hususi mezkûr için mesfur Yorgi zimmî bî vech-i şer'î mu'arazadan men' olundu. mim 15 (mim-sad) 1193

3.46. İmam Esseyid Mehmet Efendiye Tenbih (26-b)

Zikri'atı hususun mahalinde kütüb ve tahrir için sadır olan ferman âlilerine imtisal kabil şer'î'de irsal olunan keşf Nabi Ali Efendi İstabul'da Cibali kapusu dahilinde makarıkaz el Hâc Mehmed Cami'-i şerifine varub ceridede mazbut elisami müslimin huzurlarında akıd meclis-i şer'î kadîm ittikte cami' mezkûr ve kazanın hâla mütevellîsi sahib arzuhal Hafız Abdurrahman Efendi ibni Abdurrahman mahallesi ma'kûd mezkûrde cami'-i merkûme imam Esseyid Mehmed Efendi ibni el Hâc Mustafa muvâcehesinde cami'-i mezkûre muttasıl olub bir taraftan cami'-i mezkûr cidar ve pencereleri ve bir taraftan safan Esseyid Hasan Çelebi menzili ve bir taraftan zıfaf zevcesi menzili vebir taraftan tarik 'am ile mahdud sabıtası taş divar ile muhat mahalle kadîm eliyamdan beru tabut vazı' ve fakir cenazesi gasil iktiza ittikte mahal merkûmda gasil ve cami'-i şerif mezkûrun sair malzeme için tereke ve cami' mezkûrun harmi olmakla mütevellîleri zabt idegelüb mu'adil istiflal değil iken imam mezkûr mahalli merkûmi üçbüçuk seneden beru fuzûli zabt ve kurbünde dükkânı olan taşçıdan bir mikdar akçe alub taşı vazı' itmesine izin verilmekle cenaze gasil ve hususi saire iktiza eyledikde tanzimi mümkün olmamakla mahal mezkûrden imam merkûmun kasr yedine ve vakf merkûm için bana teslim mezbûr Esseyid Mehmed Efendiye tenbiye olunmak bil tevliye matlubumdur deyu da'va ittikte olduğu cevabında mahal mezkûre vazı'yed ve taşı vazı' olunmak için izin verdiniz ikrar-ı mahallin mahal-i merkûmun sekana ve tevliti cami'-i mezkûrde imam olanlara meşrûta olmak üzere benden mukaddem imam olanlara zabt ve tasrif ben dahi imam olmamla binâen-aleyh zabt iderum deyu def'a tasdi'eyledikde Molla nâmı mezbûr tarafeyn ile meclis-i şer'a'da bil muvâcehe da'valarını takrir ve inha ittikten sonra mütevellî mezbûr imam mezkûr muvâcehesinde mahal mahdud mezkûri ben ve benden

mukaddem cami'-i şerife vakfının mütevellîleri olanlar altmış seneden mütevaciz zamandan beru mezkûrde imam olanlar muvâcehelerinde bila niza zabt ve tasrif ile gelmişlerdir deyub mahal mezkûrun sakina ve tevliti bir vecih muharir imam olanlara meşruta olduğunu ba'del inkar imam merkûmun da'vası şurût mahz olub ve mahz şurût vakfda tisa mu'ale şahadet caiz olmayub tescilini isbat lazim ve vakif mezbûr evkaf kadîmeden münkat'ı işret olmamakla tescilini isbat muhal olduğunu imam mezbûr dahi mukırr ve mu'terif ve mahall-i mezkûr elli beş seneden mütevaciz zamandan beri sefir Yakoz el Hâc Mehmed vakfı tarafından mütevellîleri ve mâ muharir üzre zabt ve tasarruf ile de gelub amel kadîm dahi minval muharrer üzredir deyu ahalisinin sinn ve ihtiyarlarından makbulü ş-şehâde idikleri zahir olan Hatib Ali Efendi ibni Mehmed ve el Hâc Mehmed Arifam ve duhani el Hâc Osman ağa ve duhanı Cabîzade el Hâc Mehmed ağa ve Mehmed Beşe ve diğer Mehmed Beşe ve Esseyid Süleyman ve el Hâc Mehmed ve Uzun Osman Çelebi ve Osman ağa ve biket bişeskabe ve Esseyid el Hâc Hasan ağa ve Mustafa Yazıcı ve Mehmed Beşe ve Hüseyin kethuda o topçu bani-i Mehmed ağa ve imam vekili Ahmed Efendi ve Esseyid Abdulgafur ve el Hâc Salih ve el Hâc Süleyman ve Hakkı ağa ve Yakub ağa ve Mehmed Beşe nâm kimesneler Ali Sırık isemede ihtiyar itmeleriyle amel kadîm vecih muharir üzre âmma sabit oldukdan sonra imam mezkûmun bin yüz altı parça muirde ibrâz eylediği bir kıt'a hüccetde tarihi mezkûri imam olan kimesne mahal merkûmun sekana ve tevliti imam olanlara meşruta vakfidır deyu ısrar itmekle bina âliye baki zabt itirilmek muradıdır deyu eylediği da'vası dahi meşru'a olmamakla kelamına iltifat olunmayub mucibi mahal mezkûrun kifayet ve mütevellî mezbûr Abdullah errahim müsliha itmek üzre imam mezbûr Esseyid Mehmed Mehmed Efendiye tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 12 muharrem sad 1193

3.47. Bi-Vech-i Muarazadan Men (27-a)

Sahib arzuhal tevennisi ilhami muhayyir bin el Hâc Ahmed meclis-i şer'i'mizde arzuhalde mezkûr çizmecî başızade Süleyman ağa muvâcehesinde mezbûr Süleyman ağa zimmetinde ba i'lâm şer'i mahkum be hakkım olan altı bin dörtyüz yetmiş dört guruşdan bundan ikdâm mezbûr Süleyman ağa'nın zimmeti ibrâ'am ile ibrâ eylediğimde olduğu İstanbul kadısı Efendi hazretleri nezaretlerinde olan evkaf dan Hurşiyede hatun vakfından Davudpaşa mahallesinde vâki' ledi elahâli ve elteciren ma'lûm el hudud el müştemilât bir bab menziline iş bu mütevellî temessükü tatik olduğu üzre doksan iki senesi Receb el furdî'nin sekizinci günü meccana baki fera' ve tefdiz idüb menzülü mezbûr tarihi merkûmdan buvane gelince mezbûr Süleyman ağa'nın taht tasarrufunda olmakla yedi ide müçtemi' olan ecir mislini taleb iderim deyu da'va ve menzil merkûmun ecir misli ma'lûm olmak için cânib şer'i'den katib Ali Efendi irsal olduğu menzil mezkûrun ecir mislini em'alinden senedan ve tefhiz ittikte beher şehr yedişer guruşu menzil merkûmun ecr mislidir deyu em'ali mahallenin haberlerimi katib mezbûr mahalinde tahrir ve musabe'at olunan emna-i şer'i'le meclis-i şer'a gelub bil muvâcehe haber vermeleriyle yedi ide müçteni'a olan kırk dokuz guruşu mezbûr el Hâc bahırye vâki' ve teslim mezbûr Süleyman ağa'ya ba'del tenbiye mezbûr el Hâc bahir mezbûr Süleyman ağa'nın baki fera' ve nüfûz ittidiği menzili derûnunda akıd meclis-i şer'i olunan menziller olmayub ittisalinde olub haremeyn eşşerefeyn evkafından olan kebir menzil fera' ve tafûyuzı altmış yedi eğer kebi menzili vermez ise ben dahi ibrâ mezkûrunden rücû' iderim deyu takrir meşruhu üzre ibrâlı mu'terif iken rücû' iderim deyu demesi salih olmamakla iltifat olunmayub rucûh da'vasıyla mezbûr Süleyman ağa'ya bi vecih mu'araza vakf men' olunub lâkin mezbûr el Hâc Yahya'nın âhir kebir menzil da'vasından mezbûr Süleyman ağa'nın fera' ve takviz idüb mütevellîsinin sarahata izn verdiği haremeyn eşşerefeyn

müfettişi nazılonlu efendi da'ileri huzurunda subûta muhtac olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 15 mim sad 1193

3.48. Esnafıktan İhraç (Ma'rûz 27-a)

İstanbul'da vâkı' kundakçı esnafının kethudası latif Esad Çelebi ve yiğitbaşları Mehmed Çelebi ve kundakçı başılığında vesair otuzbeş nefer mazbûtü-l esâmî kimesneler meclis-i şer'i'mizde Ebubekir Beşe kambur Ahmed ve Hüseyin Beşe bin Hasan nâm kimesneler muvâcehelerinde mezbûran Ebubekir ve Hüseyin esnafımızdan olub lâkin arzlarıyla mukayyed ve kesbleriyle meşgul olmayub hadid lisan ve bed zeban olmalarıyla her birimizi ta'ciz ve tekdîr ve esnaf beyninde olan nizam-ı kadîmin ihtilâlîne bais ve za'a ve mücâhaleye badî olur hâlâta tasaddî itmeleriyle mezbûrların evzâ' ve etvârlarından hoşnûd ve râzî değilleriz deyû iştikâ ve sû'-i hallerini ifade ve inha ve mezbûranın esnafdan ihrac olunmalarını iltimas ve istid'a ile geliri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mim sefer 17 1193

3.49. Yetmişbeş Kuruşun Talebi (Ma'rûz 27-a)

Derûn arzuhalde mezkûr darneli moldavancı oğlu Ali nâm kimesne meclis-i şer'i'mizde reisler kethudası ve kapan sahiblerinden müseccel elesâmî dokuz nefer kimesneler hazır oldukları halde kapan-ı dakîk tüccarından sahib arzuhal Esseyid el Hâc Abdülvahab'ın cekser muvâcehesinde doksan bir senesinde mezbûr aba olu me'ab çelebi'nin sefinesi reisi Mustafa Beşe'ye Varna iskelesinde vafi' ve teslim ve mezbûr aba olu me'ab çelebi'ye irsal eylediğim ma'lûm ol mikdar şe'i temîninden bani zimmetinde yetmiş beş guruş hakkım olmakla taleb iderum deyu da'va olduğu beher kilesinin altmış para fiat-ı maktû'u olan iki bin dört yüz Varna kilesi beha kazanca zatasın seksener para fiatı maktû'ı izale ve zatası

3.50. Ziyade Makbuz Meblağının Reddi (27-b)

Olmak üzere ve reisim Mezbûr Mustafa Beşe'ye vâkı' ve teslim ve kabz temin ittikten sonra hatâ-i mezkûre kapan Naibi Efendi da'ilerinin ba'ası arzuhalde olan i'lâmı nâtik olduğu üzere beher keyl İstanbulûsi seksen ikişer akçeye habazana tevzi' olunmakla mezbûr Ali'nin hattâ mezkûrenin fihâ-i maktû'undan ziyade makbuzu olan meblağın reddini talep iderim dedikte beyinlerinde ba'id vukû' el münâza'a maslûhın tavassut idub herbiri âhırın mezkûresinden âhırın zimmetini ibrâ-i âm ile ibrâ ve iskat ve her biri âhırın ibrâsını kabul ile kat'ı münâza'a eyledikleri İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 15 mim sad 1193

3.51. Dört yüz Yirmidokuz Kuruş ve Altı Paranın Reddi (Ma'rûz 27-b)

Kasab taifesinden gezcü veled Dimitri nâm zimmî meclis-i şer'i'mizde Alacahamam kurbünde kasab olan Mustafa Beşe ibni İbrâhim nâm-ı kimesne muvâcehesinde mezbûr Mustafa Beşe ile kasablık ticaretinde bir müddet beynimizde mu'amelât ve ahz ve î'tâ cârî olub ba'id ustalar muvâfetiyy hesab gördüğümüzde ba'id küllî el hesab mezbûr Mustafa Beşe zimmetinde üç bin altı yüz guruşu on altı para hakkım zuhur ittikte mezbûr Mustafa Beşe meblağ mezbûr zimmetinde bakî dini olduğunu ikrar kat'i ile kat'i ile ikrar ittikten sonra meblağ merkûmun yüz altmış bir guruşu on parasız bakî defi' ve teslim ben dahi yedinden ahz ve kabzı idub bakîsi olan üç bin dört yüz yirmi dokuz guruşu altı parayı mezbûr Mustafa Beşe'den hâla talep iderum deyu da'va ittikte mezbûr Mustafa Beşe müdde-i mesfûre cihet ve mezkûreden ol mikdar dini olub ve ikrar kat'ı ile ikrar eylediğini î'tiraf idub lâkin hesabta sehv vâkı' olmakla tekrar muhasabe görülme demesi şer'a sahih ve mü'teber olmamakla kelâmına iltifat olunmayub ikrar eylediği üç bin dört yüz yirmi dokuz guruşu altı paranın edasıyla mezbûr Mustafa Beşe'ye elzam olduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 18 fi sad 1193

3.52. Zararın Önlenmesi (Ma'rûz 27-b)

Sadır olan ferman alilerine imtisal kâbil şer'î'den irsâl olunan keşf nâibimiz âli efendi hassa mî'mârlarından Ahmed ve esseyid Mustafa efendi halifeler ile İstanbul'da muharrû-eddîn koça-vî mahallesinde vâkı'-î kazat'dan sahib arzuhal Mustafa efendi ibni Hasan'ın reisi merhûm el-kâb Mustafa efendi vakfından mutasarrıf olduğu menziline varub cerîde'de mazbut el-esâmî müslimîn huzûrlarında a'kîd meclisî şer'î kuyyûm itdikde mezbûr Mustafa efendi meclisî ma'kûd mezkûrde vakf mezbûrun mütevellisî tarafından câbî vakf hafız el hâc Mehmed efendi hazır olduğu halde halle-i mezbûre civârında vâkı' âşık paşa mahallelerinde vak'ı eshâb münâzeleden esseyid -eşşeyh Mehmed efendi ibni İsmail ve Mehmed Nuri efendi tarafından imam Osman efendi ibni İsmail ve müderrişin kirâmdan Torun efendi zâde Mehmed Emin efendi tarafından Mehmed ağa ibni Salih ve hasırcı İbrahim çelebi ve mühir-dîn Kocavî mahallesi ahâlisinden Yorg'anî esseyid Hüseyin çelebi ve Mehmed ağa ibni Ahmed ve müteveli el hâc Ahmed vesâirleri mahfûrlarında zikr olunan mahallelerde vak'ı otuz bab menâzilin künîflerî mehirkabı Haydar paşa tarafından ve merhûm esseyid velâyet hazretlerinin türbe şerîfesi önünden küllan kebir-anâ lağımından ceryan ide gelüb ve bu esnada lağım mezbûrun meyli hılâf esseyid Mustafa çelebi ve zeytûnci el hâc Süleyman menzilleri önünde seddül menâzil merkûme eshâb-ı künîfleri Çarkâtibin ceryanına mâ'nî ve benim menzirim önünde lağım mezbûr çarkâb ile mahlu ve taht'el-arzı küllân çerkâb menzilin derûnuna sirâyet ve menzirim matbîhî tarafından ruvî arza çıkub menzirim teluis darıca kerihesinde mûtazî olduğumdan

(28—a)

Ma' ada çerkabın keşf ve teesinden menzirim divarımı harab itmekle menzirim dahi külliyâ münhidam olacağını tahir ve ol vecihle mutazarır olmamla ba'del-keşf vel-ma'niye zarar mekûmî def'â ahâlî merkûmüne tenbiye olunmak matlûbumdur dedikde mu'amarân mezbûrân müslimûn merkûmdan ile hâlâ küşâd olunan bâcâlara nazar ve keşf eylediklerinde fil-hakîka mezbûr Mustafa efendi'nin menziline bir minval muharrir zarar olduğunu dahi ba'del-ma'niye tarîk 'âm köşesinde mezbûr Mustafa efendi'nin menzili önüne gelince tûlâ dört ve arza bir ve a'mikâ bir buçuk zera' va mahal merkûmdan aşağı tûlâ ondört ve arza iki ve a'mikâ üç zera' iki 'ad ve bacâ ve mahal merkûmdan mezbûran hâfiz esseyid Mustafa ve zeytûnci erl hâc Süleyman menzilleri önüne gelince tûlâ elli üç ve arza bir ve a'makâ bir buçuk zera' dörd edet bâca tefri' ve lağım mezbûrun mislini tethir ve bina ve ta'mîr kaldırım ve menzil mezkûr önünde tûlâ ondört zera' lağım mezbûrun duvarlarına horasâh ve kireç ile muhkem ta'mîr ve termim ve masârif saire ancak yüzdört guruşu yirmi akçe mesarif vücûda gelub mezbûr Mustafa efendi'nin menzili çerkabın keşf ve tâsirinden masûn mahfûz olur deyu haber vermeleriyle muhâzır bil meclis müslimûn merkûmun dahi bir vecih muharrir ikrar ve tasdik ve meblağ mezbûri zikr olunan otuz bab menâzil eshâbına tevzi' ve taksime ta'ahüd eylediklerini mevlanalar mezbûr mahallinde kendü tahir ve mu'asebeden amnâ ve ser'ak mahallesi sera' gelub 'âlî vukû'a inha ve takrir eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-un âlilerine î'lâm olundu fi 15 mim sad 1193

3.53. Elatı Lazimenin Teslimi (Ma'rûz 28-a)

Evkaf humâyûn hazreti şehriyârîden olub yedi kule sahanelerinin beşinci salhhaneye merbût kasab dükkanlarından Sarıgazide şekerçi ittisalinde ka-in bir bab kasab dükkanı derûnunda mevcûda beynel-esnaf gedik ta'bîr olunur elât lazime ma'lûmenin evkâf humâyûn mütevellisi temessükîd nısfına mutasarrıf olan Mustafa usta meclis-i şer'î'mizde şurut cedide mucibince izzetlü kasabbaşı ağa ve etraf kethudası ve ihtiyar ustalar ihbarlarıyla istihaka-ı nümayan olan Ali usta bin Mehmed yetimin ma'lûm mukabelesinde mezbûr Ali ustaya bey' ve teslim olduğu bir vecih muharir işтира ve teslim

itmekle defter evkâf hümâyûna ba'del-kuyûd yedine temessük i'tâ buyrulmak babında ferman da'ısın âlilerine dain Ma'rûz hazret minelil-emrindir fi 18 mim sad 1193

3.54. Esnaf Kayıtları (Ma'rûz 28-a)

İstanbul ihsabı mukâta'asının iştirak mutasarrıflarından esseyid Abdulkadir ağa'nın arzuhali bil-esende iş bu arzuhale nazar birle keyfiyet hali tahkik ve suret nizamı i'lâm olunmak babında sadır olan ferman âlilerine imtisal mukata'î mezbûre kavil oğlanlarından olub bâberat alişan ve beher yevm onbeş akçe vazife ile mal miri cemi' ve tahsiline me'mûrlarından bu da'ilerine zerazûcî İbrahim çelevi ve sadrı'azam hazretleri teraziciyi Ahmed ağa ve muhtesib terazûcî Abdi usta ve ayak naibi efendi da'ileri terazûcî esseyid Halil usta ve ihtiyarlardan Mehmed usta ve pencereci İbrahim usta ve Hasan usta vesair mazbûtel-esâmî kimesnelere tefehhüs ve isti'lâm olundukda bizler kadimel-eyâmndan berû emvâl yediye-i mu'tada cemi' ve tahsiline me'mûr olub içimizde biri fevt yahud hiyaneti zâir olub ref'i iktiza itikde ancak kavil oğlanlığı erbab istihkakdan sadakât ve istikâmeti zâhir ve mal-yedi cemi' ve tahsiline kadir kimesneye tevciye olunmak şurut mer'iyeye-i mukâta'dan iken bilâ berat onaltı nefer kavil oğlanları mülazımları olubda sır oğlanı dimekle ma'rûf olan kimesnelere tamığ hantab'iyet ve celb mal sevdasıyla bâ arzuhal birer nefer bebe yedlerine başka başka suret ahz ve suret mezkûreyi sene iltihaz idub mal miri tahsiline bâ berat alişan ve vazife-i ma'niye mezkûre ile ma'mur olan kavil oğlanlarının hizmet mezkûrelerini kendülere hasr ve tahsil iktiza iden mal miriyahz ve kabz ve vekil ve belîğ ve emnâr mukatâ'ya noksan teklifi ile gadre tasdi' itmeleriyle mal mirinin tedenni menzilat ve mukatâ'-i merkûme nizamının ihtilâline bâdi ve erbab müzkayife gadri mucib hâlâtdan olduğundan ma'da balâsı ferman âlî ile muşih i'lâm şer'i ile me'mnû'atdan olan muzabına va'idiye bakkaliyelik namıyla bağır vecih şer'i esnaf fıkrasız dahi tecrime itmeleriyle emin mukatâ' mezbûrenin istid'asız hâvî tahrir eylediği arzuhali vak'a mutabıkdır deyu tasdik ve yedlerine suret i'tasıyla ihdas olunan onaltı nefer mala lazımların yedlerine olan suretlerin mahalinden kaydları terkın olunmak emval miriyeye ve ibadullaha hayırlı ve esnaf fukarasız mezalim

(28—b)

ve te'addiyatdan sıyanet olmakla mergûbe-i müstahsene olduğunu herbirleri meclis şer'î'de ihbar ve istirham eylediklerinde filhakîka tahsili iktiza iden rusûm miriyeye mu'tada kadimi üzre berât alişan vazife-i merkûme ile yakın olunan kul oğlanları yediyle cemi' ve tahsili ve salifel-zikr kul oğlanı mülâzımları yedlerine sened i'tâsı mühdet olmakla yedlerine i'tâ olunan suri mezkûre muhidine-inin mahalinden kaydları ref'i ve terkın olunmak emir sevab idüğü ve zikr olunan mülâzımların senedat mezkûrelerinin kaydları ref'i ve terekkiyat olunduğu şerâyın muma-ileyhin bir kat'a emrâli istida' eylediği İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. Fî 21 mim sad 1193

3.55. Muarazadan Men (Ma'rûz 28-b)

Arzuhal ismi mezkûr inşitâsı veled Piraşkûre namı zımmî meclis-i şer'i'mizde arzuhal iden Panago veled tanaşı muvacehesinde gaib galid Hristo zımmî zimmetinde muhit ma'lûmeden hakkım olan yüzseksen gurusun otuz gurusunu yedinden ahz ve kabz idub bakisi olan yüzelli gurusu müsfedar Panago zımmî benden al ben vereyum deyub bu vecihle kefil olmakla bina-i âliye mebla' mezkûr yüzelli gurusu mesfûr Panago zımmîden taleb iderum deyu eylediği da'vâsında takrir meşruh üzre benden al ben vereyim demesi ilkat kefâledan olmamakla kelamına şer'a iltifat olunmayub müdde'i mesfûr elnâşî zımmî da'vâyı mezkûresiyle mesfûr Panago zımmîye büyüce mu'arazadan münka meni' olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. fi 23 mim sad 1193

3.56. Yağların Sahip Olması Gereken Kalitesi (Ma'rûz 28-b)

Sevahlil bahri Tuna ve Eflâk ve Bağdan memleketlerinde Bosna-i mabarda Galata kapanına zâde olmak üzere gelan yağlar don vecih yaşı ile mahlut ve bir türlü külle sahih olmadığından iştirâ iden abada ese ma'bûn ve muttazır oldukları sahiha haber alındığından Galata kapanı Osman tüccarlarından Tophaneli Mustafa ve el hâc Ali yazıcı ve sarı el hâc Ali ve esseyid el hâc Osman esseyid ve el hâc Hüseyin ve soğancıoğlu İsmail ve Araboğlu İbrahim yazıcı ve nur ese yazıcı ve kurî Mahmud oğlu Mehmed ve kara Ali ve Abdullah yazıcı ve esseyid el hâc Ahmed ve Kırımî el hâc Abdurrahman ve Abdurrahman yazıcı ve mumcu zâde Mehmed ve kara İsmail Beşe ve yemişçi Molla İbrahim ve Çölmekçi Molla Hasan ve esseyid Molla Ömer ve Mehmed Emin ve sabuncuoğlu esseyid Mustafa ve kumaniyeci Halil ve yemişçi Hâcî Mustafa ve Kilisli Molla Halil ve Akkermani el hâc Osman ve Üsküdarî esseyid Molla Ahmed ve Kasımpaşalı İsmail yazıcı ve hâcioğlu el hâc Mehmed ve Tophaneli Mehmed Emin ve sarıoğlu Ali ve Üsküdarî Ömer ve el hâc Mehmed Odabaşı ve Kasımoğlu Molla Ahmed ve kenarcı Osman ve Araboğlu Mehmed ve Bekmezci İbrahim ve Ali Alemdar ve uzun Ahmed reis ve el hâc Hasan ve yemişçi el hâc Ali ve tulumbacı Mehmed ve esseyid Mustafa ile tüccar merkûmeden Şatıroğlu el hâc Osman Varna'da el hâc Süleyman Varna'da Ali ve topal Ahmed ve İstanbul balkapanı tüccarından özili zâde el hâc Mehmed ve el hâc Yusuf ve kamizzâde el hâc Mehmed ve Said ise ve Alanyalı esseyid Ahmed ve el hâc İbiş ve el hâc Ali yazıcı ve zimmîlerden Kostantinû tûharı meclis-i şer'a getürdülüb herbirleri mu'âhaze ve anîfe-i şedîde ile mu'âhaze olunduklarında mezbûrlar dahi fimâba'd bu misüllü harekât gayr-ı meşrû 'âya cesaret itmek üzere taib ve müsta'fir Eflâk ve Boğdan ve İsmil ve Kili ve İbarail ve Kalas ve Silistre ve Rusçuk ve Zıştovî ve Niğbolu resminde olan sirkalarına muhkem tenbihi hâvi ekid ve şedid mükayetiyle tahrir idüb bila ve mezkrede olan sirkaları dahi cemi' ve tedarik eyledikleri yağlardan levin ve ta'amlarına hal küllimamin üzere Ragon mesah ve çardisi ve koyun yağı ve don yağı başka başka olub her birinin nev'i ve ismi tefriçiyile yedeklere vazı'ı ve bu vecihle istna sadete getürdüb ve Galata'da olan hanlarda dahi kazgan kaynamamak üzere ta'ahhüd idüb eğer ekicileriden biri hilaf ahd hareket iderse mahlut olan yağları narh ruzisi üzere mumcu esnafına tevzi' olundukdan sonra müslim olanları ticaret mezkûreden

(29—a)

Men' ve def' ve velayetine nefi ve icla ve zimmîleri görke vazı' olunub itlak olunduklarında kesb âhire meşrû' itmek üzere razı oldukları İstanbul mahkemesinden sulh bulunduğu huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi 21 mim sad 1193

3.57. Selefe Bayî Devri (Ma'rûz 29-a)

Asitâne-i aliyyede vakı'habazan kethudası ve bal cümle nizam ustaları sair sair söz sahibi ihtiyarları meclis-i şer'a gelüb takrir kelim iderler kî habazan ve uncu taifelerinden ba'zılarına iflas kârı olmakla karar ve bu vecihle fırın ve değirmanları hâli ve mu'attal kaldığından şurut nizamımız üzere fırın ve değirmanları ledi el müzayede temin misli ile âhire bey' ve temenniniyle cânib miriye olan deyuli eda olunmak iktiza idüb lakin şerasına talib olanlar beher hal peşin akçe ve değer pehasıyla taleb olub bu minval üzere dınyayan nısfı mertebesi hasıl olmayacağı bedihi olmakla İstanbul'da eski Ali paşa kurbünde Hüsrev paşa çarşısında vakı' bir bab ekmekçi fırını ve karşusunda dört horoslu Bir bab değirmanın gedik sahibleri olub hatta behasından canib miriye üçbin iki yüz elli guruşu deynleri olmakla karar iden Mustafa ve kurunun ol mikdar deynleri için iş bu doksan üç senesi rabi' ila veli arasından i'tibâr ile zakusasına yediğin beher sene üçyüz ellişer guruşun üç bin yüz elli ve bakisi olan yüz guruşu onuncu senesinin dördüncü ayında mü'eccelâ ve maksata edâ olunmak üzere Zıyarta-ifesinden olub fırın mezkûridareye kadir oldukları esnafın ihbarlarıyla mütehakkık olan Mehmed Beşe ve

Ali Beşe ve Cafer Beşe ve Ferhad Beşe ile ve kulluk zimmîden mabla' mezkûr bir vecih muharir deynleri olduğunu natık kendülere zimmet olmak üzere yedlerinden temesük ahz ve beher sene tamamında kastî mezkûri eda eylediklerinde zahirine işaret ve nizam saireye dahi halel natrak itmamak üzere canib miriye infe' ve ibadullaha hayurlu ve habazana eshil meb'a suret dusturul-'amel oldukça sair mu'attal olan fırın ve değirmanların küşadına ve mal mirinin eda olunmasına bais olur halatdan olduğunu ihbar itmeleriyle zikr olunan fırın ve değirmanın gedik ta'bir olunur onaltı rü'âsı bargir vesair alât-ı lâzime-i ve eşya ma'lûmesi zabt miriye olan deyn mezkûrî eda için temin mislinden azidi evkar olunan salifed-kira üç bi iki yüz elli guruşa bey'a kabil şer'i'den ve mir alunan habazan kethudası İsmail ağa maral-beyan onaltı rü'âsı bargir vesair alât lazime-i ma'lumeyi mezburluğuna balu saya bey' ve temlik ve teslim anlar dahi rızalarıyla ba'dal-ıştira vel-kabul temenni olan men'i mezkûri bir vecih muharir mücellâ ve maksata canib miri için kabza me'mûre eda ve teslim ta'ahhüd itmekin baş muhasabe kalemine kaydu yedlerine suret verilmek babında İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu Fî 23 mim sad 1193

3.58. Elatı Lazımenin İntikali (Ma'rûz 29-a)

Kasaba-i Kasımpaşa'da el hâc Ahmed mahallesi sakinlerinden ma'rifetel-zat sahibine arzuhalata ise sabit seliman nam hatun meclis şer'i'mizde zikri'atı nisfel-atı lâzime-i ma'lûmeye vazı'yedi mütihakık olan esseyid Mustafa tise emma Süleyman muvacehesinde kasab taifesinden olan zevcim kürd Mehmed bundan akdam ben hemile iken fevt oldukda kasaba-i mezbûrede köprübaşında vakı' bir bab kasab dükkanı derûnunda mevcuda bin elhırafe gedik ta'bir olunur elât lazime-i ma'lûmenin nısfı mezbûr esseyid Mustafa Beşe'nin ve nısfı âhıri zevcim müteveffa kürd Mehmedin olmakla mezbûr esseyid Mustafa Beşe mecmû' elât lazime-i bağırasak zabt ve ben bir veled zikr tevellüd idüb kasabanın dahi gedikleri sulbü oğullarına intikal ide gelüb ve ben sığır mezbûrun ve simsar olmamla nisfel-âlât mezkûre-i mezbûr Mustafa Beşe'den balusaya taleb iderüm deyu da'vâ ittıkde mezbûr Mustafa Beşe nısfıl-alât mezkûre müteveffayı mezbûrun hayatında mülkü olduğunu ve vazı'yedini ikrar

3.59. Bi-Vech-i Muarazadan Men (Ma'rûz 29-b)

Celeb taifesinin istimane sa'âdete tesyir eyledikleri ağnam kasab dükkanlarının mezbûr olduğu savih hanelerde zile ve kasabanın gedikleri mal celebe bedel olub ve müteveffayı mezbûr kürd Mehmed'in gedik ta'bir olunur nısf-alât ma'lûmesinden gayri ismi mal itlak olunur eşya-i sairemi olmamakla nısf gedik mezbûr esnaf beyninde ledi-elmüzayede temin mislinden ezid ve evfer olduğu ihbar olunan dört yüz guruşu mukabelesinde demir nasb olunan kasaban kethudası Hasan usta meclis-i şer'î'mizde bir mucib şurut cedide kasabbaşı ağa ve kasaban ihtiyarları hazır oldukları halde baki bey' ve mezbûr zimmetinde dört yüz guruşu sakları olduğu ma'lûmel-esâmi celebân'dan isbat iden kimesnelere teslim itmekle taraf şer'î'den yedime î'tâ olunan i'lâm ve temesük muciblerince mülkiyet üzere zabt iderim deyu eylediği def'ini ledil-tezkiye adâletleri zahir olan kasaban katibi esseyid Mehmed Emin ibni esseyid Ahmed ve yiğitbaşı derviş Mustafa bin Mehmed şهادetleriyle muvacehesinde vecih şer'î üzere isbat itmemekin mucibiyle büyüce mu'ârazadan men' olunduktan sonra mezbûre Ümmetâse hatun mezbûr Mustafa zevcim mezbûr ile hayatında şerik olmaları ile ıştırta eyledikleri ağnam ve zimmîm başda olan alacaklarının hesabı görülmek muradıdır dedikde esnaf ma'rifetiyle hesapları ruüyet tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. Fî 23 mim sad 1193

3.60. Kefillik (29-b)

Yağcı Satık veledel Yahudi'nin arzuhali hamisende mestür derkenarda tahrir olunan mevad için doksan bir senesi muharrem el haramının onbeşinci gününden mesfûr Satık görürken ıslah nefsinin idüb fîmâ ba'd arzıyla mukayyed ve kesbiyle meşgul olmak üzere ta'ahhüd eylediği civarına olan ehli islam'dan esseyid Mehmed Emin çelebi ve Osman Beşe ve menna ve Mahmud ve kahveci Hüseyin ve kahveci esseyid Mustafa Beşe ve Yahudilerden balat cema'at başısı Şemiton veya kor ve Musa ve Davud ve yuda ve balat satıyas İsak ve Şaban ve Kamil ve diğer Yuda Yahudiler meclis-i şer'a ihbar ve babası mesfûr elyahudi dahi oğlu mesfûr kefil olmakla mûrafa'aya rabt ider zahirde hasmı ru'iyet olunmamakla mesfûr satık Yahudi'nin afv ve ıtlâkı babında ferman hazret minel el-emrindir. Fî 27 mim sad 1193

3.61. Muarazadan Men (Ma'rûz 29-b)

Turşucu taifesinden sahib arzuhal el hâc Hasan evvela divan âlilerinde ve ba'da du'âhane dâilerinden ma'kûd meclis-i şer'i'mizde arzuhalde ismi mezkûr esseyid Osman Çavuş muvacehesinde bundan akdam Unkapanı dahilinde Arablar mahallesinde kain zevcim iş bu hazırta bil meclisî Fatma hatun ile ma'a sakin olduğumuz menzil muhterik oldukda tahlis için zevcem mezbûrenin seksen aded İstanbul zer mahbubu ve yirmi aded İstanbul zincirlisi ve otuzguruşluk bir sıfır altun bileziki ile benim kendi malım olub beş yüz guruşdan müteceviz mahlut beyan akçemi Fuçu içine vazı' ittiğimden sonra fuçu paralanub akçe tağıldıkda mezbûr esseyid Osman Çavuş muhterik menzil arasında cemi' ve kabz eylediği kırk bir guruş akçe ve on altı guruşluk para ve otuziki altun bizlere refi' ve teslim itmekle ma'dasını dahi mezbûr Osman Çavuş'dan taleb iderum deyu eyledikleri da'vâları tefrir meşruhları üzere tesmu'a olmadığından ma'dâ bundan akdam Rumeli Kadı-askeri şer'iyâtçısı Ebubekir efendi da'ileri huzurunda eylediği takrirlerine dahi muhalif olmakla müdde'iyen mezbûran da'vâyı mezkûrleriyle mezbûr Osman Çavuş'a büyüce mu'arazadan men' olundukları İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu. Fî 22 sad 1193

3.62. İkibin Kuruşun İbrahim Beşeye Teslimi (30-a)

Çeleb taifesinden arzuhal iden İbrahim Beşe ibni mazur nam kimesne meclis-i şer'i'mizde arzuhalde isimleri mezkûr esseyid Ömer ve esseyid Mehmed ve esseyid Ahmed nam kimesneler muvacehelerinde mezbûr esseyid Ömer'in oğlu mezbûr esseyid Mehmed'in oğlu olub Eğin kazasına firar iden esseyid Abbas zimmetinde ağnam temininden baki hakkım olan meblağın tahsilü için ihzarı babında bâferman âli ta'yin olunan mübaşir kaza mezbûra vardımında mezbûr esseyid Abbas müdde'i mezbûr ile husûmete ve zimmetinde zuhur iden mebla' edaya tarafından Mehmed nam kimesneyi tevekkil ve Asitâne-i saadete irsal ve mezbûr Mehmed ve talat mezkûresini iş bu sene-i mübareke muharrem el haram avasıtında İstanbul mahkemesi bab naibi müderrisin kiramdan fazıllılu efendi huzurunda isbat ittikten sonra ben mezbûr Mehmed'in habsini iltimas eylediğimde mezbûrun esseyid Ömer ve esseyid Mehmed ve esseyid Ahmed nam kimesneler mezbûr esseyid Abbas zimmetinde Altı bin guruşu hakkım olduğunu ikrar ve baki edasına muâ kefil rızah olmalarıyla mebla' mezkûr altı bin guruş kefalet mahkemelerine bina-i mezbûrlarından taleb iderum deyu da'vâ ittikte mezbûrları müdde-i mezbûrun bir vecih muharrir müdde'isini ba'del inkâr müdde-i mezbûr İbrahim Beşe merkûmların vecih muharir üzere olan ikrarlarını ve muâ kefil olduklarını ledel-tezkiye adâletleri tahir olan Mehmed Çelebi ibni el hâc Hüseyin ve esseyid Mustafa ibni esseyid İbrahim nam kimesneler şehadetleriyle muvacehelerinde vecih şer'i üzere isbat itmekin mucibiyle mahfilâ mezbûrundan herbirinin hissalarına isabet iden ikişer bin guruşu müdde-i mezbûr İbrahim Beşe'ye eda ve teslim mezbûrun esseyid Ömer'e ve esseyid

Mehmed ve esseyid Ahmed'den herbirine tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu fi mim sad 1193

3.63. Ağnamın Tahsili (Ma'rûz 30-a)

Boğdan ve Eflâk celabânın mübarek rikâb kamiyâb müstekaiye takdim eyledikleri arzuhalleri bilâ-sene şer-fiyâfete sudûr iden ferman âlilerine imtisâl derkâh âli yeniçerileri ağası suklu ağa da'ileri ve derkâh muallâ kapucubaşlarından hassa kasabbaşısı izzetlû Mehmed ağa ve derkâh âli gedüklerinden tevzi'a me'mur el-hâc İsmail ağa kulları hazır oldukları halde akid olunan meclis-i şer'i'mizde celebân mezkûre istinkaf olunduğlarında doksan iki senesi o ahuri zîl-kâde eşşerifesinde yaftalar müciblerince kasabana tevzi' olunacak altmış beş bin reiâsı ağnam ayda zahir duhuluyla geru kalub 'îd şerifden sonra tevzi' olunan yirmibeş bin raisi ağnamın akçelerinden bir mikdarı ve ba'da tevzi' olunan ağnamın akçeleri kasaban zimmetlerinde kalmakla el ikdam felâ kadim kai'desine ri'ayet birle mebla' mezkûrun bir gün evvel kasabandan cemi' ve tahsil ve bizler dahi tahsil olunan mebla' mahalline irsal itmimiz için kasab başı ağa tarafından sarf nakdine gayret olunmak üzere ağa'yı muma ileyhe ve kasabana tenbiye olunması muradımızdır deyu istirham eylediklerinde kasab taifeleri dahi celebân mezkûreye vesaire ağnam temininde yakınlâ mucibince deynleri olduğunu ikrâr ve i'tirâf idüb lakin şiddet şet ta'biriyile iştirâ olunan ağnam mezkûre zebûn olduklarından eğrisi mülâkî ve zic olunanları dahi ekel sahih olmamakla dükkanlarda bey' olunmadığından telef ve zayı' olduğu hasaret azımaye giriftâr olduğumuzdan akçe cemi' ve tedarikinde haseret külli olduğu tâhire sebep olmuşdur deyu nizâm hal eylediklerinde celebân mezkûre keyfiyet merkûm vakı'a mutabık olduğunu mu'terif olub lakin madam ki akid beyi' kasaban ile mün'akid olmuş olmakla kasaban yedlerinde telef ve zayı' olan ağnamın temini kasabandan lazım gelmekle işтира eyledikleri ağnamın teminleri kâ'ide-i mezkûreye ve nizam kadimlerine riayet iderek bir tarafdân eda itmek üzere kasabana ve kasabanın ihzar gayr-ı meşrû-â'larına i'tibar itmeyub celebânın akçelerini yerlû yerinden cemi' ve tahsiline ihtimam ve gayret itmek üzere kasab başı ağa'ya tenbiye olunduğunda kasab taifesi dahi insan te'ali celebân mezkûrenin akçelerini kâ'ide mezkûre üzere cemi' ve tedarik ve edaya kasab başı ağa dahi vecih ve meşrûda üzere cemi' ve tahsiline ihtimam ve gayret ve sarf nakdine mikdaret itmek üzere ta'ahhüd eylediklerinde celebân mezkûre dahi minval muharir üzere razılar olub ve fimâ ba'd bu misüllü hılaf inha ve kâzîb müzharefe irtikâbıyla tasdi' mir halet âliyye bais olur hareket namercineye cesaret ve tahrir müfter bab ile arzuhal itmeme üzere ta'ahhüd eylediklerinde tarafeynin ma'abedel irtihal olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine i'lâm olundu Fi 27 mim sad 1193

3.64. Beşyüz Yetmişbeş Kuruşun Teslimi (Ma'rûz 30-b)

Kandar zimmîresinden olub arzuhal idenlerden de David veled Hristo nam zimmî meclis-i şer'i'mizde Bostaniyan saha ocağı neferatı ta'yınatının bâberat 'alışan kasabbaşısı olan arzuhalde ismi mezkûruyancıveled Tudiri zimmî muvacehesinde bin ticretle lazımet ider makulesinden olub ve mesfûruyancı zimmînin talebiyle tahtel-kal'a kurbünde vakı' dükkanında beşer sekiz gün kandarlık hıdmeti idub müddet mezkûrede baki asla nesne vermemekle beher şehr kırkar guruşdan beş ay sekiz günde iktiza iden ecir mislimi mesfûrbancu zimmîden talep iderim deyu da'vâ ittikte mesfûrbancu zimmî müdde'i mesfûrda David beher şehr yirmi beşer guruş ücret kavliyle beşial kendüye hıdmet idüb ve ücret mezkûrede mesfûre yüz yirmi beş guruşu deyn olduğunu ikrar ve i'tirâf ittikte müdde'i mesfûrun ecr misli kırk guruşu olduğu ve sekiz gün ziyade hıdmet eylediği isbata havale alunduktan sonra mesfûrbancu iş bu doksan iki senesi ramazan şerifinin beşinci günü zikrolunan kasab dükkanı üstünde vakı' odada mesfûrda David zimmîye beyaz akçe olmak üzere malmeren yediyüz guruşu ikraz ve teslim olduğu yedimden ikraz ve kabz itmekle zimmetimde kendüye deynim olan yirmibeş guruşu

salifel-zikr yediyüz guruşdan ferdnihada ve tezil alunub bakisi olan beşyüz yetmiş beş guruşu mesfûrda David zımmiden taleb iderim deyu da'vâ ittikte mesfûrda her zımmî müdde'î mesfûrda asla karazı akçe almadım deyu ba'del inkâr müdde'î mesfûryancu zımmî bir vecih muharir eylediği da'vâsını ledil-tezkiye makbul eşşahade iddikleri ihbar olunan mahalaki veled zafiri ve yarigi veledyam zımmîler şehadetleriyle mevadesinde vecih şer'î üzre isbat ittikte mucibiyle zikrolunan yüz yirmi beş guruş mebla'mekûmdan ferir nehada tenzil bakisi olan beş yüz yetmiş beş guruşu mesfûr ba sucud zımmiye varisiyle ve teslime mesfûrda her zımmîye tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine î'lâm olundu 27 mim sad 1193

3.65. Dokuzbin Sekizyüz Akçenin Teslimi (Ma'rûz 30-b)

Kandar zımmîresinden Yeser veled ledendi meclis-i şer'mizde bedestatiyan hassa ocağı neferatı ta'yinâtının baberat 'âlişanda kasab başısı olan Yancu veled Todari nam zımmî muvacehesinde bin ücretle hıdmet ider makulesinden olub ve beher şehr ve yirmi beşer guruş ücret kavliyle mesfûrmancu zımmîye yirmi iki gün hıdmet vazı' akıd icâr ittiğimizde sonra müddet mezkûrede beher yüz beş ve kayyası iki bin akçeye olmak üzere mesfûrbancu zımmînin beşerta errucu' emriyle İstanbul Patrikhanesine beher yevm malımdan yüzbeşer ve kıyya verdiğim sehm ganemin temini olan kırkdört bin akçenin onikibin akçesini mesfûrbancu zımmî yedinden ahz ve kabz bakisi olan otuz ikibin akçe ile yirmi iki günde iktiza iden iki bin iki yüz akçe ücretimi mesfûre Yancu zımmîden taleb iderim deyu da'vâ ittikte mesfûrbancu zımmî müdde'î mesfûre ücret mezkûreden zimmetinde iki bin iki yüz akçe deyn olduğunu ikrar ve mesfûrun kabzını i'tiraf ittiği yüz guruşu kendüye farazı vermiş idim deyub Patrikhaneye sehm ganem vermek üzere aslâ emr itmedim deyu ba'del-inkâr müdde'î mesfûriyeti ve def'i bir vecih muharir eylediği da'vâsını isbatdan izhâr aciziyle istihlâf ittikte mesfûryancu zımmîye muvacehesinde vecih şer'î üzre yemin verilmekin mucibiyle mebla' mezkûr ikibin iki yüz akçe kabzını i'tiraf ittiği on iki bin akçeden ferunehada ve tezil bakisi olan ondokuz bin sekiz yüz akçeyi mesfûryancu zımmîye eda ve teslim mesfûr yeter zi be tenbiye olunduğu İstanbul mahkemesinden huzûr-u âlilerine î'lâm olundu. fi 27 mim sad 1193

3.66. Kasab Dükkanı Derununda Olan Elatı Lazımenin Temliki (Ma'rûz 31-a)

Evkâf hümâyûn mazarat şehriyâriden olub Yedi kule haricinde vakı' salh hanelerden dokuzuncu salhhaneye mezbûrat kasab dükkanlarından İstanbul'da küçük Karamanda kavukçular içinde kâ'in bir bab kasab dükkanı derûnunda mevcuda in el hurâfe gedik ta'bir olunur alât lazıme-i ma'lûmenin nısfına bâ temessük mütevellî vakf hümâyûn mutasarrıf olan Ali Beşe ibni Mehmed meclis-i şer'i'mizde bir mucib şurut cedide izzetlû kasab başı ağa ve ihtiyar ustalardan müscilel-esâmi kimesneler hazır oldukları halde eski kasab ustalarından olub ledil-ihbar istihkâkı nemayân olan Emrase Beşe ibni Hüseyin'in zikri'âtı hususi tasdika değil vekil sabitel-vekâlesi Ali Beşe ibni Halil muvacehesinde zikrolunan nısfel-alâtı lâzıme ma'lûmeyi temin ma'lum ve makbuz mukabelesinde müvekkel mezbûr Emrase Tiseye beyi' ve temlik eylediğinde olduğu bil vekâle işira ve temlik itmekle defter evkâf hümâyûna ba'del-kayd Emrase Beşe yedine tamamen î'tâ buyurulmak babında ferman hazret filemrindir. Fî 29 de sad 1193

3.67. Gedik Hususunda Mûteala (Ma'rûz 31-a)

Medîne-i Hazret Ebi Eyyub Ensari radiye anhü Rabbühü'l-bârî evkaf şerifesinden olub Eğrikapu haricinde vakı' salh hanelere mezbut kasab dükkanlarından İstanbul'da Alaca hamam kurbünde kain bir bab kasab dükkanı derûnunda mevcuda beyn inhafe gedik ta'bir olunur elât lazıme ma'lûmenin nısfına mütevellî vakf şerife müşarasa hazretleri temessüküyle mutasarrıf olan Mustafa Beşe ile kezalik nısfâ hazine mutasarrıf

olan karındaşı Ahmed Beşe ibni esseyid İbrahim tarafından hususat-ı ezzikri ikrar vekil olduğu esseyid el hâc Mehmed bin el hâc Ahmed ve esseyid Mustafa bin esseyid İbrahim şahadetleriyle sabit olan esseyid Ali bin esseyid Mustafa nam kimesneler meclis-i şer'î mizde bir mucib şurut cedide izzetlû kasab başı ağa ve ihtiyar ustalardan meshel-esâmî kimesneler hazır oldukları halde zikrolunan kasab dükkanı derûnunda olan elât lazıme-i ma'l-esâmî kimesneler hazır oldukları halde zikrolunan kasab dükkanı derûnunda olan elât lazıme-i ma'lûmelerimiz temin ma'lûm ve makbuz mukabelesinde eski kasablardan olub istihkâkı nimayan olan bais el î'lâm tahricû veled Dimitri zimmîye bilâ sala ve belû kâle beyî' ve temlik eylediklerinde olduğu bir minval muharir iştira ve temlik ve kabul itdikden sonra beyî' mezkûrun tağrir ve gaibine ve gedik hususuna müte'alika âmme-i da'vâ ve metalibat ve kâfe-i iman ve muhasamatdan mesfûr gerisu zimmînin bilassa ve nalukale zimmimeti ibra'âm ile ibra ve iskat eylediklerinde mesfûr kürekçi zımmi dahi mezbûran eyleyenlerinden cereyan iden ahz ve i'tâ ve bil î'lâm şer'î mahkûmeye olan üç bin dört yüz dokuz guruşu altı paraya müte'alika âmme-i ve âdi matâlibatdan mezbûr Mustafa Beşe ile karındaşı Ahmed Beşe'nin zimmetlerini ibra-âm kât'i elzâ-âla ibra ve iskat ve her biri ahirin bir minval muharir ibrasını kabul itmeleriyle elâtına göre mesfûr kürekçi zimmîye beyî' olunduğunu meşar defter evkâf hümâyûn ba'del-kayd mesfûr kürekçi zimmî yedine temessük i'tâ buyrulmak babında ferman hazret velihal emrindir. fi 29 mim sad 1193

Hatem baki

3.68. Boyacı Esnafının Teftişi Hakkında Ferman Kopyası (41-a, b)

İstane âliyede vakı' Kazaz ve boyacı esnafının birbirlerinden şikayet ve kalb verdi çaresiz dolmak hususunda niza'larını tazmin arzuhalleri belâsında tarafeynin senedâtına nazar ve terafi' ve muktezası î'lâm olunmak babında bu dâ'îleriyle haremeynel-şerifeyn müfettişi müderrisin kiramdan faziletlû esseyid İbrahim bin efendi dâ'îlerine hitaben salar olan ferman âlilerine imtisâle evvelâ kazaz esnafının yedlerine olan emrin şerifeyne ba'del-nazar İstanbul'da Gazipaşa sarayında mütmiken Cerir boyacı esnafı müvacehelerinde istinkâf olundukda ezkadim ceviye boyacı başka ve bekam boyacı başka ve kazaz esnafı bir mücib emri âli iki yüz beşer aded dükâkine münhasire ve dükâkin mezkûrde sakin olan kazaz ustaları bu gelmişi ibrişim ve kenar iplikinin bin iki yüz elli dirhem gelür bir destesini yüz yirmi akçeye bekam boyayub ve bin elli dirhem gelür bükûlimisi bir deste ipeki yüz altmış akçeye halis civid boyayub ve kazaz esnafı mütâlâ'larını boyacı esnafından murad eyledikleri boyacıya verub boyacılar dahi birbirleriyle şerik olmayub ve ücret mezkûreden ziyade taleb itmeyub kalb virudu boyamayub her boyacı aldığı kazaz metâ'ını kendi kârhanesinde bî nefse boyamayub kesbinde ahiri şerik itmeyub ve beynlerine meta' ücreti hıssa ihtibar olunmamak nizam kadimlerinden olmakla nizam mezkûr düsturul-'âmâl olub hilâfıyle hareket olunmamak üzre bâ emri âli nizamiyefete olan şurutlarına adem ri'ayetden naşi mukaddema bir kat'a emri 'âli ibraz teşkî ve ücret hususi tarafeynin rızalarıyle çatısız tutulmağa tevkîf ve şurut saire'nin hilâfıyle hareket itmeyub kalb virdi boyamamak üzre boyacı esnafı yetmiş bir senesi cemâziel-âhiresinde müteâhid oldukları emrin mezkûrunun birinde Mısır'da ve sene mezkûre Ramazan şerifinin on sekizinci günü tarihiyle merkezde emri âlişanda boyacı esnafı mütebaat merkûmeye kana'ât itmeyub ziyade talebiyle ta'ciz eylediklerinden boyacı taifesinin tuttukları Çaşni darsa'âdete î'lâm olunmak babında sadır olan ferman âli mücibince boyacı esnafı ledil-münâz'a biru kapa arab çivid onüç guruşu onbeş paraya alındukça kadimden çivid boyasından boyana gelan enda' rengi çatısız tutulan vecih üzre yetmiş paraya boyayub tarafından ziyade ve noksan teklif olunmamak üzre tarafeyn bil-i'tiraz kat'i niza' eyledikleri emrin mezkûrinin birinde dahi kasrih olunduğu boyacı esnafına ifade ve tefehhüm olundukda boyacı esnafı dahi emrin

mezkûrinin muzamınız i'tirâf idub lakin enva' bediye ve levazımat sairesinin behâları âli olmakla fiat mezkûre üzre boyamak iktizayı vakt ve hale göre mutazarır olmamıza sebep olmakla mecûde tutulmağa muhtac olduğundan ma'adâ işbu bâlâsı hattı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile men'inden ve yetmiş altı senesi tarihiyle müverrih ibraz eyledikleri bir kıt'a emri âlişana dahi nazar olundukda serayı mezkûrde vakı' dört aded boyahanelere bin yüz otuz sekiz tarihinde iskân olunan boyacılardan emti'a boyacıları şurûd boyacıları başka ve elvanıyla ipek boyacıları başka ipek boyamak kendülere mahsus ve taşrada boyatmayub cümlesi kârhane mezkûrede boyamak ve bir tarih mezkûrden berû harir ve iplik ve mesdûr ve ta'bîr olunur rabin ve harirden masnu' kat'nı ve kersûd has köksüz ve kırmızı ve çivid vesair elvan renkler ile boyamak ipek boyacıları mezbûrdan seray mezkûrde olan kârhanelerinde her yerin beher yüz dirhem rayiç fi elvakit beha ile has boyamak şurut nizamlarından olduğu musarrâh olub kazaz esnafı vecih muharir üzre meta'larını taife mezbûreden murad eylediği boyacıya boyamak ve boyacı taifesi rayiç fi elvakt beha ile boyarız demeleri şer'i şerife mutabık olduğundan şurutlarına dahi hal nezaret itmemek üzre beyneri bil def'ât tedkîk ve ıslâha havale olunub bir suretde tezâzı ve ittifak idemediklerinden sonra kazaz esnafı iş bu yedimizde olub meclis-i şer'i'de mu'ayine olunan bil-esâmî hattı hümâyûn Şevket makron ile memnun emri âli nâtik olduğu üzre seray merkûmda olan ipek böceki esnafı bizler ızrar ve ta'ciz eylediklerinden mezbûr gerekib sakin oldukları otuz bab oda ve destikâhları yetmiş sekiz senesinde iki yüz beş bin aded gedik eshabı kazaz esnafına icar olduğu misüllü zikrolunan dört aded kârhanein iki adedi baid fethel-icare kirayı-kadimi üzre canib vakf şerifden bizlere

(41—b)

İcbar olunur ise bizler dahi iktiza iden ve boyaları kendimiz alub ve taife mezbûrede murad itdiğimiz boyacı has olmak üzre boyayub Çasısız sutlamağa hacet kalmamakla niza' bir taraf olur bizler dahi beher şerh kirasız canib vakf şerife eda ve canib vakfdan olan ta'mirlerini dahi tebral vakf mallarımızdan ta'mir ideriz deyub lakin kârhane-i mezkûrenin icareleri boyacı esnafından fesh ve bize ilcâr olunsak dimeleri meşrû'â olmadığından iltifat olunmayub boyacı taifesi otuz sekiz senesinden berû kârhane mezkûrede bizler müstei olub ve ta'mir iktiza itdikçe bizler dahi tebri'al-vakf eşşerif mallarımızdan ta'mir ideruz deyu eyledikleri ta'ahhüdleri vakf şerife inha' olduğu çasız tutulmak zahir ettarafeyne vesair ibadullaha hayırlı olub ve emrin mezkûrinin dahi malları çasısız ye mübtaz olmakla taraf da'îlerinden nazır vakf şerif hazretleri ve müfettiş efendi da'îleri taraflarından mu'ametemed efendiler ta'yîn anlar dahi kemal tahrir ve vakt ve tarafeynin kemder rumaneden ârî olarak çasır tutulmak üzre emri âlileri arzani buyrulursa ferman hazret fil el-emrindir. Fî mim sad 1193

3.69. Esnafın Nizamı (Ma'rûz 47-a)

– Bu mahalden aşşağı beyazdır –

Akzâ kuzâtü'l-müslimîn evlâ vülâtü'l-muvahhidîn ma'denü'l-fazl ve'l-yakîn rafi'-i i'lâmi's-şer'iyye ve'd-dîn vâris-i ulûmî'l-enbîyâ ve'l-mürselin el-muhtass-ı bi-mezîdi inâyeti'l-meliki'l-mu'în mevlanayı İstanbul kadısı zîden feza ile terki refi' hümâyûn vasıl alıcak ma'lûm ola ki dar âliye-i ma'delet kararda kenteret üzre vücudu ismi ve lazım olan tohumun ve fert üzre bulunması celebân taifesi bir taraftan götürüb ve kasab esnafı dahi derhal mübâya'a ve bir gün evvel celeb taifesi avdet peyderpey celeb ağnama ihtimam ve dikkat eylemelerinden ibaret iken bu sene mubarekede tevfik avnbari ve bazevi bahs hasaret cihandan nam ile senini mazıyeden ezid ve efzun Rumeli ve Anadolu ve Eflâk ve Boğdan caniblerinden külliye'tlû ağnam ve rud ve kasab taifesi vefatıyla mübâya'a ve teminleri edasına iktidar meslûb olmakdan naşi beher mal tedrice mütevakif olduğu cihetden kadimine nazara bundan evvel huzuru şer'i'da elâkadim kâlâ kadim kâi'desine ri'ayetden ve mûtâviye şurutuyla birgün mukaddem ağnam mü'ehir ekâline tekaddi beha

ile tevzi'na temessüyet ve tarafeyn bu emre ri'ayet lazım iken bu esnada ba'zâ kasab başı ve ba'zâ taife merkûme taraflarından mugayir nizam hareket vukû'u münaza'a ve iştikayı mucib olduğundan bu hususun devam istikrar için nazari nasb ve ta'yîn olunan ve şikâh ma'lûm zid mecre danı kasab başının yanında bulunub vürûd iden ağnamı tarihiyle zimmetde kaydu nöbeti gedikte mû-ehır eklene takdim itmeyub nöbetiyle takdim itdirmek nezarret ve mugayir nizam harekete her kim cesaret ider ise Rumeli ve Anadolu caniblerinden celeb taifesinin getirdükleri ağnam beynlerinde cârî olan şurut nizam ve aded mûellafeleri üzre kasab başı olanlar hazır oldukları halde re'yi ve ma'rifetiyle kırâ'e olunub tevzi' ve taksim oluna ve kar'asız bir tarza bir rası kayden verilmeyub celeb taifesi dahi getirdükleri ağnamı ziyade kâr için nizah carisinden ziyade kasab başı ma'rifeti olmaksızın fûrûhat eyledikleri zahir olursa beyi' ve müşteri muhkem tadib ve muskata ta'bir olunan baş ve paça ve pasni ve iç yağı ve bağırsakları beyni el esnaf kadimleri tevcihle ise cümle muvafetiyle meşrûtları ve nizamları üzre mübâya' eyleyeler deyu baş muhasebe ve haremeyn eşşerefeyn muhasebesi kalemlerinde mukayyed olan şurut cedideye dahi muvafakat ve mukaba'atdan baid olmadığından başka nizam mezkûr Asitâne-i-i âliyem ağnamın vakt zamanıyla mütevekkel vürûduna bais ve teminler ishal vecih üzre yerlü yeründen cemi' ve tahsiline badi ve celebânın malları telef ve zayı' olmasına sebep ve sekine ve irsalatına el âliyemin sehm hususunda refah hallerini mucib olacağı tarafeyni ledil istinkâf ihbarlarıyla mütehakik olmakla nizamıyla mezkûrî âli eddevâm düsturul 'âmel tutulmak için baş muhasebe kalemine kayd ve emri âlişanım virilmek muktezî olmakla kasab başı muma-ileyh vecih muharir üzre emri âlişanım demek recasına istida' ve istirham eylediğini molla nam muma-ileyh Ahmed Zidet feza ile i'lâm itmekin ümidi i'lâmı mucibince baş muhasebeye kayd olunub nizam mezkûre düsturul a'mel tutulmak üzre ferman âlişanım sadır olmuşdur buyurdum ki

3.70. Bal Kapanının Nizamı Hakkında Ferman Kopyası (47-b)

Hükmi-i şerifim varid oldukda bu babda sadır olan emrim âmel idub vazı' bir vecih muharir mevlanayı muma-ileyhin i'lâm mucibince virilân nizâmı âli eddevâm düsturul'âmel tutulmak üzre hazine âmirem defterlerine kayd olunmakla nizam mezkûr âli eddevam düsturul-âmel tutulub hılaf emriâlişan ve mugâyir nizam kimesneye vazı' ve hareket itdirmeyesiz şöyle bilesiz 'alâmet şerife i'timad kılasız tahrir elyevm elhamisi durıl kuvudaatını ta'yin ve muetelif amel ulemâ-il mütehik efdal elfedal el münevver âmire bi nûbüve-i el fedal ve el yakîn kefal meşgalât eddine halâl el mefdalât el yakîne miftahkünûz el hakika misbah rumuuzad fayık el muhakik basuf fevatil fil mülk en'âli Anadolu kadıaskerliği payesiyle İstanbul kadısı mevlana idam essefali fedail tevki' bir da'î humâyûn ve asıl ve bıçak ma'lûm ola ki Sevahil Tuna Eflâk ve Boğdan memleketlerinden Bosna mübarekede Galata kapanına müsâde olunmak üzre gelân Bağiltok ve çaruşu ile mahlut ve bir dürlü azle salih olmadığından işтира iden Abdullah ma'bûre ve mütezar olub don yağı Bosna mübâreke bağayana ise ta'alisinin saireden ezirvâfi iken Galata kapanından mumcu esnafına ancak ile tevzi' verilmek kapan mezkûre virüd iden sade yağları don ile muhalâta olmasından nişale eyleyenden İstanbul Bal kapanı tüccarı ile Galata Bağkapanı tüccarı meclis-i şer'a getirülüb her birleri muhâne 'ânife-i şedide ile muvâhede olunduklarında istâne âliye Balkapanı tüccarı civarlarında iş bu Galata kapanı tüccarlarından bir kaç nefer kimesnelerin Eflâk ve Boğdan ve İsmail vekili ve İbrail ve Kalâha ve Saste ve Rusçuk ve Zıştovi ve Semeniyede olan şerikleri zabtan vesairleri itmâ' ve cemi' eyledikleri çerdişik itmesi terarik eyledikleri roğan sadeye 'ilava ve mahlutu meyle Galata kapanına getirüb roğan sade olmak üzre ibadullaha beyi' ve fûrûhat itmeleriyle ibadullaha ma'buda ve te'âzzi olmalarına bais vesaire sirayet ile hâlis sade yağın inkıta'a badi ve şimdansale turâb bağı halet üzre kemikle mumun behaya çıkmasına sebep bir keyfiyet reddiye olduğunu bil

muvacehe haber verdiklerinde bu mistüllü rızaullahı mugayir ve evamiri padişahına muhâlif hareket âliye meşrû'aya musaddi olmaların haklarından gelinmek lazıme halden olduğunu herbirlerine gerek gibi lâzım oldukda mezbûrlar dahi harekât mezkûrelerinden saib ve mustağfûr ve fimâ ba'd bilâ ve mezkûrede şeriklerinin cemi' ve terarik eyledikleri bağıldanelük to'marına sayıl tamamın üzre roğan sade ve çardaşı ve kuyruk yağı ve don yağı başka başka olub herbirinin nev'i ismi tasrihye yedeklere vazı' ve bu vecihle istenâ sade lime getürtmek üzre herbirleri ta'ahhüd hareket ider olur ise müslim olanları ticaret mezkûreden men' ve defi' ve velayetlerine nefi ve iclâ ve zimmîleri küreke vazı' olunub itlak olunduklarında sebep ahire meşru' itmek üzre razı olduklarında mezkûrlerin vecih muharir üzre olan ta'ahhüdlere resmice tescil olunub lâkin kazânaâ mezkûre zabta niye dahi tama'han nasıbet ile tüccara merkûmenin meşrûtasına ruhsat ve cevazdane mûsa'âdet birle salif ezzikr yağların beher nev'i ahır ile mahlût olmayub ismi tasrihye yedeklere vazı' olunub hılâfiyle hareket iden gerek tüccar ve gerek zabitanın muhkem haklarından tutub cezayı fayilikalleri tertibi ve icra olunacağı kendülere izah ve tefehhüm ve men' ve tehdiri muhtevi bilâ ve mezkûre hükkâm ve zabtnına hattaya müekkid evâmîr âliyem bais ve irsâl ve emr mezkûrun bir sureti yede sebep nevi Balkapanında hıfz olunmak kâfe Abdullaha enfe' ve haberli olduğunu Senad mevlânayı

3.71. Vergi Tahsili (48-a)

Muma-ileyh Hasan tarafından bâ takrir inha olduğuna bina' bir vecih meşrûda verilân nizam üzre âmel ve hareket ve hılâf vazı' ve hareket vukû'una bir dürlü ruhsat ve cevaz gösterilmemek tenbihât ve tehdidâtını mahtur mahalli merkûmenin kuzât ve sevab ve âyan ve zabitanına hitaba başka ve makama bâ emr Eflâk ve Boğdan memleketine lâcel altı câle mazun olan mu'ayyen tüccar haklarında olan şurût nizam ve rûcuyle Eflâk ve Boğdan ve Yudalarına hitaba dahi başka mü'ekid evâmîr şerifem ihdâr ve irsâl olunmakla a'la mahalli seya kenda sana dahi iş bu emri 'âlişanım şerefsadır olmayan elimdi keyfiyet ma'lûmun oldukda fi mâ ba'd bir vecih muharir vakı' olan ta'ahhüdlere muktezasınca âmel ve hareket itmelerini tekrar tüccar kavmiyeye ifâde tenbiye ve takid ve bundan böyle mugayir ta'ahhüd ve münâfi'i emr-i âliyeti iştira eyledikleri roğanzâdeye bir dirhem çözüşi ve donyağı vazı' ve hata ile ibadullahı ızdaramım ser oldukları suretde bâlâda mestur ve ibâdât hasrdanem bilâ emhal haklarında ecr olunacağı dahi müsâma' intibahlarına bir hoşca el kabirle tehdid ve tehziye vakt ve iş bu emr-i âlişanım ba'del tescil Balkapanında hıfz ile elimasa-i ise ta'âli nizam mergub merkûm düsturul-âmel tutulmasına nezaret ve bu vecihle ibadullahın izraruna ve kayya ve hayya tenliline isticlâyi da'vât hayriyeye mübaderet eylemek babında ferman âlişanım sadır olmuşdur buyurdum ki ve sul buyuruldukda bu babın vecih meruda şerfiyefete-i sadır olan ferman vacibel-ittiba' lazımel-ittisalin mazmun izâhât uygula âmel ve hareket idub hılâfiyle rıza ve cevazdane âyete elfeye tise ve mi nebit eyleyesin şöyle bilesin âlemet-i şerife i'timad kılâsin tahrirâmı evahir şehri Sefer anmîr sene selase ve fisâlin ve ma-i ve elf

3.72. Zımî Nikâh Törenleri (49-a)

Kadı kuzât elmüslimin el fisal evli velâyet elmuhidin me'âdin ve elyakin rafi' i'lâm eşşerika ve eddin varis ulumal enbiyâ-i velmürselin i'timadım üzifid inâyet almak vel mu'ayyen İstanbul ve Galata ve hasılı Üsküdar kadıları zidet kazailhim ve muzahiril kuzat ve el kelâm ma'rifel kazail ve el kelâm ve ve ve kadıları ve naibleri zidet kazahim tevki' refi' hümâyûn vasıl alıcak ma'lûm ola ki İstanbul ve tevâbı' Ermeniyani patriki Zekerya nam rahib divan hümâyûnuma memhuran arzuhal idub patrikakata dahil zikrolunan kaza ve nevahide sazru temekin ehli zimmet Ermeniyen re'ayasının isteri üzre tekkahilerine patrik mesfûru veyahud tarafından ta'yîn eylediği vekillerinden gayri kimesne karışmak üzre berat aşıyan şurutu mucibince muaddemahada ona karsayaten zamanında emr-i şerif vermiş iken bu def'a olan halat ikbal ve sa'det iclal birle vakı'

cülûsu hümâyûn-ı meymenet-makrûnum tecdid olunmadığından âhirden ba'zı kimesneler ma'dama verilen emr âlişan mugayir müdâhili ve mu'ârazadan hâli olmadıklarını bildürüb mukaddema verilen emr-i şerifin kaydı mucibince tecdid ve mevcûda emr-i şerifin verilmek babında istidayı inâyet eylediği ecilden hazine-i âmirem de mahfûz sükûdîsi mukata'ası defterlerine nazar olundukda mukaddema İstanbul Ermeniyânı patriki Agop nam rahib divan hümâyûnuna memhur arzuhal idüb patriklikine dahil mahallerde sakin Ermeniyân re'âyânın te'ehil ve tezviç murad idenlerin âyinleri üzre nikahları hususunda araluyana kimine girmeye ve karışmaya ve âyinlerine mu'âyir nikah cair uymayan sefireye nikah eylemeyeler deyu verilen beyat âlişanımı şurutunda masruf ve muaddema bu hususu için emr-i âlişanım verilmiş iken bu esnada ol mâklule âyinlerine ri'ayet itöeyub tarik âyin mesfurlardan zikrolunan mahallerde ve gerek sair taraflarda dahi mahalle adamlarını i'fâl ve itma' ile huzuz te'ehil ve tezviç iden âru avratların zevç ve zevci âhirleri olduğu ma'lumları değil iken kendi takrirleri üzre naikah eylediklerinde malları derununda nice dürlü ihtilal nizam hallerini mucib ve nicelerin dahi sirayet iderek ve keşri âyin kadimelerine terk ve fesadları yevma duyunuma mütezâyid ve zabt ve rabtları bir vecihle mümkün olmadığından mukaddeme sadır olan ferman âlişanım mucibince vel ma'küle âyinlerine mu'âyir nikah caiz olmayan Ermeni re'âyasının rical ve nisvanlarına Ermeni re'âyası bulunan mahallelerin imamlarına hilaf şurut berat âlişan ve mu'âyir emr hümâyûn müdahale ve nikah eylememeleri için muvâfat şer'i ile tenbiye olunmak için emr-i şerif verilmek rica eyledikde bir zımmiye avret arandan kaçır veya bir zımmî avrat boşı ma'lûm ta'ahhüd olmalı olsa aralarına rahsi mesfûr veyahud vekilllerinden gayri kimesne girmeye ve karışmaya deyu hatt-ı hümâyûn şevket ma kudan ile meftun yedine verilen beratı şurutunda masârıfı olduğu ve Ermeni taifesine nikah vaki' oldukda âyin batılları üzre nikah caiz olmayan kefereye nikah olmamak üzre verilen berat şerifte tasrih olmuş iken müslimannan mahallesi imamalarının kefere nikahında alâkası yok iken nikah idüb âyinlerin zıl verilmeye mahalat imamalarına taraf şer'i'den tenbiye olunub âyinlerine muhalefet nikah caiz olmayan kefereye nikah itdirmamak için sabıka İstanbul Ermeniyânı patrikinin istidası ile verilen

3.73. Ferman Kopyası (49-b)

Emr-i şerif ba'del derkenar eşşurut beratı mücibince amel olunmak babında binyüz yetmiş iki senesi Receb-el Faruk arası gününde emr-i şerif verildiği derkenar olmakla imdi derkenarı ve şurutu mücibince amel olunmak babında ferman âlişanım sadır olmuşdur baid reddi ki hüküm şerifim bu babda sadır olan emrim üzre amel idüb dahi hususi mezbûr için bir mücib şurut tariha mezkûrede emr-i şerif verildiği hazine âmire defterlerinde mukayyed olmakla mukaddî vardı bu def'a şerefzir sudur iden iş bu emr-i âlişan mücibince senedan idub göresin o ma'küle nikah caiz olmayan kefere ile ba talaklarına muhalif nikah idub tedı eylemişlerise o takdirce hilaf şurut berat âlişanım âyinlerine muhalif nikah caiz olmayan kefereye nikah itdirmeyesiz alâmet-i şerife i'timâd kılâsım mim esseyidim ahdi hattı rahsa ahdi ve ta'yin ve mie'te vel mesa' Mustafa Aksi tasdik resmin evli veled muvâhidin ma'den elfazl ve elyakın rafi' i'lâm şerife ve i'lâm varis ulum lâibiler ve emri Süleyman muhtasırımız bizayid inayet itmek mevlana İstanbul kadısı diyet faza'il tevki' refi' hümâyûn vasıl olunacak ma'lûm ola ki hazine-i âmirem defterleri mücibince kazasının ikibin altıyüz doksan dokuz buçuk ve bir seles avrathanesi olub bindoksan üç senesine mahsub ümmeti üzere cemi' ve tahsil lazım gelmekin deruhte olunub yedine mülhürlü ve natunu mevkûfât defter sureti verilmekin ismidü mücibince cemi' ve tahsil itdirilmek fermanım olmuşdur buyurdu ki hüküm şerifimle mübaşir vardıkda bu bada halli emrim üzre amel idub dahi sene-i mezbûreye mahsuba kazayı mezbûrun ol mikdar görüken bedeli avârızhanesi olub tersane âmirem ocağı olmakla

yedhanesinden dörder yirmi dokuzar akçe yedilerin irsal olunan mühürlü ve natunu mevkûfat defteri sureti vakt vezamanıyla yerli yerinden cemi' ve tahsil ve dahi ve tersane-i âmirem itdirilüb hilaf âhir ve defter kimesneye ta'alli ve hümâne'at itdirmeyesin ve bundan ma'da mübaşir merkûmun cihet her bir avrathanesine onar akçe vecih maaşı ve onbeş akçe dahi tersane-i âmirem için aldirub ve avrat için alınan akçenin heryüz on akçesinden bir isedi guruşu tahsil itdirmeyub ve Hüseyin tahsilde mir için alınan akçeyi hazine-i âmirem alındığı vecih üzre alındığı bundan ziyade venoksan alımağa ve aldurmayasın kesir defterden ve nakzıhaneden ve fermanımdan ziyade talebiyle zulm ve ta'diden bir babın i'tiraz ve ictinabeyleyesin şuuruyle bilesin alâmet şerifem i'timâl kılâsın tahrirade el yevm âlişan aşaran ramazan el mübarek 1193 sahih

EK C. İSTANBUL KADILIĞI ŞER'İYE SİCİLİ 43 NOLU DEFTERİN

KAPAK FOTOKOPİSİ

مرحوم المرحوم
 زاده احمد افندي
 حضورت اولاد
 وقایع
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300

1/43

KAYNAKÇA

- ABDURRAHMAN, Şeref. **Tarih Muhasebeleri**, İstanbul, 1934.
- AKARLI, E. Deniz. **Belgelerde Tanzimat**, İstanbul, 1968.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet. **İslâm Devletlerinde Arşiv ve Diplomatika İlminin Temel Esasları**, İstanbul, 1997.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet. **Şeriye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, İstanbul: TDAV. 1988 C.I.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet. **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, C. 1** İstanbul: Fey. Yay. 1990.
- ÂŞIK PAŞAZADE, **Tevâhir-i Âl-i Osman**, İstanbul: M.E.B. Yay. 1970
- ATAR, Fahrettin. **İslam Adliye Teşkilatı**, Ankara: Diyanet İşleri Bşk. Yay., 1995.
- ÂŞIK PAŞAZADE, **Tevârihi Al-i Osman**, Atsız Nşr. İstanbul: M.E.B. Yay. 1992.
- AYDIN, M. Akif. "Mecellenin hazırlanışı", **Osmanlı Araştırmaları, IX** Endurun Kitabevi, 1989.
- AYDIN, M. Akif. **İslâm-Osmanlı Aile Hukuku**, İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fak. Yay. 1985.
- ZEYDAN, Abdülkerim. **Nizam-ül - Kazâ**, Bağdad, 1984.
- BAKIRCAN, İsmail. "İstanbul 94 numaralı Şer'iyeye Sicili'ne Göre, 1807-1808 Senelerinde İstanbul'da Sosyal ve İktisadi Hayat", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Dairesi Kitaplığı)
- BALTACI, Cahit. "Şer'iyeye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi, **Osmanlı Arşivi ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu**, İstanbul, 1985.
- BAYINDIR, Abdulaziz. **İslam Muhakeme Hukuku**, İstanbul, 1986.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi. **Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu II**, İstanbul, 1985, C. V.
- CİN, Halil ve Ahmet Akgündüz. **Türk Hukuk Tarihi II**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 59, 1989.
- CİN, Halil. **İslam Hukukunda Evlenme**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No: 42, 1988.
- DOĞRU, Halime. **XVIII. Yy'a Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü**, Eskişehir: Edebiyat Fak. Yay., 1995.
- ERGENÇ, Özer. "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", **Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)**, Birinci Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi Tebliğleri, Ankara: 1980.
- FEKETE, L. "XVI. Yüzyılda Taşarlı Bir Türk Efendisinin Evi". (Çev. S. Karatay), **Bellekten, XXIX / 116** Ankara: 1965.

- HALAÇOĞLU, Yusuf. **Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı**, T.T.K. Yay. Ankara, 1997.
- HÜSEYİN, Hüsameddin. **Amasya Tarihi I. IV, İstanbul 1330-1928, IV.** Cildin bakiyesi İstanbul, 1935.
- İNALCIK, Halil. "Adaletnâmeler", **Belgeler**, II / 3-4, Ankara, 1967.
- KARAL, E. Ziya. **Osmanlı Tarihi**, Ankara: T.T.K. Yay. 1991.
- KAŞIKÇI, Osman. **Mecelle**, İstanbul: OSAV Yay. 1997.
- KÖPRÜLÜ, Fuat. "**Orta Zamanda Türk Hukuki Müesseseleri**" İstanbul: Devlet Basımevi, 1938.
- MUMCU, Ahmet. **Divan-ı Hümayun**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1976.
- MUMCU, Ahmet. **Osmanlı Devletinde Rüşvet**, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1985.
- NEŞRİ, **Kitâb-ı Cihan-nüma I**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1987.
- OKANDAN, R. Galip. **Amme Hukukumuzun Ana Hatları**, İstanbul, 1977.
- ONGAN, Halid. **Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyye Sicili (991-992 / 1583-1584)**, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, No: 125, 1958.
- ORTAYLI, İlber. **Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler**, T.O.D.A.İ. Yay. Ankara, 1974.
- OSMAN, Nuri. **Mecelle-i Umur-ı Belediye**, Kahire, 1938.
- PAKALIN, Mehmet Zeki. **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III**, İstanbul: M.E.B. Yay. 1983.
- SAMİ, Şemseddin. **Kamus-ı Türki**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1996.
- SERTOĞLU, Mithat. **Osmanlı Tarihi Lügati**, İstanbul: Enderun Yayınevi, 1986.
- SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet. **Tanzimat'ta Meclis-i Vâlâ**, Ankara: T.T.K. Basım, 1994.
- TOPAL, Mehmet. **İstanbul Kadılığı 247 Numaralı Şer'iyye Sicili**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi 1992.
- TURUN BEY, **Tarih-i Ebul Feth**, Çev: Mertol Tulum İstanbul, 1977.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Karesi Vilayeti Tarihçesi**, İstanbul, H. 1343.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara: T.T.K. Basım, 1984.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Şer'i Mahkeme Sicilleri**, İstanbul: Ülkü Yayınları, 1935.
- ÜÇÖK Coşkun, MUMCU Ahmet. **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara: Savaş Yayınları, 1993.